הלכה · מפרשים

זוהר הרקיע

רבנו שמעון ב"ר צמח [הרשב"ץ] דוראן

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

זוהר הרקיע

רבנו שמעון ב"ר צמח [הרשב"ץ] דוראן

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/זוהר-הרקיע/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

מניין המצוות 8
מצוות עשה 8
מצוות לא תעשה 16
הקדמה 28
שרשים 33
פרק א 33
פרק ב 37
פרק ג 39
פרק ד 40
פרק ה 40
פרק ו 41
פרק ז 42
פרק ח 43
פרק ט 43
פרק י 52
פרק יא 52
פרק יב 53
פרק יג 53
פרק יד 53
מצוות עשה 54
מצוה א 54
מצוה ב 54
מצוה ג 54
מצוה ד 54
מצוה ה 54
מצוה ז 55
מצוה ח 55
מצוה ט 55
מצוה י 55
מצוה יא 55
מצוה יב 55
מצוה יג 57
מצוה יד 60
מצוה טו 61
מצוה טז 63
מצוה יז 63
מצוה יח 64
מצוה יט 65
מצוה כ 66
מצוה כא 69
מצוה כב 71
מצוה כג 71
מצוה כד 72
מצוה כה 72
מצוה כו 73
מצוה כז 74
מצוה כח 75
מצוה כט 76
מצוה ל 77
מצוה לא 77
מצוה לב 77
מצוה לג 79
מצוה לד 79
מצוה לה 80
מצוה לו 81
מצוה לז 81
מצוה לח 82
מצוה מ 83
מצוה מא 84
מצוה מב 85
מצוה מג 87
מצוה מד 87

מצוה מה 87
מצוה מו 88
מצוה מז 88
מצוה מח 90
מצוה נ 91
מצוה נא 91
מצוה נב 92
מצוה נג 93
מצוה נד 99
מצוה נה 100
מצוה נו 101
מצוה נז 103
מצוה נח 106
מצוה נט 106
מצוה ס 107
מצוה סא 108
מצוה סב 108
מצוה סג 110
מצוה סד 110
מצוה סה 110
מצוה סו 111
מצוה סז 112
מצוה סח 113
מצוה סט 113
מצוה ע 115
מצוה עא 115
מצוה עב 116
מצוה עג 117
מצוה עד 117
מצוה עה 118
מצוה עו 119
מצוה עז 122
מצוה עח 122
מצוה עט 122
מצוה פ 123
מצוה פא 124
מצוה פב 124
מצוה פג 125
מצוה פד 125
מצוה פה 126
מצוה פו 128
מצוה פז 128
מצוה פח 128
מצוה פט 129
מצוה צ 129
מצוה צא 129
מצוות לא תעשה 130
מצוה א 130
מצוה ב 130
מצוה ג 130
מצוה ד 130
מצוה ה 130
מצוה ו 131
מצוה ז 131
מצוה ח 132
מצוה ט 133
מצוה י 133
מצוה יא 134
מצוה יב 136
מצוה יג 136
מצוה יד 137
מצוה טו 138
מצוה טז 138
מצוה יז 139

מצוה יח 139
מצוה יט 140
מצוה כ 140
מצוה כא 140
מצוה כב 141
מצוה כג 142
מצוה כד 143
מצוה כה 143
מצוה כו 144
מצוה כז 144
מצוה כח 145
מצוה כט 146
מצוה ל 147
מצוה לא 148
מצוה לב 149
מצוה לג 149
מצוה לד 149
מצוה לה 149
מצוה לו 150
מצוה לז 150
מצוה לח 151
מצוה לט 151
מצוה מ 153
מצוה מא 154
מצוה מב 154
מצוה מג 155
מצוה מד 155
מצוה מה 155
מצוה מו 156
מצוה מז 156
מצוה מח 157
מצוה מט 159
מצוה נ 159
מצוה נא 160
מצוה נב 160
מצוה נג 161
מצוה נד 162
מצוה נה 163
מצוה נו 163
מצוה נז 163
מצוה נח 164
מצוה נט 165
מצוה ס 165
מצוה סא 165
מצוה סב 166
מצוה סג 166
מצוה סד 166
מצוה סה 167
מצוה סו 168
מצוה סז 168
מצוה סח 169
מצוה סט 170
מצוה ע 170
מצוה עא 171
מצוה עב 172
מצוה עג 173
מצוה עד 174
מצוה עה 175
מצוה עו 175
מצוה עז 176
מצוה עח 176
מצוה עט 176
מצוה פ 177
מצוה פא 178

מצוה פב 178
מצוה פג 178
מצוה פד 179
מצוה פה 179
מצוה פו 179
מצוה פז 181
מצוה פח 181
מצוה פט 182
מצוה צ 183
מצוה צא 183
מצוה צב 186
מצוה צג 186
מצוה צד 186
מצוה צה 187
מצוה צו 187
מצוה צז 188
מצוה צח 188
מצוה צט 188
מצוה ק 189
מצוה קא 189
מצוה קב 190
מצוה קג 190
מצוה קד 190
מצוה קה 191
מצוה קו 192
מצוה קז 192
מצוה קח 193
מצוה קט 193
מצוה קי 193
מצוה קיא 193
מצוה קיב 194
מצוה קיג 194
מצוה קיד 195
מצוה קטו 196
מצוה קטז 197
מצוה קיז 198
מצוה קיח 198
מצוה קיט 200
מצוה קכ 200
מצוה קכא 201
מצוה קכב 201
מצוה קכג 202
מצוה קכד 202
מצוה קכה 202
מצוה קכו 203
מצוה קכז 204
מצוה קכח 205
מצוה קכט 205
מצוה קל 205
מצוה קלא 206
מצוה קלב 207
מצוה קלג 208
מצוה קלד 208
מצוה קלה 209
מצוה קלו 210
מצוה קלז 210
מצוה קלח 211
מצוה קלט 211
מצוה קמ 212
מצוה קמא 212
מצוה קמב 212
מצוה קמג 213
מצוה קמד 213
מצוה קמה 214

מצוה קמו 214
מצוה קמז 215
מצוה קמח 216
מצוה קמט 216
מצוה קנ 216
מצוה קנא 216
מצוה קנב 217
מצוה קנג 218
מצוה קנד 218
מצוה קנה 218
מצוה קנו 219
חתימה 221

מניין המצוות

מצוות עשה

מנין מצות עשה לדעת [ה]מחבר [ז"ל על סדר] האזהרות. בעזרת אל נאזר בגבורות.

קריאת שמע
אהבת השם
ולדבקה בו
והלכת בדרכיו
קדוש השם
יראת ה'
להשוות בין בעלי דינין
מזוזה
תלמוד תודה
פדיון הבן
תפילין
לעבוד בכנעני
מצות מילה
פדיון [פטר] חמור
שביתת שבת
תוספת שביתה
ללבוש ציצית
וראיתם אותו
הלואה לדל
ברכת המזון
להתענות בעשור
השבת העבוט
השיב גזילה
קימה והידור
לברך על התורה
כבוד אב ואם
השבת אבדה
קדוש בכורות

מצות צדקה
לה יטמא
קבורת מתים
למחות זכר עמלק
זכירתו
זכור במרים
זכר יציאת מצרים
השבתת חמץ
ונתצתם
חגיגת רגל
שמחה בו
אהבת גר
מצות טעינה
מצות פריקה
לכתוב ספר תורה
הוכח תוכיח
אהבת רעים
לשמוע אל הנביא
קדוש היום
יראת מקדש
שלוח טמאים
מורא אב ואם
והגדת לבנך
מעשר עני
מעשר שני
שביתת סכות
שביתת שמיני לו
מעשר ראשון
תרומת מעשר
לתרום מין על מינו
וידוי מעשר

מעשר בהמה
ראשית הגז
זרוע לחיים וקיבה
אכילת קודש בירושלם
קרבנות תמיד
הפרשת חלה
תשמטנה ונטשתה
אכילת פירות שביעית
שביתת שביעית
שמיטת כספים
שכחה
פאה
עוללות
לקט
פרט
לנכרי תשיך
הענק תעניק
קיום נדרים
הבאתם ברגל ראשון
הבאה במקדש [לא] לחוץ
החיית אח
חזרת רבית
שריפת נותר
שריפת קדש טמא
שחיטת פסח
אכילתו בלילה
אכילת מצה
צלי לא ביום
אכילת לא חמץ
שביתת פסח
שביתת שביעי לו

שביתת עצרת
שביתת ראש השנה
שביתת עשור
תקיעת שופר בר"ה
וידוי חטאים
ישיבת סוכה
נטילת לולב
בתולה לכ"ג
בעילת לא בעולה
מצרי ואדומי
נשיאות כפים
נשיאותם לא לישראל
הנאת בגד מצורע
מעשה עולה
מעשה חטאת
מעשה אשם
מעשה שלמים
מעשה מנחה
להקריב שני תמידים
למלוח הקרבן
לעבוד במשמרות
אש תוקד
להרים הדשן
משא בכתף
שמירת מקדש
עבודת הלוים
שו"ח לזרעו של אהרן
בגדי כהונה
לרחוץ ידיו ורגליו
לבנות מקדש
לעשות ארון

לחם הפנים להסדיר
לפטם שמן המשחה
להדליק מנורה
וקדשתו
קדוש יהיה
להקטיר קטרת
שתי הלחם
מחוסר זמן למזבח
בהמה תמימה
מתפיס תמימים [לבדה"ב]
הלנה ברצפה
איברי חיה למזבח
להניף העומר
פרשת הקהל
מינוי סנהדרין
לשמוע אליהם
לחקור העדים
להעיד בב"ד
להלקות
להמית
להגלות שוגג
לתלות על העץ
לדון בצדק
קדוש החדש
אכילת שיירי מנחות
אכילת קדשים בכהנים
קדוש בלע חטאת
אכילת תרומה טמאה
אכילת תרומה טהורה
להפריש מהיפה
מצות ראיה ברגלים

תוספת חומש
לטבול הטמא
הבאת בכורים
מקרא בכורים
צדוק המדות
להכיר הבכור
מדבר שקר תרחק
פריעת בעל חוב
גדול שער נזיר
גלוחו
קדוש גופו
דין עבד עברי
מצות ייעוד
מצות פדיה
דין ערי חומה
ערי מקלט
לתת ערים ללוים
עריפת עגלה ערופה
שחיטת פסח שני
אכילתו
מצות עשה שבנדה
פר בא על מצות
עבודת הכפורים
זב
זבה
יולדת
מצורע
מוסף שבת
מוסף ראש חדש
מוסף פסח
מוסף עצרת

מוסף ראש השנה
מוסף העשור
מוסף סכות
מוסף שמיני לו
חטאת קבועה
עולה ויורד
אשם ודאי
אשם תלוי
דין חרמים
ערכי אדם
ערכי בהמה
ערכי בתים
ערכי שדות
פדיון בעל מום
תמורת קדש
ויד תהיה לך
ויתד תהיה לך
ספירת העומר
שלוח הקן
טהרת טמא מת
מצות יבום
צרת יבמה
מצות חליצה
להציל הנרדף
דין יפת תואר
מצות פריה ורביה
מצות קידושין
מצות גירושין
נטע רבעי
משנה תורה למלך
למנות מלך

לתת שכר שכיר
דין נחלות
קדוש יובל
לתקוע [בו] שופר
להחזיר בו קרקע
להניח שדה שתי שנים
ספירת שמיטין
תקיעת חצוצרות
פרה אדומה
מצות חביתין
הפרשת תרומה
לרשת הארץ
להרוג ז' עממים
לשרוף עיר הנדחת
הריגת כל זכורה
כי ממנו תאכל
מחצית השקל
דין עד זומם
דין מוציא שם רע
דין אונס
דין מפתה
גלוח שער מצורע
טהרתו בעץ ארז
בדד ישב
כסוי הדם
שחוטי חוץ
לבדוק בהמה טהורה
לבדוק דג טהור
לבדוק עוף טהור
לבדוק חגב
דין שמטה

דין מעקה
חתן יהי' נקי לביתו
משוח מלחמה
כלו מצות עשה

מצוות לא תעשה

מנין מצות לא תעשה לדעת המחבר ז"ל על סדר האזהרות
איסור ע"ז
עשיית צלמים
איסור קיומם
עשיית צורות לנוי
ולא תביא תועבה
לא תקים מצבה
לא תטע אשרה
לא תשא שמע שוא
לא תשא את שם יי לשוא
לא תנאף
גניבת ממון
לא תחמוד אשת רעך
לא תתאוה
לא תרצח
לא ימות עד
ולפני עור לא כו'
לא תענה
ועד לא יענה
עינוי יתום ואלמנה
ולא תזנה הארץ
גר לא תונה
לא תונה עבד
לא תבנה גזית
לא תענה על ריב
אלהים לא תקלל

ברכת השם
לא תחלל את שם אלהיך
לא תעולל
פרט לא תלקט
מלאתך לא תאחר
לא תעשוק
לא תאחר
לא תקלל חרש
לא תחרוש
לא תרביע כלאים
לקט לא תלקט
לא תחסום
פאה באילן ושדה
שכחת אילן ושדה
אונאת ממון
אונאת דברים
לא תשא חטא
לא תשנא
לא תקום
לא תלין פעולת שכיר
לא תטור
לא תשאל אוב
לא תשאל ידעוני
לא יומתו אבות
שלא להסית
לא תאבה לו
לא תשמע אליו
לא תחוס
לא תחמול
לא תכסה
לא תסגיר עבד

לא תכירו פנים
שם אלהים אחרים
לא תחמוד ע"ז
לא תשבעו
לא תעמוד על הדם
לא תשא פני דל
לא תטה דין אביון
לא תטה משפט גר ויתום
לא תהיה אחרי
לא תעשו עול במשפט
לא תקח שחד
לא יעיד אחר
לא תאכל הנפש
לא תגזול
חרמש לא תניף
ואל כליך לא תתן
לא תאכלו כל נבלה
בשר שור הנסקל
איסור טרפה
לא תאכל כל תועבה
איפה גדולה וקטנה
לא תעשו עול
לא תתן בנשך
לא תלך רכיל
אל תשת ידך עם רשע
לא תגוש
לא תזרע בשמטה
לא תזמור
לא תקצור
לא תבצור
ביובל זריעה וזמירה

לא תקצור
לא תבצור
איסור הדש
איסור ערלה
לא תהדר פני גדול
לא תהיה לו כנושה
לא תתנו אשה
שלא להטיל מום
איסור התפשת תמימים [לבדה"ב]
שלא להקדיש בעל מום
שלא לשחוט
שלא לזרוק דמם
על מנת לאכול חוץ
לא תעלה במעלות
שאור לא ימצא
לא תוציא בשר פסח
כל בן נכר לא יאכל קדש
ערל לא יאכל בו
שכיר ותושב לא יאכל בו
לא תשחט על חמץ
לא תאמץ את לבבך
נשיא לא תאור
לא יראה שאור
לא תותירו בפסח
לא ילין אמורים
לא ישאירו בפסח שני
נותר בשר חגיגה
נותר בתודה
לא תוכל לאכול בשעריך
לתרום מהרע על היפה
לא תאכלו על הדם

אכילה ושתיה של זולל
כל חלב לא תאכלו
אכילת דם בכרת
אכילת דם בלאו
איסור דג טמא
איסור חיה טמאה
איסור עוף טמא
עבודת בעל מום
בעל מום מבן נכר
העשיר לא ירבה
לא תעבוד בבכור שור
שוחט בחוץ
מעלה בחוץ
לא תגוז בכור צאנך
לא ישנה קדושה
לא תמיר
שלא לפדות בכור
לא תמכור מעשר
לא יאכל טמא תרומה
לא יאכל ערל תרומה
לא יאכל זר תרומה
אתנן ומחיר
לבונה במנחת סוטה
שמן במנחת סוטה
על בשר אדם לא ייסך
לא תשימו קרחה
שמן במנחת חוטא
לבונה במנחת חוטא
ושרט לנפש
ובמתכונתה לא תעשו
כופר לרוצח מזיד

כופר לרוצח שוגג
איסור גיד הנשה
לא יקשה בעיניך
אותו ואת בנו
איסור מולך
איסור מלאכת שבת
איסור מלאכה בפסח
איסור מלאכה בשביעי
איסור בשבועות
איסוד בר"ה
איסור בסוכות
איסור בשמיני לו
איסור בעשור
עצם לא תשבור בפסח
לא תשבור בפסח שני
תער לא יעכור בנזיר
לא יטמא למת
לא יבא באהל מת
לא ישתה יין וחומץ
ענבים לחים ויבשים
זג וחרצן
כתובת קעקע
לא תלין נבלתו
לא תטמא את אדמתך
קוצץ בהרתו
שלוח טמא ממחנה לויה
ונשמרת מכל דבר רע
לא תשימון עליו נשך
שלא למחוק השם
לא תראה נדחים
לא תראה נופלים

לא תפנו אל האלילים
לא תלבש שעטנז
איסור דבש למנחות
איסור חמץ בהן
לא תעלו במזבח הזהב
לא תוסיפו לראותם
אסור סרוס
לא תנסו
לא יראו פני ריקם
שרץ העוף
שרץ הארץ
[איסור הנאה ב] פטר חמור
איסור הנאה במת
אונאת ממון בגר
לא תכחשו
לא תנחשו
בשר בחלב באכילה
איסורו בבישול
איסורו בהנאה
נא ומבושל
לא תעוננו
לא תשלחנו ריקם
לא תעבוד בו עבודת עבד
פן יהיה דבר עם לבבך
אל ירע לבבך
איסור קסם
איסור חובר
השחתת זקן
לא תחוס
לא תחוס ברוצח
לא תחוס לזומם

לא תכרות ברית
לא תלך בחקות
לא תחיה כל נשמה
לא תחנם
לא ישבו בארצך
לא תתחתן בם
אבן משכית לא תתנו
לא תבנה עיר הנדחת
לא ידבק בידך מאומה
לא יעבד ולא יזרע
לא יבא עמוני ומואבי
לא יבא ממזר
לא תדרוש שלומם
לא תשים דמים
נקי וצדיק אל תהרוג
לא תעזוב לוי
לא ינחלו
וחלק בבזה
אל תדרוש אל מת
לא תשיג גבול
מכשפה לא תחיה
לא תשחית את עצה
לא ישוב לקתתה
איסור נדה
אחות אשה (ואחות)
איסור יבמה לשוק
איסור חלוצה
זר בקדשי קדשים
איסור קדשה
לא יהיה כלי גבר
לא ילבש גבר

לא תרדה בו בפרך
לא ירדנו בפרך
לא תוכל לתת וכו'
לא ירבה נשים
לא ירבה סוסים
לא ירבה כסף וזהב
לא ימכרנו ממכרת עבד
מכירת גונב איש
לא תתעב מצרי
לא יבא פצוע
לא תתעב אדומי
לא ימכור יפת תואר
לא יתעמר
לא ימשול למכרה
שאר כסות ועונה
איסור גרושה לכהן
איסור זונה
איסור חללה
איסור אלמנה אם קידש
אם בא על אלמנה
איסור גדל פרע
איסור מחוסר בגדים
לא יחלל זרעו
איסור טמא לכ"ג
וכן לכהן הדיוט
לא יצא בצבא
אש לא תכבה
איסור חללה בקדשים
איסור לתושב ולשכיר
איסור מגע לכ"ג
שלא יאכל חטאת פנימי

לא יבדיל מליקה
כליל תהיה לא תאכל
לא יבואו לראות כבלע
בטול שמירת יי'
לא יבא בכל עת
בהיכל באזהרה
כהן טמא בעבודה
ולא יהיה כקרח
זקן לא יעבוד
לא תקח האם
שלא ללות ברבית
חמץ לשיירי מנחות
שלא להשבית מלח
שלא ליזח החושן
לא יקרע במעיל
שלא לשנות סדר הכלים
שכחת מעמד הר סיני
שמירת הנפש
שכחת עמלק
לא תבערו אש
לא תשקרו
לא תמכר לצמיתות
שדה מגרש לא ימכר
חרם לא ימכר
חרם לא יגאל
כלאי הכרם
כלאי זרעים
פן תקדש
לא יחבול
לא תחבול בגד אלמנה
לא תוסיף

לא תקיפו
לא תגרע
לא יוכל שלחה דמוציא שם רע
לא יוכל לשלוח דאונס
לא יוסיף להכות
לא תתורו
לא תגורו מפני איש
לא תגורו ממנו
ולא יסורו בדי הארון
לא יחל דברו
לא תבא אל ביתו לעבוט
לא תשכב בעבוטו
לא ימס לבב אחיו
לא יוכל לבכר
המחמר בשבת
מכה אביו
מקלל אביו
לא ידיח
מתנבא בשם ע"ז
עושה אוב וידעוני
ולא תטמא הארץ
נביא שקר
אשה נרבעת
כלתו
רובע
זכור
הבא על אביו
על אחי אביו
אשת אחי אביו
אמו
בתו מאנוסתו

בת אשתו
בת בנו
בת בתו
אחותו מאנוסת אביו
אחותו מאשת אביו
אחות אב
אחות אם
בת בן אשתו
בת בת אשתו
אשת אביו
אשת אחיו
לא תגנוב אדם
איסור פיגול
איסור נותר
איסור מחשב חוץ למקומו
איסור כישוף
איסור חמץ
איסור אכילה בעשור
איסור פיטום שמן
לא תסור דזקן
טמא למחנה שכינה
קדש בטומאת גוף
קדש בטומאת בגדים
אוכל קדש טמא
אוכל טבל
טבול יום ששמש
זר ששימש במיתה
לוי בעבודת כהנים
לוי בעבודת חבירו
שתויי יין ששמשו
נשלמו מצות לא תעשה

הקדמה

בשם יי אל עולם.

אמר שמעון בר צמח ז"ל.

ראיתי בני עליה והם מועטים. ואנשי החכמה נאספים והנשארים בהם פלטים. אחר אחד מעשרה שליטים. ורבו במו רבו בני בלי שם ליי' חוטאים. כמדקרות חרב בוטים. השותים במזרקי יין ועל פי הנבל פורטים. הממלאים בתיהם כסף המטפחות והחריטים. צניפות כתנות ואבנטים. שמנו עשתו וביושבים לפני יי' בועטים. כתרום מנוחה הרדיפום הדריכום ודדי החכמה מפיהם שומטים. ישביעום ממרורים הרדופני וחלתית אותם מלעיטים. בשבט יכו על הלחי את שופט ישראל ולחייו מורטים. ויהיו להם בכל סביבותם סלון ממאיר וקוץ מכאיב ואותם שאטים. בתוך לבאים ישכבו לוהטים. ואני בתוך הגולה על נהר כבר שנאתי עשה שטים. שנאתי השומרים הבלי שוא דורשים אל האלילים ואל האטים. כל ימי גדלתי כין החכמים. אקח מפיהם תורה חוקים ומשפטים. לא קנאתי בהוללים השאננים מנעוריהם ועל שמריהם שוקטים. עלי תולע אמונים לובשים שנים עם עדנים ובתכריך בוץ וארגמן לוטים. האוכלים למעדנים איל וצבי ויחמור סלת חטים. כי ראיתי בימי הכלי עושר שמור עשה יעשה לו כנפים. עשיר ישכב וכאור בקר נכסיו מתמוטטים. האוצרים חמס ושוד ילכו ימים צנפה יצנפום ועטה אותם עוטים. לא הועיל הונם ביום עברה להציל לקוחים למות ולהרג מטים. ואם מקרה אחד לצדיק ולרשע כמות זה כן מות זה על זה בוכים וסופדים. ועל זה מתגודדים ושורטים. ראיתי גם אני כי יש יתרון לחכמה על העושר כיתרון המשכילים שכל טוב על השוטים. כי עשיר במותו לאחרים יעזוב חילו אוכלים ושותים ומקללים וכי יריבון למעצבה ישכבון נצים מתקוטטים. והיה כשכב החכם את אבותיו ישאיר אחריו ברכה שמורה וערוכה ספרים כזהר הרקיע מזהירים וכנהר שלום נוטים. והיום נקרא נקראתי מעמקה של הלכה וראיתי מערכה מול מערכה. מלחמות תנופה בחרב שלופה. כיד זה מקל תפארה וכיד זה מטה עוז ושבטים. להוציא במספר צבא האלקים מצותיו. לקרוא כלם בשם על פי מדותיו. זה אומר ככה וזה אומר ככה. וזה חרבו על ירכו. וזה אומר לחבר החצים ולמלאות השלטים. ראיתי ונבהלתי על פני נפלתי ונרדמתי נהייתי ונחליתי כאיש נרדם יסרוהו בעקרבים וכשוטים. ואם אמרתי אסורה נא ואראה נהפכו עלי צירי ורחפו כל עצמותי וינע לבבי כנוע עצי שטים. ושבתי וראה כי לא טוב אנכי מאבותי ולא גדול אנכי מרבותי אשר בראותי ספר מחובר נכבדות בו מדובר איש יחד פני רעהו יסובבנהו יבוננהו אחרי הקוצרים גם בין העמרים מלקטים. אז אמרתי הנה

באתי במגלת ספר כתוב מאשר ראו עיני ולבבי הבין כי בררו הסלת והניחו הסובין מדבר בתפלה יעננו משמי קדשו מי שענה לפנחס בשיטים. ולהיות ספר זה מיוסד על האזהרות קראתיו "זהר הרקיע" אולי יראה יי' בעניי והראני אותו ואת נוהו במחיצת הצדיקים המזהירים כזהר הרקיע ובבא חליפתי יהיה גם על ספר זה שמי לזכרון כאשר היו על כתפות אהרן שמות השבטים. ואם הלכתי בזה הדרך לבד שובב. הלא אלקים יחקור זאת כי הוא יודע תעלומות לבב. השמים כסאו ובכל הארץ עיניו משוטטים. ישלח לנו מלאך הברית כי בא לציון גואל מלך אסור ברהטים:

אם עשית תורה הרבה. משכרתך אל לא יפקיע.
בחבל פיך תעמיד ארץ. לשחקים עמו תרקיע.
ובשוט לשון אויב תכח. וברוח פה צר תבקיע.
ובדי שופר תאמר האח. חומה תפיל עת תתקיע.
ובחכה תמשוך לויתן. בלשונו חבל תשקיע.
ככוכבים עולם ועד. תזהיר זהר הרקיע.

דבר מוסכם הוא בכל ישראל שמנין המצות הוא תרי"ג ולא נמצא בזה מחלוקת כלל ושורש דבר זה הוא מה שאמרו בסוף מכות (כ"ג ב') דרש ר' שמלאי תרי"ג מצות נאמרו למשה בסיני שס"ה כמנין ימות החמה רמ"ח כנגד איבריו של אדם ואמר שם אמר רב המנונא מאי קרא תורה צוה לנו משה תורה בגימ' הכי הוי. והקשו תורה תרי"א הוי ותירצו אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום ולא נמצא מחלוקת לא בתלמוד ולא במדרשות על ר' שמלאי אע"פ שנמצא מחלוקת במדרש חזית על האסמכתא של רב המנונא שכן אמרו שם ר' יהושע בן לוי אומר ב' דברות שמעו ישראל מפי הקב"ה אנכי ולא יהיה לך הה"ד ישקני מנשיקות פיהו ולא כל הנשיקות ורבנן אמרי כל הדבדות שמעו ישראל מפי הגבורה. ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי טעמון דרבנן אחר כל הדבדות כתיב דבר אתה עמנו ונשמעה מה עביד לי' ר' יהושע בן לוי פליג שאין מוקדם ומאוחר בתורה או אינו מדבר דבר אתה עמנו ונשמעה אלא לאחר שנים ושלשה דברות. ר' עזריה ור"י בר' סימון [בשם] ר' יהושע בן לוי תפיסו שטתיה. אמרי כתיב תורה צוה לנו משה כל התורה כולה תרי"ג הוי תורה בגימ' עולה כמנין תרי"א מצות דבר עמנו משה. אנכי ולא יהיה לך לא שמענום מפי משה אלא מפי הקב"ה הוי ישקני מנשיקות פיהו וה"ז מפורש כי מדרש של רב המנונא הוא שנוי במחלוקת. ומ"מ יש לנו לומר כי אע"פ שהמדרש של תורה צוה לנו אינו מוסכם מהכל אבל המספר של ר' שמלאי הוא מוסכם מהכל. ואעפ"י שלא מצאו בו סמך מהכתוב נאמר כי כך היתה קבלה בידם שכן הוא מספר המצות.

ויש לנו לומר כן לפי שראינו שנתפשט בתלמוד ובמדרשות זה המספר כי גם במדרש חזית שהביאו בו זה המחלוקת שהזכרתי גם שם הזכירו זה המספר שכן הוא מספר המצות ובתלמוד שבועות ונדרים (כ"ה א) בענין שבועה שהשביע משה את ישראל אמרו ולימא להו קיימו ע"ז וכל התורה כלה א"נ תרי"ג מצות וכן בגמ' שבת בפ' ר"ע (פ"ז א') וביבמות (בפ' הבע"י) אמר שבר את הלוחות מאי דרש אמר ומה פסח שהוא א' מתרי"ג מצות אמ' תורה כל בן נכר לא יאכל בו כל התורה כולה וישראל משומרי' עאכ"ו וכן בגמ' יבמות (מ"ז) אמר בנעמי דאמרה לרות מפקדינן אתרי"ג מצות. וכן בב"ר א"ר יהודה בר' סימון ראוי היה אדם הראשון שתנתן תורה על ידו מה טעם זה ספר תולדות אדם. אמר הב"ה יציר כפי אני נותן לו תורה חזר ואמר ו' מצות נתתי לו ולא יכול לעמוד בא' מהם והיאך אני נותן לו רמ"ח מ"ע ושס"ה מצות לא תעשה וכן במדרש ר' תנחומא (פ' כי תצא) אמ' שהם רמ"ח מצות עשה כנגד איבריו של אדם שכל אבר ואבר אומר לו עשה בי מצוה. ושס"ה מצות לא תעשה שכל יום ויום אומר לו אל תעשה בי עבירה. וכן אמר במדרש משלי וכן הזכירו בזה רמזים (רבה סוף קרח) שדורשים בציצית וזכרתם את כל מצות יי' ציצית בגימ' ת"ר ויש בציצית ח' חוטין וה' קשרים הרי תרי"ג וכן אמרו ביעקב בבית לבן קיים תרי"ג מצות שנאמר עם לבן גרתי בגימ' תרי"ג וכן אמרו כי רות המואביה נקראת כן על שם שנתגיירה וקבלה עליה תר"ו מצות מוסיף על ז' מצות בני נח והם בין הכל תרי"ג וכן דרשו ואנכי נטעתיך שורק בגימ' תר"ו כנגד מצות שהוסיף לנו על בני נח. וכן אתרוג עולה בגימ' תר"י וג' מינים שעמו הרי תרי"ג וכן מצאנו רמז בזה במספר אותיות שהם בעשרת הדברות שהם תרי"ג עד אשר לרעך. ואשר לרעך הם ז' כנגד ז' מצות שהם לבני נח ובין הכל הם תר"ך והם רמז לכתר תורה עליון הידוע לבעלי הקבלה בזה. עוד יש רמז לבעלי הקבלה בזה שהם כמנין ל"ב נתיבות חכמה שהזכיר אאע"ה בספרו הידוע ספר יצירה (וכשתכה) [וכשתכפול] ל"ב על י' הדברות שהם כנגד י' ספירות יהיו ש"כ ומספר זה ב' פעמים א' כנגד אהבה וא' כנגד יראה שהם כנגד זכור ושמור וכננד מדת רחמים ומדת הדין הם תר"ס כשתסלק מהם כ"ז אותיות שבאלף בי"ת עם מנצפך ישאר תרי"ג ועל זה התחילה התורה בבית והשלימ' בלמד כנגד ל"ב נתיבות חכמה וכן במנין חוטי ציצית שבד' כנפות הם ל"ב ח' בכל כנף וע"כ כתיב וזכרתם כו' ובמצו' תפילין יש ג"כ רמז לתרי"ג כי ב' שינין שבקציצה של ראש הם בגימ' ת"ר והתיבה בעצמה היא (שם) [שש] במספר והשין הא' היא בג' ראשין והשניה בד' בין הכל י"ג הם תרי"ג וזהו שאמר למען תהיה תורת יי' בפיך. והדי זו הסכמה גדולה שזה המספר הוא הראוי למנות בו המצות ואין בו ספק כלל בסוגיות התלמוד והמדרשות וכן

תפסוהו עיקר הגאונים הראשונים ז"ל וגדולי האחרונים וסמכו עליהם המשוררים ועשו בהם שירות ופיוטי' ונפל המנהג לקרותם בעצרת בבתי כנסיות בכל גלות ישראל ואין מי שפקפק בזה: אבל הרמב"ן ז"ל נפל לו בזה ספק גדול והוא שהרבה דברים יש בתורה נפל ביניהם מחלוקת בין חכמי התלמוד אם הם מצות או רשות מנה מהם הרב ז"ל קצת מהם מה שנחלקו ר' ישמעאל ור' עקיבא במסכת סוטה (ג) בשלשה פסוקים אם חובה או רשות. הא' וקנא את אשתו רשות דברי ר' ישמעאל ר' עקיבא אומר חובה. הב' לה יטמא רשות דברי ר"י ר' עקיבא אומר חובה. הג' לעולם בהם תעבודו רשות דברי ר"י רע"א חובה והנה לדברי ר' ישמעאל יחסרו ג' מצות מתרי"ג. וכן בפ"ק מקדושין (כ"א א') וגאל את ממכר אחיו ר' יהושע אומר רשות ר' אליעזר אומר חובה. וכן זו ששנינו (מכות י"ב) רוצח שיצא חוץ לעיר מקלטו ומצאו גואל הדם ר' יוסי אומר מצוה ביד גואל הדם ורשות ביד כל אדם ר' עקיבא אומר רשות ביד גואל הדם וכו'. וכן בגמ' דברכות (כ"א) נחלקו על ענין ק"ש אם היא דרבנן או דאורייתא. וגם אני מצאתי מחלוקת בין בן זומא וד' יהודה במסכת יומא בפ' אמר להם הממונה (ל') שאין אדם נכנס לעזרה אפי' טהור לעבודה עד שיטבול דלבן זומא קאי בעשה ולר' יהודה לא קאי בעשה אלא כדי שיזכור טומאה ישנה ויפרוש. ופסח שני לדברי ר' הוא רגל בפני עצמו ונמנה ולדברי ר' נתן הוא תשלומין דראשון והוא בכללו ואינו נמנה. וכן וחי אחיך עמך לדברי ר' אלעזר הוא עשה להחזיר הרבית. ולדברי ר' יוחנן אינו עשה כמו שהוא מוזכר בפ' איזהו נשך (ס"ב) ובפ"ק מתמורה. וכל זה הוא בענין מצות עשה. ובמצות לא תעשה יש כיוצא בזה מחלוקת אם הם לאוין גמורין נכנסין במנין אם לאו והם מה שנחלקו בגמ' זבחים (ס"ה) בענין הבדלת סימן א' בחטאת העוף דלרבנן לא יבדיל הוא לאו ולר' אלעזר בר' שמעון מאי לא יבדיל אין צדיך להבדיל וכן בענין חמץ בפסח יש לר' יהודה ג' לאוין א' לפני זמנו וא' תוך זמנו וא' לאחר זמנו וכלם נכנסין לו במנין. ולר' שמעון אין בו כי אם לאו א' והוא תוך זמנו. וכן כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה לדברי האומ' (ערכין ו' ב') מנין ליוצא ליהרג ואמר אחד ערכו עלי מנין שלא אמר כלום ת"ל לא יפדה אינו לאו אבל לדברי האומר לא תשקול מיניה ממונא ונפטריה הוא לאו גמור. וגם אני מצאתי מחלוקת בין ר' מאיר וחכמים בראשון ממכות (ד') במקרא האמור בעדים זוממין ולא יוסיפו לעשות עוד שר' מאיר הוא מלקה עליו ויכנס לו במנין. ולדברי חכמים אינו בא אלא להכרזה ולא יכנס במנין וכן בפרק האשה בפסחים (צ"א א') סובר ר' יהודה כי לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך הוא בא להזהיר שלא לשחוט הפסח על יחיד ולדבריו הוא בא במנין ולדברי ר' יוסי ור"ש הוא בכלל שחוטי חוץ ולא יכנס במנין פרטי.

וכן ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה למ"ד (מנחות ל"ו) בחקת תפילין הכתוב מדבר צריך להוסיפו על הלאוין למ"ד השמר דעשה לאו או עם העשה למ"ד השמר דעשה עשה. ובכלל אלו המצות שנחלקו בהן לרברי העושה אותן מצות אם יש תרי"ג מצות זולתם יתוספו אלו ואם אין לנו תרי"ג אלא באלו העושה אותם רשות יחסרו לו מצות ממנין תרי"ג מצות זהו שנסתפק לו לרב הנזכר ז"ל: ועוד הוא אומר כי לפי הדרך הנהוג בתלמוד היה להם להקשות ולומר למאן דמני הנך נפישי להו מצות. אי נמי למאן דמפיק הנך במאי משלים להו ולפי שנתפשט זה המנין הרבה בתלמוד ובמדרשות אומר הרב ז"ל כי יש לו לומר שכך הוא מסור בידם ממרע"ה שכך הוא מנין המצות ואף על פי כן אינן נמנעין ממחלוקותיהם במצוה מן המצות אם הוא חובה או רשות שהאומר שזו היא רשות היה יודע במה ישלים מה שחסר לו מתרי"ג מצות וגם התלמוד אינו מקפיד להקשות על זה במאי משלים להו להיות הענין עמוק וארוך מאד שיבארו כל מצות התורה באותו מקום. וכבר אמרו בענין קל יותר מזה במנין אותיות התורה וניתי ספר תורה ולימנינהו לא בקיאן בחסרות ויתרות ואם בכיוצא בזה לא רצו לטרוח ולמנותם להיותם בלתי בקיאין בזה כ"ש בענין דק ועמוק כמנין המצות לא היה להם לדקדק על האומר חובה או רשות איך יושלם לו תרי"ג מצות. ומכל מקום הרב ז"ל הוא מסכים לדברי הראשונים ז"ל שכך יש לנו לתפוש עיקר שמנין המצות הוא כך תרי"ג והם שס"ה מצות לא תעשה ורמ"ח מצות עשה וראשון מי שמנה אותם אחת לאחת למצוא חשבון היה רבי שמעון קיירא ז"ל בה"ג. ונמשכו אחריו הרבה מהרבנים כגון הרב ר' יצחק בר' ראובן ז"ל שיסד "איזה מקום בינה" וכן הרבה מהמשוררים כגון ר' שלמה בן גבירול ז"ל שיסד "שמור לבי מענה" אבל המנין שתפש הגאון ז"ל בזה הוא נעלם לא ירדו לסוף דעתו בזה שהוא מנה במצות ל"ת מאתים ושבעים ושבעה לאוין. ושבעים ואחד עבירות שבמיתה בין כולם שמ"ח מצות לא תעשה. ומנה רמ"ח מצות עשה ומנה ששים וחמש פרשיות זהו מניינו והוא נעלם מאד. והרב הגדול הרמב"ם ז"ל העמיק העיון בזה ועשה כללים ראוי לסמוך עליהם במנין המצות ומתוך אותם כללים נתברר לו כי הגאון ז"ל נטה במקומות רבים מהדרך הישרה והטעה ושבש אותו הרבה. והרב הגדול הרמב"ן ז"ל קנא קנאה גדולה אל הגאון ז"ל הנזכר והפליא לעשות בהתנצלות ולמד זכות עליו והראה כי לא היו דבריו מבולבלים כל כך כמו שחשבם הרמב"ם ז"ל. והנה אלה שני הספרים הם חמודים מזהב כל אחד מהם הראה בו כחו ומעשה תקפו וגבורתו בבקיאות התלמוד וכי היה בפניהם כשולחן ערוך. ואני בינותי בספרים ההם וראיתים נותנים לפתאים ערמה ומי הוא חכם בעיניו ובקי בתלמוד בראותו הספרים

ההם יראה בעיניו ולבבו יבין כי (אין) ידיעתו קודם ראותו אותם כגרגיר חרדל בים הגדול כנגד מה שידע אחרי קריאתו אותם וכ"ש אם יעמיק העיון בכל אותם הלכות שהביא כל אחד מהם בספרו במקומותיהם בתלמוד ובשאר המקומות אשר מהם הוציאם ויראה עצמו כאלו הוא בריה חדשה עקב תהיה רוח אחרת עמו מהרוח הנאצל עליו מהרוח אשר עליהם ויחשוב עצמו ראוי להמנות עם היושבים בשבת תחכמוני ישאל וישיבוהו ישאלוהו וישיב אשריהם ואשרי מי שזכה לשמוע תורה מפיהם הלא במעט הדבש הזה אשר הנחילונו אורו עינינו אם זכינו לדבר פה אל פה אולי היתה עלינו רוח טהרה וזכינו לכתר שם טוב להקרא צעיר תלמידי צעירי תלמידיהם. ולפי שהאחרונים עם היותם מודים כי לבם אינו אלא כפתחו של היכל לעומת הראשונים שהיה לבם כפתחו של אולם עם כל זה לא יבושו כי ידברו בסתירת דבריהם. כי כן הוא הראוי לכל חכם או תלמיד שלא ישא פנים לגדול ממנו במה שתראה לו סתירה מבוארת בדבריו ע"כ למדתי מהם וברשותם ובמצותם מלאני לבי החסר לכתוב מה שנראה לי ספק בענין מנין המצות בין שיהיה מה שנראה לי ספק בדבריהם. ואם כל דברי לפי האמת אינם אלא ספקות בין שיהיה סתירה לאחד מהם וסיוע אל שכנגדו בין שיהיה סתירה לכלם או ענין נתחדש לי או עלה בדעתי שנעלם מהם או שיהיה הכרעה בראיה ממקום לא הזכירוהו הם אבל אני כותב כדי להתלמד בדבריהם. ולפי שרוב המקומות נהגו לקרות אזהרותיו של החכם הגדול ר' שלמה בר יהודה בן גבירול ז"ל הספרדי וראיתי שפירש דבריו הר' משה בר' שמואל בן תבון ז"ל ע"ד ספר המצות שחבר הרמב"ם ז"ל ולא הזכיר בפירושו כלום מענין מחלוקת הרמב"ן ז"ל עמו כי לא הגיע לידו ולא נראה בימיו וגם מה שהוא מזכיר מדברי הרמב"ם ז"ל מזכירו בקיצור גדול על כן לחוס על כבוד אדונינו הרמב"ן ז"ל שלא יהיו דבריו כנפל טמון לא יזכרו ולא יפקדו כי ראיתי בני עליה מועטים ואין דורש ואין מבקש ספרים עמוקים כאלה על כן סדרתי הדברים ע"ד האזהרות הנזכרו' כדי שיעיין בהם החרד לדבר השם פעם אחת בשנה והנני מודיע כי הרמב"ם ז"ל הקדים בספרו י"ד שרשים אשר בהם סמך למנות בהן המצות והם אלו:

שרשים

פרק א

השרש הראשון הוא שאין ראוי למנות בכלל המצות מצות שהן דרבנן. והוצרך ז"ל אל השרש לפי שבה"ג ז"ל מנה בכלל המצות קצת מצות שהם דרבנן. וקושיות הרז"ל על בה"ג ז"ל בזה הם גדולות. והרמב"ן ז"ל הוא מתחזק להצילו מקושיות הרז"ל ומ"מ

הסכמתו היא ג"כ שלא למנות מצות דרבנן. ויפה עשה שהרי לשון התלמוד הוא תרי"ג מצות נאמרו לו למשה בסיני ואפי' לא תהיה הגירסא כן אלא תרי"ג מצות נצטוו ישראל כיון שהראיה שהביאו לזה היא תורה צוה לנו משה תורה בגימ' תרי"א הוי אין ראוי למנות ולהכניס בזה מצות שנתחדשו לאחר הר סיני ואם יש מחלוקת בזה השרש לענין המצות אינו אלא בקצת מצות הכניסם הגאון ז"ל במנין והרב ז"ל הוציאם מן המנין מפני שהם מדרבנן אלא שהרמב"ן ז"ל הוא מחזר למצוא סמך להם מן התורה. ובפי' האזהרות אדבר בכל אחת מאלה המצות דעת כל א' מהם ז"ל והכרעתי בהם. אבל נתגלגל בענין זה השרש ענין אחד הוקשה לי בדבריהם ז"ל והוא שהרמב"ם ז"ל כתב במאמרו וכן בחיבורו הגדול שהעובר על דברי חכמים ז"ל הוא עובר על לאו דלא תסור. והרז"ל השיגו שאין בכלל לאו דלא תסור אלא מה שאמרו בפי' התורה כגון דברים הנדרשים בי"ג מדות וכיוצא בזה אבל דברי חכמים אינן נכללים בכלל לאו זה וענין מחלקותם בזה היא תימה בעיני הרבה שדעתו של הרמב"ם ז"ל הוא הפך מה שהעלו בגמ' בשלישי משבועות ובאחרון מיומא (ע"ג ב') דהתם אקשי' עליה דריש לקיש דאמר חצי שיעור אסור מדרבנן ממתני' דתנן שבועה שלא אוכל ואכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים חייב ור' שמעון פוטר והוינן עלה הא מושבע ועומד מהר סיני הוא. ואוקמוה ריש לקוש במפרש חצי שיעור ואליבא דרבנן. ואי חצי שיעור אסור מדרבנן מושבע ועומד מהר סיני הוא. ופרש"י ז"ל משום האי לאו דלא תסור ודחי' כיון דאית ליה התר מן התורה לאו מושבע מהר סיני הוא ובהכי סלקא שמעתא. וא"כ איך אפשר לרבי' ז"ל לומר שאיסורין דרבנן בכלל לאו דלא תסור הם ובריש נזיר אמרי' יין מצוה מאי קדושה ואבדלתא מושבע ועומד מהר סיני הוא ור"ת ז"ל ור' יצחק ז"ל וכל רבני צרפת פירשוה בתמיה כלומר כיון דמדרבנן הוא לקדש על היין לאו מושבע מהר סיני הוא ובשלישי משבועות ובשני מנדרים מוכיח דמתפיס באיסורי תורה לא הויא התפסה ומתפיס באיסור דרבנן הויא התפסה דלאו דבר האסור הוא ואלו היו איסורין דרבנן בכלל לאו דלא תסור לא היו אומר' כך. ובפסולי עדות דרבנן נסתפק הדבר לראשונים ז"ל אם נתקדשה האשה בפניהם אם צריכה גט אם לאו ומה שהביאום ז"ל לידי הספק הזה הוא אם נאמר על כיוצא בזה כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ורבנן אפקעינהו לקדושי מיניה אם לאו ואם היה העובר על דבריהם עובר על לאו דלא תסור אם כן המשחק בקוביא עובר על דברי תורה כגזלן דאורייתא ורשע הוא והתורה אמרה אל תשת ידך עם רשע להיות עד. ולפסול קדושין אינן צריכין להפקעה דרבנן שהרי לא חלו כלל. וגם דברי הרמב"ן ז"ל הם תמוהין בעיני

הרבה שהוא הרבה להשיב קושיות על הרז"ל שאין איסורין דרבנן בכלל לאו דלא תסור וקושיותיו עם היותם רבות במספר הם נכללות בשני מינין:
המין האחד ממה שמצינו בכל מקומות התלמוד שדנין דברי סופרים להקל ואומר הרז"ל שאלו היו דברי סופרים בכלל לאו דלא תסור לא היו דנין בהם להקל יותר מדברי תורה שאלו ואלו דברי תורה הם ואין הפרש ביניהם אלא שבאלו נצטוינו בהם בפי' ובאלו לא בא בהן הצווי בפי' אלא בכלל לאו דלא תסור. וכל זה המין יכול ה"ר ז"ל לתרצו ולומר שכך היתה התחלת התקנה שהחכמים אסרו דבר זה בתנאי שיהא ודאו אסור אבל אם יש בו ספק הם מוחלין לדון בו להקל. ואין זה קשה שהרי מצינו שהקלו בגזרתם שלא לעשות בה גזירה וכדאמרי' גזירה לגזירה היא והוצרכו לתרץ במקומות כולה חדא גזירה היא. והטעם בזה שאם היה הדבר מתפשט מגזירה לגזירה היו אוסרין כל הדברים מעט מעט על כן הקילו באיסוריהן שלא לעשות בהן גזירה. וכן נוכל לומר שכשאסרו דבר אחד התנו עליו מתחילה שיהא ספקו מותר ודייך שתאסור ודאו. והלא באיסורי תורה יש כיוצא בזה וכמו שאמרו בענין ערלה (קידושין ל"ט א') אימא כך נאמרה ודאה אסור ספקה מותר. ובמקומות שיש אבוד ממון מחמת ספקא דרבנן הדבר הוא יותר פשוט שהם חייבין להקל בספקו לפי שיש להם על מה שיסמוכו בזה בתורה. וכגון מה שאמרו בפרק אלו טריפות (מ"ט ב') טריפה דאוריתא ואתה אומר התורה חסה על ממונן של ישראל הא באיסורין דרבנן אם אמרו כן להתיר ספקו יפה הן עושין שאין לנו לאבד ממונן של ישראל שהוא ודאי דאוריתא משום ספק דרבנן וזה שאמרו בהרבה מקומות להפסד מרובה חששו להפסד מועט לא חששו:
המין הב' מקושיות ה"ר ז"ל בזה הוא להכריח שאי אפשר שיהיו נכללין איסורין דרבנן בלאו דלא תסור והביא ראיה מההיא דפ' מי שמתו (י"ט ב') כל מילי דרבנן אלאו דלא תסור אסמכינהו. והוציא הרב מזה שאינן אלא אסמכתא בעלמא ולא שיהא העובר עליהם עובר על זה הלאו. ואין מזה הכרח דכלפי מה שאמר (שם) רב בר שבא שגדול כבוד הבריות שדוחה את לאו דלא תסור ולא לאו אחר ואחיכו עליה דלאו דלא תסור נמי דאורייתא הוא ומאי שנא משאר לאוי. אמרו דלא לחכו עליה. דרבנן לאסורייהו אסמכינון אהאי לאו דודאי רחמנא אזהר לשמוע לדבריהם בהאי לאו והאי דמקילין ביה למדחייה לכבוד הבריות טפי משאר לאוי משום דרבנן מעיקרא כי אסרי ההוא מידי ואסמכוה אהאי קרא אתנו בהאי איסורא דנדחי מקמי כבוד הבריות. עוד הביא ראיה הרז"ל ההיא דפרק כירה (מ' א') שהוצרכו לומר דמאן דעבר אדרבנן שרי למקרייה עבריינא ואלו היו איסורין דרבנן בכלל לאו דלא תסור לא היו צריכין לזה ואין זה קשה שכיון שלא

נכתב האיסור בפי' בתורה היה אפשר ללמד עליו זכות על העובר עליו דלא לקרייה עבריינא וכדאמרי' בפ' קמא דמציעא (ה' ב) לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו וכדאמרי' בפ' זה בורר (כ"ו ב') בהנהו קבוראי דקברי מתא בי"ט סברי מצוה קא עבדי ומ"ה אצטריכו למימר דשרי למיקרייה עבריינא. עוד הביא הרז"ל ההיא דפרק מי שמתו (כ' ב') לא אתי דרבנן ומפיק דאורייתא וגם זה אינו קשה דאע"ג דבכלל לאו דלא תסור הוו מילי דרבנן מ"מ לא אמרינהו רחמנא בפי' וליכא לעיולינהו במילי דאורייתא. ובהאי מיתרצי ההיא דאייתי מפסחים ומזבחים גבי מצות מבטלות זו את זו אתי דרבנן ומבטל דאורייתא. והיותר קשה מכל מה שמקשה ז"ל הוא שמדין זקן ממרא יש להוכיח שאין איסורין דרבנן בכלל לאו דלא תסור כדמוכח בפ' הנחנקין (פ"ז א) שאינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת. וגמרי לה מפר העלם דבר של צבור ובזה הרבה הרז"ל דברים לברר זה. ומה שאפשר לומר בזה הוא שאפי' נאמר שאיסורין דרבנן נכללין בלאו דלא תסור אפי' הכי אין הזקן נעשה ממרא עליהן לפי שיש בזקן ממרא לאו ועשה הלאו כלל הכל ובא העשה לפרוט שאיננו חייב מיתה עד שיהא בו תורה ויודוך לר' יהודה ולר' מאיר שיהא על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת ויליף לה בגזירה שוה מדבר דבר. וזה נראה שהוא מוכרח שאפי' לדברי הרב ז"ל בכלל לאו דלא תסור הן כל מה שדרשו ז"ל בי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן. דהא לר' שמעון על דקדוק אחד מדברי סופרים נעשה ממרא ואעפ"י שאינו נעשה עליהן ממרא לר' יהודה כדאית ליה ולר' מאיר כדאית ליה משום דאית להו דרשא אחריתי בהא מ"מ נכללין הן בלאו זה ולא פליגי נמי בהא הם הכי נמי איפשר למימר דאיסורין דרבנן כותייהו. והעולה מזה הוא שאם מפני קושיות הרז"ל לא היו מבטלין דברי הרמב"ם ז"ל אם לא מפני העולה מההיא דשבועות ויומא וההיא דנזיר ונדרים גם כן שהזכרתי. ואלו היו קושיות הרב ז"ל כמו שהוא מראה מהם סותרות דעתו בגלל הרמב"ם ז"ל היאך היו בעלי הגמ' רוצים לומר בחצי שיעור דמושבע ועומד מהר סיני הוא ואין רצוני לדקדק במקום הזה בדברי הרמב"ם ז"ל במה שכתב בזה בהלכות ממרים במה שנראה שדבריו סותרים זה את זה סותר הגמ' בפסק ר' מאיר ור' יהודה אשר כבר השיבו עליו הראשונים ז"ל לפי שאין הכוונה במאמר הזה אלא במה שהוא תלוי במחלוקת הרמב"ן ז"ל עמו כדי להתלמד בדבריהם. ומה שעלה בידינו בעיקר זה השרש הוא שלא נכניס בחשבון המצות אלא מה שהוא מה"ת אבל מה שהוא מדבריהם. לא יכנס בחשבון:

פרק ב

השרש השני הניח הרמב"ם ז"ל בשרשיו שאין ראוי למנות כל מה שלמדין באחד מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן או ברבוי ובזה הטעה לבה"ג ז"ל שמנה מוראת תלמיד חכם מריבוי את יי' אלקיך תירא. והביא ראיה לזה ממה שאמר בתמורה (ט"ז) אלף ושבע מאות קל וחומר וגזירה שוה ודקדוקי סופרים נשתכחו בימי אבלו של משה ובלא ספק שהיה מה שלא שכחו יותר ממה ששכחו ואם היו נכנסין במנין היו יותר מתרי"ג מצות וזאת הראיה שהנלמד באחד מי"ג מדות אינו נכלל במנין המצות ובמה שהטעה לבה"ג ז"ל בענין מוראת תלמיד חכם אאריך במה שיבא בפירוש האזהרות ואיני מדבר בכאן בו אבל מה שאני כותב בכאן אינו אלא ללמד זכות על הרמב"ם ז"ל במה שתמהו עליו רבים והרמב"ן ז"ל בכללם על שכתב בחיבורו הגדול שקידושי כסף הם דרבנן לפי שבאו מדרש דקיחה קיחה משדה עפרון והוא ז"ל כתב בתשובה שעשה כן מפני השרש הזה ותלו לרב ז"ל שהוא סובר כל מה שלא בא בפי' בתורה אינו קרוי דברי תורה אלא מדרבנן ועל כן הקשו עליו קושיות גדולות מכמה מקומות שבתלמוד שנראה בדברי דז"ל שכל הנלמד מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן דינו כדין תורה. וגם כל מה שנאמר בו הלכה למשה מסיני מן התורה הוא קרוי ואני למדתי זכות על רבי' ז"ל לחכמי אשכנז בתשובה אחת אחר שחקרתי ודרשתי בדעתו של רבינו ז"ל שכן הוא והוא מעולם לא סבר רבי' ז"ל בדבר הנלמד מהדרשות שיהיה דינו כדין דבר שהוא מדרבנן ללכת בספקו להקל ולא תשתנה סברתו מסברת זולתו בהן בשום דין מדיניה' ולא קראם דרבנן אלא לענין אחד שאינו בפי' בתורה וכיון שאינן בפי' בתורה ולא באו אלא מדרשא א"כ לענין מנין המצות אין ראוי שיכנס דבר הנלמד מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן בכלל מנין המצות אא"כ יפרשו החכמים ויאמרו שהן גוף תורה. ולמדתי שדעתו היא זאת מלשונו שכתב בזה השרש לפי הראוי בזה שכל מה שלא תמצאהו כתוב בתורה ותמצא בתלמוד שלמדוהו באחד מי"ג מדות אם ביארו הם בעצמם ואמרו שזה גוף תורה או שזה דאורייתא הוא ראוי למנותו שהמקובלים ממנו אמרו שהוא דאורייתא ואם לא יבארו זה ולא ידברו הנה הוא דרבנן שאין שם כתוב יורה עליו עכ"ל:

עוד כתב אחר זה אולי תחשוב שאני בורח מלמנותן להיותן בלתי אמתיות והיות הדין היוצא במדה ההיא אמת או בלתי אמת אין זה סבה. אבל הסבה כי כל מה שיוציא האדם ענפים מן השרשים שנאמרו לו למשה בסיני בביאור והם תרי"ג מצות ואפי' היה המוציא משה בעצמו אין ראוי למנותם עכ"ל. עוד כתב הגה כבר התבאר כי תרי"ג מצות שגאמרו לו למשה בסיני לא ימנה בהם כל מה שילמד בי"ג מדות ואפי' בזמנו ע"ה כ"ש שלא

ימנה בהן מה שהוציאו אותו באחרית הימים אבל אמנם ימנה מה שהיה בפי' מקובל ממנו עכ"ל. עוד למד ממה שאמר בתמורה שכל מה שלא שמעו בסיני בביאור הנה הוא מדברי סופרים ועוד האריך בזה. וכן נראה דעתו ז"ל בפי' מה שהקשה על בה"ג ז"ל למה לא מנה כבוד אשת אב הבא מריבוי את כמו שמנה מורא תלמיד חכם וכבוד אשת אב בגמ' כתובות אמרו בפי' שהוא דאורייתא. וא"כ אינו חולק עליו בזה לא לענין דינם אלא לענין המנין למה מנה אלו ולא מנה אלו וכלל דבריו הוא שלא קראם דרבנן לענין דינם אלא לענין מנינם ועל זה כתב בחיבורו הגדול שהאשה מתקדשת בשלשה דרכים בכסף בשטר ובביאה. ושלשתן דין תורה עם היותו אומר שקידושי כסף דרבנן. הנה למדנו שלא לענין דינם קראם דרבנן אלא לענין שלא באו בפירוש בתורה אלא בהקש ומה שמגלה בפי' זהו דעתו ז"ל בפי' המשנה שלו בסדר טהרות בפתיחתו לאותו סדר בשמונה אבות הטומאות מנה מהן מן התורה ומנה מהן מדרבנן. ובכלל אותן שהם מן התורה מנה נבילת עוף טהור. ואחר שמנה אותם בכלל אותן שהן מדרבנן כתב ז"ל שנבילת העוף בין טמא בין טהור אין לו טומאה מן התורה בביאור ולזה מנו האבות דרבנן ואשר התאמת אצלי שהיא אב של תורה ואם לא בא בביאור ודאית זה היותו חייב עליה כרת על ביאת מקדש וקדשיו וסמכו זה לאמרו יתעלה נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה עכ"ל. ובסוף דבריו אחר שכתב זה מנה אבות טומאות דרבנן ובכללן נבלת עוף טהור עם היותו גוזר שהוא אב הטומאה דאורייתא הנה נתבאר מדעתו כי היותו מונה נבלת עוף טהור אב הטומאה דרבנן אינו מפני שיהא דינו כדין שאר אבות הטמאות דרבנן כגון ע"ז ומשמשיה וכיוצא בהן חיוב כרת אבל היא כשאר אבות דאורייתא לענין זה אלא שקראוה דרבנן לפי שלא באה בפי' בתורה אלא מהמדות שהתורה נדרשת בהן. מכל מקום דין תורה הוא וכמו שקדושי כסף קרא מדברי סופרים מפני שבאו מהיקש קיחה קיחה משדה עפרון ועם כל זה כתב שהם דין תורה והבא על אשה שנתקדשה בכסף הוא במיתה. ואילו הי' מדרבנן לא היו דנין אותן במיתה כן הוא כל דבר הלמד מהמדות אצל רז"ל דין תורה אעפ"י שהוא קורא אותן מדברי סופרים. וכן בפי' המשנה בפרק ז' במסכת כלים כתב כי מאמר דברי סופרים יכול שיהא הדבר דעת סופרים כמו הפרושי' וההלכות המקובלים ממשה והולכין בספק להחמיר כמו ספק שיעורים ויכלול התקנות והגזירות. וכן בפרק שני מהלכות טומאת מת כתב כי טומאת עצם כשעורה כיון שהיא הלכה היא דין תורה ולא דברי סופרים. וכן נראה דעתו מפורש במה שכתב במצות לא תעשה שהוא לא מנה טומא' כהנים הדיוטים שני לאוין לא יבא ולא יטמא כמו שמנה אותן בה"ג לפי שלא למדנו זה בהן אלא בג"ש. וכתב שם כי מפני זה השרש

עשה כן והרי זה מפורש שכל כונתו ז"ל בזה הוא לענין מנין המצות לא שהוא דין מצות דרבנן. וכן כתב במצות טריפה שפשטיה דקרא בטרפה ארי אלא שבאה הקבלה מבשר שיוצא חוץ ממחיצתו. ודרשות אחרות נאמר שהוא לוקה עליהן מן התורה אע"פ שבאו בדרשה ומה שכתב בטרפות שמנו חכמים שלוקה מכת מרדות מדרבנן הוא מפני שסבר בכאן דרשוה ממקרא זה ולא דרך אסמכתא וכבר חזר בו בחבורו. ובזה נסתלקו מעל רבינו ז"ל כל הקושיות שהקשו עליו. וכמה שנים עברו ולא נתגלה טעמו של רבי' ז"ל אל הראשונים ובעניותינו נתגלה לנו מה שלא נתגלה להם:

פרק ג

השרש השלישי הוא שאין למנות מצות שאין נוהגות לדורות וזה השרש הסכים בו הרמב"ן ז"ל גם כן והוא מחוייב שיהי' כן שאלו מנינו מצות שאינן נוהגים לדורות יהי' עולה המנין לחשבון גדול כי היינו מונין כל המצוה שבאה במצרים ובמדבר בעשה ולא תעשה. ועוד שהרי תרי"ג מצות יצא לנו ממדרש תורה צוה לנו משה ושם כתוב מורשה קהלת יעקב ומה שאינו לדורות אינו מורשה. ועוד שהרי אמרו במדרש רמ"ח מצות עשה הם כנגד רמ"ח איברים ושס"ה לא תעשה כנגד שס"ה ימים בשנה כי כל אבר ואבר יאמר לו קום עשה בי מצוה וכל יום ויום אומר לו אל תעשה בי עבירה אם כן מנין זה במצות הנוהגות לדורות הוא. וזה אין בו ספק אבל יש בשרש הזה מחלוקת שהגאון ז"ל מנה קצת מצות. אמר הרמב"ם ז"ל שהם אינן נוהגות לדורות. והרמב"ן ז"ל מנצל אותו לומר שהם נוהגות לדורות וכשאפרש האזהרות אאריך בכל אחת מאותן המצות שנפל המחלוקת בהן דעת כל אחד ואחד מהם ז"ל והכרעתי בהם שאין רצוני לדבר בכאן אלא בכללים ובפרטים אדבר במקומן. ומה שצריך לבאר בכאן הוא שאין קרוי מצות שעה אלא הדבר שנצטוינו עליו או הוזהרנו בו באותו זמן לא אחד מכאן בשום צד כמצות הנאמרות במצרים ובמדבר שכיון שהם תלויות במקום מיוחד ובזמן מיוחד ובעבור אותו זמן אין לתלות אותו צווי כלל הרי הן מצות שעה והרי אינן בכלל מורשה קהלת יעקב אבל הצווים שאין נוהגין בכל מקום ובכל זמן אם (שמא) יעדר אותו הדבר שנצטוינו עליו או הוזהרנו ממנו אינן קרויין מצות שעה מפני העדר הדבר שאין ביטול הצווי ההוא מפני היותו מצות שעה אלא מפני שנתבטל הדבר המצוה ההוא שאלו היה נמצא הדבר ההוא היתה המצוה ההיא קיימת. ועם כל זה באו בכלל המצות הריגת ז' עממים ומחית זרעו של עמלק שאע"פ שבהעדר האומות ההם יתבטלו מצות אלו מצות דורות הם קרויות שלא היו תלויות בזמן כלל אלא בכל זמן שיהיו נמצאים אנו מצווין

באבודם לא מפני זה יצאו מכלל המצות וכן כתב הרמב"ם ז"ל והסכים עמו הרמב"ן ז"ל ומה שנפל ביניהם מחלוקת בפרטי זה הכלל אכתוב בפי' האזהרות בס"ד:

פרק ד

השרש הרביעי הוא שאין נכנס במנין הצוויים הכוללים התורה כלה ובזה הטעה הרמב"ם ז"ל לבה"ג ז"ל מפני שמנה קדושים תהיו לפי שהרב ז"ל גוזר שהיא מצוה כוללת כשאר המצות הכוללות התורה כולה באמרו את חקותי תשמרו ואת משפטי תעשו ושמרתם את משמרתי וכן הוא מטעה אותו בהכניסו במנין וערפכם לא תקשו עוד שהוא כולל כל התורה כולה שהוא מזהיר שלא יקשה לבו ויקבל כל התורה. ובזה השרש הודה הרמב"ן ז"ל ולא יצא ממנינו של הרב ז"ל כלל ואע"פ שהוא מהפך בזכותו של בה"ג ז"ל שגם הוא מודה בזה השרש כמו שאזכיר בפי' האזהרות לענין מנין המצות לא חלק כלל על הרמב"ם זולתי באזהרה אחת היא ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו כמו שאזכיר במקומה ואני יש לי דעת [אחרת] בענין קדושים ואזכרנו במצות עשה בס"ד:

פרק ה

השרש החמישי הוא שאין למנות טעם המצות בפרטי מנין המצות והביא הרז"ל דמיונים לזה לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה. כי אמרו ולא תחטיא את הארץ הוא נתינת טעם למה שאסר לשוב לקחת. וכן אל תחלל את בתך להזנותה ולא תזנה הארץ. שאמרו לא תזנה הוא נתינת טעם לאיסור זה. וכן בלקיחת כפר לרוצח כתיב ולא תטמא את הארץ. והרמב"ן ז"ל הקשה עליו באלו שאם אינן אלא נתינת טעם אינו איסור אלא בארץ שהרי הלאו הוא דבק לטעם הזה והטעם הזה אינו אלא בארץ א"כ אין האיסור אלא בארץ והיה דומה זה למה שאמרו מה טעם לא יקח משום ולא יחלל ואם לא בעל אינו לוקה וכן מה טעם לא ירבה משום לא יסור ומרבה הוא ובלבד שלא יהא מסיר את לבו. וסובר הרז"ל שאין באין לאוי התורה לטעם אלא לאזהרה. והביא ראיה מדבריהם ז"ל בלאוי הסרת הבגדים ולא יזח החשן ולא יקרע בפי המעיל שדורשין אותן לאוין גמורין ולא נתינת טעם. וכמו שאמר במס' יומא (ע"ב) המקרע בגדי כהונה לוקה. מתקיף לה רב אחא בר יעקב דילמא ה"ק רחמנא עביד ליה שפה כי היכי דלא יקרע מי כתיב כדי שלא יקרע וכן אמרו שם מי כתיב שלא יזח. מי כתיב שלא יסורו. ומכאן למד הרז"ל שבכל מקום שנאמר בתור' לאו מוסיף על המצוה ואיננו טעם מפורש למה שקדם נתפוס אותו לאו בפני עצמו וכן ערות כלתך לא תגלה אשת בנך היא לא תגלה ערותה. והיה נראה שהוא נתינת טעם כלומר שכיון שאשת בנך הי' אין ראוי שתגלה ערותה דרשוהו חז"ל לאו מוסיף לחייב עליה אחר מיתת בנו. וכן אחרים הזכיר הרז"ל שנראין

כנתינת טעם והן נדרשין לחז"ל לאזהרה ואמר הרב ז"ל שאין נתינת טעם בלשון לאו אלא בלשון עשה כגון לא תשבעו בשמי לשקר וחללת. ואמרו בספרא מלמד ששבועת שוא חילול השם ע"כ הוא גוזר הרז"ל על אלו וכיוצא באלו שאינן נותנין טעמים אבל אזהרות יתירות אלא שאפשר שאינן נכנסות במנין לפי שאינן אזהרות כפולות בענין א' בארץ או אולי יכנסו במנין ותהיה אזהרה לבית דין. או לאוין נוהגין בארץ ויכנסו במנין כלאו לא תשיג גבול רעך שדרשוהו ז"ל לאו שני על לא תגזול בארץ. ובפירוש האזהרות אפרש כל אלו האזהרות אשר בא המחלוקת עליהן אחת לאחת בע"ה:

פרק ו

השרש הששי שהמצוה שיש בה עשה ולא תעשה שראוי למנות העשה שבה עם מצות עשה. ולאו שבה עם מצות לא תעשה ומנה הרז"ל מהם ג' פנים הא' שיש עשה בעשייתו ולא תעשה בביטולו כגון שבת ושמטה וי"ט וי"ה. השני שיהיה הלאו קדמו עשה כגון ולו תהיה לאשה ואח"כ לא יוכל לשלחה. השלישי שיהיה העשה אחר הלאו והלאו נתק אליו כגון לא תקח האם על הבנים ואמר אחר כך שלח תשלח את האם. ובכל אלו השלשה פנים מנה עשה עם מצות עשה והלאו עם מצות לא תעשה. ואמר הרב ז"ל שלא יטעה בזה השרש אדם. והרמב"ן ז"ל מצא בו מחלוקת גדולה והוא בלאוין הבאים מכלל עשה כגון כל צפור טהורה תאכלו שעשו אותה מצות עשה הא טמאה לא תאכלו והאוכל טמאה עובר בזה העשה והלאו המפורש בה. והרז"ל הוא מונה אותן ובה"ג ז"ל אינו מונה אותן וכן לא מנה השחיטה שאינה אלא כדי שלא יאכל נבלה ובפי' האזהרות אפרש בכל א' מאלה המצות דעת כל א' מהם. ומה שצריך שתעורר עליו בזה הוא כי לענין מנין המצות כשאנו מונין העשה עם מצות עשה ולא תעשה עם מצות לא תעשה אינו מן החיוב שיהיה המנין שוה בשניהם ר"ל שיהיה מספר העשה כמספר לא תעשה שבאותה מצות עשה או מספר לא תעשה כמספר מצות עשה שבה שהרי מצות השבה היא אחת במספר מצות עשה ובמספר לא תעשה הם הרבה גזילה ועושק. וכן שריפת נותר היא מצות עשה אחת ויש בה הרבה לא תעשה כמו שאפרש בזאת האזהרה וכן יש אחרות כיוצא באלו וכן מצות לא יחל היא אחת במספר לא תעשה ובמצות עשה אפשר היותם שתי מצות נדרי גבוה ונדרי הדיוט כמו שאפרש בזאת המצוה. ומה שנ"ל שיש לדקדק בזאת ההנחה אפרש בכל א' וא' מאלה המצות אבל מה שעוררתי עליו במקום הזה הוא כי לא נשגיח במנין המצות אלא הפסוקים וכפי מספרם נמנה המצות בין עשה בין לא תעשה בע"ה:

פרק ז

השרש השביעי שאין למנות דקדוקי המצות והכריח הרז"ל אמיתת זה השרש שאם היינו מונין דקדוקי המצות בכלל מנין המצות היה עולה המנין לחשבון גדול יותר מתרי"ג מצות שהרי בכלל מצות יש דקדוקים הרבה הזכיר מהן הרז"ל שתי מצות והן מצות חליצה ויבום שיש בהם כמה דקדוקים שיש נשים מתיבמות ויש לא חולצות ולא מתיבמות. וכן היבמים גם כן יש בהן כל אלו הצדדין שהן ביבמות וכן חלוקות אחרות במסכת יבמות ואלו היה נמנה כל דקדוק היה עולה דיני אותה מסכתא יותר ממאתים. ומכאן אנו למידין לשאר מצות שאין נכנסין בכלל המצות אלא המצוה בכללה אבל דקדוקי המצוה אינן נכנסים במנין. וע"כ הוא מטעה הרז"ל מי שמנה בחיוב חטאת עולה ויורד במקדש וקדשיו שלשה מצות שאין הכל אלא מצוה א' והוא להקריב חטאת ומה שדקדק אחר זה מהו מביא כשבה או שעירה או שתי תורים או עשירית האיפה הכל הוא דקדוק זאת המצוה. וכן בחיוב חטאת בשגגת מצוה ננהוג כן שהתורה חייבה חטאת בזה ודקדקה שאם החוטא הוא הדיוט יביא כך ואם הוא נשיא כך ואם הוא כהן גדול כך. ואם השגגה היא בע"ז כך ואין ראוי למנות כל דקדוק מדקדוקי זאת המצוה מצוה בפני עצמה. וכן הזכיר הרז"ל מזה המין חיוב מיתה על הבא על אשת איש. ודקדק שאם היא נשואה בחנק מאורסה בסקילה בת כהן בשריפה ואין הכל אלא מצוה אחת להמית הבא על אשת איש מפני שעבר על לא תנאף. ואם יש חנק וסקילה ושריפה הכל הוא מדקדוק המצוה. והביא ראיה ממה שאמרו בסנהדרין (נ"א ב') הכל היו בכלל נואף ונואפת הוציא הכתוב את בת ישראל לסקילה ואת בת כהן לשריפה. ובזה הטעה הרז"ל אל הראשונים ז"ל שמנו באשת איש ג' מצות מאורשה נשואה ובת כהן. וכן יצא מזה השרש למנות פרשיות שאם לא נמנה הפרשה כלה מצוה א' היה עולה המנין לחשבון גדול שהרי בפרשת רוצחים יש כמה דקדוקים אם בכלי ברזל ואם באבן יד או בכלי עץ גואל הדם ימיתנו ואם בשנאה יהדפנו והשליך עליו בצדיה או באיבה הכהו ואם בפתע בלא איבה או השליך עליו כל כלי בלא צדיה או בכל אבן בלא ראות ויפל עליו וימות והוא לא אויב לו והצילו העדה והשיבו אותו העדה וישב בה עד מות הכהן הגדול. ואם יצא יצא הרוצח. ואחרי מות הכהן הגדול ישוב הרוצח ואלו מנינו כל דקדוק מדקדוקי זאת המצוה היו בפרשה הזאת י"ו מצות וכן בפרשת נגעים ואלו עשינו כן בכל מצוה ומצוה היה עולה המנין לאלפים אבל לא נמנה אלא עיקר המצוה והוא לדון בדין הרוצח על פי הדקדוקים האלה וכן קראם הפסוק משפטים שנאמר ושפטו העדה בין המכה ובין גואל הדם על המשפטים האלה כי לא קראם מצות וכן בפ' נגעים יש מן הראשונים

ז"ל מי שמנה י"א מצות. והרז"ל אומר שאין הכל אלא מצוה אחת והיא לטהר או לטמא המצורע ושאר הדברים הבאים בזה אי זה נגע יטמא ואיזה לא יטמא ובאיזה זמן הכל מדקדוק המצוה דומה למה שאסרה תורה להקריב בעלי מומין. ונשאר לנו לידע מהו מום שאין ראוי למנות כל מום מצוה. וע"כ הוא מסכים ז"ל למנות כל מין ומין הטמאות מצוה ולא ימנה בה דקדוק המין ההוא. וגם בה"ג ז"ל לא נעלם ממנו השרש הזה והוא מונה פרשיות פרשיות כגון פרשת נחלות ופרשת נדרים ושבועות ופ' מוציא שם רע. אבל לא נתכוונו דבריו כהוגן בזה כי הוא מונה באותן פרשיות מה שכבר קדם לו מנינו. וגם הרמב"ן ז"ל כתב כי חשבונו בפרשיות לא נתברר ענינו שמנה כללות במקום פרט ולאוין במקום עשה. וכתב שאין דעתו להאריך בזה ובפי' האזהרות אכתוב פרט ופרט מזה הכלל הראוי לכתוב לפי כוונת זה השרש בע"ה:

פרק ח

השרש הח' שאין ראוי למנות שלילות החיוב עם האזהרה. והאזהרה היא מה שהוזהרנו ממנו לעשותו ויבא בד' לשונות והם לא. השמר. פן. אל. וכאמרם ז"ל (מכות י"ג ב') כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא ל"ת. וכל האזהרות מלבד מעטים באו בלשון לא והאזהרה ג"כ היא מצו' שנצטוינו נעשה זה אבל להבדיל בינה ובין מצות עשה קראו לזה אזהרה ולזה מצוה והשלילה היא באה ברוב בלשון אין כגון אין לנערה חטא מות. ולפעמים בלשון לא כגון לא יומתו כי לא חופשה. שהכוונה בזה אינן חייבין מיתה וכן לא יסגירנו כי טמא הוא. לא יבקר הכהן לשער. לא יבקר בין טוב לרע. ובזה השרש ג"כ מורה בה"ג ע"כ [לא] מנה והארץ לא תמכר לצמיתות שהיא אצלו שלילה לא אזהרה אבל הרז"ל חשדו שלא הבינו וע"כ תפש עליו על אשר הביא במנינו לא תצא כצאת העבדים ולא יהיה כקרח וכעדתו. והרמב"ן ז"ל למד זכות עליו באלו ואכתוב דעתם ז"ל בפי' האזהרות כשאפרש אזהרות אלו וזולתן ממה שיש לו התלות בשלילה:

פרק ט

השרש התשיעי שאין ראוי למנות הלאוין והעשה אבל הדברים המוזהר מהם והמצווה בהם. ובמצות עשה הדבר הוא ברור ואין בו מחלוקת כלל שאם באו הרבה צווים בענין א' לא נמנה אותן כי אם אחד ולא נמנה בציצית חמש מצות אע"פ שאמרו (מנחות מ"ד) כל מי שאין ציצית בבגדו עובר בחמש עשה וכן תפילין לא נמנה אותו שמונה מצות אע"פ שאמרו (שם) כל מי שאינו מניח תפילין עובר בשמונה עשה. וכן אמרו (שם) כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה עשה ולא נמנה אותו כי אם מצוה אחת ובשביתה בשבת נכפלו בה הרבה פסוקים וכן בי"ט ולא נמנה אלא מצוה אחת וכן כל כיוצא

בזה. ודבר זה הוא מוסכם מהכל. אלא שיש לך לדעת שאף במצוה א' נפרטו בה הרבה דברים לא נמנה כל פרט ופרט מצוה שהרי בהשבה נפרטו בה גזל ועושק ופקדון ואבידה ולא נמנה כלם אלא מצוה א'. ואלמלא שמצינו שהכתוב כפל הצווי באבידה במקום א' לא היינו מונין השבת האבדה מצוה מיוחדת אבל כיון שהכתוב הוציאה מכלל אלו במצוה מיוחדת נמנה מצות השבת אבידה א' ומצות השבת גזילה ופקדון ועושק א' שמנין המצות הוא כמנין הפסוקים אלא שאם הפסוקים הם צריכין לתשלום אותה מצוה לא נמנה אותה כמנין הפסוקים כמו ספירת שמיטות שיש בה שני פסוקים. וספרת לך שבע שבתות שנים. וכתיב שבע שנים שבע פעמים ולא נמנה ספירת שנים א' וספירת שמיטין אחד לפי מה ששנו בספרא יכול יספור שבע שמיטין זה אחר זה ת"ל שבע שנים שבע פעמים הא עד שיאמרו שני כתובים ואם לאו לא שמענו. ולמדנו מכאן שכל מצוה שנתרבו בה כתובים ומרבוי הכתובים יצא לנו שלמות המצוה לא נמנה אותה אלא א' וכן כל כיוצא בזה. ובמצות לא תעשה כתב הרמב"ם ז"ל שאם באו אזהרות רבות בענין אחד אינן במנין המצות אלא א' וזה כגון הדם שנאמרו בו לאוין הרבה ואינן במנין אלא באזהרה אחת והוא ז"ל כתב כי שרש דבר זהו שכל אזהרה שיש בה לאוין הרבה אם הוא לוקה אחת היא נמנית אחת ואם יש בה מלקיות הרבה היא נמנית כמנין המלקיות ונתן טעם הוא ז"ל בזה לפי שלא ילקה אדם שתי מלקיות [אלא] על שתי שמות וכשביארו הם ז"ל ואמרו לוקה שתים או לוקה שלש ידענו שהם שני שמות או שלשה וימנה כל אחד מהם. וכשלא אמרו כן אע"פ שאמרו שהוא עובר על הרבה אזהרו' אינן נמנין אלא [א'] שאין רבוי האזהרות נותן תוספת במנין ולא נכפלו האזהרות אלא להודיע שהוא ענין חמור או כדי להשלים דין המצוה. והביא ראיה ממה שאמר בפ' כל שעה (כ"ד) אמר ליה רבינא לרב אשי ואימ' לעבור עליו בשני לאוין כלומר למה תדרוש שני ענינין בשני לאוין אלו שמא שניהם נדרשים בענין א'. ואמר ליה כל היכא דאיכא למדרש דרשינן ולא מוקמי' בלאוין יתירין ולמד מזה הוא ז"ל כי כל לאו שלא בא לתוספת ענין הנה יהיה יתיר ואע"פ שהוא נכפל כדי לעבור עליו בשני לאוין עכ"ז קראוהו יתיר ואין ראוי למנותו. והרמב"ן ז"ל הוא מגמגם בהסכמת הרב ז"ל למנות הלאוין על פי המלקיות לפי שאנו מונין שס"ה לאוין ויש מהם הרבה שאין לוקין עליהם. וכתב הוא ז"ל שאף אם יהיה זה כדבריו לא עלו דבריו כהוגן במה שאמר שאין לוקין בלאוין הרבה הבאין באיסור א' אלא מלקות א'. והביא הוא ז"ל ראיה מאותה שהביא הרז"ל מפ' כל שעה שכך היא שנויה שם והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל אם אינו ענין לגופו דאתי בק"ו ממעשר ומה מעשר הקל אמרה תורה ולא בערתי ממנו בטמא בשר קדש חמור לא כ"ש. וכ"ת אין מזהירין מן

הדין היקשא הוא דכתיב לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך כו' מה ת"ל לא יאכל אם אינו ענין לגופו תנהו ענין לכל איסורין שבתורה ועל זה אמרו א"ל רבינא לרב אשי אימא לעבור עליו בשני לאוין לאו מי אמר אביי אכל פוטיתא לוקה ד' נמלה לוקה ה' צרעה לוקה ו' כלו' כמו שאביי שהוא מלקה ו' מלקיות בא' מפני תוספת הלאוין ו' פעמים אף כאן נאמר שבא הכתו' להלקות בבשר קדש טמא (אתי) [שתים] משני הלאוין שנאמרו לאו הבא בהיקש ממעשר ולאו המיוחד בו. הרי זה מפורש שאם נתרבו בענין א' לאוין הרבה הוא לוקה על כל לאו ולאו אע"פ שהם משם א'. ויש בזה תנאי א' והוא מוסכם מהכל והוא שיהיו הלאוין מיותרין ולא יצטרכו במצוה ההיא למדרש מן המדרשים. זולתי לכפל האזהרה ההיא אבל אם הלאוין באו לתשלום דיני המצוה ההיא אינו לוקה אלא אחת כגון הלאוין האמורים בכלאי בגדים שאחד מהם בלבישה לא תלבש שעטנז והשני בהעלאה ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך ושניהם נדרשו כגון זה לא ילקה אלא אחד ולא ימנה אלא אחד מפני שבאו הלאוין לתשלום הענין. וכן אמרו (ימות ד' ב') לבישה בכלל היתה ולמה יצאתה להקיש אליה ולומר לך מה לבישה מיוחדת שהיא הנאת הגוף אף כל שהוא הנאת הגוף יצא דבר שאין בו הנאת הגוף וכיון שבאו ב' הלאוין לתשלום הענין אינו לוקה ב' אחד משום מעלה ואחד משום לובש ואינו דומה לכהן הבא באוהל המת שהוא לוקה ב' משום לא יטמא ומשום לא יבא כמו שמפורש בגמ' נזירות לפי שלאוי טומאה וביאה אינן צריכים זה לזה לתשלום דיני המצוה שהביאה ענין אחד והטומאה ענין אחד וכשעבר על שתיהן לוקה ב' וכן אמרו בספרי חייב בלא יבא וחייב בלא יטמא. אבל הלבישה וההעלאה שתיהן באו לענין א' והלאו הא' הוא משלים אל השני על כן אינו לוקה אלא א' על שתיהם. וכן לאוי בהמה טמאה ועופות טמאים אינן מרבים מלקיות כפוטיתא ונמלה וצרעה לפי שבאו לתשלום דיני המצוה וכמו שאמרו באלו טרפות (ס"ג ב') למה נשנו בבהמה מפני השסועה ובעופות מפני הראה וכיון שהוצרכו לתשלום הענין אינו לוקה עליהן. וכן כל הלאוין שנשנו בי"ט כלן לתלמודן באו ונשנה בהן הלאו מפני דברים שנתחדש בהן. ואין לוקין בהן אלא אחד. וכן הרבוי באזהרות הדם אינו נותן רבוי מלקיות שהרי דרשום בגמ' כריתות (ד' ב') ה' לאוין האמורים בדם למה אחד לדם חולין ואחד לדם קדשים ואחד לדם כסוי ואחד לדם האיברים ואחד לדם התמצית ולולי זה כבר היו מלקין האוכל דם ה' מלקיות. ור' יהודה הוא מלקה ג' לאוכל חלב של המוקדשים אחד משום כל חלב וכל דם לא תאכלו ואחד משום כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו ואחר וכל זר לא יאכל קדש כן בדם מלקה ב' מהיקשא דחלב והרי הדבר מפורש שברבוי הלאוין ירבו המלקיות אע"פ שהן משם

אחד וכן במחלוקת אביי ורבא בזג וחרצן וחובל רחים ורכב שאביי מלקה אותו ב' מפני שנכפל בו הלאו אע"פ שהוא דבר אחד ושם אחד. ורבא חולק עליו מפני שהלאו הב' הוא לאו שבכללות אבל אלו היה לאו מיוחד לוקה מלקות שני בכפלו. ובגמ' מכות (י"ז ב') אמרו זר שאכל מן העולה לפני זריקה חוץ לחומה לר' שמעון לוקה ה'. והקשו ולילקי נמי כו' דתניא כל שהוא בכליל תהיה ליתן לא תעשה על אכילתו והעלו אין הכי נמי. הנה שבאכילת עולה יש לאו אחר ממדרשו של ר' שמעון ונדריך זו עולה ולאו אחר הבא במנחת כהן כולל כל שהוא כליל ואמרו שהוא לוקה עליו בריבוי הלאוין ועוד אמרו שם (כ"ב) ואזהרתיה מהכא ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. והקשו ולילקי נמי משום ולא תביא תועבה אל ביתך ועמדה זאת הקושיא. והרי הוא לוקה שתים בשם אחר מפני שהוא עובר בב' לאוין. וכן הורה הרז"ל בביאורו לזאת המצוה ואע"פ שאין אלו הלאוין בענין אחר בלבד אלא שהאחר בפרט ע"ז והשני יכלול לפי שהוא נאמר בענין הנהנה מעיר הנדחת ויכנס בו ע"ז שהיא בכלל חרם וזה דומה לפוטיתא דאביי שהלאו הא' בא מיוחד בדג טמא. והאחר כולל כל שרץ לפי פי' הראשונים והאחרונים ז"ל וכמו שאני עתיד להזכיר אחר זה וכן בספרא אמר העושה ע"ז לעצמו עובר משום ב' אזהרות משום לא תעשו ומשום לא לכם ור' יוסי אומר שלש משום לא תעשו לכם ומשום לא יהיה לך הנה לדברי ר' יוסי לוקה שתים משום שני לאוין שנאמרו במקיים ע"ז הא' לא לכם והב' לא יהיה לך ובסנהדרין (נ"ד) שנינו הבא על כלתו חייב עליה משום כלתו ומשום אשת איש. והקשו וליחייב נמי משום אשת בנו. ותירצו אמר אביי פתח הכתוב בכלתו וסיים באשת בנו לומר לך זו היא כלתו זו היא אשת בנו. והנלמד מזה הוא שאלמלא המיעוט הזה שמצאו ממלת היא היו מחייבין אותו שתים משני לאוין הנאמרין בה ערות כלתך לא תגלה אשת בנך היא לא תגלה ערותה. והיה מביא שני קרבנות אם בא עליה בשוגג. והשלישי משום אשת איש וכן הדין במלקיות. כל אלו הראיות הביא הרמב"ן ז"ל לסתור דברי הרמב"ם ז"ל שאומר שאין אדם לוקה שתי מלקיות מפני רבוי הלאוין בשם אחד וכשהוא לוקה שני מלקיות אינו אלא מפני שהן שתי שמות והרי מכלל אלו הראיות הוא מתבטל דעתו. ועוד שהוא דחק עצמו הרבה באותה של אביי אכל פוטיתא לוקה ארבע לומר שהן ארבעה וחמשה ושש שמות. ופי' שהפוטיתא הזאת היא עוף ושרץ העוף ושרץ הארץ ושרץ המים שהם ארבע שמות והנמלה היא בעלת כנפים המתילדת מעיפוש הפירות שאינה פרה ורבה. וחייב משום שרץ שפירש מן האוכל שהוא לוקה משום השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום כי שקץ הם שממנו נתרבה לדעתו והצרעה הוסיפה על זה היותה עוף טמא ולוקה משום עוף טמא כן מצאתי שכתב הרמב"ן ז"ל עליו שבאה

בידו ההעתקה הראשונה אבל אני מצאתי בהעתקה האחרונה שהוא מחוייב באוכל פוטיתא משום תולעת הפירות ומשום שרץ הארץ ומשום שאינו פרה ורבה ומשום שרץ העוף ויש בכל אחד מאלו לאו מיוחד כמו שפירשם הוא ז"ל וכמו שאני עתיד לזכרם בפי' האזהרות אלו נוסף עליהם נמלה שהיא שטה על פני המים וחייב עליה משום שרץ המים נוסף עליהם צרעה שהיא עוף טמא וחייב עליה משום עוף טמא ואינו דחוק אצל הרז"ל שיהיה שרץ העוף ושיהיה עוף טמא שאפשר שהיה לו עניני שרץ העוף ופעולותיו ועניני עוף ופעולותיו. וגם לא ירחיק הרז"ל היות תולעת הפירות עוף טמא שאנו רואין מתילדין מעיפוש הפירות עופות גדולים מן האגוז הקטן אלו הם דברי הרב ז"ל להעמיד דבריו שלא ילקה אדם משם אחד שתי מלקיות ורבוי המלקיות בפוטיתא ונמלה וצרעה אינו מפני רבוי הלאוין אלא מפני שינוי השמות ורבויים. ויש על דבריו הרבה קושיות שהוא אומר שהפוטית' היא שרץ הארץ ובגמ' לא אמרו כן שהרי בגמ' עירובין (כ"ח) הקשו ומי אמר אביי דגים גדולי קרקע נינהו והאמר אביי אכל פוטיתא לוקה ד' נמלה לוקה ה' צרעה לוקה ו' ואם איתא פוטיתא נמי לילקי משום שרץ השורץ על הארץ. הנה נתבאר מזה שהפוטיתא אינה מגדולי הארץ כלל אבל היא מן הדגים שאינן גדולי קרקע כלל ועוד שהוא סובר שהשרץ השורץ על הפרי לוקה בו משום לאו מיוחד בו בפני עצמו והוא לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלו' וכשהוא נופל בארץ ושרץ עליה יש בו לאו אחר. וזה אינו אמת שהרי בפרק אלו טרפות מוכיח שתולעת הפירות אינה אסורה אלא אחר שפרשה על גבי הקרקע והיא אסודה מפני שהיא שורצת על הארץ לא שיהיה בה לאו מיוחד ואין כאן מקום להאריך יותר יעיין שם מי שהוא בקי באותן הלכות. ועוד שהוא סובר שהשרץ הנולד מן העיפושים שאינו פרה ורבה יש בו לאו מיוחד והוא בכלל השורץ על הארץ וזהו ההפרש שיש בין השורץ והרומש. וגם זה אינו כן שהרי מצינו לשון רמישה בנולדים מזכר ונקבה כמו בו תרמוש כל חיתו יער. וא"כ בכלל שרץ הארץ הם כלם ובספרא לא ריבו אותן מלשון הרומש שיהיה זה בהן לאו מיוחד אלא מרבוי בכלל שהן נכללין מן הנולדים מזכר ונקבה בלאו אחד. והרי הרז"ל הוא אומר שהאוכל צרעה הוא לוקה משום תולעת הפירות ומשום שרץ הארץ הפרה ורבה ומשום שרץ המתהוה מעיפוש הפירות שאינו פרה ורבה וכל זה הוא קשה שתהיה התולעת המתהוה מעיפוש הפירות פרה ורבה שכל שלא נתהוה מזכר ונקבה אינו פרה ורבה והרי הביצה הנולדת מדסנפא בארעא שאינה מגדלת אפרוח זה כתב הרמב"ן ז"ל ואין מכאן קושיא כלל לפי מה שאומרים שהעכבר המתהוה מעפר הוא פרה ורבה. וכן הוא קבלת רז"ל שאין ספק שהעכבר ההוא הוא מטמא לא הוציאו מכלל זה אלא עכבר שחציו עכבר

וחציו אדמה מפני שאיננו פרה ורבה אבל כשהשריץ כלו הוא מטמא לפי שהוא אצלם פרה ורבה. כמו שהזכירו בפ' העור והרוטב (קכ"ו ב). ואם כן אין מכאן קושיא יקשה על הרמב"ם ז"ל היאך ילקה עליו משום פרה ורבה ומשום שאינו פרה ורבה. ואי אפשר למין אחר להיות פרה ורבה ושאינו פרה ורבה כאחר ועוד שהרי לא מנה הכתוב אלא עשרים וארבעה מיני עופות טמאין וזה המין שיתילד בפירות אי זה מאלו הנזכרים הוא שהרי לא נתנה התורה לאו בעופות הטמאים אלא באלו הנזכרים ואת אלה תשקצו מן העוף. והיאך אפשר שתהיה הצרעה הזאת דורסת ואוכלת שכל עוף שאינו דורס אינו אסור כמו שהוא מוזכר בגמ' בפרק אלו טרפות וכן הרז"ל כתב שיש לאו מיוחד בדגים טמאים ולאו בשרץ המים והוא אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ ולא ייחד בו לא עוף ולא הארץ ולא מים ויהיה לאו זה בשרץ המים וזה אינו כן הרי שהתורה כללה בלאו אחד כל גדולי המים בין גדול בין קטן והוא שכתוב מכל שרץ המים ומכל נפש החיה אשר במים וגו' מבשרם לא תאכלו על כן פירושו של הרב ז"ל באוכל פוטיתא וכו' נראה וכן נסתלק ממניינו שלש לאוין והם הלאו שפירש לתולעת הפירות ולשרץ שאינו פרה ורבה ששניהם בכלל שרץ הארץ הם. והלאו שפירש לשרץ המים שבכלל דגים טמאים הם והפי' הנכון בשמועתו של אביי הוא אכל פוטיתא לוקה ארבע דכתיב בדגים טמאים ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו. וכתיב בשרצים אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ ולא תטמאו בהם אל תשקצו ואל תטמאו שני לאוין כוללים כל השרצים שלא ייחד לא ים ולא יבשה ולא עוף. ובמשנה תורה כתיב וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת לא תאכלו. נמלה לוקה חמש וכל השרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל כל הולך על גחון לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום ולא תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ על הארץ [ולא תטמאו בהם] ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ. צרעה לוקה שש חמש דשרצים והששי וכל שרץ העוף. וכן פי' בה"ג ז"ל ורב אחא משבחא ז"ל בשאלתות וכן פי' הרי"ף ז"ל בהלכותיו ורש"י ז"ל בפירושו. וכן הסכימו כל הגאונים ורבותינו הצרפתים ז"ל ורש"י ז"ל הקשה בה ולמה לא ילקה מלאו שביעי שנאמר בפרשת קדושים תהיו ולא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף והשיב ההוא לאו בשרצים כתיב ואע"פ שכתוב אשר תרמוש האדמה לשון בריות גדולות הוא אבל שרץ לשון בריה קטנה. ואין תירוצו ז"ל מספיק שגם הוא כולל בריות גדולות וקטנות שנאמר ויגוע כל בשר הרומש על הארץ בעוף ובבהמה ובחיה וכל השרץ השורץ על הארץ וכתיב הרומשת במים. וגם המקרא עצמו ראיה לזה שכיון שאמר ולא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף והם הבריות הגדולות מה שאמר אשר תרמוש האדמה אינו

אלא לרבות בריות קטנות. ועוד למה לא ילקה בבהמה טמאה ובעוף טמא שתי מלקיות. ויהיה השני משום לאו זה והדבר ידוע שאינו לוקה אלא לאו אחד כמו שהוא נראה בסוף פ' גיד הנשה ודעת הרמב"ם ז"ל שזה הלאו הוא כולל כל מה שאסר בשאר הפרשיות כמו שאמר הפסוק לא תאכל כל תועבה הוא כולל כל מה שאסרה תורה ממה שבא אחד זה כן זה הכתוב הוא כולל כל מה שקדם לו בשאר הפרשיות ויכנס בזה איסור בהמה טמאה ואיסור עוף טמא ואיסור שרץ העוף ואיסור שרץ הארץ ואיסוד שרץ המים ואף איסור נבלה וטרפה ואבר מן החי וזולתם כי כל תועבה הוא שקוץ כענין שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו. וכן דרשו בספרא והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה ובין העוף הטמא לטהור צ"ל בין פרה לחמור בין חמור לפרה והלא כבר מפורשים אם כן למה נאמר בין הבהמה הטהורה לטמאה בין הטהורה לך לטמאה לך. בין שנשחט רובו של קנה לנשחט חציו. ולא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף אשר הבדלתי אתכם לטמא לאסור והנה כללו בעשה ולא תעשה האמורין כאן כל האיסורין ואפי' פסולי שחיטה. ועל כן הוא אומר הרב ז"ל שאין ראוי ללקות עליו לפי שהוא לאו שבכללות כלאו דלא תאכלו על הדם ולאו כל שבקדש פסול ליתן לא תעשה על אכילתו שזה המין מלאו שבכללות הכל מודים שאין לוקין עליו כמו שאביא אחר זה ואחר שנתבארזה אבאר ענין מיני לאו שבכללות על איזה מהן לוקין ועל איזה מהן אין לוקין. והם שלשה מינים. המין האחד לאו אחד כולל דברים רבים שאין דומין זה לזה כלאו לא תאכלו על הדם שהוא כולל אוכל מבהמה קודם שתצא נפשה ואוכל בשר קדשים קודם זריקה וסנהדרין שהרגו את הנפש שאסורין באכילה כל אותו יום ועניינים אחרים ועל זה הלאו אמרו בגמ' סנהדרין אין לוקין על לאו שבכללות וביארו כי לאו שבכללות הוא דאתו תרי תלתא איסורי בחד לאו. והרמב"ם ז"ל הכניס במין זה ולפני עור לא תתן מכשול ולא תשא שמע שוא. והרמב"ן ז"ל הכניס עמהם לאו הנדרש כל שבקדש פסול ליתן לא תעשה על אכילתו שהוא כולל טמא ויוצא ולן ונשחט בלילה ופגול וזולתם הרבה ענינים הלוקים לגמרי וגם זה הכל מודים שאין לוקין עליו. וכן המגפף והמנשק לע"ז ומכבד ומרבץ לפניה אחז"ל שהם לאו שבכללות אין לוקין על אחד מהם. ומה שקראו לזה לאו שבכללות לא מפני חלוק עבירות אלו נקראו לאו שבכללות שאלו כלם ענין אחד הוא ועבודה שמשם דומה ללאוי דנבילה שהוא כולל דברים רבים מענין אחד ולאו דלא תעשה כל מלאכה שיש תחתיו הרבה מלאכות משונות זו מזו אבל ענינם אחד ושם מלאכה כוללת אותם ולוקין על לאוין אלו כמו שמפורש במכות ופסחים וי"ט. וכן המגפף ומנשק כלם שם אחד להם ולא מפני זה נקרא לאו שבכללות אבל כונתם לומר שהוא לאו שבכללות לפי שהלאו

המזהיר בזה הוא לא תלכו אחרי אלהים אחרים שנכנסין תחתיו ענינים חלוקים לפי שבא אחד דמה שכתוב את יי' אלקיך תירא ואותו תעבוד ובשמו תשבע אחר כך אמר לא תלכו אחרי אלקים אחרים להזהיר שלא לירא ממנה ולא לכבדה אפי' שלא כדדך עבודתה כגפוף ונשוק ולא להשבע בשמה ולא לשאול ממנה עתידות ואם שמענום שלא נאמין בהם ולפי זה קראו לאו שבכללות ואין לוקין עליו. ואני מצאתי לאו שבכללות אחר שלא הזכירוהו הם ז"ל והוא מה שנאמר בחטאת פנימית לא תאכל באש תשרף ואמרו בספרא כל שהוא טעון שריפה ליתן לא תעשה על אכילתו שהוא כולל חטאות הנשרפות ופגול ונותר. וסובר הרמב"ן ז"ל שאין נכנסין במנין המצות אלא הלאו הכולל את הכל לא כל איסור ואיסור אלא שאם יש שנוי עונשין באותן פרטים יש למנותן לפי ענשיהן. ועוד אדבר עליהן בפירוש האזהרות בס"ד ואין כאן מקום לכתוב זולתי מה שכתבו הם ז"ל על זה השרש. והמין השני הוא שיהיה לאו אחר פורט דברים הרבה וכל אלו לוקין עליהן אבל אין לוקין עליהן אלא מלקות אחר והראיה לזה מה שאמרו בגמ' קדושין (ע"ז ב') בענין אלמנה וגרושה וחללה זונה כשם שחלוקה גרושה מזונה וחללה בכהן הדיוט שהרי יש בה לאו מיוחד ואשה גרושה מאישה לא יקחו כך חלוקה אלמנה מגרושה וחללה בכהן גדול. והנלמד מזה כי לולי זה המדדש אם בא על כלן לא היה לוקה אלא אחד הואיל ובלאו אחד נאמרו. וכן נראה ממה שאמרו בפ' גיד הנשה (ק"ב ב) בענין אבר מן החי ובשר מן החי שלוקה לר' יוחנן שתים לפי שלדעתו משני מקראות הם יוצאין ולריש לקיש אינו לוקה אלא אחד לפי שלדעתו ממקרא אחד הם מתרבים שניהם וכן בבשר החי ובשר מן הטרפה לר"י אינו לוקה אלא אחד לפי שלדעתו ממקרא אחד שניהם נתרבו. ולריש לקיש לוקה שתים לפי שמשני מקראות נאסרו שניהם. וכן בגמרא סנהדרין ובגמרא כריתות לענין אוב וידעוני שאינן חלוקים לחטאות הואיל ובלאו אחד נאמרו ונלמוד מזה דהוא הדין לענין מלקות וכן בירושלמי במסכת נזיר אמרו על ענין חלב ודם דכל חלב וכל דם לא תאכלו הוא כלל ולא היה הדין ללקות אלא אחד מן הפרט שבמקום אחד. וכן באיסורי נזיר היו סבורין לומר כן שלא ילקה אלמלא שמצאו יתור לחלק וכן כל שור וכשב ועז ולחם וקלי וכרמל אין דינן ללקות בהן אלא אחד ולולי אותן שנמצאו בהן יתור לחלק. ואני מצאתי ראיה אחרת לזה מה שאמרו בסנהדרין פרק ארבע מיתות ב"ד (ל"ד ב) הבא על הזכור והביא זכר עליו לדברי ר' ישמעאל חייב שתים חדא מלא תשכב וחדא מלא יהיה קדש לדברי ר' עקיבא אינו חייב אלא אחת לא תשכב לא תשכב חדא היא. הבא על הבהמה והביא בהמה עליו לדברי ר' ישמעאל חייב שתים חדא מלא תתן שכבתך וחדא מלא יהיה קדש. לדברי ר' עקיבא אינו חייב אלא אחת

שכבתך שכיבתך אחת היא. והיוצא מכל זה הוא שהנפרטין בלאו כולל אין דינן ללקות. ובירושלמי במסכת כלאים פ"ק מצאתי לית כתוב אלא בהמתך לא תרביע כלאים עוף מנין אית תנאי תני מחקותי תשמורו אית תנאי מבהמתך לא תרביע כלאים. הרכיב אילן והרביע עוף מאן דאמר מחקותי תשמורו חייב שתים. ומ"ד מבהמתך לא תרביע כלאים אינו חייב אלא אחת. הרביע בהמה והרביע עוף מאן דאמר מחקותי תשמורו אינו חייב אלא אחת. מאן דאמר מבהמתך לא תרביע כלאים חייב שתים ע"כ. ונראה שהיא גרסא משובשת והיא הפוכה כי היוצא ממקרא אחד חייב אחד והיוצא משני מקראות חייב שתים. וכן במחלוקת ר' ישמעאל ור' עקיבא בבא על הזכר והביא זכר עליו והיא מוחלפת השטה מר' ישמעאל לר' עקיבא ומר"ע לר' ישמעאל ונוסחת הבבלי היא דוקא. והיוצא מכל זה הוא שהנפרטין בלאו כולל אין דינן ללקות עליהן אלא מלקות אחד אם לא חלק הכתוב בהן. ונראה שמזה המין הוא פצוע דכא וכרות שפכה שענין אחד להם שאינן מולידין וכן כל כיוצא בזה מאותן שענין אחד להם. והרמב"ם ז"ל הכניס תחת מין זה נא ומבושל וזג וחרצן ושאור ודבש ועמוני ומואבי ואלמנה. ויתום לא תענון ומשפט גר יתום ואלמנה ושאר וכסות ועונה ויין ושכר אל תשת שכל אלו אינן נמנין אלא אחד לפי שאין לוקין עליהן אלא מלקות אחת. והרמב"ן ז"ל חלק על קצתם ויתבאר כל דעת מהם בפירוש האזהרות בע"ה. ובזג וחרצן חוברו בספר המצות במנין הלאוין ובחיבורו הגדול והוא מונח באיסורי נזיר חמשה לאוין. ובהלכות סנהדרין כשמנה הלאוין שלוקין עליהן מנה עמוני ומואבי בשנים ואיסורי נזיר באחד אלא שבאותו מנין אינו שומר סדרו במנין המצות כי הוא מחלק לאו אחד להרבה מלקיות וכולל הרבה לאוין במלקות אחת. כי לא נתכוון הרב ז"ל לדקדק במנין המצות אלא למנות מחוייבי לאוין מלקות כמה הם וחלק הענינים כפי מה שראה בדעתו שראוי לחלקם ולא השגיח אם הם תחת אזהרה אחד הרבה מנויין או אם יש הרבה אזהרות באחד מהנמנין. והמין השלישי הוא לאו שיש בו כללים ופרטים ולוקין על פרט ופרט והביא הרמב"ם ז"ל בכלל זה המין לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך וגו' ואמרו בגמרא כריתות (ד' ב) אכל מעשר דגן תירוש ויצהר חייב על כל אחת. והקשו על זה וכי לוקים על לאו שבכללות והשיבו קרא יתירא הוא מכדי כתיב ואכלת לפני יי' אלקיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך למה לי למכתב לא תוכל לאכול בשעריך וכ"ת ללאו א"כ לימא קרא לא תאכלם למה לי למהדר למכתבינהו לכלהו ש"מ לחלק. וכן אמרו בלחם וקלי וכרמל לוקה על כל או"א וכי לוקין על לאו שבכללות קרא יתירה כתיב והעלו שם כי קלי הוא מיותר וכיון שכתבו הכתוב באמצע הוא חייב על לחם בפני עצמו ועל קלי בפני עצמו ואלו היה בתחלה או בסוף

היה חייב על קלי בפני עצמו ועל לחם וכרמל בפ"ע ומכאן למד הרמב"ם ז"ל על לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים שכל אחד מאלו התשעה הוא נמנה לאו בפני עצמו כיון שיש באמצע לאוין נמנין בפני עצמן והם לא תנחשו ולא תעוננו דומה לקלי המוטל באמצע שהוא מחלק כל הנפרטין עמו. וכן מזה המין הוא אשה זונה וחללה לא יקחו ואשה גרושה מאישה לא יקחו כמו שהזכירו רז"ל וכמו שהזכרתיו למעלה והרמב"ן ז"ל הכניס תחת מין זה נא ומבושל זג וחרצן שאור ודבש ועינוי אלמנה ויתום ובפי' האזהרות בכל אחת מאלו האזהרות אפרש דעת כל אחד מהם ז"ל באזהרות אלו. וגם הוא ז"ל אינו מסכים עם הרב ז"ל למנות המצות לפי המלקיות ולא לפי הלאוין אלא למנות כל דבר הנאסר ועל כן הוא מונה כל הנפרטין בתורה בכלל המצות וימנה נא ומבושל שתים ואתנן ומחיר ושאור ודבש ועמוני ומואבי וזולתם שאף לדברי הרמב"ם ז"ל יש באלו שמונה אחת אחת ראוי למנותם שתים שתים ולא ימנה מעשר דגן תירוש ויצהר כי אם אחד שהכל מעשר הוא וכן לחם וקלי וכרמל לא ימנה כי אם אחד שענינם אחד הוא והוא איסור חדש ודעתי בזה תמצא בסוף הספר:

פרק י

השרש העשירי הוא שאין למנות ההקדמות וההצעות שהן לתכלית אחת בכלל המצות ולזה לא ימנה בכלל המצות כל מה שנכתב בפרשת ולקחת סלת זולתי מה שהוא תכלית לזאת המצוה והוא ונתת על השולחן לחם פנים. וכן מפרשת ויקחו אליך שמן זית לא נמנה זולתי להעלות נר תמיד. וכן מפרשת קח לך סמים לא נמנה זולתי בהטיבו את הנרות יקטירנה וכל מה שנאמר באלו הפרשיות עשיית הלחם והשמן והקטרת הוא הקדמה אל סדור הלחם והדלקת הנרות והקטרת הקטורת ויבא במנין המצות התכלית לא ההקדמות וכן ההיקש בפרשת קח לך בשמים ראש שלא נמנה רק התכלית לא ההקדמות והוא שנצטוינו למשוח באותו שמן כך וכך. וזה השרש אמת הוא. וכן הודה הרמב"ן ז"ל ואמר שאף הגאון ז"ל כך הוא דעתו ואע"פ שהרב ז"ל הטעהו בזה ובפי' האזהרות יתבאר כל זה:

פרק יא

השרש האחד עשר הוא שאין ראוי למנות חלקי המצוה בפרט חלק וחלק בפני עצמו כשיהיה המקובץ מהם מצוה אחת והנה בדברים המעכבים זה את זה הדבר ברור שאין למנות החלקים וזה בארבעת מינין שבלולב וטהרת מצורע בעץ ארז ואזוב ושני תולעת ושתי צפורים שלא נמנה מצות לולב אלא אחת ומצות טהרת מצורע אחת וכן כל כיוצא

בזה וכן הוא הסכמת הכל אבל הרמב"ם ז"ל נסתפק בציצית מפני ששנינו התכלת אינה מעכבת את הלבן והלבן אינו מעכב את התכלת שהיה ראוי לפי שרש זה למנותן שתי מצות אבל הסכים למנותן מצוה אתת לפי שנמצא במכילתא יכול שהם שתי מצות תלמוד לומר והיה לכם ומה שיש לדקדק בזה אכתוב בפי' האזהרות:

פרק יב

השרש השנים עשר שאין ראוי למנות חלקי מלאכה מן המלאכות כל חלק וחלק בפני עצמו ולזה נמנה ועשו לי מקדש מצוה אחת ולא נמנה כל מה שנאמר בעשייתו ועשית מצוה בפני עצמה וזה אמת הוא ואין בזה מחלוקת אלא בעשיית הארון אם הוא נכלל בכלל עשיית המקדש או הוא מצוה בפני עצמה ואפרש זה בפי' האזהרות וכן בענין מעשה הקרבנות היאך יכנסו במנין המצות אין הסכמה ביניהם ויתפרש כל זה בפירוש האזהרות:

פרק יג

השרש הי"ג שהמצות לא יתרבה מספרם במספר הימים שנתחייב בהם המצוה ההיא ולזה נמנה מוסף ראש חודש אחת ומוסף שבת ומוסף כל מועד מחמשה מועדות אחת וכן מצות חגיגה אחת ומצות ראיה ושמחה כל אחת נמנה אחת שאלו היו הדברים שמתרבים המצות ברבוי הימים והיו ראוי למנות מצות תמידין כל יום מצוה בפני עצמה והטבת הנרות בכל יום מצוה בפני עצמה ומצות לולב שבעה היה עולה המנין הרבה וזאת ראיה שאין רבוי הימים מרבה מנין המצות. והטעה הרז"ל כל מי שמנה כל המוספים מצוה אחת והיה ראוי לפי דרכם למנות שביתת כל המועדות מצוה אחת ומנו כל מועד בפני עצמו וכתב הוא ז"ל שאין דרכם סלולה. והדרך הישרה היא דרכו ז"ל ולא ראיתי שהרמב"ן ז"ל דבר כלל בזה השרש אבל ראיתי שהוא מונה שני תמידין וקטרת בקר וערב וקרית שמע שחרית וערבית שתים לפי שהן מצות שאין מעכבות זו את זו וזמנה של זו אינה זמנה של זו:

פרק יד

השרש הי"ד הוא איך יכנסו במנין המצות מנין העונשים כגון מלקות ומיתות בית דין בחיוב הקרבנות ומה שדומה לזה ונפל בענין זה בלבול גדול בין הראשונים ומה שראוי לכתוב ממנו ימצאנו מפוזר המעיין בפי' האזהרות ובכאן נשלמו השרשים. והנני מתחיל לפרש האזהרות ואתפוש דרך המפרש הראשון זולתי במקומות אשר אני נוטה מפירושו ומהאל אשאל העזר יתעלה ויתרומם:

מצוות עשה

מצוה א

שמור לבי מענה. היה במאוד נענה. ירא האל ומנה. דבריו הישרים:

המשורר הוא כמדבר אל לבו ומזהירו ומצוהו שישמור מענה. וזה המענה לא ידענו למה זה רומז. יש מפרשים אותו שהוא מענה ישראל בהר סיני שענו ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה. או קרא התורה מענה שהוא דבור האל ומענהו לישראל. עוד הזהירו שיהיה נכנע כי נענה הוא לשון כניעה מענין עד מתי מאנת לענות מפני שהוא מבנין נפעל. עוד הזהירו לירא האל ושימנה המצות שהם דרכי האל הישרים שהדריך בהם ישראל כדי שלא ילכו בדרכים נוטים מן האמת ויש בראשי תיבות שמו ושם אביו.

מצוה ב

והוא יסלח אשמה. והוא ירבה. עצמה. והוא יתן חכמה להבין נמהרים:

בא המשורר דרך תפלה שיסלח אשמתו אם שמא יטעה במנין המצות כי כבר הוא משיג ליאות וקצור בידיעתו במנינם כי זה המשורר לא היה רב בקי בתלמוד אבל הוא סומך על בה"ג ז"ל והוא חושש שמא יטעה בדבריו או הוא ז"ל טעה וסומך עליו בטעותו ע"כ שאל סליחה. עוד הוא מתפלל לאל שירבה לו עצמה כי האל הוא מרבה לאין אונים עצמה והעצמה הזאת הוא בשיתן לו חכמה כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה. להבין נמהרי לב הפתאים שכל הבנתם היא במהירות בלא ישוב הדעת.

מצוה ג

אספר תושיות. מתוקות לפיות. ואציב תלפיות. לישר העוברים:

והחכמה שהוא שואל הוא כדי שיספר תושיות ומצות. ובאמת שהמצות הם מתוקות לפיות מדבש ונפת צופים: ואציב תלפיות במנינם והוא ששקלם במשקל כדי שיהיו לכל קורא אותם כמו תלפיות שהם שני החומה לישר העוברים שיראו אותם מרחוק וידעו העיר.

מצוה ד

ואזכיר מצות עשה. בדת מעוז ומחסה. ועל פשעי יכסה. מגלה נסתרים:

ה' יתעלה הוא מעוז ומחסה. וחזר לבקש שיכסה פשעיו הב"ה שהוא מגלה נסתרים. ובא כסוי פשעים עם גלוי סתרים שהם הפכים לצחות המליצה.

מצוה ה

שמונה וארבעים. ומאתים נטועים. במסמרות תקועים. במספר איברים:

כבר פירשתי זה בפתיחה והפסוק הוא דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים וגו'.

מצוה ז

אשר התוו התוות. בתיבות נשתוות. במספר המצות. ובהם נאמרים:

בתיבת נשתוות הו"ו רפויה כמו אשת מדנים נשתוה.

מצוה ח

והמושיעך והמודיעך. עד אשר לרעך. נתנם נחקרים:

כל זה נתפרש בפתיחה.

מצוה ט

והרעים אל דעות. בקול הפליא זועות. מקפץ על גבעות. מדלג על הרים:

הקב"ה שהוא אל דעות הרעים זוועות בקול אשר הפליא כמו שהזכירו זה דבורה ודוד ארץ רעשה וגו' והקול ההוא מקפץ על גבעות או השם הוא המקפץ והמדלג.

מצוה י

ועת קרא אותם. רעדה אחזתם. ויצא נשמתם. ברטט ושברים:

הכתוב אומר ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות. וכתיב וירא כל העם וינועו ויעמדו: ברטט הוא כמו רתת ופסוק הוא בירמיה רטט החזיקה.

מצוה יא

והוריד טל אידיו. לעמו ועבדיו. והשיב בחסדיו. נשמות לפגרים:

זה נזכר במדרשות כי מתו מקול ראשון ששמעו ועל ידי טל החיה אותם כמו שעתיד להחיות המתים על ידי טל כמו שהוא מוזכר בגמ' שבת. ועל כן אנו מזכירין טל בברכת תחיית המתים.

מצוה יב

אני הוצאתיך. אני הזהרתיך. אני הדרכתיך. בדרכי מישרים:

המפרש אל האזהרות הכניס בכאן מצות האמונה באלהות והוא אומרו יתעלה אנכי ה' אלהיך. וכן כתבה הרמב"ם ז"ל והביא ראיה שדבור אנכי הוא ממנין המצות ממה שאמרו בסוף מכות תרי"ג מצות נאמרו לו למשה בסיני מאי קרא תורה צוה לנו משה כלומר מנין תור"ה. והקשו על זה ואמרו תורה תרי"א הוי. והיתה התשובה אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום. הנה נתבאר כי אנכי ה' מכלל תרי"ג מצות אלו הן דברי הרז"ל ועליהן סמך המפ'. אבל לא היתה כוונת המשורר ז"ל כי הוא על הגאון ר' שמעון קיירא בה"ג ז"ל סמך והוא ז"ל לא כתב דבור אנכי בכלל תרי"ג מצות. והראיה שהביא הרז"ל מסוף מכות שדבור אנכי הוא ממנין תרי"ג מצות כבר למד זכות הרמב"ן ז"ל על הגאון ז"ל ואמר שכוונת הגאון היא שבדבור לא יהי' לך יש ב' מצות המשלימות תרי"ג

האחת היא לא יהיה לך ולא תעשה לך והאזהרה השנית היא האזהרה מעבוד ע"ז שהיא במיתה והאזהרה הזאת היא לא תשתחוה להם ולא תעבדם כי כן מנאם הגאון במנין המצות. ומה שאמר התלמוד אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום לא היתה הכונה על דבור אנכי שהוא המשלים לתרי"ג אלא לומר שאלה השתי דברות לשונם מוכיח שמפי הגבורה שמענום ולא מפי משה שכן כתוב בהן אנכי ה' אלהיך לא יהיה לך אלהים אחרים על פני כי אנכי ה' אלהיך ושאר הדברות הם בלשון אמצעי מתרגם ביניהם וכיון ששתי הדברות הראשונות שמענום מפי הגבורה ובדבור לא יהיה לך יש שתי אזהרות א"כ יש לנו תרי"ג מצות תרי"א מפי משה כמנין תורה ושתים מפי הגבורה ודבור אנכי אינו נמנה זה הוא המשא ומתן שנפל בין שני ההרים הגדולים האלה:

ואני בעניות דעתי מצאתי סמך לדברי הגאון ז"ל שאין דבור אנכי נמנה מצוה ממה שאמר בהוריות (ח' ב') דרך חקירה בפ' כי תשגו וגו' מנ"ל דבע"ז משתעי קרא דבי ר' ישמעאל תנא למן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם אי זו היא מצוה שנאמרה בתחלה הוי אומר זו ע"ז והקשו על זה והאמר מר י' מצות נצטוו ישראל במרה אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא. ואלו היה דבור אנכי נמנה מתרי"ג לא היה הדבור בע"ז מצוה שנאמרה בתחלה. ודעת הגאון ז"ל בזה הוא שאין ראוי להכניס במנין פרטי המצות מה שהוא עיקר האמונה וכל המצות תולדות לה כי כל המצות הם גזירות שגזר לנו השם ית' אחר האמונה הזאת ומי שאינו מאמין באלהות אין לו תורה כלל ואי אפשר לבעל תורה שלא יאמין האמונה הזאת וא"כ איך נכניס במנין פרטי מה שהוא עקר ויסוד לכל התורה וזה נראה שהוא דעת חז"ל שאמרו במכילתא לא יהיה לך אלהים אחרים למה נאמר לפי שהוא אומר אנכי ה' אלהיך משל למלך שנכנס למדינה אמרו לו עבדיו גזור עליהם גזירות אמר להם לאו כשיקבלו מלכותי אגזור עליהם גזרות שאם מלכותי אינם מקבלים גזרותי היאך מקיימין כך אמר הקב"ה לישראל אנכי ה' אלהיך לא יהיה לך אלהים אחרים אני הוא שקבלתם מלכותי קבלו גזרותי לא יהיה לך עכ"ל מכילתא וכן מצאתיה בספ' בפ' עריות בלשון המכיל' והוסיפו בה אני הוא שקבלתם מלכותי (בעוני) [בסיני] אמרו הן והן מעתה קבלו גזרותי כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו. ונראה ממנה בפי' שהתחלת גזרותיו של הקב"ה הוא דבור לא יהיה לך ודבור אנכי הוא האמונה שכבר האמינו באלהותו במצרים וכך אמר להם אנכי ה' אלהיך אשר האמנתם בי במצרים מעתה קבלו מצותי וגזרותי. וכבר הזכיר זאת המכילתא בספרו הרמב"ן ז"ל. עוד מזכיר אחרת והוא מה שאמר שם מפני מה לא נאמרו עשרת הדברות מתחלת התורה. משל למה הדבר דומה לאחד שנכנס למדינה אמר להם אמלוך עליכם אמרו לו כלום עשית לנו

שתמלוך עלינו מה עשה בנה להם החומה הכניס להם המים עשה להם מלחמות אמר להם אמלוך עליכם אמרו לו הן. כך הקב"ה הוציא את ישראל ממצרים קרע להם את הים הוריד להם את המן העלה להם הבאר הגיז להם את השליו עשה להם מלחמת עמלק אמר להם אמלוך עליכם אמרו הן והן. להודיע שבחן של ישראל שכשעמדו כלם על הר סיני לקבל את התורה (ולקבל את הדברים לבא) [השוו כלם לב אחד] לקבל מלכות שמים בשמחה ע"כ לשון המכילתא. והמובן ממנה הוא שדבור אנכי הוא קבלת מלכות שמים לא יכנס במנין פרטי המצות. ואני תמה מהרמב"ן ז"ל שהבין ממנה שדבור אנכי הוא בכלל מנין המצות והסכים עם הרז"ל למנות זה בכלל רמ"ח והמובן ממנה הוא יותר קרוב לדעת הגאון ז"ל והענין בעצמו הוא מוכרע ממקומו כי מה הפרש יש בין אנכי ה' אלהיך הנאמר בעשרת הדברות ומה שנאמר בצידוק המדות אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים והרז"ל עצמו כתב זה. ועל כן היותר טוב לי הוא שאין דבור אנכי נמנה פרט כי הוא יסוד ועיקר. אבל מצאתי בילמדנו בפרשת נשא שדבור אנכי הוא מכלל המצות ומכלל עשרת הדברות. וזה שאמר הנואף והנואפת עוברים על עשרת הדברות וכו' וכיצד על אנכי שכל הנואף אשת חבירו כופר בהקב"ה שנאמר כחשו בה' ויאמרו לא הוא ע"כ. עוד שם בפרשת קדושים וכן בויקרא רבה מזכיר שעשרת הדברות נכללות בפרשת קדושים והאחד מהם הוא דבור אנכי. והמובן מזה הוא שזהו דבר אחד מעשרת הדברות והיה נראה מזה שאם הוא ממנין הדברות שגם הוא ממנין המצות. וגם חשבו כופר מי שאינו מאמין בו ואין בזה הכרח שהיותו בלתי מאמין בו כופר כן הוא בין שיכנס במנין המצות בין שלא יכנס שהרי לא מפני שאינו מצוה הוציאו אותו מן המנין אלא מפני שהוא יסוד ועיקר ואין לעשות מן הכלל מנין פרטי. ומה שהוא ממנין הדברות אינו מכריע היותו ממנין המצות שאין כל דבור מצוה ואין בכל דבור ודבור מצוה אחת שהרי מצות שבת דבור אחד ויש בה עשה ולא תעשה. עשה קדוש היום ולא תעשה דאיסור מלאכה. וכן הגאון ז"ל וגם הרמב"ם ז"ל מנו בדבור לא יהיה לך יותר ממצוה אחת. וגם כן נוכל לומר שדבור אנכי לא יחייב היותו מצוה מפני שהוא אחד מעשרת הדברים: והיוצא מכל זה שדברי הגאון ז"ל הם יותר קרובים לפי המובן מפשטי מאמרי חז"ל ולפי הנראה מפשט הכתוב אלא א"כ יכריחנו המנין כשלא נמצא תשלום רמ"ח מצות אלא בהכניסנו דבור אנכי במנין:

מצוה יג

ליחד אל איום. שתי פעמים ביום. להתפלל יום יום. ערבים ושחרים:

וגם בזה הכניס המפרש אל האזהרות מצות ייחוד וככה הרמב"ם ז"ל. וענין זאת המצוה אצלו שנאמין שזה האלוה אשר האמנו מציאותו בדבור אנכי הוא אחד. וזש"ה שמע ישראל יי' אלהינו [יי' אחד] ולא ראיתי שהרמב"ן ז"ל השיב עליו בזה והכניס זה ג"כ במנין אבל אני לא מצאתי שהגאון ז"ל מנה זאת המצוה כלל אבל כתב לקרוא ק"ש והראיה שהביא הרז"ל מדברי רז"ל הוא מה שאמרו מצות ייחוד וקראוהו מלכות שמים באמרם כדי לקבל עלינו עול מלכות שמים זאת היא ראייתו. ואני לעניות דעתי נראה לי שדעת חז"ל הוא שדבור אנכי ושמע ישראל ענין אחד להם לקבלת מלכות שמים באמונת האלהות והיחוד ואינו נמנה מצוה פרטית אבל יסוד ועיקר. וכן נראה דעת הגאון ז"ל והנמנה מצוה בזה הוא ק"ש. והראיה מדברי חז"ל בזה הוא שהם אומרים שקריאת פסוק ראשון מפרשה שמע הוא קבלת מלכות שמים ואין להם מן התורה בקריאת מצוה אלא פסוק זה. וז"ש בפ"ב ממסכ' ברכות (י"ג ב') שמע ישראל ה' אלהינו וגו' זו היא ק"ש של ר' יהודה הנשיא ואמרו שם אמר ליה רב לר' חייא לא חזינא לר' דמקבל עליה מלכות שמים אמר ליה בר פחתי בשעה שמעביר ידיו על פניו מקבל עליו עול מלכות שמים. וכן בפ' אחרון מברכות (ס"א ב') אמרו על ר' עקיבא כשהיה מקבל עליו עול מלכות שמים היה קורא ק"ש ויצאה נשמתו באחד הנה שביארו לנו שקבלת מלכות שמים היא בקריאת אותו פסוק והוא הנמנה מצוה לא שנמנה הקריאה מצוה והקבלה מצוה אא"כ יכריחנו המנין ודברי המשורר ז"ל הם לא כדברי המפרש. ומצות קריאת שמע בלי ספק היא מן המנין שהרי העלו בגמ' פ"ג מברכות (כ"א) ספק קרא ק"ש ספק לא קרא חוזר וקורא שהוא מן התורה וכן אמרו שם לענין בעל קרי קורא ק"ש ומברך ברכת המזון שהם דאורייתא אבל הרמב"ן ז"ל כשדחקו המספר ולא מצא רמ"ח מצות נחלץ בהשלימו המספר למנות ק"ש ב' מצות אחת בשחר ואחת בערבית לפי שזמנה של זו אינו זמנה של זו והן מצות שאין מעכבות זו את זו שאם לא קרא בערב חייב לקרוא אותה של שחר כמו שהוכיח בשרש הי"א. ואני חוכך בזה הרבה לפי שהרב ז"ל נתן בזה שני טעמים למנות שתי מצות והם שזמנה של זו אינה זמנה של זו. ושאינן מעכבות זו את זו ואילו היה זמנם א' ואינן מעכבות היה יותר מחוייב למנותן שתים אבל מפני היות זמנה של זו אינה זמנה של זו מחייב שלא יעכבו זו את זו שלא מצינו מצוה א' זמניה חלוקין שאם לא תעשה בזמן זה יהיה לה זמן אחר אבל אם חלוק הזמן בפני עצמו הוא כדאי לחייב זה איפשר הוא וכשתמנה החשבון יתברר זה: והכניס המשורר ז"ל בכלל המצות להתפלל יום יום. והגאון ז"ל לא מנה תפלה. אבל כתב לעבדו. והמשורר ז"ל כתב אחר זו לעבדו ולאהבו. ואם התפלה היא נימנית מצוה אין לה רמז בתורה אלא במה שכתוב ולעבדו

בכל לבבכם ובכל נפשכם. וא"כ אין ראוי למנות תפלה מצוה אחת ועבודה מצוה אחרת והרמב"ם ז"ל עם היותו נוטע שרש אחד במנין המצות שאין למנות המצות הכוללות כמו ושמרתם את משמרתי וכמו קדושים תהיו וכיוצא בהן עם כל זה מסכים למנות עבודה זו בכלל המצות לפי שיש במצוה זו צווי פרטי והוא תפלה והוא נמנה והביא ראיה מלשון ספרי ולעבדו זו תפלה. ובמשנתו של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אמרו מנין לעיקר תפלה בתוך המצות מהכא את יי' אלקיך תירא ואותו תעבוד. ואמרו עבדו בתורתו עבדו במקדשו כלומר ללכת שם להתפלל בו ונגדו ומה שאמר בתלמוד ק"ש דאורייתא תפלה דרבנן יפרש הרב ז"ל שזמני התפלה הם דרבנן. אבל התפלה עצמה מצותה מן התורה. וזהו שאמרו בתוספתא כשם שנתנה תורה קבע לק"ש כך נתנו חכמים זמן לתפלה זהו דעת הרז"ל והרמב"ן ז"ל הקשה עליו שהנראה מסוגיות הגמ' הוא שהתפלה היא מדרבנן לגמרי שלענין בעל קרי אמרו שקורא ק"ש ואינו מתפלל ונתנו טעם בזה דק"ש דאוריית' תפלה דרבנן ואפי' עמד ימים הרבה בקרייו אינו מתפלל עד שיטבול וכן מי שנאנס ולא התפלל ימים הרבה ואחר כך נסתפק בתפלה זו שרוצה להתפלל עתה אם התפלל או לא התפלל אינו מתפלל משום דתפלה דרבנן ואלו היתה דאוריית' אלא שזמנה דרבנן היו מחייבין עליה להתפלל הבעל קרי וזה שנסתפק אם התפלל או לא התפלל כדין ק"ש ובתלמוד לא חלקו בזה בין זמן מרובה לזמן מועט ואם מן התורה היא מצוה זו מתי הוא מצותה. והרי רב יהודה לא הוה מצלי אלא מתלתין יומין לתלתין יומין לפי שהיה עוסק בתורה וחכמים שהיו עוסקים בתורה מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה שהיא מדרבנן ואם תוך ל' אינה מן התורה מתי תהיה מן התורה. ומכל זה היה נראה שאין לתפלה חיוב מן התורה ומה שדרשו בסיפרי ולעבדו זו תפלה נראה שהוא אסמכתא זה היא הסכמת הרז"ל בענין מצות תפלה שאינה מן התורה. אבל לענין מנין המצות הוא מגמגם להכניס מצוה זו בתוך מנין המצות כדעתו של גאון ז"ל שלא כטעמו של הרמב"ם ז"ל שאינו מפרש עבודה זו מצוה כוללת לכל התורה כלה אלא ענין פרטיי שבזה והוא נמנה והוא שתהיה כל עבודתינו לאל ית' בכל לבבנו כלומר בכוונה רצויה לשמו ובאין הרהור רע לא שנעשה המצות בלא כוונה או על הספק אולי יש בהם תועלת. עוד אומר הרז"ל שעה שאמר בספרי ולעבדו זו תלמוד. ד"א זו תפלה לומר שמכלל העבודה הוא שנלמוד תורתו ונתפלל אליו בעת הצרות. ומפני שיש במצוה זו ענין פרטי והוא לייחד הלב אל עבודתו או להתפלל אליו בעת הצרות על כן יתכן אל הרב ז"ל להכניסו במנין המצות. ואני מכיר מתוך דבריו ז"ל שהוא דוחק עצמו להכניסה במנין המצות מפני שהגאון ז"ל מנאה ואלמלא זה היה מוציאה מן המנין וכן בסוף ספרו כשמנה כל המצות

אחת לאחת למצוא חשבון לא מנאה להיות צורת הפסוק מראה שהיא מצוה כוללת כל התורה לעבוד השם ית' בתורתו ובכל מצותיה בין בתפלה בין במקדש בהשתחואות ועבודות ומפני זה לא היה ראוי למנותה. ומ"מ למנות תפלה מצוה ועבודה מצוה לא אמרה אדם כלל:

מצוה יד

לעבדו ולאהבו בלב. ולדבקה בו. ולתמוך בנתיבו פעמים ואשורים.

כבר כתבתי בבית שלפני זה ענין מצות העבודה. וענין מצות האהבה היא באה במנין וענינה מה שאמרו בתלמוד לאהוב את השם ושלא נכפור עבודתו אפי' במקום סכנה אבל יהרג אדם ולא יכפור באהבתו. עוד יש בכלל זה מה שאמר בספרי שמא תאמר הריני למד תורה בשביל שאקרא חכם בשביל שאשב בישיבה בשביל שאריך ימים בשביל שאזכה לע"ה ת"ל לאהבה וכו' וכן הוא בתלמוד במס' נדרים וכן אמר עוד בספרי ואהבת את י"י אלהיך איני יודע כיצד אוהב את המקום ת"ל והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך שמתוך כך אתה מכיר מי שאמר והיה העולם. עוד פי' ואהבת יוצא לאחרים שידרוש תורה לאחרים עד שיביא אהבתו בלבם וכן בספרי ואהבת אהבהו על הבריות כאברהם אבינו שנא' ואת הנפש אשר עשו בחרן. ומפני זה נקרא אברהם אוהבי שנאמר זרע אברהם אוהבי: עוד אמר המשורר ולדבקה בו. והגאון ז"ל מנאה גם הרמב"ם ז"ל הסכים עמו בזה וענין מצוה זו להכניסה במנין הוא מה שדרשו חז"ל בספרי ולדבקה בו הדבק בחכמים ובתלמידים. עוד אמרו למוד דברי הגדה שמתוך דברי הגדה אתה מכיר מי שאמר והיה העולם ומתדבק בדרכיו. ובתלמוד הכניסו בו כל מיני דבוק וכן אמרו וכי אפשר לו לאדם להדבק בשכינה והא כתיב כי י"י אלהיך אש אוכלה הוא אלא כל הנושא בת ת"ח והמשיא בתו לת"ח והעושה פרקמטיא לת"ח והמהנהו מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאלו נדבק בשכינה וכן היא בילמדנו: ובתמורה הכניסו בזה להשבע בה' לקיים את המצוה וזה הראוי שיאמר בענין זו ע"פ דרכי רז"ל. ובעלי הפשט פירשו בו ולדבקה בו בסוף והוא סוד מסודות החכמה לומר שהעובד ה' זוכה להדבק בו. ועם היות הדבר אמת אבל אינו מענין הפסוק שהרי ביהושע נאמר ובשם אלהיהם לא תזכירו ולא תשביעו ולא תעבדום ולא תשתחוו להם כי אם בי"י אלהיכם תדבקו כאשר עשיתם עד היום הזה ולפ"ז אינו אלא אזהרה מאזהרות ע"ז שלא תפרד מחשבתך מהאל ית' ללכת אחרי אלקים אחרים כענין מה שנא' במקום אחר ואותו תעבודו ובו תדבקון וכן אמר בספרי הפרשו מע"ז והדבקו במקום. ואם היות זה פשוטו של מקרא עוד הכניס בו שתדבק מחשבת האדם באל ית' בכל עת ובכל רגע בין בשעת אכילה בין בשעת כל

צרכי גופו כענין שנ' ויהי שם עם י"י ארבעים יום וארבעים לילה וכו' וארז"ל בכל דרכיך דעהו ואפי' בדבר עבירה וזו היא מעלת האבות שנאמר עליהן האבות הן הן המרכבה. ואמר בעל הכוזר על אנשי המדרגה הזאת שהם מעון לשכינה ולפי זה יאות ג"כ למנותה בכלל המצות: עוד אמר המשורר

ולתמוך בנתיבו פעמים ואשורים. והגאון ז"ל ג"כ מנאה וגם הרמב"ם ז"ל וכתב שענינה להדמות אליו ית' כפי יכלתינו והאחת והלכת בדרכיו. ובספרי אמר בפי' מצוה זו מה הקב"ה רחום אף אתה היה רחום. מה הקב"ה חנון אף אתה היה חנון. מה הקב"ה צדיק אף אתה היה צדיק. מה הקב"ה חסיד אף אתה היה חסיד. ובגמ' סוטה (י"ד) אמרו א"ר חמא בר חנינא מאי דכתיב אחרי י"י אלקיכם תלכו וכי איפשר לו לאדם ללכת אחרי הקב"ה אלא מה הקב"ה מלביש ערומים אף אתה הלבש ערומים. מה הקב"ה מבקר חולים אף אתה בקר חולים. מה הקב"ה קובר מתים אף אתה קבור מתים. מה הקב"ה מנחם אבלים א"א נחם אבלי'. ובספרי אחרי י"י תלכו (זה ענין) [זו מצות עשה] וענין זה שזה נאמר על נביא שקר שלא נשמע אליו אלא נלך אחר עצת הש"י וממנו נדרוש כל נעלם ע"י נביאיו כענין מ"ש האין פה נביא ונדרשה את י"י מאתו ועוד ראי' תפל נא תחנתינו לפניך והתפלל בעדינו אל י"י אלקיך ויגד לנו את הדרך אשר כו' בגמ' סוטה סמכו לזה ללוות ספר תורה עד מקומו ולפי כל זה ראוי למנותה מצוה גם כן:

מצוה טו

לקדש תעצומו. ליראה מזעמו. להשבע בשמו. בלי שוא ושקרים:

מצות קדוש השם נכנסת במנין המצות בלי ספק. וכן מנאוה כל הראשונים ז"ל והראי' לזה מה שאמרו בגמ' סנהדרין בני נח מצווה על קדוש השם או אינו מצווה. ת"ש ז' מצות נצטוו בני נח ואם איתא תמניא הוו וזה מבואר שהיא מצוה אחת ממנין רמ"ח. וענין מצוה זו הוא שנמסור נפשנו למיתה בשעת השמד אפי' על מצוה קלה. ושלא בשעת השמד אם הגוי אינו מתכוין להעביר את ישראל להנאת עצמו אלא כדי להחטיאו בזה באה מצוה זו באמרו ונקדשתי בתוך בני ישראל אבל אם אינו בשעת השמד והגוי מתכוין להנאת עצמו אין אנו חייבין למסור גופנו למיתה אא"כ היה ע"ז והוא בכלל מצות ואהבת או שפיכו' דמים הנלמד מסברא או גלוי עריות הנלמד משפיכות דמים כמו שהוא מוזכר בסנהדרין ובמקומות אחרים:

ליראה מזעמו גם מצות היראה היא מצוה נמנית. וכן נראה ממה שאמרו בגמ' סנהדרין (נ"ו) בפי' ונוקב שם י"י ואימא פירושי הוא דכתיב אשר נקבו בשמות ואזהרתיה מן את י"י אלקיך תירא והשיבו אזהרת עשה היא וכל אזהרת עשה לאו שמה אזהר'. ובלשון הזה

אמרו ג"כ בפ"ק מתמורה בענין מוציא ש"ש לבטלה ויתבאר מזה כי מצות היראה היא מצות עשה בהוצאת ש"ש לבטלה. ובענין מצוה זו אמרו עוד בירושלמי עשה מאהבה שאין האוהב שונא עשה מיראה שאם באת לבעוט לא תבעט:

להשבע בשמו הגאון ז"ל הכניסה במנין. וכן הרמב"ם ז"ל והביא ראיה ממה שאמרו בפ"ק מתמורה (ג' ב') מניין שנשבעין לקיים את המצות שנ' ובשמו תשבע. והדבר הזה תימה שענין הסוגיא אשר שם אינו כמו שחושב הרז"ל ששם היינו חוקרים אם אסור להשבע אפי' באמת בשמו יתעלה מפסוק ליראה את השם הנכבד והנורא. וכן אמרו אימא כי כתיב והפלא בנשבע שבועת אמת. והשיבו שבועת אמת שריא ונשאו ונתנו הרבה שם ואחר כך אמרו כתיב קרא אחרינא ובשמו תשבע כלומר כאן התיר הכתוב שבועת אמת ואינו לוקה. והקשו ע"ז ההוא לכדרב גדל אתא דאמר רב גדל מנין שנשבעין לקיים את המצות שנ' נשבעתי ואקיימה והשיבו ההוא מן ובו תדבקו נפקא ובשמו תשבע למה לי אם אינו ענין לשבועת הדיינין דנפקא לה משבועת י"י תנהו ענין לשבועות דעלמא דשריאן ואם אינו ענין לשבועה דמצוה דנפקא לה מובו תדבק תנהו ענין לשבועה דחולין. והעולה מזה הוא שאין השבועה בשמו חובה אלא רשות. ומצא הרמב"ן ז"ל ראיה במדרש תנחומא אמר להם הקב"ה לישראל לא תהיו סבורים שהותר לכם להשבע בשמי אפי' באמת אין אתם רשאין אא"כ יהיו בך כל אלו המדות את י"י אלהיך תירא ואותו תעבוד ובו תדבק ובשמו תשבע. ואם יש לך כל המדות האלו אתה רשאי לישבע ואם לאו אי אתה רשאי לישבע. והתבאר מזה שאין ובשמו תשבע מצוה אלא רשות אחר כל התנאים המוזכרים בפסוק ולפי שזה נכפל בתורה ב' פעמים בפרשת ואתחנן את י"י אלקיך תירא ואותו תעבוד ובשמו תשבע ובפ' והיה עקב את י"י אלהיך תירא ואותו תעבוד ובו תדבק ובשמו תשבע ואם הוא רשות לא היה ראוי לכפלו כי אין פסוקי הרשות נכפלים על כן הוא סובר הרב ז"ל שהוא נסמך לפסוק שאחריו ובשמו תשבע ולא תלכו בזה אחר אלקים אחרים להשבע בשמם ואע"פ שכבר נאסר זה בלאו ושם אלקים אחרים לא תזכירו החמיר בו הכתוב לעבור בו בלאו ועשה כי כל אזהרות ע"ז הם רבות בתורה ויהיה אם כן ובשמו תשבע לאו הבא מכלל עשה כלומר בשמו תשבע ולא בשם אחרים ואפילו בשתוף אחר עמו וכמו שאמרו כל המצרף שם שמים עם דבר אחר נעקר מן העולם. וכן כתב הראב"ד ז"ל בהשגות. ואם אינו לאו הבא מכלל עשה אלא רשות להשבע כפל בו הכתוב כדי להזהיר שלא ישבע אלא אחר כל התנאים הנזכרים עמו בפסוק. ובין שיהיה רשות בין שיהיה לאו הבא מכלל עשה אין ראוי למנותו לפי דעת הרמב"ן ז"ל אע"פ שהרמב"ם ז"ל הוא מונה לאו הבא מכלל עשה אין ראוי למנותו

בכלל עשה. אבל הגאון ז"ל אינו מונה אותו כמו שכתבתי בשרשים. ועוד נאריך בזה במה שיבא בע"ה ומ"מ מה שמנאה הרז"ל מצות עשה גמורה בזה נדחו דבריו ואם ירצה למנותה מפני שהיא לאו הבא מכלל עשה להזהיר על שבועה בשם זולתו ית' אפשר הוא לפי דרכו ז"ל והתמה הוא מהגאון ז"ל שמנאה שהרי לפי דרכו אין ראוי להכניסה במנין והרמב"ן סלקה ממנין:

מצוה טז

לצדק דינהו. ולרדוף צדקהו. ולשמור דתהו. ולעשות מאמרים:

הגאון ז"ל כתב לאהוב משפט וצדוק הדין. וי"א כי צדוק הדין הוא לברך על הרעה דיין האמת. וראיתי בספר המצות הקטן שהוציא מצוה זו ממה שכתוב וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו י"י אלקיך מיסרך ואינו נראה לי שיהיה זה מן המנין שזה בכלל ואהבת הוא וכמו שדרשו ז"ל בפ' אחרון מברכות (נ"ד) בכל מאדך בכל מדה ומדה שהוא מודד לך. אבל צדוק הדין הוא לדון את הדין בצדק ובאה בזה מצוה בצדק תשפוט עמיתך. ופירשו בספרא להשוות בין בעלי דינין ולדון בדיני ממונות היא מצות עשה. שנא' ושפטו את העם משפט צדק וכן בפרק שני דייני גזלות (ק"ו) אמרו האי עשה והאי עשה על דיני ממונות וכבוד תורה. והרמב"ן ז"ל הכניס במצוה זו כל דינין בין דיני קנסות ודיני חבלות ודיני אונסין ודיני ממונות כלם שזה הוא בכלל ושפטו את העם משפט צדק ונסתייע בזה ממה שאמרו ז"ל עשר מצות נצטוו ישראל במרה ז' שנצטוו בני נח הוסיף עליהם שלשה שבת וכבוד אב ואם ודינין. ואמרו במכילתא שם שם לו חק ומשפט אלו דיני אונסין ודיני חבלות הרי שהכניסו כל הדינין בכלל מצוה אחת. אבל בסוף דבריו אני רואה שהוא מסכים למנינו של הרז"ל שהוא מונה כל אחת מאלו מצוה כמו שיתבאר במה שיבא בעז"ה:

ולרדוף צדקהו אינו נמנה מצוה כי הוא חלק מחלקי הדינין והוא להלך אחר ב"ד יפה ואין ראוי למנות חלקי המצוה מצוה בפני עצמה כמו שביאר הרז"ל בשרשיו:

לשמור דתהו ולעשות מאמרים אינו נמנה מצו' לפי שהוא צווי כולל התורה ואין ראוי למנות הצווים הכוללים כמו שהשריש הרז"ל ותמה הוא מהגאון ז"ל שכתב לשמור ולעשות ובסוטה פ' אלו נאמרים (ל"ז) אמרו בשבועת התורה שהיא על ארבע מצות ללמוד וללמד לשמור ולעשות. והרז"ל המשיגו והרז"ל המצילו לא דברו בזה:

מצוה יז

דבריו שים מרפא. עלי לב גם על פה. וכתבתם על סיפי. מזוזות ושערים:

עוד נזכיר למטה מצות תלמוד תורה באמרו ותלמוד ותלמד. ובכאן תפס לשון המקרא הכתוב בפרשת שמע והיו הדברים האלה על לבבך. ודברי תורה מרפא הם כאמרו רפאות תהי לשרך. ובאמרו גם על פה הכניס בזה ודברת בם. וכל אלו חלקי מצות לא יכנסו במנין כמו שנודע בשרשים אבל וכתבתם על סיפי מזוזות ושערים היא מצוה נמנית:

מצוה יח

ושננתם תמיד. לבנך ולתלמיד. ומברכות תצמיד. מאת הנגמרים:

זה ג"כ מענין תלמוד תורה שהיא מצות עשה אחת ללמוד וללמד. ואין בכל זה כי אם מצוה אחת וחלקיה הם ללמוד לעצמו וללמד לבנו ולתלמידים ולהורות את בני ישראל כמו שהתבאר בפ"ק מקדושין וראיתי שהגאון ז"ל כ' ללמוד וללמד לשמור ולעשות שהכל נמנה אליו מצוה אחת והוא שילמוד על מנת ללמד לשמור ולעשות כמו בפרקי אבות. אבל מה שאמר

ומברכות תצמיד מאת הנגמרים הוא ע"ד הגאון ז"ל שהוא מכניס במנין רמ"ח מצות עשה מצות שהם דרבנן והרז"ל השיב עליו תשובות גדולות והיותר גדולה שבכולן הוא שהרי לשון התלמוד הוא תרי"ג מצות נאמרו למשה בסיני ואיך יכניס באלו המצות מצות שהן דרבנן. והרמב"ן ז"ל תירץ בזה שכיון שבסיני נצטוו שיקבלו עליהם מצות חכמים אפשר הוא לומר שכלם נאמרו לו למשה בסיני. ובפ' שבועות הדיינין (ל"ט) בשבועה שהשביע משה את ישראל אין לי אלא מצות שנצטוו בסיני מצות העתידות להתחדש כגון מקרא מגלה מנין כלומר מנין שגם עליהם השביען משה ת"ל קיימו וקבלו עליהם היהודים קיימו מה שקבלו עליהם כבר והרי זה דבר מפורש כי על כל מצות דרבנן השביע משה את ישראל. ועוד כמו שמנינו בפ' שתויי יין ובפ' משמרות כהונה ולויה מתנות כהונה אע"פ שלא נאמרו אלא לאהרן. ובפרשת בנות צלפחד אע"פ שלא נאמרה בסיני כן אפשר למנות מצות שהם דרבנן בכלל רמ"ח אע"פ שלשון התלמוד נאמרו לו למשה בסיני כי על פי הרוב דבר. ובפ"ק דברכות (ה') אמרו מאי דכתיב ואתנה לך לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם לוחות האבן זו מקרא והתורה זו משנה. והמצוה כמשמעה אשר כתבתי אלו נביאים וכתובים. להורותם זו תלמוד מלמד שכולן נאמרו למשה בסיני כל זה כתב הרמב"ן ז"ל וגם אני מצאתי בפ' ב' ממגילה (י"ט ב') סיוע לגאון ז"ל שאמרו ועליהם ככל הדברים מלמד שהראה הקב"ה למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים ומה שעתיד להתחדש א"כ הכל נאמר למשה בסיני. ואעפ"י שתירץ הרז"ל הקושיות שהקשה הרמב"ם ז"ל על הגאון ז"ל עם כל זה הוא מתחזק עמו שלא למנות מצות שהם דרבנן ותסתלק מן המנין מצות מאה ברכות שאין לה חיוב מן התורה

ואם יש לה רמז בתורה ובנביאים ובכתובים בתורה מה יי' אלקיך שואל מעמך אל תקרי מה אלא מאה וראו לדרוש כן לפי שבפסוק יש צ"ט אותיות וכשהוספנו אלף על מה יהיה מאה במשמע התיבה ובמנין האותיות וכן מה באותיות א"ת ב"ש הוא יץ שעולה מאה. ובנביאים נאם הגבר הוקם ע"ל בגימ' מאה. בכתובים כי כן יברך גבר הוא חסר וכן כי עולה בגימ' מאה כלומר מאה יברך גבר בכל יום:

מצוה יט

בכור בנים תפדה. וטוטפות תעדה. ובכנעני תרדה. ותמול בבשרים:

מצות פדיון הבן מן המנין היא שהרי מברכין עליה כמו שהוא מוזכר בסוף פסחים ופ"ק מקדושין (כ"ט) אמרו כל מצות הבן על האב אנשים חייבין ונשים פטורות ומצוה זו אין הלוים חייבין בה ולא בנותיהן וכל שכן הכהנים כמו שהוא מוזכר בפ"ק מבכורות (ד'): **וטוטפות תעדה** בזה יש קיצור באזהרות כי הוא כולל בטוטפות תפלה של יד עם תפלה של ראש. ואין בכלל טוטפות אלא תפלה של ראש כמו שהוא מוזכר בפסוק. ולשון טוטפות הוא כמו עטרה. וכמו ששנינו בשבת בענין במה אשה יוצאה (נ"ז ב) לא בטוטפות ופירשוה בגמ' שהיא המקפת מאזן לאזן כן כתב הרמב"ן ז"ל בחידושי התורה. וחלק על רש"י ז"ל בפי' טוטפות לשון דבור מן והטף אל דרום. אבל נראין דברי רש"י ז"ל שהשם הראשון בטוטפות הוא לתפילין. והעטרה נקראת טוטפות על שם שהיא במקום תפילין וכן מוכיח בירושלמי במס' שבת ולא בטוטפות ר' בון בר' חייא קבורתיא דבר שהוא נתון במקום טוטפות. וגם יונתן תרגם ואצעדה אשר על זרועו טוטפתא דעל דרעיה מפני שהיא במקום תפלה של יד ובזה יש ללמד זכות על המשורר שכלל עם תפלה של ראש תפלה של יד בשם טוטפות ומה שאמר תעדה שהוא לשון קשוט לפי שהתפלה של ראש קרויה פאר דכתיב פארך חבוש עליך ופירשו ז"ל תפילין וכן פירשו פאר תחת אפר. וכן נמנות שתי מצות. והרמב"ם ז"ל הביא ראיה לזה ממה שאמרו בגמ' מנחות (מ"ד) על צד התימה על מה שהיו סבורין לומר שמי שאין לו תפלה של ראש שלא יניח של יד מאן דלית ליה שתי מצות חדא מצוה לא נעביד הרי שקראום שתי מצות וכן ראוי למנותם. וכן הסכים עמו הרמב"ן ז"ל אע"פ שהגאון ז"ל לא מנאן אלא אחת. וראייתו של הרב ז"ל אינה קושיא על הגאון ז"ל לפי דעתי שגם בלולב שאינו אלא מצוה אחת עם ארבעה מיניו כמו שהוא מוסכם מהכל אמרו בגמ' סוכה (ל"ז ב) אתרוג בשמאל ולולב בימין מ"ט האי תלת מצוה והאי חד מצוה הנה שחזו"ל קורין כל חלק מחלקי המצוה מצוה אחת. ואע"פ שאמרו (מנחות מד) כל מי שאינו מניח תפילין עובר בשמנה עשה לא נמנה אותן שמנה מצות כמו שהתבאר בשרשים:

ובכנעני תרדה הגאון ז"ל כתב לעבוד בעבד כנעני לעולם. וכן הרז"ל מנאה דמחלוקת הוא בפ"ק מסוטה (ג') אם הוא חובה או רשות. וההלכה היא שהיא חובה. ובגמ' גיטין (ל"ח) אמרו כל המשחרר עבדו עובר בעשה שנ' לעולם בהם תעבודו. והרז"ל כלל עם זה יציאת עבד כנעני בראשי איברים. והרמב"ן ז"ל רואה לעשותה מצוה בפני עצמה שנתחייבו לדון במי שהפיל שן עבדו לחייבו לשחררו לא שתהיה עבודתו מצוה זו בבעליו לשחררו שהרי יציאת עבד כנעני בראשי אברים אינו אלא קנס ומה שהוא קנס אינו נכנס בכלל המצות. אבל ענין מצוה זו היא מה שנתחייבו לדון להם בדין זה ואומר הרז"ל שכמו שאנו מונין מצות קדושין ומצות גירושין כל אחת בפני עצמה כן ראוי למנות מצות העבודה ומצות השחרור שתי מצות:

ותמול בבשרים מצות מילה היא מן המנין. וכבר אמרו בראש כריתות שלש ושש כריתות הם והפסח והמילה במצות עשה וראיות אחרות יש אין צורך להזכירם לרוב פרסומם:

מצוה כ

ותפדה פטר חמור. והשבת תשמור. והלל תגמור. בימים נספרים:

הגאון ז"ל עשה פדיון פטר חמור ועריפה במנין א' והרז"ל עשאן במנין שתים וסמך לו על מה שאמרו חז"ל (בכורות י"ג) מצות פדיה קודמת למצות עריפה כמו שאמרו מצות יבום קודמת למצות חליצה וכשם שהיבום והחליצה הם נמנות שתים כן הפדיה והעריפה נמנות שתים ולא ראיתי שהרמב"ן ז"ל תפש עליו בזה והכניסה במנין אבל הראב"ד ז"ל בסוף ההשגות כתב שאין ראוי למנות זה מצוה לפי שהוא מפסיד ממון וכן אמרו חז"ל הוא הפסיד ממונו של כהן לפיכך יפסיד ממונו ויותר ראוי לקרותו עבירה ולא מצוה ולפי שאמרו מצות פדיה אמרו מצות עריפה כי כן צוה להפסיד ממונו לא שתהיה במנין המצות. ואני אומר שאם יש להכניסה במנין המצות הוא שנ' שמצוה על ב"ד לדון בדין זה להפסידו בממונו לא שיהיה ההפסד מצוה אלא שלדון כך הוא מצוה ממצות התורה כמו דין שאר קנסות:

והשבת תשמור עם היות שיש בחלול שבת חיוב סקילה הנה יש בשביתה ממלאכה מצות עשה ונמנה הלאו עם הלאוין והעשה עם מצות עשה כמו שכתבתי בשרש הששי. ובמצות שבת כמו שאמרו בפ"ק מיבמות (ו') תהא רציחה דוחה שבת מק"ו כלומר מיתת ב"ד שהיא מצות עשה וזה לפי שאמרו אתי עשה ודחי לא תעשה. והיתה התשובה ע"ז היכא אמרינן דאתי עשה ודחי לא תעשה גרידא אבל עשה ולא תעשה לא דחי וכן אמרו בשני ממציעא בענין אמר לו אביו חלל את השבת דלא אתי עשה דכבוד ודחי לא תעשה ועשה את שבתותי תשמורו. ולשון התורה במצוה זו וביום השביעי תשבות.

ולשון התלמוד בפ' אלו קשרים ובפ' במה מדליקין (כ"ה) ובפרק כיצד צולין. שבתון הוא עשה. הנה יש בשבת מצות עשה שהרי בפ' אחרון מיומא (פ"א ב) למדו שמוסיפין מחול על הקדש בכל השבתות מהתורה. ואין זה אסמכתא שהרי בפ"ד ממסכת י"ט (ל') אמרו שאפי' בד"ת אמרו מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידים. ולמדו מזה מדאכלו ושתו בערב יום הכיפורים עד חשיכה ולא מחינן בידיהו שמא תאמר שהתוספ' והעיקר הכל הוא נמנה אחד אי אפשר לומר כן שהרי זמנו של זה אינו זמנו של זה. ובתוספת אין בו אלא עשה. ובעיקר היום יש עשה ולאו. וכיון שהכתוב חלקן ראוי למנות תוספת כל השביתות מצוה אחת שהרי הכתוב הוציא לכלן בצווי אחד מערב עד ערב תשבתו שבתכם. והנה הרז"נ מונה בלאוין איסור חמץ לפני זמנו לאו א' ואיסור תוך זמנו לאו א'. ומה שמחזיק שזו היא מצוה מיוחדת נמנית ממה שהיצרכו בעלי התלמוד להוציא חיוב מהכתוב לנשים מריבוי התורה ואינן פטורות מטעם מצות עשה שהזמן גרמא כמו שהוא מוזכר בפ' הישן (כ"ח א). ואלו היה התוספת נגרר אחר עקר היום לא היו צריכין לזה שהרי הן חייבות בשביתת עקר היום:

והלל תגמור בימים נספרים. אם ההלל הוא מדברי סופרים כבר דברנו בזה בענין ק' ברכות בכל יום שהם דרבנן. והגאון ז"ל מנאם. והרז"ל אינו מונה אותן אבל נפל ספק בהלל ענין אחר והיא שאפשר לומר שהוא מן התורה. ויש אומר שהוא בכלל מה שאמר הכתוב הוא תהלתך. ואני אומר שאם הוא מן התורה שהוא בכלל קדש הלולים לה' שמשם נצטוינו להלל השם כשתגדל שמחתינו ברבוי הפירות וה"ה בכל יום שמחתנו. וכבר אמר ישעיה (ל') השיר יהיה לכם כליל התקדש חג כלומר כשתנצלו מסנחריב תהיו משוררים כמו שאתם משוררים בא' מהימים שאתם גומרים בהם את ההלל והזכיר זה היותר מפורסם בנס והוא ההלל שאומרים בליל הפסח לפי שנסו של סנחריב היה ג"כ בליל הפסח כמו שהזכירו רז"ל בפ' חלק. ובמס' ערכין (י' ב) דרשו מזה ליל המקודש לחג טעון שירה ויסתייע זה ממה שאמרו בגמ' תענית (כ"ח ב) הלל דר"ח לאו דאורייתא. והמובן מזה הוא שבימים שגומרין בהן את ההלל הוא דאורייתא. וכן יסתייע זה ממה שאמרו בפ' ערבי פסחים (קי"ז) הלל זה מי אמרו. אמר ר' יוסי אלעזר בני אומר משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו ישראל על הים. וחולקין עליו חביריו לומר דוד אמרו. ונראין דבריו מדבריהם אפשר שחטו ישראל פסחיהן ונטלו לולביהן ואין אומרים הלל. ואמרו שם עוד הלל זה מי אמרו ר' אליעזר הגדול אומר משה וישראל אמרוהו בשעה שעמד עליהם פרעה הרשע הם אמרו לא לנו ורוח הקדש משיבה למעני למעני אעשה. וחכמים אומר נביאים שביניהם תקנוהו שיהיו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל

צרה שלא תבא על הצבור ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן. והנה לדברי ר' אליעזר משה אמרו על צרת פרעה. וכתבו דוד כמו שכתב תפלה למשה איש האלהים כי ספר תהלים הוא מקובץ מכל תהלות שנאמרו בישראל. וכבר אמרו בערבי פסחים ופ"ק מבתרא (י"ד ב) שעל ידי זקנים נאמר. ואפי' לדברי חכמים בימי משה תקנוהו הנביאים שהיו יוצאי מצרים על כל גאולה. ולדברי האומר דוד אמרו אינו רחוק לומר שההלל הוא מן התורה. שהרי הרמב"ם ז"ל הוא מודה שהתפלה היא מן התורה. ומטבע תפלה תקנו אנשי כנסת הגדולה כמו שפי' הרז"ל בפ"ק מהלכות תפלה וכן השיר שהיו אומרים במקדש לדברי האומר עיקר שירה בפה וכלי לבסומי קלא ושירה מעכבת הקרבן מן התורה הוא ותקנו דוד כמו ששנינו במסכת ערכין (י"א) (תמ ד) וכן בברכת המזון שהיא מן התורה משה תקן הזן ויהושע תקן ברכת הארץ ודוד ושלמה ברכת בונה ירושלים. ומכל זה נראה אע"פ שהמצוה בכל אלו מן התורה אבל נוסח הברכות והשיר תקנוהו הנביאים ואם כן קרוב הוא הדבר שההלל הוא מן התורה ואע"פ שדוד אמרו. אבל יקשה לכל זה ממה שאמ' בפ' שני ממסכת ברכות (י"ד) בהלל ובמגלה מהו שיפסיק מי אמרי' ק"ש דאורייתא פוסק הלל דרבנן לא כל שכן. ומכאן היה נראה שההלל הוא מדבריהם ואפשר שלא אמרו כן אלא על הלל דחנוכה דומיא דמגלה. אבל הלל דשחיטת פסח ונטילת לולב יהיה. מן התורה. כל זה כתב הרמב"ן ז"ל ובודאי שאפשר לומר שההלל שעל שחיטת פסחים ועל נטילת לולב הוא מן התורה לדברי ר' יוסי ור' אליעזר הגדול כמו שהזכרתי למעלה. אבל אותה הראיה שהביא מתענית שאמר הלל דר"ח לאו דאורייתא ויתחייב מזה שכל שאר קריאת ההלל הוא מן התורה אינה ראיה גמורה לפי עניות דעתי לפי שכן הוא דרך התלמוד במה שהוא עיקר תקנה קורין אותה תורה ואע"פ שהיא מדבריהם דבמגילת תענית תניא נמצא פסח שני מן התורה פי' שהוא אסור בהספד ובתענית מק"ו ופסח ראשון מק"ו מן התורה לאו דוקא שהרי אינו אסור אלא מדבריהם וקימא לן דבטלה מגלת תענית. ומה שאמרו מן התורה לומר שהוא מעיקר התקנה. וכן פרש"י ז"ל במס' חולין בפ' העור והרוטב וכן אמרו בפרקא קמא ממסכ' ר"ה (י"ו) אמרה תורה אמרו לפני מלכיות זכרונות שופרות ודבר ברור הוא שברכות של ר"ה אינן אלא מדרבנן כמו שהוא מוזכר בפרק אחרון במסכת ר"ה ובפ"ק מברכות. וביבמות (ד) אמרו מנין לסמוכין מן התורה שנאמר סמוכים לעד לעולם. ובמנחות אמרו אמרה תורה טוב שלא תדור וכן אמרו בפ"ק ממסכת חולין (יז ב) מנין לבדיקת סכין מן התורה ואינו אלא משום כבודו של חכם להראות לו הסכין כמו שהוא מוזכר שם ולשון תורה במקום זה אינו בא בדקדוק אלא כמו הוראה וענין קבוע כמ"ש בגיטין (מד) מיני אמי בר נתן תצא

תורה לישראל. וכן במקומות יאמרו אתי עשה דיחיד ואע"פ שהוא מדרבנן כמ"ש במס' משקין בענין אבלות יום ראשון לפי דברי רבותינו הצרפתים ז"ל שאומ' שהוא מדבריהם וכן במקומות אחרים. וכשנאמר על הלל דר"ח לאו דאורייתא לומר שאינו כהלל דחנוכה. והדבר ידוע שחנוכה עצמה היא מדרבנן וכ"ש ההלל הנאמר בה. ומ"מ אפי' נסכים לומר שהלל יש ממנו מן התורה עדיין יש לנו פתחון פה לומר שאינו בא במנין שאפשר שזה הוא מכלל השמחה שנצטוינו לשמוח ברגלים שכתב וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות. ותהיה עיקר השמחה בפה וכלי לבסומי קלא. ותהיה המצוה על הקרבן בשיר ושלא בשעת קרבן בהלל. ומיעטו ר"ח מזה בגבולין לפי שאינו מקודש לחג. וכן במס' ערכין (יא) אמרו מנין לעקר שירה מן התורה מהכא תחת אשר לא עבדת את יי' אלקיך וגומ' אי זו היא עבודה שהיא בשמחה ובטוב לבב הוי אומר זה שירה ומכלל הדברים יצא לנו הענין לשלש חלוקות הא' שההלל הוא מדברי סופרים כדברי הרז"ל ולדעתו לא ימנה ולדעת הגאון ימנה. הב' שהוא מן התורה וימנה. הג' שהוא מה"ת ולא ימנה לפי שהוא חלק מחלקי מצות השמחה וזהו דעת הרמב"ן ז"ל:

מצוה כא

ועל כנפי בגדך. גדילים תעשה לך. והלוה דל. ודך תפייס בדברים:

הרז"ל מנה מצות ציצית מצוה אחת ולפי דרכו שמנה תפילין שתי מצות יש לנו למנות ציצית ב' מצות לפי שרשו שכתב בשרש י"א שכל מצוה שחלקיה אין מעכבין זה את זה ראוי למנות כל חלק מחלקי המצוה כמו ששנינו תפלה של ראש אינה מעכבת של יד כן שנינו התכלת אינו מעכב את הלבן. אלא שהרז"ל הסכים למנותה מצוה אחת מפני מה שנמצא במכילתא שאינה אלא מצוה א' והוא אומרם שם יכול שהם שתי מצות מצות תכלת ומצות לבן ת"ל והיה לכם לציצית מצוה אחת היא ואינן שתי מצות. ואינה ראיה שהבריתא הזאת לדעת ר' נשנית שאמר בפ' התכלת (ל"ח) שהתכלת מעכבת את הלבן וזהו פי' של ברייתא זו יכול שהן שתי מצות ולא יעכבו זה את זה תלמוד לומר והיה לכם לציצית דמשמע שהיא מצוה אחת ויעכבו זה את זה וכן אמרו בספרי ובמשנה במסכת מנחות (כ"ח) ארבע ציציות מעכבות זו את זו שארבעתן מצוה אחת ר' ישמעאל אמר ארבעתן ארבע מצות. כלומר אינן מעכבות זו את זו. והנלמד מזה שבכל מקום שהן אומרין שהן מצוה א' לא יאמרו כן אלא לדעת ר' שאמר מעכבין זה את זה [אבל למאן דאמר אין מעכבין זה את זה] הם שנים והיה ראוי לפי שרש הרז"ל למנות שתי מצות כמו שמנה תפילין שתי מצות אבל כבר אמרנו שהגאון ז"ל לא ימנה תפילין כי אם מצוה אחת כי מה שכתוב בזו כתוב בזו. וכל שכן שראוי שימנה ציצית מצוה אחת

תכלת ולבן לפי שהמעשה הוא א' והכוונה בשניהם אחת לזכור מצות יי' ולעשות אותם ולדברי הרז"ל הוא אפשר לומר שהציצית הם שתי מצות שאם התפילין שאין הפרש בהם בענין הפרשיות שמה שכתוב בזו כתוב בזו והכוונה בשתיהן היא שתהי' תורת יי' שומה כנגד הלב והמוח שהם כלי המחשבה כל שכן שיהיה זה יותר ראוי בציצית שזה תכלת וזה לבן. ואולי יחלק הרז"ל בין תפילין לציצית שהתפילין שני מעשים ראוי למנותם בשתי מצות והציצית אינו אלא מעשה אחד זה כתב הרמב"ן ז"ל ליישב מניינו של הרז"ל אבל לפי שרשיו אחר שראיתו ממכילתא אינה ראי' היה ראוי למנותן שתי מצות כתפילין מצות תכלת ומצות לבן. ואני לעניות דעתי נולד לי ספק אחד במנין מצות ציצית והוא מה שאמרו בגמ' מנחות (מ"ד) והוא כל שאין לו ציצית בבגדו עובר בחמשה עשה וכבר ביאר הרז"ל בשרש הט' שאין ראוי למנות הלאוין והעשה אלא הדבר המוזהר מהן והמצוה בהן ועל זה הסכים למנות מצות ציצית ומצות תפילין וברכת כהנים ומזוזה המצוה בלבד לא כמספר העשה שבהם. אע"פ שיש בציצית ה' עשה ובתפלין שמנה ובברכת כהנים ג' ובמזוזה ב' זה אמת הוא ולא נסתפקתי בזה אבל נסתפקתי אם יש בא' מאלו החמשה אחד שאינו במעשה הלבישה שהוא ראוי למנותו והנה הרז"ל פי' אלו החמשה עשה. אחת ונתנו על ציצית הכנף. ב' ועשו להם ציצית. ג' והיה לכם לציצית. ד' גדילים תעשה לך. ה' על ארבע כנפות כסותך זהו פירושו ואינו נראה שכל הפסוק אינו אלא מצוה אחת גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך וסוף הפסוק לייחד מקום הציצית ומה עשה יש בו. על כן נראה שהעשה חמישית הוא וראיתם. וכן פרש"י ז"ל ואם כן למה לא נמנה מצות הראיה מצות א' שהיא עיקר המצוה וכמו שאמרו בפרק התכלת (מ"ג ב) ראיה מביאה לידי זכירה וזכירה מביאה לידי עשייה ובמדרש תלים אמרו אמר דוד לפני הקב"ה אני משבחך בכל אברי בראשי אני הופכו וקורא קרית שמע בשערות ראשי אני מקיים לא תקיפו. ועוד תפילין אני מניח בראשי. ובצואר מצות עטיפת ציצית. בעיני אני מקיים וראיתם אותו. ועוד שם יד ימינית בה אני כותב ומראה בה טעמי תורה. שמאלית בה אני קושר תפילין ובה אני אוחז ציצית בזמן קרית שמע לראותן בעיני אם כן למה לא נמנה מצות ראיה מצוה אחת. שהלבישה מעשה א' והראיה מעשה א' וכבר מנה בעל ספר המצות להסתכל בציצית. ולא תטעה לומר שזה נאמר לדברי חכמים שאינן דורשים וראיתם אותו לפטור ממצות ציצית כסות לילה לפי שהן סוברים שהציצית היא מצוה עשה שלא הזמן גרמא ונשים חייבות בה אבל ר' שמעון שהוא דורש אותו פרט לכסות לילה והויא ליה מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות והלכה כדבריו כי כן פסקו הראשונים ז"ל לא ידרוש וראיתם אותו למצוה אלא למיעוט

הזה. שזה טעות הוא שאע"פ שיש לר' שמעון בפסוק זה מיעוט לכסות לילה אבל עיקר הכתוב אינו יוצא ממשמעותו שהוא מצוה לראות ציצית ששם אמרו כך וראיתם אותו וזכרתם ועשיתם ראיה מביאה לידי זכירה זכירה מביאה לידי עשייה. ר' שמעון בן יוחאי אומר כל הזהיר במצוה זו זוכה להקביל פני שכינה כתיב הכא וראיתם אותו וכתיב התם את יי' אלקיך תירא ואותו תעבוד הנה נתבאר שאע"פ שר' שמעון הוא דורש אותו למעט כסות לילה אינו נמנע מלעשות אותו מצוה ושקולה כהקבלת פני שכינה. אם כן למה לא תכנס במנין המצות אבל מצות זכירה אינה נמנית שהיא מן המצות הכוללות שלא ימנו כמו שנודע מהשרשים:

והלוה דל מצוה נמנית היא וכן אמרו במכילתא כל אם שבתורה רשות חוץ משלשה. אם כסף תלוה חובה אתה אומר חובה או אינו אלא רשות ת"ל והעבט תעביטנו חובה ולא רשות: ופיוס הדך בדברים הוא מדברי קבלה. ותפק לרעב נפשך כלומר אם אין לך ממון הוציא לו נפשך ותאמר לו אלו הייתי יכול להשביעך בדמי נפשי הייתי עושה וזהו מכלל גמילות חסדים ובכלל ואהבת לרעך כמוך ואינה נמנה מצוה לפי שהוא חלק מצוה וכבר מנה אהבת החברים:

מצוה כב

קבע ברכת מזון. באט ובחפזון. ולא תמצא רזון. בעינוי כפורים:

ברכת המזון לאחריה היא מן התורה וכן אמרו בפי' בפ"ג מברכות ק"ש וברכת מזון דאורייתא ובירושלמי אמרו כתוב בתורה במזון ברכה אחריו אין כתוב ברכה לפניו. ובתוספתא אמרו ברכת המזון מן התורה שנאמר ואכלת ושבעת וברכת. ובמסכת חולין (פ"ז) מפורש שארבע ברכות אינן אלא מצוה אחת לא ארבע מצות שהרי כשנתן רבי' הקדוש ארבעים זהובים לאותו האיש בשכר ברכת המזון למדו משם שאין עשרה זהובים שכר כל מצוה אלא עשרה שכר כל ברכה וברכה שאלו היו עשרה זהובים שכר כל מצוה ומצוה לא היה נותן לו אלא עשרה זהובים שאין ד' ברכות אלא מצוה אחת: באט ובחפזון דרך מליצה היא להשלים החרוז:

ולא תמצא רזון בעינוי כפורים. מצוה להתענות ביום הכפורים. וחמשה ענויין כתובין במצוה זו כמו שהוא מוזכר בפ' אחרון מיומא אבל אינו נמנה אלא אחת כיון שהמעשה אינו אלא אחד כמו שהונח בשרשים. ומה שאמר ולא תמצא רזון היא הבטחה שלא יבא לידי רזון:

מצוה כג

עבוט עני השב. ואתך אל ישב. והגזלה תשב. ועשק מסחרים:

משרש הרז"ל שבכל מצוה שיש בה לאו ועשה ימנה הלאו עם הלאוין והעשה עם העשה ובאלו שתי מצות שהם השבת העבוט והשבת הגזלה יש לאו בכל אחד לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו. לא תגזול. ויש בהם עשה השב תשיב את העבוט והשיב את הגזלה. ובמס' מכות (ט"ז) אמרו עליהם שהם לאוין אלא שהן ניתקין לעשה. ודע כי אע"פ שהגזל והעושק יש בהן שתי אזהרות נמנות לא תגזול ולא תעשוק. השבתם אינה נמנית כי אם מצוה אחת שהרי לשון הכתוב הוא והשיב את הגזלה אשר גזל או את העושק אשר עשק כיון שהוציאם בדבור אחד אינה נמנית כי אם מצוה אחת ואם יש תחת זה העשה הרבה לאוין גזל ועושק ופקדון כמו שהזכרתי בשרשים:

מצוה כד

היה לשב עניו. לשכלו ולשניו. ותקום מפניו. ופניו נהדרים:

כבוד החכמים והזקנים בקימה והידור היא מצות עשה באה במנין וזה ללמד אל האדם ענוה שהיא גדולה מכל המידות הנמנות ומביאה לידי רוח הקדש ורבן של כל הנביאים נשתבח בה והחכם אמר עקב ענוה יראת יי' ופי' המשורר שמצוה זו היא ליניק וחכים ולזקן אשמאי. פי' בור דמתרגמ' והאדמה לא תשם. לא תבור. על כן אמר לשכלו ולשניו פי' בין שתהיה שיבה שכלית או שיבה זמנית ומצוה זו היא בקימה והדור וזה נזכר בקידושין (ל"ב):

מצוה כה

ותלמוד ותלמד. והוריך תכבד. ותשיב כלי אובד. ותקדיש מבוכרים:

כמו שהתורה כפלה הצווי בלמוד התורה. כן המשורר כפל זה פעמיים אמר למעלה דבריו שים מרפא. אמר עוד ושננתם תמיד. וכאן אמר ותלמוד ותלמד ואין בכל זה כי אם מצות עשה אחת באה במנין והיא מצות תלמוד תורה לו ולבנים ולתלמידים הקרויים בנים. והרמב"ן ז"ל הוסיף מצוה לברך על התורה לפניה מן התורה שנ' כי שם יי' אקרא הבו גודל לאלהינו וכן אמרו בירושלמי. וכתב הרז"ל שאין ראוי למנות הקריאה עם הברכה מצוה אחת כמו שמקרא בכורים אינו נמנה אחת עם ההבאה וספור יציאת מצרים עם אכילת הפסח:

והוריך תכבד בתיבת הוריך כלל האב והאם ומן התורה יש בכלל זה אשת האב ובעל האם ואחיו הגדול שהרי בכתובות (ק"ג) בצואת רבינו הקדוש לבניו הזהרו בכבוד אמכם הקשו דאורייתא היא דכתיב כבד את אביך ואת אמך את אביך זו אשת אביך ואת אמך זה בעל אמך ואו יתירה לרבות אחיך הגדול הנה נתבאר כי כבוד אשת האב ובעל האם ואחיו הגדול הוא מן התורה אבל לא ימנה כל א' מצוה אלא אחת לפי שאין כבוד אשת

האב ובעל האם מן התורה אלא בחיי האב והאם כמו שזכרו שם כי הכל הוא מפני כבוד האב והאם ואינו אלא מצוה א' ואם כן רבוי ואו יתירה לאח הגדול הוא מענין רבוי את לאשת אב ובעל האם שיהיה בחיי האם. א"כ הכל הוא חוזר לכבוד האבות שהאב הוא מצטער כשבנו הקטן אינו מכבד לאחיו הגדול והכל הוא מצוה א' ואם יהיה כבוד האחים אף לאחר מיתת האבות היה מצוה נוספת על כבוד האבות עם כל זה לא ראינו מי שהכניסה במנין. וסובר הרמב"ן ז"ל שמפני כך לא מנאוה לפי שאין רבוי ואו כרבוי את שרבוי את הוא עיקר דרשה מן התורה ורבוי ואו אינו אלא אסמכתא דקיימא לן כמאן דלא דריש וו' ומ"מ הסכמת כלם שהאב והאם אינן נמנין אלא מצוה אחת כיון שבדבור אחד באה המצוה בהם ולפי זה אין אנו צריכין לטרוח ולבקש טעמים מפני מה לא מנו כל המתרבים עמהם שמצוה אחת הוא במולידים ובמתרבים עמהם מרבוי הכתוב. וכן מנינו השבת גזל ועשק ופקדון א' וקימה והידור שיבה וזקן א' וכן כתבתי בשרשים:

והשיב כלי אובד במכילתא אמרו בהשבת אבידה מצינו למידין שהוא עובר על עשה ועל לא תעשה. וכן בא בגמ' (ב"מ ל"ב) השבת אבידה עשה ולא תעשה הוא ודנו שומר אבידה כשומר שכר מפני שהוא פטור מלתת פרוטה א' לעני להיותו עוסק במצוה ופטור מן המצוה ובספרי אמרו כי תפגע שור אויבך או חמורו תועה השב תשיבנו לו מצות עשה. וכבר כתבתי בשרשים למה יצאת מצוה זו מכלל השבת גזלה להיות נמנית לבדה:

ותקדיש מבוכרים לקדש בכור בהמה טהורה. ולדברי הרמב"ם ז"ל אין מצוה זו נוהגת אלא בארץ. ולדברי הרמב"ן ז"ל נוהגת בין בארץ בין בח"ל והאריך בזה בהלכות בכורות:

מצוה כו

והדלים תרחם. והאבלים תנחם. והחולים תשיחם. ותקבור נגזרים:

כפל המשורר מצות הצדקה בהרבה בתים בזה הבית ובבית שלאחריו. ולפתוח ולתת. ושלאחריו והצדקה לעשות. כי גם התורה כפלה המצוה בהרבה מקומות אבל להיות המעשה אחד והוא הנתינה לעני לא ימנה כי אם מצוה אחת ובפ"ג משבועות (כ"ה) אמרו שהאומר שבועה שאתן לעני מושבע מהר סיני הוא. וכבר מנה ההלואה מצוה אחרת. ואמר והדלים תרחם. דרך צחות אע"פ שהכתוב אמר ודל לא תהדר בריבו ותרגם אונקלוס ועל מסכנא לא תרחם:

והאבלים תנחם והחולים תשיחם הגאון ז"ל מנאם בכלל מצות עשה והרז"ל תפס עליו וסובר שאין ראוי להכניסם במנין לפי שהם באות דרך דרש בגמ' מציעא (ל' ע"ב) והודעת להם את הדרך אשר ילכו בה זה ביקור חולים. בה זה קבורה וכל שהוא בא דרך דרש אינו רואה הרז"ל שראוי להכניסם בחשבון כמו שכתבתי בשרשים. אבל הרמב"ן ז"ל

למד זכות על הגאון ז"ל שהוא לא הכניסם בחשבון מפני דרשה זו אלא ממה שאמר בגמ' סוטה (י"ד) אמר ר' חמא בר חנינא מאי דכתיב אחרי יי' אלקיכם תלכו וכי אפשר לו לאדם ללכת אחרי הקב"ה אלא מה הקב"ה מלביש ערומים אף אתה הלבש ערומים. מה הקב"ה מבקר חולים אף אתה בקר חולים. מה הקב"ה קובר מתים אף אתה קבור מתים. מה הקב"ה נחם אבלים אף אתה נחם אבלים. וכן למדו זה בספרי מן והלכת בדרכיו והרי הן מן התורה אלא שאין ראוי להכניסם בחשבון שהן חלק מצוה או מוהלכת בדרכיו או מואהבת לרעך כמוך. ובענין אבילות יש מצוה נמנית והוא מאמרו לה יטמא ופי' בסוטה (ג' א') חובה. ומה שאמר והחולים תשיחם הוא לפי שהדבור הוא יפה לחולים וכמ"ש דבורא מעלי' לאשתא:

ותקבור נגזרים. מצות עשה היא לקבור הרוגי ב"ד. ואמרו בתלמוד סנהדרין (מ"ו ב) רמז לקבורה מן התורה שנ' כי קבור תקברנו ביום ההוא ולשון ספרי קבור תקברנו מצות עשה והמת הוא נגזר מארץ החיים והוא הדין לשאר מתים אע"פ שהכתוב אינו מדבר אלא בהרוגי בית דין. שהרי אמרו (שם) כל המלין את מתו עובר בלא תעשה. וכמו שהלאו הוא על שאר המתים כן עשה הקבורה היא על כלן:

מצוה כז

ולפתוח ולתת. לאביון וחתת. ולשמיד ולמותת. עמלק ראש צרים:

מחתת דלים רישם והתורה אמרה פתוח תפתח נתון תתן וכבר נזכר זה למעלה:

לשמיד ולמותת עמלק ראש צרים. לשמיד כמו להשמיד וחבירו לשמיד מעזניה, ראש צרים ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד והיא מצות עשה למחות זרעו של עמלק. וכבר אמרו בסנהדרין (כ' ב') ג' מצות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ למנות להם מלך ולבנות להם בית הבחירה ולהכרית זרעו של עמלק הרי שהיא מצוה נמנית. וכן מנאה הגאון והמשורר כלל בדבור זה מצוה אחרת והיא לזכור מה שעשה לנו עמלק. והזכירה קודמת אל ההשמדה ומביאה אליו. ובספרי אמר זכור בפה לא תשכח בלב. וכן בספרא זכור יכול בלבך ת"ל לא תשכח הרי שכחת לב אמורה הא מה אני מקיים זכור שתהא שונה בפה וכמו שמצות זכור את יום השבת היא נמנית מצוה כן מצוה זו ראוי למנותה והגאון ז"ל לא מנאה אבל הרז"ל מנאה והרמב"ן הוסיף למנות זכור את אשר עשה יי' אלהיך למרים מצוה והוא כדי שיתרחק האדם מלשון הרע שבעון לשון הרע נגעים באים ועל זה סמך לזה השמר בנגע הצרעת ובספרי אמר זכור את אשר עשה יי' אלהיך למרים יכול בלבך כשהוא אומר השמר בנגע הצרעת הרי שמירת הלב אמורה הא מה אני מקיים זכור שתהא שונה בפיך וכן הוא מסתפק הרז"ל במה שדרשו זכור

אל תשכח את אשר הקצפת את יי' אלהיך במדבר יכול בלב ת"ל וכו' אם הוא מדבר עם הדור ההוא או היא מצוה לדורות כענין מה שאמר עמי זכור נא מה יעץ בלק מלך מואב ולפי' ראוי למנותה והראשונים ז"ל לא מנאום. ואני מצאתי מצות זכור אחרת נ"ל שראוי להכניסה במנין המצות והיא זכור את היום אשר יצאתם ממצרים ועל זה דרשו במשנה פ"ק מברכות (י"ב ב') למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך ימי חייך העולם הזה כל ימי חייך להביא לימות המשיח. ופי' בגמ' שתהא שעבוד מלכיות עיקר ויציאת מצרים טפלה לה אבל לא תתבטל לעולם ובפ"ב מברכות (י"ג) אמר דרב הוה מהדר אשמעתא דיצ"מ ואעפ"כ הי' גומר ק"ש כדי להזכיר יציאת מצרים בזמנה ובפ' ההוא (י"ד ב') אמר דרך תמה על אותן שלא היו קורין פרשת ציצית בלילה והא בעיא אדכורי יציאת מצרים. והשיבו דאמר הכי מודים אנחנו לך יי' אלהינו שהוצאתנו מארץ מצרים. ובפ' מי שמתו (כ"א) אמר ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר אמת ויציב מ"ט אמת ויציב דאוריתא פי' משום יציאת מצרים וא"כ ראוי למנותה מצוה והרמב"ם ז"ל כלל מצוה זו עם מצות והגדת לבנך ואינו נראה שאותה מצוה מיוחדת לאותו לילה ולא פטרתה פרשת ויאמר ולא ברכת אמת ואמונה. וכמו שאנו מונין קריאת התורה מצוה וקריאת ק"ש מצוה שיש לה זמן מיוחד. אעפ"י שברכה א' פוטרתן והיא ברכת אהבה רבה כמו שנזכר בפ"א מברכות וכן ראוי למנות מצות זכירה מצוה ומצות הגדה מצוה וק"ו הדברים כנ"ל:

מצוה כח

לבער מחמצת. בכלה נחרצת. ולשרוף מפלצת. אלילים ואשרים:

מצות השבתה היא מן התורה. וכמו שאמר בפ"ק מפסחים (ד' ב') מדאורייתא בביטול בעלמא סגי ובתלמוד ארץ ישראל בסנהדרין אמר חמץ חייבין עשה על ביעורו דכתיב תשביתו כן כתב הרז"ל ואני מצאתי בפסחים גם כן וכבר נחלקו שם השבתה זו היאך אם בשריפה או בזולתם. והמשורר כתב בו כליון חרוץ איך שיהיה:

ולשרוף מפלצת לשון הכתוב וישרוף את מפלצתה כנוי לצלם דרך גנות מן ועמודיה יתפלצון. ולשון התלמוד מאי מפלצתה מפלא ליצנותא. והמצוה הוא לאבד כל ע"ז בכל מיני איבוד והשחתה בשבירה ושריפה והריסה ממה שכתוב אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים וכו' ונתצתם את מזבחותם ושברתם את מצבותם וכו' ובסנהדרין (צ') אמר דרך תימה בע"ז מאי מצות עשה איכא תרגמא רב חסדא ונתצתם וכו' ומצוה לשרש אחריה:

מצוה כט

לענג יום מנוחה. בהשקט ובבטחה. ולחוג ולשמחה ולאהוב הגרים:

מצוה זו מדברי קבלה היא וקראת לשבת עונג. ואינה באה במנין אלא א"כ נמנה מצות דרבנן כדעת הגאון ז"ל בה"ג ומצות שביתה שהיא מן התורה כבר נכתבה למעלה והשבת תשמור:

ולחוג ולשמחה הם נמנות ב' מצות וכן אמרו בספרי ג' מצות נוהגות ברגל ואלו הן חגיגה ראיה שמחה והוא יזכי' למטה ולראות ולעלות. ומצות חגיגה להקריב שלמי חגיגה ומצות שמחה להוסיף שלמי שמחה וכולל זה כל מיני שמחות כגון שמחת בית השואבה ולשמח בניו ובני ביתו כל א' כראוי להם כמוזכר בפ"ק דחגיגה ובפסחים פרק אחרון. וכבר כתבתי שאפשר לכלול במצוה זו קריאת ההלל. ולשמחה אינו שם דבר אלא מקור כמו ולשמוח וחבירו ופלשתים נאספים לזבוח זבח גדול לדגון אלהיהם לשמחה:

ולאהוב הגרים. היא מצוה מיוחדת בגרים יותר על שאר ישראל ותמנה אהבת הריעים א' ודבר זה הוא נלמד ממ"ש רז"ל שהמאנה את הגר הוא עובר משום לא תונו איש את עמיתו ומשום וגר לא תונו וכן נמנה אהבת ישראל ואהבת הגרים ב' מצות. ואני תמה למה לא הכניסו בכלל המצות קבלת גרים שהיא מיוחד בב"ד לקבלם (בימ"ק) ולא לדחותם וכמו שאמר ביבמות פ' החולץ (מ"ז ב') מלין אותו מיד משום דאשהויי מצוה לא משהינן וכמו שאמר בענין יבום אם יש כאן אח קטן והגדול הוא במדינת הים שאין יכול לומר המתינו עד שיבא אחי הגדול ונתנו הטעם משום דשהויי מצוה לא משהינן א"כ קבלת גרים לב"ד מצוה היא ולשון התורה בזה ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו ומכאן למדו שצריך שלשה למסור לו קלות וחמורות כמו שהוא מוזכר בפ' החולץ ובפ"ג דקידושין משום דמשפט כתיב ביה ואמרו בכתובות (י"א) גר קטן היו מטבילין אותו על דעת ב"ד והוא מפני המצוה הזו שנתחייבו לקבל גרים. וא"כ ראוי הוא שתבוא במנין פרטי ואיני יודע על איזו מצוה נסמוך אותה אם אינה נמנית מצוה מיוחדת ואלו היו כל הדינין נמנין מצוה אחת כמו שאני סובר היה אפשר לכלול זה עם כלם אבל כיון שהסכימו למנות כל חלק דין בפני עצמו כן הוא ראוי לעשות מזאת המצוה. ואין מצוה אחת ראויה למספר פרטי בכל דיני ממונות יותר מזאת לפי שאינה דומה להם כלל שאין זה דין ממון ולא עניני טענות שנופלים בין אדם לחבירו וכמו שמנו דין נחלות מצוה פרטית ואעפ"י שהיא חלק מדיני ממונות שהרי משפט קרייה רחמנא כמו שהוא מוזכר בפ' יש נוחלין כן היה ראוי למנות קבלת גרים ואפי' נכניס כל הדינין במצוה א' כמו שהוא דעתי מצוה זו ראויה להמנות מיוחדת:

מצוה ל

והצדקה לעשות. כפי יד וכמסות. ומשאות מעמסות. להקים ולהרים:

כבר זכר מצות הצדקה וכמסות המם בחירק כלשון הכתוב מסת נדבת ידך: ומשאות מעמסות בלא וו' לפי שמשאות הוא סמוך ור"ל ומשאות כבדות הקם והרים. והם ב' מצות הא' נלמדת מאמרו עזוב תעזוב עמו וביארו במכילתא שזו היא מצות עשה לפרוק המשוי מעל הבהמה הרובצת תחת משאה. והב' היא נלמדת מאמרו הקם. תקים עמו והוא לטעון על הבהמה המשוי שנפל מעליה. ובפ"ב ממציעא אמר מצות פריקה קודמת למצות טעינה משום צער בעלי חיים:

מצוה לא

ותלמוד שעשועים. להדר ולהנעים. והוכח רעים. ואהבת החברים:

יש קורין ותלמיד שעשועים כלו' ילד שעשועים הלמד בפניו להדרו ולהנעימו. כאומרם יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך ואין בזה מצוה נכנסת במנין לפי שהיא מדה מעולה נכנסת בכלל מצות והלכת בדרכיו או במצות ואהבת ויש קורין ותלמוד שעשועים מאמרו ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים. ומפ' האזהרות הכניס בכאן מצוה לכתוב ספר תורה שהיא מצוה נמנית ממה שאמרו במס' סנהדרין (כ"א ב') אמר ר' אבא אע"פ שהניחו לו לאדם אבותיו ס"ת מצוה לכתוב לו משלו שנא' ועתה כתבו לכם את השירה הזאת פי' וכיון שחייב לכתוב את השירה חייב להשלים כל הספר שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות. והמפרש הנזכר פי' להנעים לקרוא בנעימה ממה שאמרו בנדרים פסוק טעמים דאורית' ויפה פי':

והוכח רעים מצות עשה נמנית מאמרו ואהבת לרעך כמוך והיא כוללת דברים הרבה כאמרם זה כלל גדול בתורה:

מצוה לב

ותומה וענוה. ויין קדוש וחדוה. ויראת מקדש. חכמים עם הורים:

הגאון ז"ל הזכיר במנין המצות מצוה זו גם כן והוא להיות תמים. והרמב"ן ז"ל חזק על ידו ופירשה ליחד הלב ליראת יי' כאמרו יהי לבי תמים ביראתך ונאמין כי הוא לבדו עשה כל ולא נפתה אחר הוברי שמים ולא נבטח בהם. וכאמרם ז"ל מנין שאין שואלים בכלדיים שנאמר תמים תהיה עם יי' אלהיך והביא הרז"ל ראיה מלשון ספרי אם עשית כל האמור בענין הרי אתה תם ליי' אלהיך והאמור בענין הוא אסור כשוף ולשאול באוב וידעוני ומתים ומן מעונן וקוסם והמאמין כי הכל בידי שמים הוא מפר אותות בדים וקוסמים יהולל ואינו שואל מהחוברים כענין מה שנ' דרך הגוים אל תלמודו ומאותות

השמים אל תחתו הרי הוא תמים ועל מצוה זו נצטוה אברהם אבינו ע"ה באמרו התהלך לפני והיה תמים וכאמרם ז"ל צא מאצטגנינות כו' עכ"ל. ואני לעניות דעתי מצאתי לו קושיא ממה שאמרו בגמ' סנהדרין (נ"ט) כל מצוה שנאמרה לבני נח ונשנית בסיני לזה ולזה נאמרה והקשו והלא מילה נאמרה לבני נח ואתה את בריתי תשמור ונשנית בהר סיני וביום השמיני ימול ולישראל נאמרה ולא לבני נח. ואלו היתה מצוה נמנית תמים תהיה היו מקשים ממה שנאמרה לבני נח התהלך לפני והיה תמים ונשנית בסיני תמים תהיה ולישראל נאמרה ולא לבני נח שאלו נאמר לבני נח היו שמנה לבני נח והתלמוד אינו מונה אלא שבע מצות ואין הפרש בין תמים תהיה לוביום השמיני ימול לפי דעתי גם הפסוק שהביא הרז"ל יהי לבי תמים ביראתך אינו כן אלא יהי לבי תמים בחקיך למען לא אבוש ואם תבוא מצוה זו במנין כדעת הגאון ז"ל אנו צריכין לפרש כי אמרו ית' לאברהם התהלך לפני והיה תמים שהוא על המילה יזהיר שלא יתרשל בה שלא כפי' הרז"ל ותמים תהי' לישראל נאמרה [ולא] (ו)לבני נח ובמלת וענוה כלל כל מיני שפלות ויכנס בכלל זה ענין מצוה אחרת נמנית והיא לשמוע בקול הנביא באמרו אליו תשמעון ויש בה חיוב מיתה בידי שמים כמו שהזכירו בסנהדרין ובכלל זה נביא שעבר על דברי עצמו וכובש נבואתו:

ויין קדוש וחדוה נאמר ביין המשמח אלקים ואנשים וביארו ז"ל אמור שירה על היין ומצוה מן המובחר לקדש על היין והנמנה בכלל מצוה הוא לקדש את השבת. וכבר אמרו שהנשים היו פטורות מן הקדוש אלמלא שנתרבו מן ההיקש דאיתיה בשמירה איתיה בזכירה. והענין בזה הוא לפי שהיא מצות עשה שהזמן גרמא ואמרו נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה הנה נתבאר שקידוש היום הוא נמנה בכלל רמ"ח מצות וכן אמרו קידוש לילה דאוריתא קידוש היום דרבנן:

ויראת מקדש מצות עשה ליראה מן המקדש שנ' ומקדשי תיראו ויראתו הוא שלא יכנס בו במקלו ובתרמילו כמוזכר בסוף ברכות. אמרו בספרא לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שפקד על המקדש. ויש מצוה אחרת והיא לשלח טמאים מן המקדש שנ' וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב. ולשון מכילת' וישלחו מן המחנה בעשה:

וחכמים מנה הגאון ז"ל יראת ת"ח ממדרש את יי' אלהיך תירא לרבות ת"ח והרז"ל תפש עליו שאין אצלו אלא מדרבנן לפי שזאת הדרשה יצאה מרבוי את וסובר הרז"ל שכל שבא בדרשה כעין זאת אינו אלא מדרבנן. ואפי' יהיה כן כבר אמרנו שהגאון ז"ל אין עליו קושי' מזה מצד שהוא מונה מצות דרבנן אבל הרמב"ן ז"ל חולק על הרז"ל בסברתו זאת שהדרשות כלן דבר תורה הן אלא אם כן יאמרו עליהן בפי' מדרבנן וקרא אסמכתא

בעלמא או שהענין נראה מתוכו שהו' אסמכתא וכבר מצינו במקומו' הרבה בתלמוד שהדבר הנלמד ברבוי את הוא מן התורה והוא מה שהזכרתי למעלה מכבוד אשת אב ובעל אם. וכן אמרו בגמ' סוכה (ו) חציצין דאוריתא נינהו כי אתא הלכתא לשערו הא נמי דאוריתא היא דכתיב ורחץ את בשרו במים את הטפל לבשרו והיינו שערו. ואני מצאתי גם כן בפ' בנות כותים (ל"ה) דר' אליעזר סבר בודקין אותו בשלישית לקרבן משום דדריש אתין הזב חד את תרי זובו תלת. והתבאר מזה כי רבויי אתין דבר תורה הן ואם כן יראת חכמים מן התורה הוא ומנאן שתי מצות יראת השם ויראת החכמים לפי שאפשר ליראה מן האחד זולתי האחר ולפי זה היה ראוי למנות כבוד אב ואם ומוראם שתים ולא ראיתי מי שעשה כן. והרמב"ן ז"ל הסכים למנין הרז"ל בזה וכן ראוי לפי מה שכתבתי בשרשים שהנפרטין במצוה אחת לא ימנו כי אם אחד כיון שבדבור א' נאמרו ובשרש הב' כתבתי למוד זכות על הרז"ל:

עם הורים הם האב והאם כמו שפי' ומצות מורא זו פי' בקידושין (ל"א) והיא באה במנין:

מצוה לג

ולמוד נאמנה. לבנים ברננה. ויתום ואלמנה. ולוי עם גרים:

היותר טוב שאפשר שיאמר בפי' זה הבית הוא מה שפי' בו מפרש האזהרות שהוא לספר ביציאת מצרים בלילה ראשונה שנא' והגדת לבנך ביום ההוא והיא מצוה נמנית. ופירושו לפי זה ללמד אמונת הש"י לבנים בקול רנה כאמרם ז"ל כזיתא דפסחא בבית' והלילה פקע באיגר כלומר שאומרו בקול רם עד השמים הגיע ועל דרך זה נזכר במדרש חזית בפסוק השמיעני את קולך ואע"פ שבפ' כיצד צולין נזכר לענין הפסח נאכל למטה והלל נזכר למעלה בגג וזה אמת הוא. ומה שיסייע פי' זה הוא שהרז"ל ר' יצחק בר' ראובן אלברגילוני כתב מצוה זו כיוצא בלשון הזה והוא אמרו חירות ליל שמורים לגמור בהם רננים ותגיד ותודיע לבנך אמונתי בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי. וסוף הבית הוא כולל האומללים עם הבנים כמאמר התורה ושמחת בחגך:

מצוה לד

שמור מעשר עני. וגם מעשר שני. וראשון ושמיני תקדש בהדרים:

מעשר עני הוא מצוה להוציאו בכל שנה שלישית וששית מהשמיטה תחת מעשר שני ובמעשר עני נאמר מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך ובמעשר שני נאמר עשר תעשר את כל תבואת זרעך ושני מצות אלו באות במנין המצות:

וראשון ושמיני של חג הסוכות מצוה לקדשם בהדר וכבוד בשביתה והם שתי מצות ביום הראשון מקרא קדש וביום השמיני מקרא קדש. וכבר נכתב בכל א' מהן שבתון

ולשון התלמוד (שבת כ"ה) אמר רב אשי שבתון עשה ועל זה אמרו י"ט עשה ולא תעשה ואעפ"י שהשביתה היא אחת כיון שהימים הן חלוקין זה ראשון וזה שמיני הם נמנין כל אחת מצוה בפני עצמה. וכן היתה הסכמת כל המוני' המצות כמו שביאר הרז"ל בשרש הי"ג:

מצוה לה

ומעשר ממעשר. וגם ודוי מעשר. ומבהמה תעשר. וראש גז מעדרים:

מצות עשה להוציא מעשר מצמח הארץ שנ' כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו ליי' תרומה וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ ליי' הוא. כן כתב הרז"ל ושגגה הוא שזה הפסוק נאמר על מעשר שני שהוא קדש ונאכל בירושלם והוא נפדה לאכול חוץ לירושלם ועליו נאמר שם וכי יגאל איש ממעשרו. ומעשר ראשון אינו נאכל בירושלם ואין צריך לפדותו ועליו נאמר ואכלתם אותו בכל מקום. וכבר הרגיש הרמב"ן בזה אבל המצוה במעשר ראשון ומעשר שני הוא עשר תעשר את כל תבואת זרעך. ופירשו ז"ל בשני מעשרות הכתוב מדבר מעשר ראשון ומעשר שני. ולפי זה היה נראה שאין נימנין אלא מצוה אחת אלא שבספרי למדו זה מאמרו והרמותם ממנו תרומת יי' שזה בא ללמד ונמצא למד מה תרומת מעשר חובה אף מעשר ראשון חובה. וביאר הכתוב במעשר זה שהוא ניתן ללוים שנ' ולבני לוי הנה נתתי את כל מעשר בישראל והלוים מצווין להוציא מעשר מן המעשר ויתנוהו לכהנים ומפורש הוא בכתוב והנה הם שתי מצות נמנות מעשר ראשון ותרומת מעשר ואין דינם שוה שהמעשר הראשון אין בו חיוב מיתה לזרים ובמעשר מן המעשר יש בו חיוב מיתה ובספרי תני' והרימותם ממנו ממין על מינו ולא ממין על שאינו מינו עוד דרשו שלא יתרום מן המחובר על התלוש ולא מן התלוש על המחובר ולא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש ולא מן פירות הארץ על פירות ח"ל ולא מן פירות ח"ל על פירות הארץ ולפ"ז יש כאן מצוה אחרת בלאו הבא מכלל עשה שאם תרם כן הוא עובר בעשה וזה דומה לאוכל כזית צלי ביום שהוא עובר בעשה והכניסו הרמב"ן ז"ל במנין כמו שהזכיר למטה וא"כ ראוי הוא לפי דרך זו להכניס זו העשה במנין וגם בראשון מתמורה (ה') אמרו והרי תורם ממין על שאינו מינו דאמר רחמנא כל חלב יצהר וגו' ליתן חלב לזה וחלב לזה ותנן אין תורמין ממין על שאינו מינו ואם תרם אין תרומתו תרומה והקשו קושי' זאת על אביי דס"ל כל דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני א"כ מוזהרים אנו מן התורה:

וגם וידוי מעשר מצות עשה להתודות לפני השם ודוי מעשר שנ' ואמרת לפני יי' אלהיך בערתי הקדש מן הבית:

ומבהמה תעשר. מצות עשה לעשר מעשר בהמה כאומרו וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהיה קדש ליי'. וכן אמרו בספרא יהיה קדש ליי' מלמד שכל מעשר בהמה בעמוד עשר ואין לכהנים כלום מזה הקרבן ולא מהפסח אלא הדם למזבח והשאר לבעלים. ואני תמה מה שכר קבע השם לכהנים בשביל עבודה זו שנראה מלשון הכתובים בפרשת צו שהמתנות הם בשכר העבודות כגון שיירי מנחות וחזה ושוק ולחמי התודה ועור העולה ובשר חטאות ואשמות:

וראש גז מעדרים מצות ראשית הגז שנ' ראשית גז צאנך תתן לו. ואומרו מעדרים לפי שאינו חייב בראשית הגז עד שיהיו חמשה שנ' וחמש צאן עשויות והוא עדר ושכח המשורר ז"ל מצוה אחת לא כתבה והיא ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה:

מצוה לו

וקדשי מתני ומעשר השני. תאכלם במעוני. והחלה תרים:

הגאון ז"ל מנה לאכול קדשים ומעשר שני בירושלם. והרז"ל לא מנאן והרמב"ן ז"ל חזק דברי הגאון ז"ל ממה שאמרו בגמ' פסחים (נ"ט) מחוסר כפורים בשאר ימות השנה שטובל ואוכל לערב שמקריב לאחר תמיד של בין הערבים כדי שיאכל קדשים ועל זה אמרו מכדי האי עשה והאי עשה מאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה הנה התבאר שאכילת קדשים לבעלים היא עשה כמו שאכילת חלק הכהנים לכהנים הוא עשה ונראה לרז"ל שהן נמנות שתי מצות אכילת מעשר שני אחת שנ' ואכלת לפני יי' אלהיך מעשר דגנך וכו' ואכילת שאר קדשים מצוה שניה וכן כתב רש"י ז"ל בפ' שלשה שאכלו (מ"ח) כי הוא יברך הזבח בא"י אמ"ה אק"ו לאכול הזבח והיכן צונו והבשר תאכל אבל במנינו לא מנאן אלא א'. עוד הוסיף הרז"ל מזאת הראיה בעצמה מצוה אחרת והיא מצות עשה דהשלמה להקריב כל הקרבנות בין תמיד של שחר לתמיד של בין הערבים שהרי אמר מכדי האי עשה והאי עשה:

והחלה תרים מצות עשה להפריש חלה מהעיסה שנ' ראשית עריסותיכם:

מצוה לז

וחזק מך ימוט. ולעד לא תמוט. ובשביעית תשמוט. ספיחים ונזירים:

וחזק מך ימוט. הוא בכלל מצות הצדקה אשר כבר הזכיר ולשון התורה כי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו וגו' והגאון ז"ל עשה החיית האח מצוה נמנית והמשורר ז"ל כתבה למטה ושם אפרש: ולעד לא תמוט. הבטחה היא:

ובשביעית תשמוט ספיחים ונזירים. מצות עשה להפקיר פירות שביעית כאמרו והשביעית תשמטנה ונטשתה וזאת היא מצות עשה כמו שאמרו במכילתא מה כרם

מיוחד שהוא בעשה עוברים. עליו בלא תעשה כך כל שהו' בעשה עוברים עליו בלא תעשה. הנה התבאר שכמו שיש לא תעשה בעבודת קרקע כן יש עשה להפקיר הפירות ויבואו עניים ויאכלום כאמרו ואכלו אביוני עמך. והרמב"ן ז"ל הוסיף מצוה אחרת בזה והיא האכילה לפירות שביעית מאמרו והיתה שבת הארץ לכם לאכלה ודרשו לאכילה ולא לסחורה ואמרו בפ' אחרון מע"ז נמצא פורע חובו בפירות שביעית והתורה אמרה לאכלה ולא לסחורה וכן כפל הכתוב מצוה זו ואכלו אביוני עמך כלומר מצווים הם לאכול פירות אלו ולא לעזבם להפקר כמו שכתוב בלקט לעני ולגר תעזוב אותם ונמצא שהעושה סחורה בפירות שביעית עובר בעשה ויבא במנין המצות. וכן מצאתי אני סעד לזה במה שאמר ביומא (פ"ו) במשל לשתי נשים שלוקות בב"ד אחת קלקלה ואחת אכלה פגי שביעית והיתה לוקה שלא אכלה אותם כדרך אכילה ועברה על מה שכתוב לאכלה ואין זה אכילה. ויש מצוה אחרת בזה והיא נמנית בהסכמת הכל והי' לשבות מעבודת קרקעות בשביעית כאמרו בחריש ובקציר תשבות וכפל במקום אחר שנת שבתון יהיה לארץ. וכבר אמרו שבתון עשה:

מצוה לח

ותשמט משאות. ושכחה עם פאות. באילן ותבואות. ועוללות מבצירים:

שמיטת כספים היא מצות עשה מן התורה שנ' שמוט כל בעל משה ידו. ופי' משאו' חובו' מן משאת מאומה:

ושכחה מצות עשה לעזוב אותם מאמרו ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו לגר ליתום ולאלמנה יהיה וזה הצווי שיניח אותה להם כי כן נאמר בלקט ופאה ועוללות ופרט לעני ולגר תעזוב אותם ופי' במס' מכות (ט"ז ב) שהם לאו הניתק לעשה. והנה יבואו במנין חמש מצות שכחה ופאה ועוללות ופרט ולקט. ואמרו באילן ותבואות ר"ל בין באילן בין בשדה הם נוהגות שתי מצות אלו שהם שכחה ופאה אבל הלקט הוא מיוחד לקציר והעוללות והפרט מיוחדין לכרם. והקורא מבצירים הבית ברפה אינו טועה. שהרי כתוב עוללות אפרים מבציר אביעזר ברפה ומשם הוציאו המשורר ז"ל וצוה לעזוב אותם שלא יעיק אל הדלים הנחסרים מכל טוב ובמארה הם נארים ובגמ' חולין (קל"א) אמר ארבע מתנות שבכרם הפרט והעוללות והשכחה והפאה ושלשה שבתבואה הלקט והשכחה והפאה שנים שבאילן השכחה והפאה: והרז"ל מנה מ"ע לנגוש את הנכרי מפני אמרם בספרי הנכרי תגוש מצות עשה. והרמב"ן ז"ל חלק עליו שאינו אלא להזהיר שלא לנגוש את האח ולעבור עליו בעשה ולא תעשה. וזהו כוונת הכתוב את הנכרי תגוש ולא לאחיך. והוא לאו הבא מכלל עשה. וכן כתב הרז"ל מצות עשה להלוות לנכרי ברבית ממה שאמר

בספרי לנכרי תשיך מצות עשה ואינו אלא להזהיר על ישראל בלאו הבא מכלל עשה ולא תעשה והמלוה (לגוי) [לישראל] ברבית עובר בעש' ולא תעשה [וכן] נראה ממ"ש בב"מ (ע' ב) לנכרי תשיך מאי לאו תשוך. כלומר שמותר להלוותו ברבית לא תשיך כלו' ללות ממנו ברבית והקשו על זה תשיך לא סגיא בלאו הכי כלו' שאם הכתוב בא לומר שמותר להלוותו ברבית יש חדוש בדבר שבא הכתוב להתיר רבית גוי כדרך שהתיר אבידיתו ואין אנו צריכין לעשותו מצוה אבל אם הכתוב בא להתיר ללות ממנו לא הוצרך הכתוב לזה להתיר לתת רבית לגוי וא"כ למה בא הכתוב שא"א לומר שבא לעשותו מצוה. וזהו שאמר לא סגיא בלאו הכי ותירצו לאפוקי אחיך דלא ולעבור עליו בעשה ולא תעשה זהו העולה בכאן. ואני מצאתי בכאן סיוע לרבי' ז"ל בזה שאין מצות לנכרי תשיך מצות עשה גמורה ממה שאמרו בסנהדרין (כ"ה ב) לענין תשובתן של מלוה ברבית דאפי' לגוי לא מוזפי. ואם היתה מצוה להלוות לגוי ברבית זו תשובה הבאה בעבירה הוא ובגמ' אמר שהיא תשובה גמורה ובמס' מכות (כ"ד) אמר כספו לא נתן בנשך אפי' רבית דגוי וזה כתב רבי' בחידושיו וא"כ אין אלו ב' המצות מצות גמורות אבל הם לאו הבא מכלל עשה מ"מ אין קושי' על הרז"ל בזה אלא בפירושי' אבל בענין המנין אין קושי' עליו בזה מלנכרי תשיך שהוא מונה כל לאו הבא מכלל עשה במנין העשה שלא כדעת הגאון כמו שהזכרתי בשרשים. ועוד נדבר בזה למטה בהם. אבל הנכרי תגוש אינו מהמנין שהרי יש בו עשה מפורש שנ' שמוט כל בעל משה ידו והרמב"ן ז"ל מנאן:

מצוה מ

ואלימו הבט. בהענק ובהעבט. ותן פן תלבט. נדבות ונדרים:

ואלימו הבט. אל הדלים הנז' הבט לחמלה עליהם בהענק ובהעבט. וכבר זכר מצות הלואה לעני והמלוה דל ושם פירשתי אבל הענק הוא אל העבד העברי בצאתו לחפשי כמו שכתב הענק תעניק לו והיא מצוה נמנית:

ותן פן תלבט נדבות ונדרים. מוצא שפתיך תשמור ועשית זו היא מצות עשה כמו שדרשו בפ"ק מר"ה (ו). ואמר פן תלבט מאמרו הכתוב כי תדור נדר ליי' לא תאחר לשלמו כי דרוש ידרשנו יי' אלהיך מעמך והיה בך חטא כמו תלכד כמו ואויל שפתים ילבט תרגום יתאחז כלו' תלכד בעונך מענין עונותיו ילכדונו את הרשע. נדבות האומר הרי זו. נדרים האומר הרי עלי. וזאת המצוה היא לדעת הרז"ל א' בין בנדרי גבוה בין בנדרי רשות שקראום חז"ל נדרי בטוי. אבל הרמב"ן עשאן ב' מצות במנין לפי שהן חלוקות בעניניהם לפי שנדרי גבוה אין צריך להזכיר בו נדר אלא יאמר בהמה זו קרבן. או כלי זה לבדק הבית מנה זה לעניים ועל זה באה המצוה מוצא שפתיך תשמור אבל בנדרי הרשות צריך

שיזכיר נדר או דבר המורה עליו וכן יש חלוק אחר ביניהן שבנדרי גבוה עובר בבל תאחר ובנדרי בטוי אין עובר בבל תאחר וכן אמר בב"ק (פ') מי שנדר ליקח לו בית ולישא אשה בארץ ישראל אין מחייבין אותו ליקח מיד אלא עד שימצא ההגון לו ולקיים נדרי בטוי באה המצוה דכל היוצא מפיו יעשה. ועל זה הסכים הרז"ל למנותן שתים וקצת קשה לזה שהרי בבל יחל שתיהן שוות ומכאן היה אפשר לדון מאחר שהלאו הזה כולל שניהן כן העשה הוא נמנה אחד אבל כבר מצינו בהפך מזה שיש בהרבה לאוין עשה אחד והיא מצות השבה שהיא אחת ללאוין הרבה כגון גזלה ועושק כמו שפי' בשרשים. והנה יש מצוה אחרת נמנית במנין קיום נדרי גבוה והוא להביאם בבית הבחירה ברגל שפגע בו ראשון ואע"פ שאינו עובר בבל תאחר עד עבור שלש רגלים הנה יש מצוה להקריבו ברגל ראשון. ובספרי אמרו ובאת שמה והבאתם שמה למה נאמר לקבעו חובה ונאמר בגמ' במס' ר"ה (ו') אמר רבה כיון שעבר עליו רגל א' עובר בעשה. עוד אמרו שם מאי טעמא דר' מאיר ובאת שמה אמר רחמנא כי אתית תיתי ורבנן ההוא לעשה הוא דאתא. הנה התבאר שאמרו והבאתם שמה היא מצות עשה: ולהביאם לבית הבחירה לא חוץ לבית הבחירה. יש מצוה אחרת והיא נמנית מאמרו ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך ולשון ספרי השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום. אין לי אלא עולות שאר קדשים מנין ת"ל ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך. ועדיין אני אומר עולה בעשה ול"ת שאר קדשים מנין ת"ל ושם תעשה כל אשר כו' הנה התבאר כי אמרו ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך היא מצות עשה להקריב הקרבנות בבית הבחירה וכן אמרו בסוף זבחים (קי"א) שהמקריב בחוץ עובר בעשה ולא תעשה. והרז"ל הכניס במנין מצוה אחרת והוא להביא קדשי חוצה לארץ לבית הבחירה מאמרו רק קדשיך אשר יהיו לך ונדריך תשא ובאת ולשון ספרי קדשיך אינו מדבר אלא בקדשי חוצה לארץ. והרמב"ן ז"ל חלק עליו ואמר שזה נכלל במצוה שקודם לזו שאנחנו נצטוינו להביא כל הקרבנות מאי זה מקום שיהיו לבית הבחירה. וכן נראה מלשון הברייתא שבספרי וכן היא שנויה שם רק קדשיך אשר יהיו לך וגו' במה הכתוב מדבר אם בקדשי הארץ כבר אמור הא אינו מדבר אלא בקדשי חוצה לארץ ומזה נלמוד שבכל הקדשים הוא ענין שוה ומצוה א' להטפל בהבאתם ולהקריבם בבית הבחירה. ובגמרא תמורה יש בו דרשה אחרת:

מצוה מא

שמח ואמור האח. בהחיותך האח. והנותר באח. יהושלך על אורים:

הגאון ז"ל מנאה מאמרו וחי אחיך עמך. אבל הרז"ל כלל זה במצות הצדקה והרמב"ן ז"ל הסכים לדעת הגאון ז"ל ופי' מצוה זו להציל האח מרעתו שאם היה טובע בנהר או

נפל עליו הגל שנציל אותו ולרפאותו אם הוא חולה וזו היא מצות פקוח נפש שדוחה שבת ונכלל בזה גר ותושב באומרו כי ימוך אחיך ומטה ידו והחזקת בו גר ותושב וחי עמך ואמרו בתלמוד גר אתה מצווה להחיותו כותי אי אתה מצוה להחיותו: עוד מוסיף הרז"ל מצוה אחרת והוא להחזיר הרבית אם עבר ונטלו וכמו שמצות השבת הגזילה היא נמנית כן מצות חזרת הרבית נמנית ודרשו זה מהכתוב אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלקיך וחי אחיך עמך אהדר ליה דליחי בהדך ומזה אמרו רבית קצוצה יוצאה בדיינין. ואמר המשורר שיקבל מצוה זו על החיית האח בשמחה כי גם התורה הזהירה בזה לא ירע לבבך בתתך לו. ואמור האח לשון שמחה יען אמר האויב עליכם האח. ולא מצאנוהו אלא נקמה והמשורר לא דקדק בזה אלא שמצינו אף יחום ויאמר האח. והמשורר יש לו סמך בזה:

והנותר באח יהושלך וכו'. שיעורו והנותר יהושלך על אורים באח והאח היא הכירה שמבערין בה את האש מן הכתוב שאמר על האש אשר על האח ואת האח לפניו מבוערת והנמנה מצוה הוא לשרוף הנותר באש ובמכילתא אמרו לא תותירו ממנו והנותר ממנו באש תשרופו. בא הכתוב ליתן עשה על לא תעשה. ובמסכת פסחים ובמסכת מכות אמרו כי זה לאו דנותר אין לוקין עליו לפי שניתק לעשה:

מצוה מב

ופגול כי יבאיש. שרף אותו באש. ופסח בצלי אש. ומצות ומרורים:

המשורר עשה מנותר ופגול שתי מצות ולא מנה שריפת קדשים שנטמאו ויש בזה קצור וכן מה שאמר ופגול כי יבאיש לא בא בדקדוק כי הפגול הוא זבח שנזבח על מנת לזרוק דמו או לאכול את בשרו חוץ לזמנו והאוכלו אפי' בו ביום חייב כרת ומצות עשה לשורפו מיד אעפ"י שלא הבאיש והראוי לתקן בשירו והטמא באח יהושלך על אורים ונותר כי יבאיש שרף אותו באש. וכבר פירשתי שריפת נותר. ולא מצינו מקרא לפגול אלא שהוא בכלל נותר כי כבר מצינו בתורה שהוציאה פגול בלשון נותר במדרש חז"ל בפסוק ואם האכל יאכל ביום השלישי פגול הוא שהוא בשוחט על מנת לאכול חוץ לזמנו ובשריפת קדשים שנטמאו כתיב והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף ובפ"ב ממסכת שבת אמרו כשם שמצוה לשרוף קדשים שנטמאו כך מצוה לשרוף שמן תרומה שנטמא ונתנו טעם למה ששנינו אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב שהוא שמן של תרומה שנטמא שמצוה לשרפו אמרו יום טוב עשה ולא תעשה ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה הנה נתבאר כי שריפת שמן תרומה שנטמא הוא עשה. ואני תמה למה לא נמנה בשריפת נותר ב' מצות הא' האמורה בפסח. והשנית האמורה בשלמים בפרשת צו שנאמר והנותר

מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף וכמו שמנינו במצות לא תעשה כל פסוק המזהיר בנותר אזהרה אחת ומנינו בפסח ראשון אחת ובפסח שני אחת. ובבשר חגיגה אחת. ובתודה אחת. כן היה ראוי למנות מצות שריפת נותר הפסח אחת ונותר השלמים אחת וזו צריכה עיון. וכן מה שנאמר בחטאת פנימית וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל באש תשרף. למה לא נכניס אותה בכלל מצות עשה:

ופסח בצלי אש ומצות ומרורים. הם ג' מצות האחת לשחוט הפסח בי"ד בניסן ויש בה כרת. וכששנינו בכריתות שלשים ושש כריתות אמרו והפסח והמילה במצות עשה. והשנית לאכלו בליל ט"ו צלי אש. והשלישית אכילת מצה בין יש לנו פסח בין אין לנו אבל המרור אינה מצוה נמנית לפי שאין אכילתו בפני עצמו חובה אלא אם יש שם פסח וזהו שאמרו בפרק אחרון מפסחים מרור בזמן הזה דרבנן. ובמצה אמרו הכתוב קבעו חובה שנא' בערב תאכלו מצות. והנה נתבאר מזה כי אכילת הפסח היא מצוה אחת ואכילת מצה מצוה אחרת ומרור אינו אלא טפל לאכילת הפסח ואינו מעכב אכילתו. וכן אמרו במכילתא מנין אתה אומר שאם אין להם מצה ומרור הם יוצאין ידי חובתן (במצ' ומרורים) [בפסח] ת"ל יאכלוהו יכול כשם שאם אין להם מצה ומרור הם יוצאין ידי חובתן כך אם אין להם פסח יוצאין ידי חובתן במצה ומרור ת"ל יאכלוהו וכיון שאכילת פסח היא מעכבת אכילת מצה ומרור ואכילת מצה ומרור אינה מעכבת אכילת פסח א"כ מצות אכילת פסח היא עיקר ומצה ומרור הם טפלים אליה. ולולי שקבע הכתוב חובה לאכול מצה בלא אכילת פסח באמרו בערב תאכלו מצות לא היתה נכנסת במנין אכילת מצה כמו אכילת מרור. והרמב"ן ז"ל הוסיף בכאן מצוה אחרת והוא שיהא נאכל לא ביום והאוכל ביום עובר בעשה והביא ראיה מפסחים (מ"א ב') שאמרו אכל כזית צלי מבעוד יום עובר בעשה מאי טעמא ואכלו את הבשר בלילה הזה בלילה אין ביום לא ולאו הבא מכלל עשה עשה. ואני לעניות דעתי מוסיף מצוה אחרת והיא לפרוש מאכילת חמץ כל שבעת ימי הפסח וכן אמרו בגמ' דבני מערבא בפסחים שבעת ימים תאכל עליו מצות אבל לא חמץ ולאו הבא מכלל עשה עשה וכבר כתב זה הירושלמי הרז"ל לענין ביעור ואני תמה למה לא למד ממנו לענין אכילת חמץ ושמא הוא דוחה אותו מפני התלמוד שלנו שהעלו בסוף פסחים שזה הפסוק הוא רשות וכיון שהוא רשות לא בא ללמד שיהא איסור עשה באכילת חמץ והרבה נראה בהפך שאלו היה עשה קבוע בעצמו לא היו דורשין ממנו לאו הבא מכלל עשה לאיסור חמץ שכל עשה הקבוע בעצמו לגופיה אצטריך ולא לדרשא אלא מפני שהירוש' הוא מסכים עם הבבלי שהוא רשות דרשוהו לאיסור חמץ שיהיה בעשה ודומה לאותה תאכלו דבהמה טהורה שאינו לחייב

לאכול אותה אלא לאיסור בהמה טמאה בלאו הבא מכלל עשה (וכן מה שנאמר בחטאת פנימית וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל) אותה תאכלו לא בהמה טמאה. וכמו שהוא הוסכם מהכל וכן אמרו בגמ' מכות. וכמו שהרז"ל הוא מונה אותה תאכלו בכלל המצות כן ראוי למנות שבעת ימים תאכל עליו מצות לענין לפרוש מן החמץ בכלל המצות. וזה דומה למי שאינו מביא קדשים לבית הבחירה שהוא עובר בעשה שנאמר ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך כמו שכתבתי למעלה ואפי' בעשה קבוע דורשים לאו הבא מכלל עשה כמו אכילת כזית צלי ביום כמו שנזכר למעלה:

מצוה מג

וראשון ושביעי. תקדש בחג ישעי. ומקרא שבועי. בביכורי קצירים:

כבר פירשתי שכל יום מהימים טובים ראוי למנות מצוה בפני עצמו וכאן מנה שלש מצות ראשון ושביעי של פסח וקראו חג ישעי לפי שהוא זמן חירותינו ועצרת. ובשלשת הימים האלה לא נכתב בהן שבתון אבל נלמדים הם משאר ימים טובים שנכתב בהן שבתון מהיקשא דר' יונה שהוא בפ"ק משבועות אלה תעשו ליי' במועדיכם הוקשו כל המועדים זה לזה וראיה לדבר שהרי בפ' כיצד צולין נתנו טעם לאיסור שריפת נותר של פסח לפי שאין עשה דשריפת נותר דוחה עשה ולא תעשה דשביתה. ואמרו שם רב אשי אמר שבתון עשה ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה ואין בי"ט ראשון של פסח שבתון אלא שהוא נלמד משאר ימים טובים בהיקש. וכן בפרק ר' אליעזר דמילה למדו שאין מילה דוחה י"ט אלא בזמנה מזה הטעם:

מצוה מד

ויום זכרון תרועה. ויום כפור תועה. וסוכה וארבעה. צמחים נבחרים:

וכאן הכניס שתי מצות אחרות בשביתה ראש השנה ויום הכפורים וכמו נכתב בכל אחד מהם שבתון שהוא מצות עשה. ופי' תועה כמו טעות כלומר שגגות ופסוק הוא ולדבר על י"י תועה ולעשות לו תועה. ונכללו כאן שתי מצות אחרות והם לתקוע בשופר בר"ה. והשנית להתודות על החטאים לשון התורה והתודו על עונם. ולשון מכילתא מנין אתה מרבה שאר מצות וכו' ושם נתרבו כל המצות בין מצות עשה ובין מצות לא תעשה בין בארץ בין בחוצה לארץ והזכיר ישיבת סוכה שהיא מצות עשה והזכיר נטילת לולב שהיא מצות עשה אחרת בד' מינים לפי שהן מעכבין זה את זה כמו שהזכרתי בשרשים:

מצוה מה

ערבים בסמדר. ועץ עבות נהדר. ופרי עץ הדר וכפות התמרים:

אין כאן תוספת התמרים מצוה. ופי' ערבים בסמדר שלא יהיו יבשים ואמרו בירושלמי לא המתים יהללו יה. ועץ עבות נהדר שתהא עבותו קיימת אם נשרו קצת עליו. ובכל המינין בעינן הדר. הרמב"ם ז"ל באזהרות דיני סוכה לעשות בהם משפט כתוב הדר:

מצוה מו

וכהן הוקם על. באלמנה יגעל. ובבתולה יבעל. וידהו ירים:

הכהן הגדול מאחיו מצוה לבעול הבתולה שנאמר והוא אשה בבתוליה יקח והיא מצות עשה גמורה וכבר אמרו ומצווה על הבתולה ואם בעל בעולה עובר בעשה וכן אמרו עושה היה ר' עקיבא ממזר מחייבי עשה. וביארו (בניו) בכהן גדול שהוליד בן מבעולה ובפרק הבא על יבמתו (ס) סובר ר' אליעזר בן יעקב שאם בא על אנוסת חבירו הולד חלל ופרשו שם לפי שסובר שיש חלל מחייבי עשה. ואני תמה למה לא מנו זה מצוה מיוחדת מלבד צווי הבתולה שאם נשא בתולה קיים מצוה ואם בעל בעולה עובר בעשה וזה דומה לאוכל כזית צלי מבעוד יום שכתבנו למעלה אעפ"י שהאכילה בלילה והאכילה ביום הכל יוצא לנו מפסוק אחד וכל שכן זה שיש לבעולה פסוק מיוחד כי אם בתולה מעמיו יקח אשה ולא בעולה. וכן למה לא מנו מצרי ואדומי בחייבי עשה דור שלישי יבא להם בקהל י"י ולא דור ראשון ושני לאו הבא מכלל עשה. והרז"ל כתב כן בתחלת הלכות אישות. אלא שלא מנאה מצוה ובגמ' יבמות וקידושין ופרק ג' מכתובות השווה לכהן גדול בבעולה וראוי למנותם מצוה אחת אעפ"י שיש לאו מיוחד לכל אחד כמו שכתבתי בשרשים:

וידהו ירים לברך את העם שנאמר וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם. וכבר אמרו כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה עשה אבל אינו נמנה אלא אחד כמו שהזכרתי אלא שיש למנות עשה לאסור ישראל לישא את כפיו שכן אמרו בפ"ב מכתובות דנשיאות כפים למי שאינו כהן איכא איסור עשה ודומה לאוכל כזית צלי מבעוד יום שכן הכניסו הרמב"ן ז"ל בחשבון.

מצוה מז

וידע העתים. לטהר סות ובתים. ופתות הפתים. והגש מקטרים:

צריך הכהן לידע באיזה שבוע יטהר הבגד או הבית ומפרש האזהרות לא פירש כן. והם שתי מצות נמנות אחת טהרת הבגד וטומאתו. והשנית טהרת הבית וטומאתו. והרמב"ן ז"ל אינו מונה שום טומאה כמו שנזכיר דעתו ז"ל וכל מה שבא בשתי מצות אלו מדקדוקיהן אינו נמנה במנין פרטי כי לא ימנה כי אם הכלל כמו שפי' זה הרז"ל בשורש השביעי. סות הוא בגד ומענין דם ענבים סותה. והרמב"ן ז"ל הוסיף בזה מצוה

שלא להנות מבגד שנטמא בנגע ואמרו בספרא צרעת ממארת תן בו מארה אל תהנה בו אין לי אלא מוחלט מוסגר מניין ת"ל כי צרעת וכו' והנהנה ממנו או מאבני בית המנוגע עובר בזה העשה שכן אמרו בירושלמי דשביעית אבנים המנוגעות שעשאן סיד אסורות דכתיב צרעת ממארת תן בו מארה ואל תהנה בו ואומר הרז"ל כי זה אינו בכלל טומאות הבית והבגד אבל הוא דין מיוחד כמו ישיבת המצורע בדד שמנאו הרז"ל ואינו נכלל בדין טומאת המצורע ונראה לו ז"ל שקל וחומר הדברים בזה:

ופתות הפתים הגאון ז"ל מנה היציקות והבלילות והפתיתות מליחות והגשות ותנופות לפי שהן מצות תלויות לבני אהרן וכאמרם ז"ל (מנחות י"ח ב) מנין לרבות חמש עשרה עבודות היציקות והבלילות כו' ת"ל המקריב את דם השלמים מבני אהרן עבודה המסורה לבני אהרן כל כהן שאינו מודה בה אין לו חלק בכהונה. וכל אחת מאלו העבודות כשהכהן עושה אותה עושה מצוה אבל המצוה בבעל החטא שיקריב על חטאו קרבן פלוני אינו מונה והרז"ל תפס עליו ואמר כי אלו הן חלק מצוה ואין ראוי למנותה כי אם הכלל והוא ז"ל הוא כולל כל אלו העבודות בה' מצות. מעשה העולה. מעשה החטאת. מעשה האשם. מעשה השלמים ומעשה המנחה ודעת הרמב"ן ז"ל הוא שלא נמנה אלו המעשים מצוה לפי שזה הוא תשלום מה שנצטווינו להביא עולה או חטאת או שלמים או מנחה וצריך לפרש איך יהיה מעשה כל א' מהם. ואחר שמנינו מצות הבאתם איך נמנה מצות עשייתם. ומ"מ כתב הרז"ל כי הקרוב אליו יותר שנמנה כל מעשה הקרבנות א' אין הפרש לכהן שיעשה חטאת ואשם או עולה ושלמים ונצטוו כל זרע אהרן בעבודתם מצות עשה א' שנ' ועבדתם עבודת מתנה אתן את כהנתכם ומ"מ במנינם הוא מסכים עם הרז"ל. ואני לעניות דעתי נ"ל כדעת הגאון ז"ל שהרי בגמ' חולין ובגמרא מנחות כשמנו חמש עשרה עבודות המסורות לבני אהרן מנו עמהן נשיאות כפים ומליחת קרבן והשקאת סוטה ועריפת עגלה ערופה וטהרת מצורע ואינך מצות נמנות לדעת כלן שהיציקות והאחרו' הן מצות נמנות ובספרא מצאתי זאת תורת המנחה תורה אחת לכל המנחות שיטענו שמן ולבונה א"ר עקיבא מה מצינו שלא חלק הכתוב בין מנחת חוטא של ישראל ובין מנחת חוטא של כהנים לבל תתן כך לא נחלוק בין מנחת נדבה של ישראל למנחת נדבה של כהנים ליתן. א"ל ר' חנינא בן יהודה וכי מה ראיה לא תתן לאו לתתן עשה הרי שנתינת השמן והלבונה היא מצות עשה כדעת הגאון ז"ל:

והגש מוקטרים הוא בכלל עבודות הכהונה ההגשות בקרן דרומי מערבי בחודו של קרן והמשורר שכח להקריב ב' תמידין בכל יום ומנאה הרז"ל מצוה א' אבל הרמב"ן ז"ל הוא מונה אותה ב' מצות א' בבקר וא' בערב וכן מונה ק"ש שתים כמו שכתבתי:

מצוה מח

ונשלח שלוח. להקטיר ולמלוח. לכפר ולסלוח. פשעים נעתרים:

הקטרות ומליחות יציקות בלילות מליקות קבלות קמיצות הם מעבודות המסורות לבני אהרן כמו הפתיתות שזכר ושם פירשתי והם דברי ר' שמעון אבל רבנן החולקין עליו אין להם שיהיו מעבודות המסורות לכהונה יציקה ובלילה דמקמיצה ואילך מצות כהונה כמו שהוא מוזכר בשני ממנחות. להקטיר היא הקטרת האברים וקומץ המנחה על אש המערכה ואינו ענין א' עם והגש מוקטרים כמו שחשב מפרש האזהרות. ולמלוח היא מצות עשה למלוח הקרבן. ומה שאמר ונשלח שלוח הוא ממה שאמרו בנדרים (ל"ה ב) וקידושין ויומא הני כהני שלוחי דרחמנא הם:

לכפר ולסלוח פשעים נעתרים. כי במעשה העבודות הם מתכפרים פשעים כבדים: ולשחוט פר ויובל. אינו מעבודות המסורות לבני אהרן שמקבלה ואילך מצות כהונה לימד על השחיטה שכשרה בזר וכן בגמ' חולין כשמנו ט"ו עבודות לא מנו שחיטות אע"פ שהגאון ז"ל מנאן לא לענין שיהיו כשאר עבודות המסורו' לכהנים אלא שחיטת קדשים היא אצלו מצוה נמנית אעפ"י ששחיטת חולין אינה נמנית אצלו: ולקמוץ אזכרים הוא קומץ הלבונה שנאמר את אזכרתה. ויש בזה מצוה אחרת נמנית והיא שיהיו הכהנים עובדים במשמרות שנאמר ובא הלוי וגו' ושרת וכתוב שם לבד ממכריו על האבות מה מכרו האבות זה לזה טול אתה שבתך ואני שבתי וכן פי' אונקלוס. והרמב"ן ז"ל מפקפק לחלק מצוה זו לשלשה מצות האחת שיעבדו הכהנים בכל אוות נפשם. השנית שיהיו בין כהנים בין לויים ממונים איש איש על עבודה ידועה לו. השלישית שימכרו שבתותיהם זה לזה אבל במנינם הוא מסכים עם הרז"ל שהיא אחת והמשורר שכח כמה מצות נמנות התלויות בבני אהרן להבעיר אש על המזבח שנאמר אש תמיד תוקד על המזבח ובביאור אמרו אעפ"י שהאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט והשנית להרים הדשן בכל יום מעל גבי המזבח שנאמר ולבש הכהן מדו בד והרים את הדשן. והשלישית משא הארון בכתף שנאמר כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו. והרז"ל סובר שזאת המצווה ללויים היתה במדבר לפי שהכהנים מעטי המספר אמנם לדורות היא לכהן. והרמב"ן ז"ל כתב שמצוה זו לבני קהת בכלל היו לויים או כהנים כי כלם בני קהת הם והביא הרבה ראיות לדבריו והארכתי יותר במצות לא תעשה. והרביעית היא שמירת בית המקדש שנאמר ושמרו את משמרת אהל מועד. ובמכילתא אמרו אין לי אלא בעשה בל"ת מנין [ת"ל] ושמרתם. והחמישית לעבוד שבט לוי בעבודות המיוחדות להם בנעילת שערים ושיר שנאמר ועבד הלוי ואמרו בספרי שומע אני אם רצה יעבוד ואם לא רצה לא יעבוד

תלמוד לומר ועבד הלוי. וכל אלו המצות מנאם הרז"ל. ואני לעניות דעתי יש לי מצוה אחרת באה במנין לא זכרה אחד מהראשונים ז"ל והיא שיהיו הכהנים בשעת עבודתם שלמים ביופי ובנוי ולא יהיה בהם בתמונת גופם דבר יוצא ממנהג יצירת האדם וזו מצות עשה היא וזהו שאמרו בבכורו' (מ"ג) כל איש אשר בו מום מזרע אהרן איש שהוא שוה לזרעו של אהרן כלומר מצות עשה שכהן יהיה שוה בתכונת איבריו לזרע אהרן ואם אינו שוה אעפ"י שאין בו מום אם עבד עובר בעשה. ואמרו שם מאי איכא בין שאינו שוה לזרעו של אהרן למשום מראית העין איכא עשה כלומר שלעבוד לאיש ההוא ששוה בזרעו של אהרן יש עשה ואם אינו כן עבר בזה העשה אעפ"י שאין עבודה זו מחוללת [כמו] לבעל מום וזכינו בזאת המצוה:

מצוה נ

וכן ילמד עם זה. להניף ולהזה. והשוק והחזה. לחקו נעצרים:

וכן מלמדי הלכות קמיצה ושאר עבודות היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה כמוזכר בסוף כתובות. וחמשה שנים היו צריכין ללמוד משום דהלכות עבודה תקיפין כמוזכר בפ"ק דחולין (כ"ד) ע"כ אמר שהכהן צריך שילמוד הניפות והזאות שהם מעבודות המסורות לבני אהרן וכבר פירשתיו למעלה. והשוק והחזה לחקו נעצרים. הרז"ל לא מנה מצוה זו ותפס על המונין אותה כי זה הוא חלק מחלקי מצות השלמים. וכן הרמב"ן ז"ל הסכים על ידו לפי שאין כתוב בהן מצוה לצוות אותנו ליתנם לכהנים אבל הם חלק השם שלקח מן הקרבנות ונתנם לכהנים שנאמר כי את חזה התנופה ואת שוק התרומה לקחתי מאת בני ישראל ואתן אותם לאהרן וגו':

מצוה נא

וילבש למלאכת. שרד לכת. לבית הפרוכת. בגדים משזרים:

הגאון ז"ל לא מנה בגדי כהונה בכלל מצות עשה אבל מנה מחוסר בגדים בכלל מצות לא תעשה במחויב מיתה ודעתו ז"ל שאין בלבישתן מצוה אלא משום הכשר עבודה שאם עבד מחוסר בגדים חייב מיתה כאלו היה זר ושלא בשעת עבודה אין מצוה בלבישתם וא"כ אין לבישת בגדי כהונה אלא חלק מחלקי המצוה וכבר ביאר הרז"ל שאין למנות חלקי המצוה אבל הרז"ל מנה מצוה זו בכלל המצות. והרמב"ן ז"ל הסכים עמו למנות המצוה ובספרא אמרו מנין שאין אהרן לובש בגדים לגדולתן אלא כמקיים גזירת מלך תלמוד לומר ויעש כאשר צוה יי' את משה זאת היא דעתו ז"ל אלא שתמה על הרז"ל למה לא ימנה בגדי כהן גדול מצוה ובגדי כהן הדיוט מצוה ובגדי לבן ביוה"כ מצוה וכן עבודה מעומד היה ראוי למנות ממה שכתוב לעמוד לשרת לעמידה בחרתים ולא לישיבה אבל

במנין הרז"ל מסכים הוא וכן מנה הרז"ל מצות קדוש ידים ורגלים בכלל המצו' מאמרו ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם. ומלת מלאכת מצאנוה מוכרתת והלויים במלאכת (דה"ב י"ג) והיא כמו מלאכה. ובגדי שרד פירשו רז"ל בגדי כהונה וכן תרגם אונקלוס ז"ל ורש"י והראב"ע ז"ל לא פירשו כן. והמשורר סמך על פי' רז"ל. ומה שכתב בעת לכת לבית הפרוכת בגדים משזרים. אם הוא לפני ולפנים יש קיצור בשירו כי משזר חוטו שזור כמו שפירשו רז"ל ביומא. ובגדי לבן אין חוטן שזור על כן נראה שיש הפרש בין בית לפרכת ובין מבית לפרוכת. ובית הפרוכת הוא ההיכל ושם משמש בבגדי זהב שיש בהם משזר ואפשר שגם בגדי לבן אע"פ שנאמר בהם בד חוטן כפול ששה ויתבאר זה ממה שאמרו בפ"ק מיומא (י"ב ב') אין בין כהן גדול ביום הכפורים לכהן הדיוט אלא אבנט. וכן כתב הרז"ל בחבורו אבל דעת המשורר היתה מה שכתבתי. ומה שכתב ויכין למלאכת היא עבודת יום הכפורים שכן אנו קורין לעבודת יום הכפורים עבודה סתם ומלאכה עבודה היא ויהיה שרד לשון שריד ופליט לשון יחוד שאין חוטן כפול או לשון מעלה אם חוטן כפול ששה וכן הוא האמת כמו ובשרידים אשר יי' קורא כלומר בגדי כהן גדול ולא פירש כן מפרש האזהרות:

מצוה נב

ותבנית המשכן. ולחם הנתכן. ושמן המתוקן. למשחה ולמאורים:

כבר אמרו רז"ל שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ הא' מהם היא לבנות להם בית המקדש והוא אמרו ית' ועשו לי מקדש וסובר הרז"ל שאין למנות עשיית כלי בית המקדש מצות בפני עצמן כי הם חלקים מחלקי המקדש. והראב"ד ז"ל בהשגותיו מונה בפרט עשיית מזבח והרז"ל אומר שהוא מחלקי המקדש כמו הארון ושאר כלי המקדש שאין למנותן לפי שהן חלקי מצוה אבל בחיבורו כתב שהבונה מזבח פגום עובר בעשה אבל לא הכניסו במנין. והרמב"ן ז"ל סובר שלא מן השם הוא זה שהרי כלי בית המקדש אינן מעכבין בו ומקריבין בבית אעפ"י שאין בו כלים אלא הטעם בזה הוא שהם הכשר מצוה אחרת שולחן להסדיר עליו לחם מנורה להעלות בו נר. ולפי טעם זה הוא מכניס הרז"ל במנין לעשות ארון וכפרת לשום שם העדות ותחשב מצוה זו מצוה לדורות אעפ"י שלא עשו אחר לפי שכל זמן היא מוטלת עלינו מצוה זו ואלו נשבר הארון היה מוטל עלינו לעשות אחר כמדתו לשום בו העדות ובבית שני שלא היה שם ארון לא מפני העדר מצוה זו לא עשאוהו אלא מפני היותו גנוז ויגלה במהרה בימינו לימות המשיח. והרי הרמב"ן ז"ל מנה משא בכתף מפני טעם זה ואני מצאתי ראיה שעשיית הארון היא מצוה לדורות במנחות פרק ג' (כ"ח ב') אמרו דרך תימה אלא מעתה הא דכתי' ועשית לך ארון

עץ הכי נמי דלך ולא לדורות וכבר הכניסו במנין הלאוין לאו דלא יסורו בבדי הארון כן נכניס במנין עשיית הארון:

ולחם הנתכן מצות עשה היא להסדיר על השולחן לחם הפנים שנאמר ונתת על השולחן לחם פנים לפני תמיד ולפי שהם שתים מערכות שש המערכת אמר לחם הנתכן מן ותכן לבנים תתנו:

ושמן המתוקן למשחה ולמאורים. מצות עשה היא לעשות שמן למשוח בו מלך וכהן גדול וכליו שנאמר ועשית אותו שמן משחת קדש ומה שבא בזה בתורה בענין עשיית הלחם ועשיית השמן הכל הם חלקים מהמצוה כמו שביאר הרז"ל בשורש העשירי. אבל הנכנס במנין הוא סידור הלחם ומשיחה בשמן ולא נעשה שמן אחר אלא אותו שעשה משה ויאשיהו גנזו. ובבית שני לא היו שם כהנים משוחים אבל תחשב זו מצוה לדורות לפי שכל זמן היותו קיים היא מוטלת עלינו מצוה למשוח כהנים גדולים ובטוחים אנו בשם יתעלה שיגלה לימות המשיח. ומה שאמר ושמן המתוקן לפי שהיתה בו אומנות יתירה כמו שהוא מוזכר בכריתות ובהוריות. ומה שאמר ולמאורים אין ענין מצוה זו לעשות שמן למאור. והנמנה מצוה בזה הדלקת הנרות במנורה שנאמר יערוך אותו אהרן ובניו ושמן המאור אינו ממין שמן המשחה שלא היו בו בשמים אבל היה זך. וענין למשחה הוא לשון גדולה כמו לך נתתים למשחה. אל תגעו במשיחי שלא היו האבות משוחים. והכהנים מצוה לגדלם ולנהוג בהם כבוד והיא מצוה נמנית מאמרו קדוש יהיה לך ופירשוהו ז"ל לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון ואפשר שהם שתי מצות אחת לישראל וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ולברך והשנית לכהן עצמו שיזהר מטומאת מת שנאמר קדושים יהיו ובשני ממציעא (ל') אמרו כהן והוא בבית הקברות לא אתי עשה דהשבת אבדה ודחי עשה ול"ת דטומאה והעשה הוא קדושים יהיו וזה נ"ל:

מצוה נג

חנוכה ומלאכת. קטרת נסכת. ושש המערכת. ושתי ככרים:

חנוכת המזבח כתבה הגאון ז"ל והרז"ל תפש עליו והרמב"ן ז"ל למד עליו זכות ועוד אאריך בענין מחלקותם ז"ל ובמה שנראה לי בע"ה. ומכל מקום בענין המצות הוא מסכים עמו ואינו מונה אותה:

ומלאכת קטורת נסכת כבר ביאר הרז"ל שאין למנות ההקדמות שהן לתכלית אחת מן המצות. על כן לא מנה הוא ז"ל עשיית הקטורת מצוה אלא ההקטרה על המזבח מאמרו והקטיר עליו אהרן קטורת סמים והוא מונה אותה מצוה אחת והרמב"ן ז"ל מונה

אותה שתים בקר וערב כקרית שמע וכמו שכתבתי למעלה והמשורר ז"ל הזכיר מלאכת הקטרת לפי שהיה בפטומה אומנות יתירה כמו שנזכר ביומא ואמר נסכת לשון נסיכות וגדולה מאמרו מעולם נסכתי מראש לפי שהיא עבודה מהודרת ומביאה לידי עושר על כן כשהיו מפייסים על הקטורת היו אומרים חדשים לקטרת לפי שהיא מעשרת מאומרו ישימו קטורה באפך וסמיך ליה ברך יי' חילו ולזה נהגו לקרוא בבית הכנסת ברייתא של פטום הקטורת מוצאי שבת אחר פסוק ויתן לך האלקים: ושש המערכת הוא חלק מחלקי סידור לחם הפנים ואינו נמנה. וכבר כתוב ולחם הנתכן:

ושתי ככרים הם שתי הלחם שהיא מצוה להביאם ביום הבכורים והם חמץ כמו שכתוב ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שתים והקרבן הוא בכלל הלחם ואינו נמנה:

אמר שמעון בר' צמח ז"ל הנה הגאון ז"ל בה"ג ר' שמעון קיירא הכניס במנין המצות חנוכת המזבח והרז"ל תפס עליו במאמרו לפי שהוא אצלו מצות שעה לא מצוה לדורות כמו שהונח בשרשים שאין ראוי למנותן. והרמב"ן ז"ל לא חלק עליו בשרש הזה והוא עם כל זה מלמד זכות על הגאון ז"ל לומר שמצות חינוך המזבח היא מצוה לדורות כמו שכתוב בפרשת ואתה תצוה וזה אשר תעשה על המזבח שהיא מצות חנוך. ומזה שנינו (מנחות מ"ט) אין מחנכין את המזבח אלא בתמיד של שחר אלו הן דבריו ז"ל. ואני אומר לעניות דעתי שלא היתה זאת דעת הגאון ז"ל שהחינוך הזה ששנינו בפרק התכלת אין ראוי שיכנס במנין המצות לפי שאין בו תוספת ענין שיקרא מצוה אלא התמידין שהן חובה בכל יום כשבונין מזבח חדש ומתחילין להקריבם כמו שעשו במדבר במצות השם יתע' כמו שכתוב וזה אשר תעשה על המזבח אותה התחלה קרויה חינוך. וכן במזבח הזהב ובשלחן ובמנורה כשיתחדשו ויעשו בהן המצוה המוטלת עליהם חובה אותה התחלה קרויה חנוך שכן שנינו אין מחנכין מזבח הזהב אלא בקטרת הסמים של בין הערבים ולא מזבח העולה אלא בתמיד של שחר ולא את השולחן אלא בלחם הפנים בשבת ולא את המנורה אלא בשבעה נרותיה בין הערבים. ובגמ' למדו דאין מחנכין את המזבח אלא בתמיד של שחר מדכתיב השני, השני בין הערבים ולא ראשון בין הערבים וזה הפסוק הוא בפרשת וזה אשר תעשה על המזבח בסדר ואתה תצוה ואותה פרשה שהיא פרשת חינוך אין בה תוספת מצוה כלל שהרי כתוב בה תמיד והיא היא פרשת תמידין שבסדר פנחס וכן היא שנויה בספרי משום שנאמר בחינוך המזבח וזה אשר תעשה שומע אני יקריב ארבעה ליום ת"ל את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני וגו' שנים הוא מקריב ולא ארבעה אם כן אין בחנוך המזבח ענין נוסף ראוי למנותו בכלל המצות. עוד חזר הרב ז"ל ללמד זכות על הגאון ז"ל ואמר שנראין הדברים עוד שאף

המשכן בהקמתו ובית המקדש בהבנותו צריכין חינוך לעולם ונדבת הנשיאים היתה הוראת שעה בשיעורין ההם שעלו בדעתם אבל החנוכה חובה היא וכן עשה שלמה חנוכה וכן אנשי כנסת הגדולה ואף לימות המשיח וכמו שאמרו מלואים הקריבו בימי עזרא כדרך שהקריבו בימי משה ויתקרב זה ממה שאמר יתעלה זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים אשר צוה יי' את משה וגו' ימנה המלואים עם קדשי דורות ויעשה אותם תורה עכ"ל. ואינו מתישב לי כלל לפי שאין לנו רמז בכתוב שיחנכו המקדש בקרבנות יתרים כמו שעשו בימי משה שאילו היתה מצוה לדורות לחנכו כמו שעשו בימי משה למה לא חנכוהו שלמה ואנשי כנסת הגדולה בשיעורין ההם. ומאין להם לחלק בין חנוכה לחנוכה ועוד שהנראה מהתלמוד הוא שאותה חנוכה אינה נוהגת לדורות כלל לא באותן שיעורין ולא בשיעורין אחרים שכך אמרו בפ"ק מחגיגה (ו) על מה שאמרו ב"ה שהראיה מעה וחגיגה שתי כסף ולמדו אותה מהנשיאים שריבה הכתוב בשלמים יותר מעולות. ובית שמאי לא רצו ללמוד מחנוכה הזאת אמרו שם בית שמאי מאי טעמא לא אמרי כבית הלל דנין דבר הנוהג לדורות מדבר הנוהג לדורות ואין דנין דבר הנוהג לדורות מדבר שאינו נוהג לדורות. וזה הלשון מוכיח שהחנוכה של נשיאים אינו נוהג לדורות לא באותן שיעורין ולא בשיעורין אחרים שהרי לא אמרו אין דנין שיעור הנוהג לדורות משיעור שאינו נוהג לדורות אלא אמרו דבר שאינו נוהג לדורות שהדבר כולו אינו נוהג חובה לדורות שאין בו מצוה שאפי' תאמר שהדבר הוא נוהג אלא שאין השיעור נוהג מכל מקום איך שישתנה השיעור צריך שיהיה השלמים יותר מהעולות כמו שהיו בימי משה ואם כן היה להם לבית שמאי ללמוד משם שהרי רבוי השלמים על העולות נוהג לעולם. וגם היה צריך שיהיה על אותו סגנון עולה ושלמים וחטאת וקטרת ומנחה ואנחנו לא מצינו כן שהרי בימי עזרא היו שם עולות וחטאות ולא שלמים שכן כתוב והקריבו לחנוכת בית אלהא דנא תורין מאה דכרין מאתין אימרין ארבע מאה וצפירי עזין לחטאת על כל ישראל תרי עשר ובודאי שאלו כולן עולות היו שכן מצינו שהקריבו הבאים מהשבי עולות ולא שלמים שכן כתיב פרים שנים עשר על כל ישראל אלים תשעים וששה כבשים שבעים וששה צפירי חטאת שנים עשר הכל עולה ליי' ושלמה הקריב חטאות והיו השלמים יותר מהעולות שכן כתיב ויזבח שלמה את זבח השלמים אשר זבח ליי' בקר עשרים ושנים אלף וצאן מאה ועשרים אלף ויחנכו את בית יי' ולא הזכיר עולות וחטאות אבל בודאי עולות היו שם שכן כתיב ביום ההוא קדש המלך את תוך החצר הפנימית אשר לפני בית יי' כי עשה שם את העולה ואת המנחה ואת חלבי השלמים. ולא הזכיר הכתוב שיעור בעולות. ונראה

שהיה שיעורן מועט מהשלמים שאם לא כן היה מזכירן הכתוב שנראה מהכתוב שהיה רוצה ללמדנו רבוי הקרבנות שהיה מקריב שלמה וכיון שלא זכר שיעור העולות אם כן היה מועט. ועוד שהרי במקום אחר כתיב אלף עולות יעלה שלמה על המזבח ההוא ובין בחנוכת שלמה ובין בחנוכת עזרא לא היה שם קטורת במזבח חיצון כמו שהיה בחנוכת הנשיאים ואם היתה החנוכה נוהגת לדורות אלא שאין השיעורין נוהגין היה להם להקריב כל מה שקרב בימי משה על אותו שיעור או על שיעור אחר דומה לו. וכבר אמרו בפרק התכלת (נ) דבין יחיד בין צבור אין להם קטרת על מזבח החיצון וקטרת נשיאים הוראת שעה היתה. ובפ' איזהו מקומן ובפ' כל המנחות (נ"ו) אמרו על שעיר נחשון על סמיכה ועל שחיטה בצפון שעה מדורות לא ילפי' ובפ' טבול יום (קא) אמרו עליו דקדשי שעה הוא ונאכל באנינות מה שאין כן בשעיר ראש חדש דקדשי דורות הוא וכן אמרו בפ' הקומץ רבה וא"כ שעיר נחשון שהוא חטאת אינו אלא לשעה ולא ללמד לדורות והוא הדין לעולות ולשלמים. ובמנחת שמיני אמרו שעה מדורות לא ילפי' ואם כן יש לנו לומר שחנוכת שלמה ובית שני לא בתורת חובה בא אלא בתורת נדבה שבעולות ושלמים אפשר לומר שבאו בתורת נדבה אבל חטאות שהקריבו בבית שני א"א שיהיו בנדבה אלא בחובה ואין לנו חובה אחרת אלא מתורת חובת (התנופה) [החנוכה] הזאת אי אפשר לומר כן שהרי אמרו בפי' בגמ' ששעיר נחשון לשעה היה ולא לדורות כמו שכתבתי וגם שעיר נחשון שעיר יחיד היה שכן אמרו בקטרת בפ' התכלת ליחיד בקטורת במזבח חיצון אשכחן בנשיאים שכל מה שהקריבו הנשיאים קרבן יחיד היה והחטאות שהקריבו בחנכת בית שני חטאות צבור היו שכן כתיב שעירי עזים לחטאת על כל ישראל ואם כן החובה הזאת שהקריבו החטאות אינה מתורת חובת חנוכת הנשיאים אלא חובה אחרת וגם העולות לא היו מתורת אותה חובה דדבר הלמד מענינו הוא. ועוד שהרי מצינו הבאים מהשבי שהקריבו עולות וחטאות כמו שכתבתי למעלה ולא היתה חנוכה אלא נדבה כנדבה הראשונה אין ביניהם דבר אחר אלא שזו היתה נדבה ראשונה קרויה חנוכה וזאת האחרת אינה קרויה חנוכה. וכל זה הוא מתוקן יפה אלא שיש לנו לתקן החטאות על איזו חובה באו ומצאתי בהוריות פ"א (ו') שהחטאות שהקריבו הבאים מהשבי היו על עבודה זרה שעבדו בימי צדקיהו. והרבה נשאו ונתנו שם בזה לפי שכבר מתו העובדים. ועוד מזידין היו. והעלו שם הוראת שעה היתה וכן הוא בתמורה פרק יש קרבנות צבור והוכיחו כן מהאלים ומהכבשים שעל כל פנים הוראת שעה היו. וגם נוכל לומר כן בצפירי עזים לחטאת על כל ישראל שהוראת שעה היתה על זה או על כיוצא בזה אבל מכל מקום לא היו בתורת חובה כשעיר נחשון שהרי

אמרו בגמרא דשעיר נחשון לשעה היה ולא לדורות. וגם זה שאמרתי שאותו היה שעיר יחיד ואלו הן שעירי צבור. והעולה מכל זה הוא שאין לנו חנוכה שתהיה באה במנין המצות ומה שכתב רבי ז"ל שאף לימות המשיח כן וכמו שאמרו (מנחות מ"ה) מלואים הקריבו בימי עזרא וכו' הרי שהוא ז"ל סובר שהמלואים שהקריבו על הכהנים לקדשם היו לשעה. וכמו שאמרו בסוכה (מ"ג) יצאו המילואים שאינם נוהגים לדורות אבל היו שם מלואים על המזבח לקדש אותו כדכתיב ופר חטאת תעשה ליום הכפורים וחטאת על המזבח בכפרך עליו וכתיב שבעת ימים תכפר על המזבח וקדשת אותו והמלואים האלו הם שהקריבו בימי עזרא כי היה המזבח החדש צריך מלואים לקדשו כראשון בימי משה. וכן על הבית עצמו הקריב מלואים לקדשו כדכתיב בראשון באחד לחדש תקח פר בן בקר תמים וחטאת את המקדש. ועל זה הוא שדרשו שהן מלואים אמרו פר של ראש חדש עולה הוא אמר ר' אשי מלואים הקריבו בימי עזרא וכו' והם המלואים על המקדש וכתוב מפורש הוא על המזבח שבעת ימים תעשה שעיר עזים חטאת ליום ופר בן בקר ואיל מן הצאן שבעת ימים יכפרו על המזבח וטהרו אותו ומלאו את ידו עד כאן לשונו. ואין כן דעת החכמים ז"ל שהם לא אמרו מלואים הקריבו בימי עזרא על הקרבנות הנזכרים בפרשת הגד את בני ישראל את הבית והוא פר ביום הראשון ובשבעת הימים שעיר ופר ואיל לחטא את המזבח ולא הוקשה להם כלום בזה שהרי הדבר מוכיח שזה הוראת שעה היה על פי הדבור שהרי בימי משה חטאו המזבח שבעת ימים בפר חטאת ובימי עזרא היה פר חטאת יום ראשון ויום שני שעיר החטאת ופר ואיל לעולה. אבל הוקשה להם מה שכתוב בראשון באחד לחדש תקח פר בן בקר תמים וחטאת וגו' ולקח הכהן מדם החטאת ולא מצינו במוספי ראש חדש פר חטאת ועל זה הקשו חטאת עולה היא. ובא רב אשי ואמר שאין זה פר של מוסף ראש חדש אלא של מלואים והוא העגל שהקריבו ביום שמיני של מלואים שהיה ראש חדש כמו שנזכר בשבת בפרק ר' עקיבא (פ"ז ב) שאמרו שם אותו היום נטל עשר עטרות והקריבו עגל בן בקר לחטאת כן הקריבו בימי עזרא בראש חדש פר חטאת. וכן פירש"י ז"ל שם בגמ' ועל כרחנו על אותו עגל של שמיני סמכו רב אשי לא על הפר שהיו מחטאים בו המזבח בימי משה כל שבעת ימי המלואים לפי שכבר נתחטא המזבח שבעת ימים בפר בן בקר לחטאת יום ראשון ושעיר חטאת ופר ואיל לעולה ששה ימים כמו שזכרתי למעלה ומה שכתוב אחרי כן וכן תעשה בשבעה לחדש מאיש שוגה ומפתי וכפרתם את הבית כבר דרשוהו שם ואמרו בשבעה אלו ז' שבטים שחטאו ואעפ"י שאינן [רובה] של קהל בחדש אם חדשו ואמרו חלב מותר מאיש שוגה ומפתי מלמד שאינן חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה. וא"כ רב

אשי שאמר מלואים הקריבו בימי עזרא לא לחטא המזבח היה כמו שכתב רבינו ז"ל שכבר נתחטא ואם כן אין לנו ראיה מהתלמוד בחינוך המזבח ומילואו שיהיה מצוה לדורות וגם אני אומר כי מה שאמר רב אשי מלואים הקריבו בימי עזרא לא בתורת חובת מילואים שהיו בימי משה אמר כן שהרי העלו בגמ' יצאו מלואים שאינן נוהגים לדורות. אלא רצונו לומר שעל פי הדיבור נהגו באותן מלואים וכן כתב רבינו ז"ל בהלכות מעשה הקרבנות לפי שדעת החכמים הוא שכל מה שנעשה ביום שמיני למלואים היה לשעה שכן אמרו בפרק כל המנחות על מנחת שמיני שעה מדורות לא ילפינן ושם אי אפשר לומר שעל השיעור בלבד נאמר אלא על המנחה עצמה והוא הדין לשאר הקרבנות שבאו חובה לאותו יום לא היו חובה לדורות ואם עשאום בימי עזרא כדעת רב אשי על פי הדיבור היה ולא בתורת חובה. ובפרק איזהו מקומן (נ"ו ב') אמרו והא כתיב בשלו את הבשר פתח אהל מועד וגו' קדשי שעה שאני. וכן אמרו בפרק טבול יום (ק"א) בשעיר ראש חדש שנשרף ובאמת שרש"י ז"ל פי' בפי' יחזקאל שהמלואים שהקריבו בימי עזרא הוא אותו הפר שהיו מחטאים המזבח בימי משה והפר הזה שהקריבו בימי עזרא בראש חדש הוא אותו הפר ואע"פ שנראה מפשט הכתובים שכבר נתחטא המזבח שבעת ימים קודם ר"ח. אבל הרז"ל כתב שזה הפר הנזכר כאן בר"ח הוא אותו פר הנזכר בפרשת הגד ומה שכתוב בשבעה לחדש יפרש הרז"ל שבעת ימים רצופים כנזכר בפרשת הגד ואין כן דעת רז"ל ולפי' הרז"ל היאך יאמר וכן תעשה על פר החטאת בשבעת ימים והלא לא היה אלא יום ראשון כמו שכתוב שם בפרשת הגד ומה שפי' בגמרא הוא דעת החכמים ז"ל וגם הוא ז"ל פי' בפירוש יחזקאל כי השעיר שהיו מקריבין היה על פי הדבור ומדברי רז"ל נראה שכל הכתוב ביחזקאל נעשה בימי עזרא והמפרשים נסתפקו בזה אם הוא לעתיד ומה שאמר רבי' ז"ל שיתקרב זה מהכתוב וזאת התורה לעולה וגו' איני רואה שיהיה זה דעת החכמים שהם בפרק דם חטאת (צ"ז ב) ובפ' התודה דרשו זה הפסוק כלו לפי שהוא אצלם מיותר ואמרו עולה מה עולה טעונה כלי אף כל טעון כלי, מנחה מה מנחה אינה נאכלת אלא לזכרי כהונה אף כל אינן נאכלין אלא לזכרי כהונה, חטאת מה חטאת מקדשת בבלוע אף כל מקדש בבלוע, אשם מה אשם אין שפיר ושליא קדוש בו אף כל אין שפיר ושליא קדוש בהם, מלואים מה מלואים מותריהן בשריפה ואין בעלי חיים מותריהן בשריפה אף כל מותריהן בשריפה ואין בעלי חיים מותריהן בשריפה, שלמים מה שלמים מפגלין ומתפגלין אף כל מפגלין ומתפגלין. הרי לדעת חז"ל פסוק זה לדרשא בא ואף לפשט הכתוב אין מכאן הוכחה כלל שהמלואים יהיו לדורות לפי שמפני שעדיין לא נעשו המלואים כלל תורתן עם תורת הקרבנות הנוהגין לדורות. ומה שהביא מיומא

(ה' ב') דאמרינן התם כיצד מלבישן לעתיד לבא וילמד מזה רבינו ז"ל כי לתחיית המתים יקריבו אלו המלואים כשיתקדשו הכהנים לפי שכשמתו נתבטלה משיחתן ולפי' תהיה פרשת מלואים מלמדת לדורות אין זה דבר הגון שתכנס מצוה זו בכלל מצות רמ"ח מפני מה שיתחדש לתחיית המתים. וגם הוא סותר מה שאמרו בסוכה שאין מלואים נוהגין לדורות. וגם אותה שהביא רבינו ז"ל מירושלמי דשביעית שהרי פרשת מלואים ופרשת דור המבול הרי אינן עתידין לחזור מעתה יעקרו אותן וכשיתחדשו הגופות לתחיית המתים גם התורה תתחדש עמהם. ומצות שאינן נוהגות עתה אם ינהגו באותו הזמן אין ראוי להכניסם במנין. ומה שיש לעיין בזה הוא מה ששנינו בפ' התודה (ע"ח) התודה היתה באה וכו' איל המלואים היה בא כמצוה של תודה וכו' נזירות היתה באה וכו' והיה נראה מזה שהוא נוהג לדורות אבל רש"י ז"ל נשמר ופי' המלואים שהיו בימי משה. אבל עדיין יש לנו צער גדול מזה שהרי בפ' הנזכר שנינו וכן איל המלואים וכן ב' כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן לא קדש הלחם והקשו בגמ' (ע"ט) שבק תנא דידן איל נזיר דשכיח ונקט איל מלואים ותירצו תנא דידן עיקר מילתא נקט. והנה מזה הלשון היה נראה שהוא לדורות אלא דלא שכיח באיל נזיר שאם לא היה נוהג כלל כך היה להם לומר שביק איל נזיר שנוהג לדורות ונקט איל המלואים דאינו אלא לשעה דמאי דהוה הוה כך היה ראוי לומר. ורש"י ז"ל פי' שם איל מלואים קרבן תחילה לכל הקרבנות והיה נראה מדבריו דמצוה לדורות היא בכל התחלת הקרבנות לעשות איל המלואים. אבל לא מצינו בחנוכת שלמה ולא בחנוכת בית שני שעשו איל מלואים שהוא כדין שלמים ושיהא טעון לחם. וגם בדברי יחזקאל אינו נזכר וצריך לישב זה עם מה שאמרו בסוכה מלואים אינן נוהגין לדורות ובזבחים פ"ק (ט' ב') מצאתי חטאת ששחטה לשם חטאת נחשון פסולה והקשו ולימא חטאת נזיר חטאת מצורע עקר חטאת נקט. וזו ראיה שחטאת נחשון ואיל המלואים שוין הם ולא הזכירו התלמוד שיהיו נוהגין לדורות אלא דעיקר מילתא נקט. ואיך שתישב זה אינו מתוקן כלום בדברי בה"ג ז"ל שאין האיל הזה חנוך למזבח. וגם רבינו ז"ל המסייעו לא נתעורר לסייעו:

מצוה נד

ושלמים ומנות. ועולות וקרבנות. ושלש מתנות. במועדים נזכרים:

כבר פירשתי איך ראוי שיבא במנין עבודות בית המקדש והם ה' מצות ובכאן פרט חלקי העבודות. ומנות הם המנחות. ועולות וקרבנות הם שאר הקרבנות כחטאות ואשמות. ומפרש האזהרות כלל בזה שתי מצות. האחד להיות כל קרבן בהמה תמימה. ובזה אין חולק ובפרק אותו ואת בנו אמרו הנח למחוסר זמן שהכתוב נתקו לעשה. וזהו מענין

לאו הבא מכלל עשה שכן הוא שם בגמ' מיום השמיני ירצה הא מעיקרא לא. ולאו הבא מכלל עשה עשה וי"ג שם דנתוקי עשה הוא והכל עולה לענין אחד שמחוסר זמן דשבע ימים יש בו איסור עשה. ואני תמה למה לא מנו מתפיס תמימין לבדק הבית שהרי עובר בעשה ובא' מתמורה (ז' ב) למדו זה מאמרו שרוע וקלוט נדבה תעשה אותו בעלי מומין לבדק הבית ולא תמימין. ולאו הבא מכלל עשה עשה. ובפ' יש בקדשי מזבח בתמורה (ל"ג ב) אמרו שהמתפיס תמימין לבדק הבית ופדאן אינן יוצאין מידי מזבח. וזה צריך לי עיון ובדיקה. וכן אני תמה למה לא נמנו המלין האמורים כל הלילה על הרצפה שיש בו עשה מוסף על הלאו כמו שהוא מוזכר בא' מחגיגה ובבהמה תמימה להקדישה למזבח יש עשה. ובספרי אמרו תמים יהיה לרצון זה מצות עשה והרמב"ן ז"ל הוסיף מצוה בזה שיהיה כל מה שנקריב מן הבקר ומן הכשבים ומן העזים. ובמסכת זבחים (ל"ד) אמרו המעלה איברי חיה ר' יוחנן אומר עובר בעשה בהמה אין חיה לא ולאו הבא מכלל עשה עשה וריש לקיש חלק עליו והעלו דבריו בתיובתא ונתקיימו דברי ר' יוחנן כן כתב הרמב"ן ז"ל ולא היה צריך לכל זה שאפי' ריש לקיש מודה במעלה איברי טמאה. טהורה אין טמאה לא. ולאו הבא מכלל עשה עשה. והרז"ל כתב מצוה זו בחיבורו הגדול אבל לא עשה ממנה מנין פרטי:

ושלש מתנות במועדים נזכרים. כבר פירשתים למעלה שהם ראיה שמחה וחגיגה. ולמעלה פרט שתים מהם והם לחוג ולשמחה ולמטה יפרוט הג' לראות ולעלות:

מצוה נה

והעומר לנהל. ונר שבת יהל. ופרשת הקהל. ושופטים עם שוטרים:

מצות הנפת העומר היא נמנית והיא נזכרת בפסוק ואם תקריב מנחת בכורים. ואמרו במנחות (ע"ב) שקצירת העומר דוחה השבת לפי שהיא מצוה. וכתיב בחריש ובקציר תשבות מה חריש רשות אף קציר רשות יצא קציר העומר שהיא מצוה ומכל מקום לא נמנה הקציר מצוה אחת וההנפה מצוה אחרת כמו שנודע מהשרשים. כי התכלית ימנה לא ההקדמות המביאות אליו. לנהל פי' להניף כי כן מצותו. ונר שבת יהל אינה מן המנין לדעת הרז"ל לפי שהוא דרבנן משום שלום ביתו. ופרשת הקהל מצות עשה להקהל בחג הסוכות במוצאי שמיטה שנאמר הקהל את העם. ובפ"ק מקידושין (ל"ד) אמרו הרי הקהל דמצות עשה שהזמן גרמא היא ונשים חייבות. הנה נתבאר כי היא מצוה באה במנין:

ושופטים עם שוטרים. למנות סנהדרין והיא מצוה לדורות כמו שאמרו אספה לי שבעים איש כל מקום שנאמר לי הרי הוא קיים וכהנו לי וכו' ואמר שופטים ושוטרים תתן לך

בכל שעריך. ומצות עשה לשמוע אליהם שנאמר ועשית על פי הדבר אשר יורוך וכו'. והרז"ל הביא במנין המצות לנטות אחרי רבים והביא ראיה מאמרם רובא דאורייתא ולולי שאמרה הרב הייתי אומר שזהו דקדוק א' מדקדוקי הדיינים שנשפוט בצדק. והצדק הוא ללכת אחרי הרוב ואמרם רובא דאורייתא כן הוא האמת אבל לא יחייב זה היותו ממנין המצות שכן אמר חציצין דאורייתא בפ"ק מסוכה וכן אמר בפרק המדיר (ע"ב) פריעת הראש דאורייתא ואין נכנסין במנין פרטי. ובנזיר פ' שלשה מינין (מ"ב) אמר על מה שאמרו שם שאם גלח והניח שתי שערות לא עשה כלום שנאמר את כל שערו אמרו זאת אומרת רובו ככולו דאורייתא כלומר ממה שהוצרכה התורה לומר כל שערו כדי לומר שלא יניח שתי שערות נראה שבלא כן היינו אומרים רובו ככולו ואין זה נכנס במנין המצות אע"פ שאמרו רובו ככלו דאורייתא. וכן באמרם רובא דאורייתא אינו מחייב היותו נכנס בכלל מנין המצות:

מצוה נו

למחקורת ריבות. נפשות ומערכות. ודין ארבע אבות. נזיקים נשמרים:

למחקורת ריבות. מצות עשה לחקור את העדים שנ' ודרשת וחקרת ושאלת היטב: וכן העדים עצמן חייבין להעיד בבית דין והוא מצות עשה בא במנין שנ' והוא עד והוא חייב להיות עד באופן שיתקיים הדין על עדותו ובפ' שבועות העדות (ל) פירשו ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני יי' בעדים ואמרו שם (ע"ב) שת"ח אינו חייב להעיד בעמידה אעפ"י שמצות עשה להעיד בעמידה משום דהאי עשה והאי עשה עשה דכבוד תורה עדיף:

נפשות ומערבות כלל בזה דיני נפשות ודיני ממונות כי כן פי' מערבות ממונות כמו ברוב הונך ומערבך ויש בזה הרבה דינין נמנין בכלל המצות להלקות המחוייב מלקות שנא' והפילו השופט והכהו לפניו. להמית המחוייב מיתה והרז"ל עשה מהן ד' מצות סקילה. שריפה. הרג. וחנק. והביא ראיה ממה שאמרו (סנהדרין נ"ב) מצות הנסקלין מצות הנשרפין ואין מזה מוכרח שהם ספרו איכות עשיית המצוה ואין מכאן ראיה שכל אחת מצוה אחת. וכן הרז"ל עצמו כתב שאין ראוי למנות ספירת ימים וספירת שבועות אע"פ שאמרו מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי. ואמר הרז"ל כי כל חלק מחלקי אי זו מצוה שיש לה חלקים מצוה לעשות החלק ההוא ולמה לא יאמר הרז"ל כן בכאן אבל היא ראיה לסתור דברי הגאון ז"ל שלא מנה מצוה זו והרמב"ן ז"ל גם כן הסכים למנותן מצוה והביא ראיה ממה שאמרו (יבמות ז') ותהיה רציחה דוחה שבת מק"ו כלומר שמיתת בית דין היא מצות עשה ואתי עשה ודחי לא תעשה דשביתת שבת.

ודעת הרז"ל שכל המומתין הם נמנין מצוה אחת מפסוק ובערת הרע מקרבך והביא ראיה ממה שאמרו באחרון מחולין (ק"מ) עוף שהרג את הנפש דבעי לאיתויי לבי דינא לקיומי ביה ובערת הרע מקרבך. ואמר הרז"ל שאין בעוף הזה כתוב ובערת הרע מקרבך ומסקול יסקל השור הוא מתחייב מיתה זו כתב הרז"ל. עוד יש אחרת בסנהדרין פרק אלו הן הנשרפין (ע"ח) טרפה שרבע בפני בית דין חייב דכתיב ובערת הרע מקרבך. ואין ברובע ובערת אלא שכל המומתין הן נכללין בפסוק הזה של ובערת הרע מקרבך והיות זה בסקילה וזה בשריפה או בהרג או בחנק הם דקדוקי מצוה. ובכלל זה מצוה אחת והוא להגלות הרוצח וכן נמנית מצוה לתלות על עץ המחוייב תלייה. והרמב"ן ז"ל הוסיף מצוה שגואל הדם חייב לרצוח הרוצח ואם אין לו גואל בית דין מעמידין אחר ממונה מהם לרדוף אותו ולהמיתו והוא אמרו יתעלה גואל הדם הוא ימית אח הרוצח. ובששי מסנהדרין (מ"ה ב) אמרו גואל הדם ימית את הרוצח מצוה ביד גואל הדם ומנין שאם אין לו גואל שב"ד מעמידין לו גואל שנאמר בפגעו בו מ"מ, ויש מי שהיה מפרש זה ברוצח שוגג שיצא חוץ לעיר מקלטו ולפי זה אין זו מצוה שזו מחלוקת ר' יוסי ור' עקיבא הוא שר' יוסי אומר מצוה ביד גואל הדם ורשות ביד כל אדם ור' עקיבא אומר רשות ביד גואל הדם ואין כל אדם חייב בו והלכה כר' עקיבא וכתב הרב ז"ל שכן היה מפרש הרמב"ם ז"ל ע"כ לא כתב מצוה זו, אבל אין זה הפי' אמת שזה הפסוק גואל הדם היא ימית את הרוצח ברוצח מזיד נאמר ומחלוקת ר' עקיבא ור' יוסי הוא ברוצח שוגג אם כן מה שדרשו בזה הפסוק הוא הלכה ואין עליו חולק. אבל אני אומר שהרז"ל לא מנה מצוה זו מפני שהיא בכלל מצות הנהרגין. וגם לדעת הרמב"ן ז"ל אין להכניסה במנין שגם זה בכלל ובערת הרע הוא. והרז"ל בחבורו כתב מצוה זו בתחלת הלכות רוצח אע"פ שהוא ז"ל חשדו בה ומה שלא הכניסה במנין הוא מפני שהוא בכלל הנהרגין והגואל הוא השליח ב"ד בזה כמו העדים בשאר חייבי מיתות ב"ד ואני תמה בזה על הרמב"ן ז"ל. ובכלל דיני מערבות הם הממונות כבר כתבתי שהרמב"ן ז"ל כתב שהיה נראה לו לכלול אותם כלם במצוה אחת. אבל ראיתי לו ז"ל שמסכים למנות כל חלקי פרטי והרז"ל מנאם לדון בדין שומר חנם אחת שניה בדין נושא שכר ושוכר. ג' בדין שואל כי כן אמרו חז"ל ד' שומרים הם ודיניהם ג'. ד' בדיני מקח וממכר. ה' בדיני טוען ונטען. ו' בדין גנב. ודין ארבע אבות נזיקין. הם ד' מצות נמנות דין השור. ודין הבור. ודין האש. ודין ההבער. ולשון המשנה היא ד' אבות נזיקין לשון זכר. והמשורר עשאו לשון נקבה ולא יתכן וכל אלה מצות התלויות בממון שהם עשר אינן אצלי אלא אחת והוא לשפוט בצדק. ואין אצלנו לצדק אחר אלא מה שאמרה התורה:

מצוה נז

וקצב ותכונה. לחדשי השנה. ומתנות הכהונה. ארבעה ועשרים:

זו היא מצות קדוש החדש שנ' החדש הזה לכם ראש חדשים ומצוה זו תלויה בבית דין מומחין שיהיו מקדשין החדש ע"פ הראיה ולתת להם קצב קצוב או כ"ט יום או ל' כמו שהוא מוזכר בר"ה ובסנהדרין ובערכין והיום שאין לנו מומחין סמוכין עד משה רבינו ע"ה אנו סומכין על חשבון העיבור בין בקדוש החדש בין בעיבור השנה על ר' הלל בנו של ר' יהודה נשיא' בנו של ר"ג בנו של ר"י הנשיא הוא רבינו הקדוש והיה בימי אביי ורבא. ולפי שראה שנתבטלה הסמיכה ומפני בטול הסמיכה היו מתבטלין המועדות כמו שנתבטלו דיני קנסות ע"כ תקן לנו זה החשבון שאנו סומכין עליו בגלות עד שיבא אליהו ז"ל ונחזור לקדושינו על פי הראייה.

ומתנות הכהונה ארבעה ועשרים, כבר מנו אותן בחולין פרק הזרוע (קל"ג ב) ובפ' הגוזל עצים עשר במקדש ועשר בגבולין וארבעה בירושלם, עשר במקדש הם חטאת, וחטאת העוף, אשם ודאי אשם תלוי, זבחי שלמי צבור, לוג שמן של מצורע מותר העומר, שתי הלחם, לחם הפנים, שיירי מנחות. עשר שבגבולין תרומה, ותרומת מעשר, חלה, ופדיון הבן, ופדיון חמור, ראשית הגז, והזרוע והלחיים והקיבה, שדה אחוזה, שדה חרמים, גזל הגר. ארבעה בירושלם הם הבכור, והבכורים, והמורם מתודה ושלמים ומאיל נזיר, ועורות קדשים. ומנה הרז"ל מצוה לאכול שיירי מנחות מל' ספרא והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו מצות תאכל מצוה כיוצא בו יבמה יבא עליה מצוה וכמו שנביא מצות יבום כן נביא בחשבון אכילה זו. וכן מנה מצות אכילת קדשים ואמרו בספרא מנין שאכילת קדשים כפרה לישראל תלמוד לומר ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה לכפר הא כיצד הכהנים אוכלין והבעלים מתכפרים וכן אמרו שם עבודת מתנה אתן את כהונתכם לעשות אכילת קדשים בגבולין כעבודת מקדש במקדש מה עבודת מקדש במקדש מקדש ידיו ואחר כך עובד אף אכילת קדשים בגבולין מקדש ידיו ואחר כך אוכל: ולי נתוספה מצוה אחת בזה והוא שאם נבלע בשר חטאת בבשר חולין או שלמים לקדשו שיהיה כמוהו ולמדתי זה ממה שאמרו בפ' דם חטאת (צ"ז ב) כל הנוגע בבשרה יקדש להיות כמוה הא כיצד אם פסולה היא תיפסל והקשו אמאי ניתי עשה ונידחי לא תעשה והעלו שם אמר רב אשי יקדש עשה הוא ואין עשה דוחה את עשה ולא תעשה. ואני תמה מהם ז"ל שלא נתעוררו על זה העשה וצריך עיון. והרמב"ן ז"ל הוסיף מצוה באכילת תרומה טמאה שאם אכלה בטומאת עצמה עובר בעשה. והביא ראיה ממה שאמרו בגמ' יבמות בפ' הערל (ע"ג ב) על מעשר שני והבכורים והאוכל מהן בטומאת עצמו לוקה מה שאין

כן בתרומה מלקא הוא דלא לקי הא איסורא איכא מנא לן אמר קרא בשעריך תאכלנו לזה ולא לאחר ולאו הבא מכלל עשה עשה. וכן הביאוה בירושלמי של מסכת בכורים פ"ב. ואני מצאתי בירושלמי דתרומות פ"ה דתרומה טמאה היא בעשה אצל כהנים. וכן מצאתי לו ראיה אחרת מ"ש בפ' כל הבשר (קי"ג ב) כהן טמא שאכל תרומה טמאה אינו במיתה ופירשו שם משום שאין איסור טומאת הגוף דכהן חל אאיסור טומאת תרומה עצמה והוא אסור זה העשה וכן פי' שם רש"י ז"ל. ונראה שבאכילת תרומה טהורה יש מצוה כמו באכילת מעשר שני ותניא בתורת כהנים בפרשת אחרי מות ארבה את החולין שאינו בעמוד אכול ולא ארבה את התרומה ואת מעשר שני שהם בעמוד אכול והביאוה בגמ' באחרון מיומא כך נראה לי. ובספרי תניא אמרו עליו על ר' טרפון שהיה אוכל תרומה בשחר והיה אומר הקרבתי תמיד של שחר ואוכל בערב ואומר הקרבתי תמיד של ערב. ובפסחים פרק אלו דברים (ע"ב ב) אמרו ותרומה היכא איקרי עבודה דתניא מעשה בר' טרפון שלא בא אמש לבית המדרש לשחרית מצאו רבן גמליאל אמר לו מפני מה לא באת לבית המדרש אמר ליה עבודה עבדתי אמר לו כל דבריך אינן אלא תימה וכי עבודה בזמן הזה מנין אמר ליה הרי הוא אומר עבודת מתנה אתן את כהונתכם והזר הקרב יומת עשו אכילת תרומה בגבולין כעבודת בית המקדש. והרמב"ם ז"ל לא שכח מצוה זו אבל כללה עם אכילת קדשים. אבל עדיין יש לנו פתחון פה להוסיף מצוה בזה הענין לאו הבא מכלל עשה עשה והוא מה שאמרו בפרק אלמנה לכהן גדול (ס"ח) בבת כהן (גדול) שנשאת לישראל ושבה אל בית אביה כנעוריה מלחם אביה תאכל הא קודם לכן לא תאכל ולאו הבא מכלל עשה עשה. ובענין כל מתנות כהונה כתב הרז"ל בשורש י"ב משרשיו שיש בראשונים ז"ל מי שטעה במנותו כ"ד מתנות כהונה בעשרים וארבע מצות אחר מנותו קצת המצות שהמתנות חלק מהם כמו עור העולה וחזה ושוק ועל כן הוא מונה ההפרשה מצוה לא הנתינה והרמב"ן ז"ל סובר כי יש לחלק בין מתנות שההפרשה מצוה והנתינה מצוה, פשר הדברים לפי דעתו ז"ל שהמתנות שהם טובלות כלומר שהן אסורות באכילה עד שיפרשו מהם מתנות הכהונה בזה נמנה ההפרשה מצוה והנתינה מצוה והמשל בזה החלה שכל העיסה אסורה עד שיפרישו ממנה חלה ובהפרשתה יש מצוה שנא' חלה תרימו תרומה ובין שיתננה לכהן בין שישרפנה הרי נגמרה מצוה זו והותרה העיסה באכילה על כן באה מצוה שנייה לתת אותה לכהן ולא נגזלה ממנו שנאמר ראשית עריסותיכם תתנו לייי' תרומה. וכן הדין בתרומה כמו שאמרו בספרי תרימו תרומה לייי' ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה בתרומה גדולה הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בתרומת חלה כשהוא אומר חלה תרימו תרומה הרי תרומת

חלה אמורה הא מה ת"ל תרימו תרומה ליי' בתרומה גדולה הכתוב מדבר דברי ר' יאשיה [ר' יונתן אומר] לפי שהוא אומר ראשית דגנך תירושך ויצהרך חובה אתה אומר חובה או אינו אלא רשות תלמוד לומר תרימו תרומה ליי' חובה ולא רשות. ולפי שיש בהפרשתה מצוה חייב לברך עליה בהפרשתה כמו שהוא מפורש בתרומ' ובתוספתא דברכות ואלו לא היתה המצוה אלא בנתינתם לא בהפרשתם לא היו מברכין על הפרשתם שהרי אמרו כל מצוה שאין עשייתה גמר מצותה אין מברכין עליה. ועוד הרי הכהנים מפרישים תרומה ומברכין והיא לעצמן כמו שאמרו בבכורות פרקא קמא ובפ' יש בכור וכן כתב שם רש"י ז"ל ובחלה טמאה מברכין על הפרשתה ואינה ניתנת לכהן כמו שהוא מפורש בגמרא בכורות אם כן התרומה הפרשתה מצוה ונתינתה מצוה אחרת מן פסוק תתן לו. וכן בחלה הפרשתה מצוה מפסוק תרימו תרומה ליי' ונתינתה מצוה מפסוק ראשית עריסותיכם תתנו ליי' תרומה וכן במעשר ראשון נמנה הפרשתו מצוה מפסוק עשר תעשר כמו שכתבתי למעלה ונתינתו מצוה ונתת ללוי לגר ליתום ולאלמנה ויכלול זה שתי מצות נתינת מעשר ראשון ללוי ומעשר שני לגר ליתום ולאלמנה. אבל לפי מה שכתבתי בשרשים אין נמנין כי אם מצוה אחת כיון שבדבור אחד נאמרו. ובמתנות שאין טובלות לא יבא במנין אלא נתינתן על כן נמנה ראשית הגז מצוה אחת וזרוע ולחיים וקיבה מצוה אחרת וזה גם כן פשט הכתוב ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה ראשית גז צאנך תתן לו ואינו מברך על הפרשתן אבל במתנות כהונה שבמקדש כגון חזה ושוק כמו שפירשתי למעלה שאין ראוי למנותן לפי שלא באה בהן מצוה בנתינתן אבל הם זוכין בהם משולחן גבוה והם חלק מחלקי מלאכת הקרבנות שמצוה בהם מי יאכלם ולמי יהיו וכפרתם תלויה בזה כמו שאמרו כמה דכהנים לא אכלי בשר בעלים לא הויא להון כפרה דכתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם והנה הם קרבן ממש הנה נוספו לנו במנין לפי דעת זו הפרשת חלה והפרשת תרומה והפרשת מעשר ראשון וגם מעשר שני וגם מעשר עני כל זה כתב הרז"ל ולא פי' אם הוא מסלק מהחשבון אכילת שיירי מנחות ואכילת קדשים וכבר כתבתי מזה למעלה בבית וקדשי מתני וכו' והוא ז"ל הוסיף מצוה שנפריש תרומה מן היפה ולא מן הרע על היפה וכן הלויים בתרומת מעשר ולשון ספרי מכל מתנותיכם תרימו את תרומת יי' מכל חלבו את מקדשו בתרומה גדולה הכתוב מדבר ושם כתבתי ואמרת אליהם בהרימכם את חלבו ממנו הרי זו אזהרה לבית דין של לוים שלא יהיו תורמים אלא מן המובחר ואומר הרז"ל שזו מצוה נבדלת היא ממצות הפרשה שהמפריש מן הרע על היפה תרומתו תרומה כמ"ש בא' מתמורה ובטל מצות

עשה זו שלא הרים מן היפה, ובענין מתנות כהונה במנינם הוא מסכים למנין הרז"ל ולא ראיתיו שזכרם בתוספת שהוסיף על מנינו:

מצוה נח

והתקופות למלאת. ונר חנוכה להעלות. ולראות ולעלות. בשני מעשרים:

חשוב התקופות הגאון ז"ל מנאה מצוה והרז"ל תפס עליו בשרש השני ואמר שזו היא דרך דרש שאמרו כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אי זו היא חכמה שהיא לעיני העמים זהו חשוב תקופות ומזלות. והגאון ז"ל לא לזה נתכוון כי המאמר הזה לרז"ל הוא לזרז מי שיודע בחכמת הככבים שיחשוב בה כדי לדעת העתיד לבא כמו שאמרו כל היודע לחשוב תקופות ומזלות ואינו חושב עליו הכתוב אומר ואל פועל יי' לא הביטו ועל זה אמרו תקופות וגימטריאות פרפראות לחכמה והגאון ז"ל לא הזכיר תקופות ומזלות אבל דעתו ז"ל היא למנות בכלל מצות חשוב תקופות לעבר שנים שהיא מצוה מאמרו יתעלה שמור את חדש האביב וזאת מצות עשה היא כאמרם השמר דעשה עשה. ועל זה אמרו בגמ' ראש השנה (כ"א) כד חזית דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן עברה להאי שתא ולא תיחוש לה והרז"ל כלל זה בכלל קידוש החדש והגאון עשאה שתי מצות והרמב"ן ז"ל מצא ראיה שהן שתי מצות ממה שאמרו בספרי האזינו השמים שלא עשו מצות שנתנו להם מן השמים ואלו הן המצות שנתנו להם מן השמים עיבור שנים וקביעות חדשים שנאמר והיו לאותות ולמועדים וגו' ותשמע הארץ שלא עשו מצות שנתנו להן בארץ ואלו הן שנתנו להן בארץ לקט שכחה ופאה תרומות ומעשרות שמיטין ויובלות וכן מנאן שתים:

ונר חנוכה להעלות. היא מצוה מדבריהם וכבר כתבתי למעלה המחלוקת במנינם:

ולראות ולעלות היא מצוה שלישית מהשלש שנצטוינו ברגל ראיה שמחה וחגיגה וכבר נתפרשו למעלה:

בשני מעשרים מעשר שני ומעשר בהמה שמצוה לאכלן בירושלם וכבר כתבתי מצות אלו:

מצוה נט

להנעים חומשים. וגם להיות קדושים. ולטבול נפרשים. בעתים נגזרים:

יש מפ' מצות כתיבת התורה אשר כבר כתבתיה למעלה ופי' חומשים חמשה חומשי תורה שיכתבם בנעימות אבל הגאון ז"ל כתב השבת אבדה ושלום גזל וה' חומשים וג' אלה הם במשנה בפרק הזהב (נ"ה ב) ויהיה אם כן פי' זה לשלם ה' חומשים כמו שמנאם שם הא' האוכל תרומה ותרומת מעשר ותרומת מעשר של דמאי וחלה ובכורים מוסיף

חומש וכן מנאה הרז"ל לזו במנין המצות. השני הפודה נטע רביעי ומעשר שני שלו מוסיף חומש כו', הד' הנהנה מן ההקדשות מוסיף חומש וזה כלל הרז"ל עם האוכל תרומה. החמישי הגוזל את חבירו שוה פרוטה ונשבע לו מוסיף חומש ואלו האחרונים לא באו במנין פרטי לפי שהן דקדוקין וחלקים למצות אחרות וימנו הכללים ולא החלקים כמו שהוא נודע מהשרשים:

וגם להיות קדושים. הרז"ל תפש על הגאון ז"ל על אשר מנה קדושים תהיו ואמר שזו היא מהמצות הכוללות התורה שאין ראוי למנותן וכן אמרו בספרא קדושים תהיו פרושים והרמב"ן ז"ל למד עליו זכות שהוא לא מנה קדושים תהיו אלא והתקדשתם ופירש שזו אינה מצוה כללית אלא מצוה פרטית לפרוש מאכילת שרצים ורמשים שכן כתיב והתקדשתם ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ ולפי זה המופרש מאכילתם מקיים מצוה מיוחדת בהן והיא מצות הקדושה הזאת אבל במנין המצות הסכים עם הרז"ל. ואני חושב שהגאון ז"ל רצה להכניס נטילת ידים במנין המצות כמו מקרא מגלה ונר חנוכה מפני שאנו מברכין עליהם אשר קדשנו במצותיו וצונו והרז"ל הקשה עליו למה לא מנה נט"י ועירוב שאנו מברכין עליהם והרמב"ן ז"ל למד עליו זכות שכיון שמנה אוכל תרומה בטומאה לא היה לו למנות נטילת ידים שהם משום סרך תרומה גזרו עליהם וזה הטעם נתן לעירוב שהוא בכלל מצות שבת שלא נבוא להוציא מרשות לרשות ובמצות עירוב אפשר שהוא כדבריו אבל בנטילת ידים לפי שזה חולין וזה תרומה אני אומר שהוא כתב והתקדשתם מפני נטילת ידים כי מכאן דרשו ז"ל והתקדשתם אלו מים ראשונים והייתם קדושים אלו מים אחרונים בפרק ח' מברכות (נ"ג ב). וכבר כתבתי מצות קדושים יהיו דכהנים שאפשר למנותה ושמא אליה נתכוון הגאון ז"ל:

ולטבול נפרשים בעתים נגזרים. כשיטבול הטמא בעת קבוע לו או בו ביום או ביום השביעי כפי מה שהוא נגזר בתורה קיים מצוה על כן אנו מברכים על הטבילה. ויש מי שאומר בתלמוד טבילה בזמנה מצוה ולדבריו ראוי למנות מצוה זו כשאר מצות התלויות בזמן הזה ולדברי האומר שאין טבילה בזמנה מצוה מכל מקום כיון שאי אפשר לו לאכול בקדשים ולבא למקדש עד שיטבול א"כ דין זה מצוה הוא וכן כתב הרז"ל:

מצוה ס

ושבת בבהמה. ועבד עם אמה. ובכורי אדמה. ומקרא בכורים:

שביתת בהמתו ועבדים ושפחות הם פרטי מצוה בכלל והשבת תשמור אשר כבר נמנה.

ובכורי אדמה. מצות עשה נמנית היא להביא הביכורים לבית הבחירה שנאמר ראשית בכורי אדמתך תביא בית יי' אלקיך:

ומקרא בכורים מצות עשה לספר טובות הקב"ה שעשה עמנו בעת הבאת הבכורים שנאמר וענית ואמרת לפני יי' אלקיך ארמי אובד אבי וגו'. וצריך לעיין אם נמנה הפרשת הבכורים מצוה כמו שהפרשת תרומה מצוה שהרי הכתוב קראה תרומה שנאמר ותרומת ידיך אלו הבכורים וחייבין עליהן מיתה וחומש כתרומה. ואפשר שאם לא הפריש בכורים אין הפירות אסורין ולפי' לא נמנה הפרשתן. וכמדומה שצריך לברך על הפרשתן. ונתינתן לכהן נראה שאינה נמנית שהרי משולחן גבוה קא זכו שהם טעונין הגשה. והנכון שגם ההפרשה לא תמנה שאין בה פסוק מיוחד לא להפרשה ולא לנתינה:

מצוה סא

וזרוז מתנים. וצדוק מאזנים. ומתת פי שנים. לבנים הבכורים:

ענין זרוז מתנים הוא נעלם מאד לא נתברר לי ענינו. ומפרש האזהרות הוא סובר בו סברות אומר שעל קנה המאזנים ומיתריו הוא מזהיר שהחבל בלשון ארמית מתנא, וזה רחוק מתכונת המשורר. עוד פי' שהוא מענין מתניכם חגורים שיזרז גופו לפסח לצפות רגלו של משיח וכן הוא מוכח בירושלמי. וגם זה אינו נראה שיהי' דעת המשורר. והגאון ז"ל כתב מצות הגוף וגם זה נעלם ואפשר שהוא מזהיר לאדם שיהי' זריז במצות וכאמרם ז"ל זהירות מביאה לידי זריזות וכו'. ובכלל אינו מן המנין:

וצדוק מאזנים מאמרו יתעלה מאזני צדק. וכתב הרז"ל שמדת הלח והיבש וכל התלוי במצות מדות הכל הוא נמנה מצוה אחת ולשון ספרא על תנאי כך הוצאתי אתכם מארץ מצרים על תנאי שתקבלו עליכם מצות מדות שכל המודה במדות מודה ביציאת מצרים:

ומתת פי שנים לבנים הבכורים. הרז"ל כתב שזה אינו נמנה בפרט אבל הוא דין מיוחד יותר על שאר האחים שהוא נמנה לעצמו ואם האב העביר מבנו הבכור הבכורה עובר בעשה וגם הוא חייב להודיע מי הוא הבכור. ויצוה עליו בבכורה והגאון ז"ל מנאה גם כן:

מצוה סב

וחק איפותים. וגם מדותים. ומוצא שפתים. ופדיון נמכרים:

בא לשון שניות באיפותים ומדותים להזהיר על הגדולה ועל הקטנה ושלא תהיה לו כי אם מדת צדק וכבר כתבתי שכל המדות הם נכללות במצוה אחת:

ומוצא שפתים כבר כתבתי שהרמב"ן ז"ל עשאה מצוה בנדרי הדיוט והרז"ל כלל אותה בנדרי גבוה וכתבתיו למעלה בתן פן תלבט נדבות ונדרים, ואפילו בלא נדר נ"ל שיש מצות עשה והיא מדבר שקר תרחק והרבה דרשות בו במס' שבועות בפ' שבועת העדות

וכן במכילתא והיאך אפשר שלא יכנס זה במנין המצות. ועוד היאך אפשר שלא תהיה לנו מצות עשה בדבור אמת. ובמסכת דרך ארץ ובפ"ב מכתובות (יז) אמרו להם ב"ש לב"ה לדבריכם אף חגרת וסומא יאמרו לה כלה נאה וחסודה והתורה אמרה מדבר שקר תרחק. וכן מצאתי קצת המונים המצות שהכניסוה במנין המצות. ונכפל בזה הצווי באמרו והין צדק ואיתא בפ' הזהב (מ"ט) והלא הין בכלל איפה אלא שיהיה הן שלך ולאו שלך צדק ואמר אבייי ההוא שלא ידבר אחד בפה ואחד בלב. ורש"י הוא מפרש בכתובות (פ"ו) שמה שאמר בפ' גט פשוט פריעת בעל חוב מצוה הוא מפני זה העשה. וכבר הקשו עליו שזה העשה כבר פרשוהו שלא ידבר אחד בפה ואחד בלב. אבל העשה המפורש בפריעת בעל חוב הוא והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה מצות עשה וזה אינו אסמכתא שהרי בגמ' השווה למצות דאורייתא והוא אמרם בפרק הכותב (שם) לדידך דאמרת פריעת בעל חוב מצוה אי לא בעי למעבד מצוה מאי. א"ל תנינא בד"א במצות לא תעשה אבל במצות עשה כגון סוכה איני עושה לולב איני נוטל היו מכין אותו עד שתצא נפשו. ונתוספו לי שתי מצות מדבר שקר תרחק. והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה. ויהיה הין צדק נמנה אחד עם מדבר שקר תרחק. והנזירות היא בכלל הנדרים ויש בה מצוה מיוחדת שכחה המשורר ז"ל והיא לגדל שער ראשו ובמכילתא אמר גדל פרע מצות עשה והוא נמנה לדעת הרז"ל. עוד יש בזה מצוה מיוחדת והיא לגלח הנזיר ראשו ולהביא קרבנותיו ביום מלאת ימי נזרו. וכתב הרז"ל שהבאת הקרבנות והגלוח הוא ענין אחד נמנה מצוה אחת. מה שאין כן במצורע שתגלחתו מצוה א' והבאת קרבנותיו מצוה אחת. ונתן טעם בזה ז"ל לפי שהנזיר אינו מותר בשתיית היין עד שיגלח ויביא קרבנותיו והכל הוא מעשה אחד להתירו ביין אבל המצורע כיון שהתגלח טהר מלטמא וישאר מחוסר כפורים עד שיביא קרבנותיו אם כן תגלחתו ענין אחד והבאת קרבנותיו ענין אחד ע"כ יבואו במנין שתי מצות ואמנם הרז"ל הוא מסכים למנות תגלחת טומאה ותגלחת טהרה של נזיר מצוה אחת לפי שגלוח הטומאה הוא דין מדיני הנזירות ולא נמנה חלקי המצוה מצוה. וגם כן מנה שתי תגלחות המצורע מצוה אחת. והרמב"ן ז"ל הוסיף מצוה אחרת והיא לקדש שער נזיר ליאסר בהנאה שנ' קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו גדולו יהיה קדוש והביא ראיה שאסור זה דבר תורה הוא לפי שהוא אוסר בכל שהוא כמו שהוא מוזכר באחרון מע"ז ואין לנו איסור מדבריהם אוסר בכל שהוא אלא אסורי ע"ז כמו שהוא מוזכר בא' ממס' ביצה ושמא הרז"ל סובר שזהו עשה אחד במנין ועם המצוה לגדל שער. אבל היה אפשר להוסיף בזה מצות אחרת והוא שיקדש נזיר גופו ליזהר מהנאסר עליו. וכן אמר

בספרי קדוש הוא זו קדושת הגוף או אינו אלא קדושת שער כשהוא אומר קדוש יהיה הרי קדושת שער אמורה הא מה תלמוד לומר קדוש הוא ליי' זו קדושת הגוף ואני תמה מהם ז"ל שלא נתעוררו על זה העשה. והרז"ל מנה דין הפרת נדרים מצוה והרמב"ן ז"ל כתב שהוא דין מדיני הנדרים שנצטוינו לשמור מוצא שפתינו ושלא נחלל דברינו רק על פי הדין והאב והבעל:

ופדיון נמכרים עבד עברי ואמה העבריה הם יוצאים בגרעון כסף כמו שביארו ז"ל בקדושין והרז"ל מנה לפדות אמה העבריה שנ' והפדה. וכבר אמרו מצות ייעוד קודמת למצות פדיה. שהפדיה היא נמנית וידמה שהמשורר ז"ל כלל בזה פדיון עבד עברי הנמכר לגוי כי כן כתבה הגאון ז"ל וכן נראה ממה שאמר בפ"ק מקדושין דלכולי עלמא חובה ולא רשות ואפי' לר' יהושע. והמשורר ז"ל לא זכר מצות ייעוד והרז"ל מנאה כאמרם ז"ל מצות ייעוד קודמת למצות פדיה ודין עבד עברי בכל תנאיו לרז"ל היא מצות עשה אחת ודין אמה עבריה שתים ייעוד ופדיה:

מצוה סג

וחופש האמה. בסימן נכתמה. ודין ערי חומה. ובתי החצרים:

נכתמה לשון כתם מענין נכתם עונך ומורגל בלשון רז"ל בכתמי דמים ובכאן הוא מושאל לענין סימני שערות שאמה עבריה יוצאה בהם כמו שדרשו בקדושין מן ויצאה חנם אין כסף:

ודין ערי חומה ובתי החצרים זאת המצוה היא לדון בהם כדין האמור בתורה שהבית שהוא בתוך ערי חומה אינו נגאל אלא תוך שנתו ובתי החצרים נגאלין לעולם:

מצוה סד

ואדם לא ידון. בנמכר על זדון. ביובל ומת אדון. ישולח לדרורים:

אין כאן מצוה באה במנין אבל הם דקדוקי מצוה כדין עבד עברי ואמר כי עבד עברי הנמכר בגנבתו, זהו על זדון הוא יוצא לחירות ביובל ומיתת האדון וזה אמת הוא ויש דרכים אחרים יוצאים בהם ואחרים זולת נמכר בגנבתו גם כן יוצאין באלו. והמשורר ז"ל תפס גם לתקן שירו ולא בא לפרש כל הדינין. ואין לדחוק במה שדחק עצמו מפרש האזהרות ז"ל. ופי' לא ידון לא ימשול כי הדיין מושל הוא ואינו מלשון לא ידון רוחי באדם. ויתכן שלא ידון רוחי באדם יהיה כמו יאדון ויהיה דומה למה שאמר המשורר ז"ל:

מצוה סה

וצאת עברית חפשית. ביובל וצאת ששית. ועורות וחמשית. והבדל שש ערים:

גם בזה דחק עצמו מפרש האזהרות ז"ל והנכון בפי' הוא לומר כי אמה העבריה יוצאה ג"כ ביובל ובשש כעבד עברי שהרי הקיש הכתוב עברי לעבריה וזה אמת הוא:

ועורות וחמשית בזאת הנסחא נסתייע מפ' האזהרות בה"ג ואזהרות אחרות שכלם כתבו עורות קדשים בכלל המצות אעפ"י שהיא אחת מכ"ד מתנות כהונה ונוסחא נכונה היא כי המשורר הזה דרך בזה בדרך הראשונים ז"ל וכבר כתבתי למעלה בענין ומתנות הכהונה ארבעה ועשרים דעת הרז"ל וגם דעת הרמב"ן ז"ל. וחמשית היא מצוה לאוכל תרומה להוסיף חמשית הקרן כמו שכתוב וחמישיתו יוסיף עליו וכבר כתבתי זה עם ענין להנעים חומשים:

והבדל שש ערים מצות עשה היא להבדיל שש ערים ולהכין הדרך לרוצח בשגגה שנ' תכין לך הדרך וגו' וכן יש מצוה אחרת נמנית בזה להוציא הרוצח מעירו ולהוליכו לאחת מהערים האלה וישב שם עד מות הכהן הגדול או עד מותו כמו שהוא מפורש בספרי וכבר כתבנו זה למעלה בענין למחקורת ריבות נפשות. ואלו הערים הם ללויים עם ארבעים ושתים עיר. וזאת היא מצוה אחרת באה במנין המצות:

מצוה סו

ודין שפחה חרופה. וסוד עגלה ערופה. ופסח לתרופה. ללא המה טהורים:

לא בא הכתוב בזכר מצוה בשפחה חרופה אלא הבאת האשם וכבר נכלל זה בעניני שאר הקרבנות ואין בו מצוה נמנית זולת מה שנזכר בשאר אשמות כדעת הרז"ל. ואני אומר שהיא נמנית מצוה מיוחדת ועוד אכתוב מזה למטה. ורז"ל פי' שפחה כנענית חציה שפחה וחציה בת חורין המיועדת לעבד עברי המותר בשפחה ואלו לא היתה פדויה כלל אינה אלא הפקר ואין בה קרבן וחייב בה משום לא יהיה קדש כדעת אונקלוס ואלו היתה פדויה לגמרי היתה אשת איש גמורה והיא בחנק ובשוגג חייב חטאת ועכשיו שהיא חציה שפחה וחציה בת חורין המיועדת לעבד עברי המותר בשפחה יש בה קצת אישות ואין בה חיוב מיתה לפי שאינה אשת איש גמורה אבל חיוב אשם בין בשוגג בין במזיד:

וסוד עגלה ערופה מצות עשה לערוף את העגלה בנחל שנ' וערפו שם ואין למצוה זו טעם ידוע אלינו על כן כללוהו רז"ל עם פרה אדומה ושעיר המשתלח שנעלם טעמם וזה אמרו וסוד עגלה ערופה:

פסח לתרופה ללא המה טהורים זאת היא מצות פסח שני למי שהיה טמא בראשון והסכים הרז"ל למנותה מצוה בפני עצמה ולא כלל אותה עם מצות פסח ראשון והיה ראוי לפי שרשו שלא ימנה אותה מצוה בפני עצמה לפי שזה דין מדיני פסח ראשון

ושהוא חייב לעשותו בראשון אם הוא טהור ואם הוא טמא להשלימו בשני אבל הרז"ל התיר ספק זה באמרו כי מחלוקת הוא בגמ' פסחים (ל"ג) פסח שני אם הוא רגל בפני עצמו או הוא תשלומין לראשון ולדברי האומר רגל בפני עצמו הוא ראוי שימנה מצוה בפני עצמה. והרז"ל פסק כן לפי שהוא כדעת ר' והלכה כר' מחבירו. וקשה על פסק זה משום דבפסחים פרק מי שהיה טמא (שם ב) אמרו שגג בראשון והזיד בשני לר' חייב לר' נתן ור' חנינא בן יעקב פטור פי' דתרווייהו סבירא להו דלאו רגל בפני עצמו הוא ואם כן אין הלכה כר' דהא קיימא לן הלכה כר' מחבירו ולא מחביריו. וכן השיג עליו הראב"ד וא"כ אינה מצוה מיוחדת דבכלל פסח ראשון הוא אבל ראיתי שלא השיג עליו הרמב"ן ז"ל וסמך לו עליהם במנין המצות ודעתם ז"ל רחבה מדעתינו. ונראה שסוגיית התלמוד היא דרגל בפני עצמו הוא שבראשון מחגיגה (ט') אמרו מתקיף לה רב פפא הניחא למאן דאמר שני תשלומין דראשון אלא למאן דאמר רגל בפני עצמו הוא מאי איכא למימר וכו' הנה שרב פפא שהוא בתרא טרח להעמיד דברי ר' יוחנן אליבא דמאן דאמר רגל בפני עצמו הוא ע"כ נראה שכן היא ההלכה כנ"ל. ואמר לתרופה נראה פי' שהפסח הזה הוא להקל על האיש שאם רצה לעשות הראשון על ידי שליח רשאי אלא דמיחס הוא דחס רחמנא עליה וכן אמר בגמ' ויש בזה שתי מצות האחת מצות עשייתו. והב' מצות אכילתו:

מצוה סז

וטהרת הדוות. במימי המקוות. ופר בא על מצות. ופר הכפורים:

כבר כתב למעלה ולטבול נפרשים בעתים נגזרים. וזכרו הנה טהרת הדוות שהם הנדות הוא פרט אחד מפרטי הכלל ההוא ולא ימנו הפרטים לעולם כמו שהוא נודע מהשרשים ואמרו במימי המקוות שאין נדה צריכה לטבול במים חיים כזב אבל מי מקוה כשרים לה כמו שהוא מפורש בא' ממגלה ובמס' מקואות. וספר המצות קטן הוסיף כאן מצוה בענין נדה והוא לפרוש באבר מת למי שהיה משמש עם הטהורה וראתה דם. ואמר ז"ל שהוא עשה שבנדה כמוזכר בשני משבועות (י"ת ב'). והפסוק הנאמר בזה ותהי נדתה עליו אפי' בשעת נדתה תהא עליו:

ופר בא על מצות שאם סנהדרין התירו דבר שחייבין על זדונו כרת וטעו בהוראה ועשו צבור על פיהם חייבין להביא פר לחטאת ונקרא פר בא על מצות שנ' ועשו א' מכל מצות יי' אשר לא תעשינה והוא בא במנין:

ופר הכפורים הפר הזה עם שאר העבודות הנעשות בי"ה אינם נמנות אלא מצוה אחת והביא הרז"ל ראיה לזה אמרם במס' יומא כל מעשה י"ה האמור על הסדר אם הקדים מעשה לחבירו לא עשה כלום:

מצוה סח

וטהרת הטומאה. בקרבן הנראה. וקרבן חטאה. ומוספין עשרים:

יש טמאים שלא נגמרה טהרתם בטבילה והערב שמש עד שיביאו כפרתם. וארבעה מחוסרי כפרה הם כמוזכר בכריתות זב וזבה. ויולדת ומצורע והם ארבע מצות ולא ימנו הזב והזבה מצוה אחת כמו שימנו המצורע והמצורעת באחת. לפי שאין ראוי לרבות המצות מפני שינוי שיש בין איש לאשה. אבל בזב וזבה יש ענין מחייב למנותן שתי מצות לפי שהדבר המחייב למצורע להביא קרבן הוא הדבר המחייב למצורעת ע"כ לא נמנה אותה אלא במצוה אחת. אבל בזב וזבה אינו כן שהזב מטמא בלובן ולא באודם והזבה מטמאה באודם ולא בלובן. ואחר שהדבר המחייב לזב קרבן אינו הדבר המחייב לזבה. א"כ ראוי שיבואו במנין בשתי מצות והביא הרז"ל ראיה לזה אמרם ז"ל ארבעה מחוסרי כפרה הם ולא מנאום בשלשה. ופי' בקרבן הנראה בקרבן הראוי. והנראה הוא בינוני לזכר כמו היום נראה אליכם. וכן הגאון ז"ל כתב קרבן כראוי ומשם למד המשורר ז"ל:

וקרבן חטאה הרז"ל מנה להקריב היחיד קרבן חטאת על קצת חטאים וכבר כתבתי למעלה איך ראוי למנות מעשה הקרבנות:

ומוספין עשרים הרז"ל הטעה למי שמנה המוספין כלם מצוה אחת. ונראה שכל מוסף שיש לו יום זולת יום אחר ימנה אחד כמו שהשביתה בחג המצות אחת ובחג השבועות אחת וכן בשאר הימים על כן הוא מסכים למנות מוסף שבת אחד ומוסף ר"ח אחד ומוסף ז' ימי פסח אחד אחד. ומוסף עצרת אחד ומוסף ר"ה אחד. ומוסף יוה"כ אחד. ומוסף שבעת ימי החג אחד אחד. ומוסף שמיני של חג אחד. כי כן אמר ז"ל שמיני חג עצרת רגל בפני עצמו הוא וקרבן בפני עצמו ויהיו מנין המוספין שמונה והם עשרים מוספין כל שבתות יי' אחד. וכל ראשי חדשים נמנה אחד. ופסח נמנה שבעה שכל יום יש לו שם בפני עצמו זה ראשון וזה שני וכן כלם. ועצרת אחד. וראש השנה אחד. ויום הכפורים אחד. ושבעת ימי החג עם שמיני חג עצרת נמנים שמונה כשבעת ימי הפסח ובין כלם הם מוספין עשרים נמנין לשמונה מצות:

מצוה סט

ויורד גם עולה. וודאי עם נתלה. וחרם המופלא. וערך הנודרים:

גם הרז"ל מנה להביא קרבן עולה ויורד על קצת חטאים ונקרא כן לפי שהוא עולה לעשיר ויורד לאשר לא תשיג ידו:

ודאי עם נתלה הם שתי מצות האחת להביא אשם על קצת חטאות והם גזל ומעילה ושפחה חרופה. ונקרא אשם ודאי לפי שאינו בא על ספק והב' להביא אשם מי שבא ספק חטא לידו שאם היה ודאי היה חייב כרת במזיד וחטאת בשוגג ועל הספק מביא אשם ונקרא אשם תלוי. ואני מסתפק בענין האשמות למה נמנה כלם מצוה אחת. ולמה לא נמנה שפחה חרופה אחת. ואשם מעילות אחת. ואשם גזלות אחת. שאין זה דומה לאשם תלוי וחטאת שהם באין על מין עבירה אחת. ושל נזיר ושל מצורע הרי הן נמנין בכלל שאר קרבנות והנה נתוספו לי בזה שתי מצות ואע"פ שכל האשמות נמנות מתנה אחת ממתנות כהונה כמוזכר בפ' הזרוע והלחיים (קל"ג ב) ובפרק הגוזל עצים כיון שכל אחד חלוק מחבירו אפשר למנות כל אחת ואחת מצוה בפני עצמה. והרי הרז"ל מנה חטאת קבועה ועולה ויורד שתי מצות ונמנות מתנה אחת ממתנות כהונה. ולא הוקשה לי בעולה ויורד למה לא מנה אותן כמנין העבירות לפי שכלן יצאו בדבור אחד כמו שכתב בשרשים. אבל האשמות שלכל אחד עבירה מיוחדת והדבור מיוחד ראוי למנותן כמנינם אע"פ ששם כלם אשם כמו שמנה מוסף שיש לו יום מיוחד מצוה אחת אע"פ שכלם שם מוסף להם:

וחרם המופלא היא מצוה נמנית לדון בדיני חרמים שהאומר על נכסיו שהם חרם יתנו לכהנים או לגבוה כדין כל אחד מהם המפורש בתלמוד. ותפס לשון הכתוב באומרו וחרם המופלא מלשון איש כי יפליא נדר ופרשוהו חז"ל במופלא הסמוך לאיש כלומר אם נדר קטן והוא בשנת י"ג שיודע לפרט נדרו נדר:

וערך הנודרים יש בכלל דיני ערכין מצות הרבה נמנות הא' דין ערכי אדם שהאומר ערכי עלי או ערך פלוני עלי נותן ערך הקצוב בתורה, השנית דין ערכי בהמה טמאה שצריך העמדה והערכה. השלישית דין ערכי בתים שהמקדיש ביתו נותן כפי מה שיעריך אותו הכהן. הרביעית דין ערכי שדות יהי' שדה אחוזה או שדה מקנה הכל דין אחד במצוה אחת נמנה. והרז"ל חלקן כן ולא כלל ארבעתן במצוה אחת לפי שיש לכל אחת מאלו הארבעה חלקים דין מיוחד אע"פ ששם ערך כולל ארבעתם ואע"פ שאלו נדרים הם אבל לדון בכל אחד בדינו הוא מצוה. ואחר שהרז"ל הוא אומר כן למה לא ימנה כל אחד (מהשמות) [מהאשמות] אחד כמו שכתבתי ושכח המשורר ז"ל או כללם בכלל מצות אחרות שתי מצות האחת לפדות קדשים שנפל בהם מום שנאמר רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר ופי' ז"ל בקדשים שנפל בהם מום. והשנית שהתמורה תהיה קדש וזו

מצות עשה נמנית היא. וכבר אמרו ז"ל על הממיר שהוא לוקה אע"פ שהוא נתק לעשה משום דלא אתי עשה ועקר תרי לאוי:

מצוה ע

ויד ויתד לחפור. והעומר לספור. ואם קן הצפור. לשלח ביערים:

שתי מצות הם במנין, הא' להיות מקום מוכן חוץ למחנה לצאת שם להפנות. והשנית להיות יתד על כלי הזיין מוכן לחפור בה לכסות הצואה. והרז"ל כתב שהן מצות מיוחדות במחנה. ואני אומר שאם אלו שתי המצות הם מיוחדות במחנה כדברי הרז"ל עוד יש מצוה שלישית והיא שלא להזכיר שום דבר שבקדושה במקום הטנופת והוא אמרו יתעלה והיה מחניך קדוש. וכן אמרו בפרק ג' דברכות על צואה העוברת שאסור לקרוא קרית שמע כנגדה דבעינן והיה מחניך קדוש וליכא אבל לא נמנה זה מצוה אם כן אין דין זה מיוחד במחנה המלחמה אלא להזהיר שבכל מקום שיש ארון ושכינה או הזכרת שם שמים שיהיה נקי מכל לכלוך. וכן אמר שם ויד תהיה לך מחוץ למחנה הוא לענין מימי רגלים שיספיק שיהיה מקום מוכן לצאת שם כדי שלא יקרא קריאת שמע כנגד עמוד של מימי רגלים אבל אחר שנפלו בקרקע אין צריכין כסוי וזהו שאמרו לא אסרה תורה אלא כנגד עמוד. אבל ויד תהיה לך היא על הצואה שצריכה כסוי מן התורה. ולפי זה והיה מחניך קדוש הוא נתינת טעם לשתי מצות אלו ואינה מצוה מיוחדת:

והעומר לספור מצוה אחרת היא למנות ימים ושבועות. ואינן נמנין שתי מצות אע"פ שאמרו מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי והביא הרז"ל ראיה מהמנהג שאין מברכין שתי ברכות אחת על הימים ואחת על השבועות ואעפ"י שאין אנו משגיחין במנין המצות על הברכות שיש מצות שאין מברכין עליהם והם מן המנין כמצות צדקה וגירושין וכן אחרות ויש מצות שאנו מברכין עליהם ואינן נכנסות במנין המצות כמצות דרבנן שהם לדעת הרב ז"ל וכמצות שחיטה לגאון ז"ל אבל היות מצות ספירה בברכה אחת ולא בשתים היא ראיה גמורה שאינה אלא מצוה אחת:

ואם קן הצפור לשלח ביערים פי' ביערים משום שאמרו פרט למזומן וכבר אמרו לא תקח האם על הבנים הוא נתק לעשה דשלח תשלח את האם:

מצוה עא

וכל טומאה להפלות. בשרץ ונבלות. ואדם עם מכלות. ומשקים נגרים:

הרז"ל מונה כל אחת מהטומאות מצוה. וביאר הוא ז"ל שאין רצונו לומר שהיא מצוה שנהיה חייבין להטמא להם ולא שנהיה מוזהרים מלהטמא אלא שמאמר התורה זה יטמא על תאר כך דין זה מצוה הוא. והרמב"ן ז"ל חולק עליו בזה לפי שאין בדיני

הטומאות שום מצוה אלא רשות גמורה וכן הוא מוכיח לשון ספרא דתניא התם ובנבלתם לא תגעו יכול אם נגע אדם בנבלה ילקה ארבעים תלמוד לומר ולאלה תטמאו יכול אם יראה אדם נבלה ילך ויטמא תלמוד לומר ובנבלתם לא תגעו. הא כיצד הוי אומר רשות וכיון שהזהירנו האל יתעלה מביאת המקדש בטומאה ומאכילת קדשים ביאר לנו מה הוא מטמא ואיך היא טומאתו והביא דמיון לזה מענין בעלי מומין שאין כל מום נמנה בכלל המצות אלא שכיון שהזהירנו מלהקריב בעלי מומין ביאר לנו מה הוא מום וכמו שכתב הרב ז"ל בשרש השביעי. ולפי זה חסר הרז"ל ממנין המצות י"ג מצות. הא' טומאת נבלה. הב' טומאת שרץ. הג' טומאת אוכלין ומשקין. הד' טומאת נדה. החמישית טומאת יולדת. הששית טומאת צרעת אדם. השביעית נגעי בגדים. השמינית נגעי בתים. התשיעית טומאת זב. העשירית טומאת שכבת זרע. האחת עשרה טומאת זבה. השתים עשרה טומאת המת וטהרתו. ובענין טהרת המת אני תמה ממנו ז"ל למה חסר מצוה זו. וכמו שמנינו טהרת המצורע כך יש למנות טמא מת. השלש עשרה טומאת מי נדה. ופירוש לשון המשורר להפלות כלומר להפריש מענין והפלה יי' בין מקנה ישראל ומנה מהטומאות טומאת שרץ וטומאת נבלה.

ואדם עם מכלות אם קבלו טומאה מאב הטומאה הם מטמאין אוכלין ומשקין ע"כ צריך לפרוש מהם שלא יטמאו טהרותיו. ומכלות הם כלים. שרשם אחד כלה. ופסוק הוא ומכלות שתים עשרה מכלות זהב:

ומשקים נגרים וכן המשקין הם מקבלין טומאה והם עלולים לקבל טומאה שאין צריכין הכשר ע"כ גזרו עליהם שהשני שנגע בהם עושה אותם תחלה. וגם גזרו עליהם שיטמאו כלים גזירה משום משקה זב וזבה שהם אבות הטומאה ומטמאין אדם וכלים. ואמר נגרים שאם נקרשו המשקים אין להם דין משקה כאמרם ז"ל השמן שנקרש אינו לא אוכל ולא משקה:

מצוה עב

והיסט ושוכבת. ומקרה מחשבת. וייבום נעזבת. ואגרת פורים:

טומאת היסט היא שיהיה זב בכף מאזנים וכלים בכף אחרת והיסטן הרי הם טמאים:

ושוכבת פי' שהאשה ששכב איש אותה היא טמאה מגזרת הפסוק אע"פ שטומאת בית הסתרים אינה טומאה חדוש הוא שתקבל טומאה אע"פ שלא פלטה שכבת זרע. ואמר שוכבת ולא נשכבת כבר מצינו לשון זה באשה הן שכבתי אמש את אבי והיתה נשכבת. או יהיה פי' ושוכבת על משכב הזבה שהוא אב הטומאה וזה יותר נכון:

ומקרה מחשבת. וכן הרואה קרי הוא טמא ואמרו מחשבת לפי שעל ידי הרהור אדם בא לידי טומאה כאמרו ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר ביום ויבא לידי טומאה בלילה. והזרע עצמו טמא:

וייבום נעזבת מצות עשה לייבם אשת האח שמת בלא בנים שנאמר יבמה יבא עליה וכבר אמרו יבמה יבא עליה מצוה ולי נתוספה מצות עשה א' והיא מ"ש בא' מיבמות (י"א) הבא על יבמתו צרתה קיימא עליה בעשה וזה העשה הוא לאו הבא מכלל עשה יבמה יבא עליה ולא עליה ועל צרתה. וכן כתב הרז"ל בחיבורו הגדול (פ"א מיבום הלכ' י"ב ע"ש ותבין) ודומה זה לאוכל צלי מבעוד יום שמנאו הרמב"ן ז"ל. ויש מפרשים שהעשה הזה הוא מצוה ממה שכתוב אשר לא יבנה את בית אחיו בית אחד הוא בונה ואינו בונה שתי בתים ולאו הבא מכלל עשה עשה ואם כן הדבר פשוט הוא שתכנס זאת המצוה במנין המצות כשאר לאו הבא מכלל עשה. ואמרו נעזבת מילדיה ומאישה שאינה קרויה נעזבת בזולת זה:

ואגרת פורים מצוה מדברי סופרים והגאון ז"ל הוא מונה אותה. והרז"ל חולק עליו. וכבר כתבתי זה:

מצוה עג

וחלוץ ורקת. לאשה נתקת. וקוץ כף מחזקת. במבושי גברים:

כבר אמרו ז"ל מצות יבום קודמת למצות חליצה א"כ כמו שמצות ייבום היא ממנין המצות כן מצות חליצה מהמנין. וחלוץ ורקת כל אחד מהם מקור וחלוץ על משקל זכור ושמור והואו בשוא. ורקת שרשו ירק מן וירקה בפניו על משקל רדת ששרשו ירד. ואמר נתקת הוא אמרו נעזבת שלא נשאר קשר בינה ובין בעלה בזרע:

וקוץ כף מחזקת במבושי גברים. זאת המצוה פירשוה בספרי שהיא להציל הנרדף מיד הרודף וכן שנו שם במבושיו מה מבושיו מיוחד שיש בו סכנת נפשות והרי הוא בוקצותה את כפה כך כל דבר שיש בו ס"נ הרי הוא בוקצותה את כפה ועוד שם וקצותה את כפה מלמד שאתה חייב להצילו בכפה מנין שאם אין אתה יכול להצילו בכפה שאתה חייב להצילו בנפשה ת"ל לא תחוס עינך. וקוץ הוא צווי כמו סוב דמה לך דודי (והוא) [ולא] מקור כמו רב לכם סוב:

מצוה עד

ודין אשת שביה. וחק פריה ורביה. ותלבושת עריה. ונסוך מי קרים:

מצות עשה אחת לעשות ליפת תואר כל הנזכר בפר' ואינו נמנה כל פועל מצוה כמו שנודע מהשרשים:

וחק פריה ורביה. מצות עשה לפרות ולרבות שנאמר ואתם פרו ורבו והיא מהמנין שהרי בסנהדרין (י"ט ב) חקרו למה אינה נמנית מצוה לבני נח ואמ' שכל מצוה שנאמרה לבני נח ולא נשנית לישראל בסיני לישראל נאמרה ולא לבני נח. והתבאר מזה שלישראל נמנית מצוה. וכן אמרו חתן פטור מקרית שמע לפי שהוא עוסק במצוה ואמרו האיש מצוה על פריה ורביה ואין האשה מצוה על פריה ורביה ובגמ' דבני מערבא בגיטין פרק השולח ופרק א' דמועד קטן ראיתי שהעבדים חייבים בזאת המצוה שהרי מי שחציו עבד וחציו בן חורין כופין את רבו ומשחררו משום לא תוהו בראה לשבת יצרה. ואע"פ שאין העבדים חייבים אלא במצות שהנשים חייבות בהן, חייבים בזאת המצוה משום לא תוהו בראה. ויש מצוה קודמת לזו מן התורה והיא מצות קדושין. ובגמ' דבני מערבא אמרו המצות כלן מברך עליהן עובר לעשייתן חוץ מן הקדושין בבעילה ובודאי שמצות הקידושין דאורייתא היא שהרי אמרו מאורסה היא נסקלת ואילו לא היו דאורייתא לא היינו סולקין אותה. והרז"ל כתב שקדושי כסף הם מדברי סופרים וקדושי שטר וביאה הם מן התורה והקשו עליו קושיות גדולות. ואני בעני למדתי עליו ז"ל זכות בתשובה אחת וכתבתיו בשרשים. וכמו שהאשה נקנית לבעלה בקדושין כך היא קונה עצמה בגירושין. שנאמר וכתב לה ספר כריתות וגם היא מצוה נמנית:

ותלבושת עריה להלביש ערומים והוא נכנס בכלל מצות צדקה די מחסורו אשר יחסר לו. והגאון ז"ל מנאה והרז"ל תפס עליו והרמב"ן ז"ל למד על הגאון ז"ל זכות שהוא ז"ל הוציא זה ממה שאמר אחרי י"י אלקיכם תלכו מה הוא מלביש ערומים אף אתה הלבש ערומים וזהו התנצלות הגאון ז"ל ושלא הוציא זה מן כי תראה ערום וכסיתו כמו שחשדו הרז"ל אבל אין כאן תוספת במנין המצות כי כבר נמנה ללכת בדרכיו. ותלבושת הוא בחירק התי"ו כי כן כתיב בגדי נקם תלבושת עריה בריש לשון גלוי מן עריה בשת ערום ועריה:

ונסוך מי קרים הוא נסוך המים שהיו מנסכין כל ימות החג והוא הלכה למשה מסיני והוא בכלל קרבן החג ואין בו תוספת מנין. אף על פי שכל מה שהוא הלכה למשה מסיני נחשב מן התורה שלא כדעת הרז"ל שהוא אומר שהוא נחשב מדברי סופרים. וכן הוא במסכת קדושין. עוד הביא הרמב"ן ז"ל ראיות אחרות. ואמר מי קרים חסר הנסמך כמו מי מלא ימצו למו כלומר מי כוס מלא וכן הוא אמרו מי מעינות קרים שתהא חיותן בכלי כי מי המעינות כמו שהם חמים בניסן כאמרם ז"ל אין לשין אלא במים שלנו כן הם קרים בתשרי שהיא תקופה הפכית:

מצוה עה

וערלה והלולים. ומשנה למושלים. וביומם להשלים. שכר הנשכרים:

אין בערלה מצוה כי אם לאו ולא כתבו כי אם למשוך אחריו הלולים שהיא מצות עשה להיות נטע רבעי קדש להעלותו לירושלים ולאכלו שם כמו מעשר שני:

ומשנה למושלים מצות עשה לעשות למלך שתי תורות אחת שיביא ויוציא עמו. ואחת שתהיה בבית גנזיו שנאמר וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר. וכבר כתבתי מצוה לכל ישראל לכתוב ספר תורה לעצמו שנאמר ועתה כתבו לכם את דברי השירה הזאת וזאת המצוה קודמת למצוה אחרת לכל ישראל והיא למנות להם מלך. וכבר אמרו שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ והאחת למנות להם מלך. וכבר אמרו בספרי שום תשים עליך מלך מצות עשה. והרמב"ן ז"ל מסתפק בענין מצוה אחת והיא שמצוה על המלך להוציא העם לצבא ולשאול באורים ותומים שנאמר ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו במשפט האורים לפני י"י על פיו יצאו ועל פיו יבאו וגו' ועל זה אמר אין נשאלין אלא למלך או לבית דין ולמי שהצבור תלוי בו ומזה נראה שהיא מצוה לדורות וכן נראה בא' מסנהדרין שאמרו שם דרחמנא אמר לסנהדרין דלשאלו באורים ותומים:

וביומם להשלים שכר הנשכרים מצות עשה לתת שכר השכיר ביומו שנאמר ביומו תתן שכרו. וסמך הרז"ל למצוה זו מצוה אחרת והיא שיאכל הפועל ממה שהוא עושה שנ' כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים וגו' כי תבא בקמת רעך וגו'. ואעפ"י שהם שני פסוקים מצוה אחת הם במנין כי משניהם למדנו שאוכל במחובר בשעת גמר מלאכה ושלא יספיק הכתוב האחד בלתי הכתוב האחר וכבר אמרו ז"ל במציעא (פ"ז) ואלו אוכלין מן התורה כן כתב הרז"ל, וכן נקבל, ותהיה המצוה בכאן על בעל הבית שלא יעכב על ידו. ואם עכב עובר בעשה כמו שנאמר בלא תחסום שור בדישו. וכן כתב הרז"ל בחבורו הגדול. ודבר קשה הוא שאין הכתוב מדבר אלא בפועל שהוא מותר ואין זה משום גזלו של בעל הבית וכן נראה ממה שאמרו בגמ' מציעא פרק השוכר את הפועלים (שם ב) רעך ולא מצרי הניחא למאן דאמר גזל מצרי אסור אלא למאן דאמר גזל מצרי מותר מא"ל. וכיוצא בזה אינו נכנס במנין המצות שהרי באותן שלש מצות שמנו חובה בגמ' סוטה. לה יטמא, ולעולם בהם תעבודו, וקנא את אשתו הוצרכו בגמ' לומר שלא באו להתיר דבר איסור והוצרכו לומר שהם מיותרים לחובה ומנין לנו בהיתר אכילת פועל יתור לחובה, ומה שאמרו בגמ' שהן אוכלין מן התורה כן הוא אמת שהן מותרין אבל לא יכנסו במנין המצות וכמו שכתבתי במה שאמרו רובא דאורייתא:

מצוה עו

ברכות וקללות. ומכס ונחלות. ושיד אבנים גדולות. ויובל לדרורים:

הגאון ז"ל מנה ברכות וקללות שנאמרו בהר גריזים. והרז"ל תפסו שאין אלו מצות נוהגות לדורות. ואחת משרשיו הוא שאין מונין מצות שעה (ובודאי) [והרמב"ן ז"ל למד עליו זכות] ואמר שאע"פ שהיא מצות שעה ענינה קיים לעולם שהיא קבלה שקבלו אבותינו עליהם ועל זרעם התורה כולה [בפרט] וכלל באלה ובשבועה ודברי הרז"ל נכונים שלא להכניס זאת המצוה במנין וכן הסכים הרמב"ן ז"ל במנין המצות:

ומכס גם בזו תפס הרז"ל על הגאון ז"ל שמנה פרשת תרומת המכס כי אינה אלא מצות שעה במלחמת מדין. והרמב"ן ז"ל למד עליו זכות ואמר שתרומת המכס היא בכל מלחמת הרשות להקריב מן הבא בידם תרומה כענין שנאמר בדוד ומטבחת ומכון ערי הדרעזר לקח דוד נחשת רבה מאד בה עשה שלמה את ים הנחשת וגו' וכתיב גם אותם הקדיש דוד ליי' עם הכסף והזהב אשר נשא מכל הגוים. וחזק הוא ז"ל ממה שאמר בתורה ויקח משה ואלעזר הכהן את הזהב מאתם ויביאו אותו אל אהל מועד זכרון לבני ישראל לפני יי'. ואלו היתה נדבת שעה מהיחידים מהם לא היה להם לזכרון לבני ישראל ע"כ. ואני לעניות דעתי אומר שאין כל זה אמת שהרי בפי' אז"ל כי תרומת המכס אינה נוהגת לדורות. ובמנחות פ' התודה (ע"ז ב') שנינו מכלן היה נוטל אחד מעשרה שנא' והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה ליי'. ובברייתא בגמ' ילפינן לה מתרומת מעשר ואקשינן ולילף מתרומת הקדש של מדין כלומר שהיתה אחד נפש מחמש המאות ודחו זה ואמרו דנין תרומה הנוהגת לדורות מתרומה הנוהגת לדורות ואל תוכיח תרומת מדין שאינה נוהגת לדורות ואי אפשר לדחות בכאן ששעורה אינה נוהגת לדורות אבל היא עצמה היא נוהגת כמו שהיה דוחה הרז"ל בחנוכת המזבח כמו שכתבתי למעלה שאם כן היה לו ללמוד ממנה מה שהוא נוהג לדורות והוא שאין לה שיעור קבוע כמו שהיתה רוצה הברייתא ללמוד זה מהבכורים שאין להם שיעור וכדתניא נאמר כאן תרומה ונאמר תרומה בבכורים מה להלן אין לה שיעור אף כאן אין לה שיעור. וכיון שדחו שלא ללמוד מתרומת מדין לא השיעור הכתוב בה ולא שאין לה שיעור מפני שאינה נוהגת לדורות למדנו שאין תרומת המכס נוהגת כלל בתורת חובה ואינה באה במנין. ואני תמה מהרמב"ן ז"ל שהביא ראיה לתרומת המכס שהיא נוהגת לדורות ממה שכתוב ויקח משה ואלעזר הכהן את הזהב מאתם וגו' שזה לא נאמר בתרומת המכס אלא בקרבן שהקריבו פקודי החיל איש אשר מצא כלי זהב ואותו זהב היה זכרון והיה קרבן בא על הרהור עבירה כמו שהוא מוזכר בשבת פרק במה אשה יוצאה ובמס' כלה. אבל תרומס המכס לאלעזר הכהן היתה כשאר מתנות כהונה. ומזה תצא לנו קושיא על הגאון ז"ל שמנה תרומת המכס שהרי לא מנו תרומת המכס בכלל מתנות כהונה שא"כ היו כ"ה מתנות.

וזאת היתה להם למנות שהיא יותר גדולה מלוג שמן של מצורע וכיון שלא מנו אותה אינה נוהגת כלל ואינה נכנסת במנין. וכן הסכים הרמב"ן ז"ל שלא למנותה:

ונחלות מצוה אחת היא לדון בדיני נחלות מלבד דין בכורה אבל הרמב"ם ז"ל עשה משתיהן אחת. והרמב"ן ז"ל חזק על יד הגאון ז"ל שעשאן שתים וכבר כתבתי זה למעלה:

וסיד אבנים הם האבנים שהקימו לכתוב עליהן התורה והגאון ז"ל מנאה. והרז"ל תפס עליו להיותה מצות שעה ואני בעניי מצאתי לו ז"ל ראיה בפ' הקומץ רבה (ל"ד) שאמרו שם כתיבת אבנים אינה נוהגת לדורות. והרמב"ן ז"ל דחק עצמו להעמיד דברי הגאון ז"ל לפי שענינה קיים שנצטוינו לכתוב בהן התורה באר היטב להיות זכר לדורות. ודברי הרז"ל יותר נכונים שלא למנותה וכן הסכים עמו הרמב"ן ז"ל במנינו:

ויובל לדרורים מצות עשה לקדש שנת היובל שנ' וקדשתם את שנת החמשים שנה. גם יש מצוה אחרת נמנית בזה והיא לתקוע שופר בי' בתשרי ולקרא דרור בכל הארץ שנ' והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור וגו'. גם יש מצוה אחרת נמנית בזה והיא להחזיר קרקעות לבעליהן בשנה הזאת שנ' ובכל ארץ אחוזתכם גאולה תתנו לארץ. ולי נתוספה מצוה אחרת והיא שהמוכר שדה לחבירו להניחה ברשות הלוקח שתי שנים. וכן אמרי' בערכין בפ' המוכר שדה (כ"ט ב') בשעת היובל אינו מותר לגאול פחות משתי שנים. ואמרי' בגמ' אינו גואל לא קתני אלא אינו מותר לגאול אלמא איסורא נמי איכא דאפי' קרקושי נמי אסור ולא מבעיא מוכר דקאי בעשה דכתיב במספר שני תבואות ימכר לך. אלא אפי' לוקח נמי קאי בעשה דבעי' שנים תקנה וליכא. ונראה שהם שני מצות אחד למוכר ואחד ללוקח. והרז"ל כתב בחבורו הגדול איסור זה אבל לא עשאו מצוה נכנסת במנין וצריך עיון. עוד יש מצוה אחרת בזה והיא לספור שבע שבתות שנים שבע שנים שבע פעמים ולשון ספרא יכול יספור שבע שמיטין זו אחר זו ויעשה יובל תלמוד לומר שבע שנים שבע פעמים. הא עד שיאמרו שני כתובים ואם לאו לא שמענו. כלומר שעשיית מצוה זו הוצרכו לה שני כתובים היאך תעשה, והם שנמנה שבע שנים ונמנה שבע שמיטין. ולמד הרב ז"ל מכאן שאינן אלא מצוה אחת במנין לא שתי מצות ספירת שנים אחת וספירת שמיטין אחרת. שאלו היו שתי מצות לא היה אומר התנא שאם לא באו שני כתובים לא שמענו שכן היה ראוי לכל מצוה מיוחדת שתצא מפסוק מיוחד אבל להיותה מצוה אחת יוצאה משני כתובין נאמ' בהן הלשון וכן אכילת הפועל בכרם ובקמה [אינו] אלא מצוה אחת ששני הפסוקים הוצרכו בביאור אותה מצוה כמו שכתבתי לדעתו ז"ל. וכבר כתבתי זה בשרשים:

מצוה עז

וחצוצרות עדה. ומורם מתודה. וטבול יולדה. מדמי המקורים:

מצוה לתקוע על הקרבנות בחצוצרות שנאמר וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם וכן בעת מלחמה שנא' כי תבא מלחמה בארציכם על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות והוא הדין לכל צרה שלא תבוא על הצבור. וכבר אמרו בתעניות שמצות היום בחצוצרות והורה לשון זה שיש בו מצוה. והרב ר' לוי בן גרשום ז"ל עשה אותן שתי מצות בפירוש התורה שלו תקיעה על הקרבן והרעה על הצר. ונראה שכל מצות החצוצרות נמנית אחת כמו שנראה בספרי:

ומורם מתודה הוא חזה ושוק ומורם מהלחם וכבר נמנה זה בכלל מתנות כהונה ואין בכאן תוספת מנין ושם פירשתי היאך ראוי לבוא במנין המצות אבל המשורר ז"ל עושה ההפרשה מצוה והנתינה מצוה. וכן טבילת היולדת כבר נזכרה בכלל שאר מצות טבילות למעלה:

מצוה עח

ופרה לשריפה. וחזה לתנופה. ומעשר האיפה. והתרומה להרים:

כל מעשה פרה היא מצוה אחת שנא' והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה חטאת היא. וכבר פירשתי בבית שלפני זה ענין חזה לתנופה כי הוא לכהנים. וכבר כתבתי למעלה ענין התנופה אם היא באה במנין אם לא:

ומעשר האיפה היא מנחת חביתין שהיא מצוה על כהן גדול להקריבה בכל יום מחציתה בבקר ומחציתה בערב:

והתרומה להרים היא מצוה נמנית ואין על זה חולק שהרי אנו מברכין על הפרשתה. ואין המחלוקת אלא אם נמנה אותה שתים הנתינה וההפרשה. וכבר כתבתי זה למעלה:

מצוה עט

ועיר יד שולחת. למלט משחת. ועיר הנדחת. להחריב ולהחרים:

בין במלחמת מצוה בין במלחמת הרשות אנו חייבין לקרוא להם לשלום. ואם יענו שלום אסור להרגם אבל יהיו למס ואין בזה הפרש בין במלחמת הרשות למלחמת מצוה. וההפרש שיש ביניהם הוא אם לא ישלימו שבמלחמת הרשות נהרוג הזכרים לבד ובמלחמת מצוה כתיב לא תחיה כל נשמה. וכתב הרמב"ן ז"ל שהיא מצות עשה נכנסת במנין המצות לרשת הארץ. ואין לנו רשות להניחה ביד האומות. והביא ראיה לזה מאמרו עלה רש כאשר דבר ה' אלהיך לך. וכתיב עלו ורשו את הארץ אשר נתתי לכם וכאשר לא

אבו כתיב ותמרו את פי ה' אלהיכם ולא האמנתם לו ולא שמעתם בקולו. ואמרינן בגמ' סוטה (מ"ד ב') במלחמת יהושע לכבוש דברי הכל חובה. מלחמת דוד להרוחה דברי הכל רשות ולשון ספרי וירשתה וישבתה בה בזכות שתירש תשב. ואמר הרז"ל שאין המצוה זו לאבד השבעה עממין אלא לירש את הארץ אף לאחר אבודם או לאחר שיניחו את הארץ כמאמרם ז"ל גרגשי פנה וכן אמר בספרי כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם נתתיו אמר להם כל המקומות שתכבשו חוץ מן המקומות האלו הרי הן שלכם או רשות בידם לכבוש ח"ל עד שלא יכבשו ארץ ישראל תלמוד לומר וירשתם גוים גדולים ועצומים מכם ואחר כן כל מקום כו' ולפי שזו מצוה היא הפליגו החכמים ז"ל בהדר חוצה לארץ שהוא כעובד עבודה זרה ואמר בספרי וירשתה וישבת בה אמר ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות. ופירוש עיר יד שולחת, שהיא פושטת ידה ליתן מסים אז נתחייבנו להציל נפשם מני שחת: ולהרוג שבעה עממין שנאמר החרם תחרימם היא מצות עשה לדורות ובאה במנין שלא יעלה על לב שכיון שאבדו אינה מצוה באה במנין לפי שאם ישאר אחד מהם בסוף העולם אנו חייבין להחרימו ונתן הטעם בזה הרז"ל שכל מצוה שאינה נקשרת בזמן אע"פ שנעדר הדבר ההוא היא מצוה לדורות שאלו היה נמצא היינו חייבין בו וכן אמר בהכרתת זרעו של עמלק כמו שכתבתי בשרשים:

ועיר הנדחת להחריב ולהחרים היא מצות עשה יוצאה מהכלל ממצות מיתות ב"ד שאותן המיתות נמנו בכללות אבל בזה יש מצוה פרטית נמנית והיא לשרוף העיר ולהניחה חרבה והוא אמרו יתעלה ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל לייי' אלקיך והיתה תל וגו':

מצוה פ

ועיר כי תסגר. אבניה תגר. ותת נבלה לגר. ומכור לנכרים:

ובמלחמת הרשות אם לא תשלים אבל תסגר מפנינו לבוא במצור נצטוינו להרוג הזכרים ולהחיות הנשים והטף שנא' והכית את כל זכורה לפי חרב, ואמר אבניה תגר הוא כענין והגרתי לגי אבניה. והמשורר ז"ל לא פירש לגי ולא לזולתו שלא לדחוק שירו והרמב"ן ז"ל יש לו בענין זה שתי מצות אחרות נכנסות לו במנין המצות הא' היא שנצטוינו כשנצור על עיר להניח אחת מן הרוחות שאם ירצו לברוח ימצאו דרך לנוס משם והוציא זה ממה שכתוב ויצבאו על מדין כאשר צוה יי' את משה הקיפוה משלש רוחות ר' נתן אומר נתן להם רוח רביעית והרב ז"ל הודה למצוה זו בחבורו הגדול בהלכות מלכים ומלחמותיהם אבל בספר המצות לא כתבה וגם שם לא עשאה מצוה מיוחדת ולא כללה בכלל מצות מלחמת הרשות והשנית היא שנצטוינו כשנצור על עיר לאכול מן האילנות שבגבולה

כל ימי המצור ואם נכרות אותם לבטלם דרך השחתה נעבור על עשה מוסף על הלאו המפורש בו וכן אמרו ז"ל בספרי כי ממנו תאכל [מצות עשה] ואותו לא תכרות מצות לא תעשה והרז"ל לא מנה גם את זו:

ותת נבלה לגר ומכור לכותי. אין בזה מצוה כלל אלא להקדים נתינה לגר למכירה לכותי:

מצוה פא

דמי כופר תשקול. והמסית תסקול. ביעון הרים קול. לעבדה לאחרים:

מצות עשה לדורות היא לתת מחצית השקל בכל שנה שנא' ונתנו איש כופר נפשו ליי' והיות מצוה זו לדורות מפורש היא בדברי הימים בענין יואש מלך יהודה ששם כתוב מדוע לא דרשת על הלויים להביא מיהודה ומירושלים את משאת משה עבד יי' ונאמר עוד ויתנו קול ביהודה ובירושלם להביא את משאת משה עבד האלהים על ישראל במדבר ומה שאמר בעזרא והעמדנו עלינו מצות לתת שלישית השקל בשנה כבר פרשו בגמ' דבני מערבא שהשקל בימי עזרא היה שלשים גרה ושלישיתו הם עשר גרות מחצית השקל שהיה בימי משה ובפ"ק מבתרא אמרו בזמן שבית המקדש קיים אדם שוקל שקלו ומתכפר לו וכן מפורש זה בשקלים ירושלמי. ומה שהזכיר המשורר ז"ל והמסית תסקול כבר טרח מפרש האזהרות ז"ל לתת טעם למה פרט אותו יותר משאר הרוגי ב"ד ולא מצאנו בו טעם נכון והרז"ל לא הביאה במנין, וממה שכתוב כי יסיתך אחיך בן אמך דרשו באחרון מקדושין רמז ליחוד דעריות ואמרו בפ' ב' (מעריות) [מע"ז] שאסורו הוא מן התורה, ואם כן הוא עשה בלאו הבא מכלל עשה:

והמסית הסמך היא דגושה שכן כתיב הנה ברוך בן נריה המסית אותך:

לעבדה הוא מקור כמו לקרבה אל המלאכה:

מצוה פב

וחולם ועד זומם. כאחד החרימם. ולבלתי ירומם. להנבא שקרים:

גם טעם הנביא החולם נעלם כטעם המסית:

ועד זומם. מצות עשה מיוחדת לעשות לו כאשר זמם אם חיוב ממון אם חיוב מלקות אם חיוב מיתה. ואם העיד במה שאי אפשר לעשות לו כאשר זמם כגון שהעיד לומר שהוא בן גרושה או ממזר נלקה אותו והוא אמרו והיה אם בן הכות הרשע שהרי עבר על לא תענה ברעך. ולפי שיש עד זומם נהרג כללו עם נביא שקר ואמר כאחד החרימם וסוף הבית שאמר לבלתי ירומם להנבא שקרים הוא נקשר עם ראשו שהוא וחולם אע"פ שהפסיק בעד זומם:

מצוה פג

ובפרעות תפרע. המוציא שם רע. ואיש זב ומצורע. בהזות נטהרים:

המוציא שם רע חייב לקיים את אשתו, ולפי שהוא הי' רוצה להוציאה בלא כלום אמר המשורר ז"ל לשון נקמה לעשות לו כאשר רצה לעשות גמולו ישוב בראשו ע"כ לא יוכל לשלחה ויכפול לה מוהר הבתולות שהם חמשים ויתן לה מאה ובפרעות לשון נקמה מהתרגום ודומהו בפרוע פרעות בשופטים ובגמרא מכות אמרו שזה הלאו של מוציא ש"ר ניתק לעשה, וכן האונס אשה יש בו עשה במנין והוא ולו תהיה לאשה וכן אמרו בגמ' מכות שהלאו שבאונס ניתק לעשה וכן היא מצות עשה באה במנין לדון במפתה כדין האמור בו בתורה והמשורר ז"ל קצר באלו:

ואיש זב ומצורע בהזות נטהרים כבר כתבתי למעלה המחלוקת שיש במנין הטמאות. וטהרת הזב אין בה ענין מיוחד להמנה שהטבילה היא בכלל טבילת שאר הטמאין וכבר כתבתי שהוא א' מארבעה מחוסרי כפרה שכל אחד מהם הוא נמנה מצוה. ומה שאמר בהזות נטהרים הוא הזאת דמים ובמצורע יש מצות מיוחדות נכנסות במנין המצות האחת לגלח את כל שערו וכבר כתבתי למעלה למה הוא זה הענין מיוחד מהבאת קרבן ובנזיר הוא אחד עם הקרבן. והשנית להיות טהרתו בעץ ארז ואזוב ושני תולעת ושני צפרים ומים חיים. עוד יש בו מצוה מיוחדת בעת טומאתו שיהיה ראשו פרוע ובגדיו פרומים ועוטה על שפם והביא הרז"ל ראיה על זה להיות מצוה מאמרם בספרא לפי שנאמר ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום יכול אף על פי שהוא מנוגע ומה אני מקיים ובגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע בכל אדם חוץ מכהן גדול תלמוד לומר אשר בו הנגע אפי' כהן גדול. ויורה זה שהיא מצות עשה שאם לא היתה מצות עשה במנוגע לא היה דוחה לאו דכהן גדול דראשו לא יפרע. ולא היה צריך לכל זה שאין ספק שיש מצות עשה נכנסת במנין בענין מצורע והוא בדד ישב מחוץ למחנה מושבו וכן אמרו בפסחים בפ' אלו דברים (ס"ז) אמר רב חסדא מצורע שנכנס לפנים ממחיצתו פטור דאמר קרא בדד ישב מחוץ למחנה מושבו הכתוב נתק לעשה ואפשר שהיא מצות עשה מיוחדת נכנסת במנין אבל לא ראיתי לאחד מהמונים המצות שהכניסה במנין מיוחד ובפרק ר' אליעזר דמילה אמר רבא דבקוצץ בהרתו יש עשה מיוחד יתר על לאו דהשמר בנגע הצרעת והוא לשמור מאוד ולעשות ולא ראיתי מי שנתעורר לזה העשה ונראה שהכל הוא נכלל בזה העשה לומר שהמצורע חייב לעשות כל המוטל עליו בימי נגעו:

מצוה פד

ובזה ירפא. טמא מת או נספה. ומדיח תספה. ויירא נשארים:

בהזאה הנזכרת יש רפואה לטמא מת או חלל חרב אשר הוא נספה בלא משפט ואין בטמא מת הזאת דמים כזב ומצורע אבל יש בו הזאה באפר פרה ויש בזה מצוה נמנית והיא להזות על הטמאים טומאת מת והיא בכלל הטמאות שמנה הרז"ל ולא הסכים הרמב"ן על ידו. ואני תמה ממנו בזה שהרי הטהרה ראוי למנות כמו שכתבתי למעלה. ומה שכתב ומדיח תספה נעלם טעמו כהעלם טעם מסית ונביא שקר ותספה הוא יוצא כמו האף תספה: וייראו נשארים אין המדיח מהארבעה שצריכין הכרזה שנאמר והנשארים ישמעו וייראו שהם זולל וסובא, וזקן ממרה, ועדים זוממין, ומסית. והמשורר ז"ל לא דקדק בזה:

מצוה פה

וחובל בחמשה. תכסהו בושה. ודם על יבשה. תכסה בעפרים:

החובל בחבירו חייב לשלם חמשה דברים והם נזק, צער, רפוי, שבת, בושת. ודין זה הוא מצוה נמנית וכבר כתבתי שהרמב"ן ז"ל כולל כל דיני ממונות במצוה אחת היא ושפטתם צדק. אבל במנינו הוא מסכים עם הרז"ל למנותו דין מיוחד כמו שכתבתי ואני כולל זה בדין משפט צדק. ואמר שהחובל תכסהו בושה שיתחייב בחמשה דברים אלו. ואין לך בושת גדול מזה:

ודם על יבשה תכסה בעפרים המשורר ז"ל הלך בעקבות הגאון ז"ל שהוא מונה מצות כסוי ואינו מונה מצות השחיטה וטעמו של הגאון ז"ל בזה שאין השחיטה מצוה כשאר המצות ואע"פ שאנו מברכין עליה על השחיטה לפי שאם עמד כל זמנו ולא שחט לא חסר לנפש זכות ואם שחט כל צאן קדר לא הוסיף לעצמו, שאין השחיטה אלא כדי שלא יאכל אדם אבר מן החי וכן אמרינן בגמ' פסחים (ז' ב) לימא לשחוט לא סגיא דלא שחיט: ומ"ש ז"ל בכלל העבודות המסורות לכהנים היציקות והבלילות וכתב עמהם השחיטות מפני שחיטת הזבחים כתבן שהם מצות קבועות חובה ויבואו בכלל חיובי הקרבן כי מחיוב הבאת הקרבן הוא שנשחט שנ' ושחט את בן הבקר. ושחטו הפסח. ובהם אנו מברכין לשחוט לא על השחיטה. ולפי דעתו שהוא מונה עבודת המסורות לבני אהרן ואני מסכים עמו יפה היא נכנסת שחיטה זו במנין המצות. ואני לעניות דעתי מצאתי ראיה שאין השחיטה מכלל המצות מה שאמרו בילמדנו (בפרשת שלח לך אנשים) לא היה דבר בעולם שלא נתן בו מצוה לישראל לחרוש לא תחרוש בשור וחמור יחדיו, לזרוע לא תזרע כרמך כלאים, לקצור כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה, לחלה ראשית עריסותיכם. שחט, ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקבה. בדרך שלוח הקן, בחיה ובעוף ושפך את דמו וכסהו בעפר, נטע וערלתם ערלתו וגו'. והרי זה המדרש מחזיר

על כל המצות ולא מנה מצוה כללית בבהמה ובחיה ובעוף אלא מתנות לבהמה וכסוי הדם לחיה ולעוף ואלו היתה השחיטה מצוה היה מונה בלאכול בשר וזבחת מבקרך ומצאנך וגו'. ובודאי שיש בזה לאו מכלל עשה אחר והוא לאסור שחיטת חולין בעזרה כמו שאמרו בקדושין (נ"ז ב) כי ירחק ממך המקום וזבחת ברחוק מקום אתה זובח ואי אתה זובח בקרוב מקום והוא לאו הבא מכלל עשה כמו שכתב רש"י ז"ל בפרק אותו ואת בנו, וכן בשאר לאוין הבאין מכלל עשה יש מחלוקת בין הראשונים ז"ל אם באין במנין מצות עשה אם לאו כגון זאת הבהמה אשר תאכלו ודרשו בו שהיא מצות עשה וכל צפור טהורה תאכלו עשה אותה מצות עשה, וכן את זה תאכלו מכל אשר במים וכונת כל אלו להיותם עשה הוא לומר שהאוכל הטמאים הוא עובר בלאו הבא מכלל עשה שהיא עשה יתר על הלאו הכתוב בו בפי' והרז"ל מנאן מצות עשה ואמר שמצות עשה לבדוק בסימני בהמה וכן בכלן והגאון ז"ל לא מנאן. והרמב"ן ז"ל הוסיף במנין הלאוין צפור שחוטה של מצורע והביא ראיה ממה שאמרו באחרון של חולין (ק"מ) כל צפור טהורה תאכלו מכלל דאיכא אסורה ומאי ניהי דמצורע והקשו על זה מסיפיה דקרא נפקא וזה אשר לא תאכלו מהם לרבות שחוטת מצורע ותירצו לעבור עליו בעשה ולא תעשה [כן] כתב הרז"ל ולפי דרכו אני תמה למה לא הוסיף העשה במצות עשה אבל אין לרב ז"ל קושיא מזה כי הוא כולל הלאו והעשה בכלל עופות טמאים ולפי דרכו של הרז"ל כתב הרמב"ן ז"ל מצות עשה הבא מכלל לאו חכמים שהיו בעת הוראתן שכורין מאמרו אחר יין ושכר אל תשת להורות את בני ישראל את החוקים ולא בהיותם שכורים ולאו הבא מכלל עשה עשה וזהו מאמרם בספרא אתה ובניך במיתה ואין חכמים בהוראתן במיתה ולא אמרו אלא באזהרה יראה שאין בזה לאו אלא עשה וכבר כתבתי למעלה לנכרי תשיך ואת הנכרי תגוש הן ממין אלו והרז"ל מנאן מצות חלוטות להשיך לנכרי ולנגוש אותו והרמב"ן ז"ל כתב כי המדרש מוכיח כדברי הגאון ז"ל שלא למנות לאו הבא מכלל עשה והוא מה שאמרו כל אבר ואבר שיש באדם אומר לו עשה בי מצוה כי מזה הלשון נראה שאין ראוי להכניס במנין אלא המצות שיש בעשייתן חובה לא באותן שהן בשב ואל תעשה כי באותן המצות הלאוין הם במנין הלאוין לא הלאו הבא מכלל עשה. ובירושלמי דפסחים מצאתי לדברי הרז"ל סיוע ששם אמרו באכילת חמץ יש לו לאו ועשה ובביעורו יש לאו ועשה, באכילתו לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות אבל לא חמץ ולאו הבא מכלל עשה הוא עשה, בביעורו תשביתו שאור עשה ולא יראה ולא ימצא לאו הרי שהשוו בירושלמי עשה הבא מכלל לאו דשבעת ימים תאכל עליו מצות לעשה הקבוע חובה דתשביתו ודברי הרמב"ן ז"ל בזה המנין לפי מה שנאמר הן מן המתמיהין לפי

שאיני רואה בדבריו הסכמה שהרב ז"ל בהסכמה אחת הוא מונה אותן כולן זולתי קצת השיב עליהן הוא ז"ל ששכחם הרז"ל והם לאכול תרומה טמאה ולעשו' סחורה בפירות שביעי' ולאכול [צלי] ביום ולהשחית פירות המצור ולהקריב אברי חיה ולהורות שתויי יין וקצתם שנתוספו לי שכחם הרב ז"ל אבל שאר לאוין הבא מכלל עשה מנה הרב ז"ל והוא ז"ל מונה קצתם ומניח קצתם שהרי מנה אלו הנזכרים בשכחת הרב ז"ל והסכים עמו ז"ל למנות מחוסר זמן וגדול פרע ושחיטה וחלק עליו (הרב) ז"ל בקצתם שהרב ז"ל מונה ובשמו תשבע ולנגוש הנכרי ולהשיך לו בחובה והוא ז"ל אפי' בלאו הבא מכלל עשה לא הסכים עמו למנותם וכן חלק עליו ז"ל בעשה דלבדוק בהמה וחיה ועוף ודגים וחגבים שהרב ז"ל מנאן בלאו הבא מכלל עשה והוא ז"ל לא מנאן וכן לפי דרכו ז"ל היה לו למנות שחוטה דמצורע ולא מנאה, ואין לו טענה בקצת אלו שלא מנה מפני שיש בהן לא תעשה וכיון שיש בהן לא תעשה לא יכנס במנין המצות העשה הנוסף שהרי הוא מונה השחתת פירות המצור אע"פ שיש בו לאו ומנה הלאו עם הלאוין והעשה עם מצות עשה, ומה שאמר המשורר ז"ל בעפרים הוא לפי שצריך עפר למטה ועפר למעלה וכן יש הרבה עפרים:

מצוה פו

והסוטה תשקה. למען תנקה. ועשית מעקה. להסיר מכמורים:

מצות עשה לעשות לסוטה כמשפט הכתוב בתורה והוא בא במנין מצוה אחת, ואני תמה למה לא מנו מצות עשה מיוחדת לקנא את אשתו וכבר חלקו חכמי ישראל אם הוא חובה או רשות כמו שנחלקו בלה יטמא ולעולם בהם תעבודו וכמו שמנו לה יטמא מצוה כן ראוי למנות וקנא את אשתו מצוה שהרי בסגנון אחד נאמרו שלשתן בגמ', וראיתי לרז"ל בחיבורו הגדול שכתב שהיא מצוה מדברי סופרים ולא נראה כן מהתלמוד:

ועשית מעקה מצות עשיית מעקה היא להסיר דמים ומכמורים שנאמר ועשית מעקה [ולא תשים דמים וגו']:

מצוה פז

וחתן כל שנתו. יהי נקי לביתו. ויוחר מצאתו. ולא יעבור דברים:

חייב החתן להתייחד עם אשתו שנה אחת שלא יצא מחוץ לעיר שנאמר נקי יהיה לביתו שנה אחת ולתשלום השיר אמר ולא יעבור דברים אבל הוא נמנה עם הלאוין:

מצוה פח

ויניף יד רמה. משוח מלחמה. לבל תפול אימה. בלב הנחגרים:

מצות עשה היא למנות כהן ולמשחו יהיה לצאת למלחמה לחזק ידי היוצאין ולבבם למלחמה וכל אותו ענין הוא מצוה אחת באה במנין המצות וכן כתבוה כלם ז"ל וכאן השלים המשורר ז"ל מנין המצות וחתם שירו בשבח המקיימים ושכרן. וכמו שלא מצינו במנין המצות מצות שהם מדברי קבלה לפי שלא נאמרו למשה מסיני בפי' כן אין ראוי למנות מה שנאמר קודם נתינת התורה כיון שלא נאמר בסיני על כן לא נכניס במנין המצות מה שאמר בראשון מברכות (י"ג) כל הקורא לאברהם אברם עובר בעשה שנאמר והיה שמך אברהם שהרי עם אברהם היה מדבר ואין ספק שלא נאמר בסיני ואינו דומה למצות פרו ורבו ואע"פ שנאמר לבני נח ולא נשנית בסיני לישראל נאמר ולא לבני נח לפי שזה הלשון מוכיח שעם אברהם היה מדבר ובפ' מי שמתו (כ"ד ב) גם כן כל העולה מבבל לארץ ישראל עובר בעשה שנאמר בבלה יבואו ושמה יהיו והיא מצוה מדברי קבלה:

מצוה פט

אלה מצותי. ואלה חקותי. ואלה תורותי. תמימים וישרים:

המצות הם דברים שאע"פ שלא נאמרו דין הוא שיאמרו כאהבת הרעים ומתנות העניים וכיוצא בהן. והחקים הם דברים שטעמם נעלם כפרה אדומה. ושעיר המשתלח. ועגלה ערופה. והתורות הם מצות המיישרות לאלה כעשיית מעקה וכיוצא בהם. והמיישרות האדם מורות אותו להדמות לאל יתעלה בדרכיו ובכלל כלם נכנס בזה שתי תורות תורה שבכתב ותורה שבעל פה. ותורת הקרבנות כלם: תמימים וישרים. בא שלא בדקדוק שהיה לו לומר תמימות וישרות. כי אין לשון זכרים נופל על הנקבות אלא שלא בהשגח:

מצוה צ

תחיינה מהיר. ותספינה יהיר. והמזהיר יזהיר. כזוהר המאירים:

המצות הם סם חיים למי שהוא מהיר וזהיר בהם כמו שאמר החכם כי חיים הם למוצאיהם ואמר ז"ל למוצאיהם. ולמי שהוא יהיר ומתגאה ואינו עושה אותן הם סם המות יספו אותו. ותספינה יוצא מהקל כמו האף תספה. והמזהיר את העם ללכת בדרכי התורה יזהיר כזוהר הרקיע ודרך צחות הוא מזהיר שהוא ענין אזהרה וצווי עם יזהיר שהוא מענין זוהר ואורה:

מצוה צא

ולנזהר יקרב. בשמרם עקב רב. ובאור הנערב. ישרים מכתירים:

כמו שהמזהיר יש לו שכר טוב בעמלו כן אל הנזהר יקרב עקב רב ושכר בשמרו אותם ובאור שכינה הנערב יכתירו צדיקים וישרים. וזאת היא ההצלחה האחרונה שהאדם מקוה והיא העטרה שבראשי הצדיקים:

מצוות לא תעשה

מצוה א

בצל שדי אחסה. וצדקו לא אכסה. במצות לא תעשה. ואגיד מישרים:

המשורר ז"ל תפס כלשון הכתוב בצל שדי יתלונן. ואמר שהוא חוסה בשם שדי משדד המערכות לפי שרצונו לפרט מצות לא תעשה שהם רמז למדת הדין. ושהוא לא יכסה צדק השם הנזכר וישרים דרכי יי':

מצוה ב

כתובים באמונה. בעדות נאמנה. וכימי השנה. במספר נחקרים:

אמר שהמצות הנזכרים הם כתובים באמונה אין בהם נפתל ועקש, בעדות נאמנה על יד משה נאמן ביתו כענין שנאמר עדות יי' נאמנה. ואמר שמצות לא תעשה הם שס"ה כנגד ימות החמה כמו שנתבאר בפתיחה:

מצוה ג

יקרים מפנינים. עתידים וצפונים. לבת האיתנים. כעדיי קשורים:

המשורר ז"ל תפס לשון הכתוב יקרה היא מפנינים. ואמר שהתורה היתה צפונה ועתידה להנתן לבת האיתנים היא כנסת ישראל בת אברהם יצחק ויעקב והיתה צפונה אצלו אלפים שנה קודם שנברא העולם שנאמר ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום ויומו של הקב"ה אלף שנה והמצות האלה הם תפארת כעדיי קשורי כלה ויש לומר שהמשורר ז"ל רמז למה שאז"ל ויהי ביום כלת משה שהיו ישראל ככלה הנכנסת לחופה, מה כלה מתקשטת בכ"ד מיני תכשיטין אף ישראל וכו':

מצוה ד

צאי נא לקראתי. אחותי רעיתי. ושמעי תורתי. ולקחי מוסרים:

במעמד הר סיני כתיב ויוצא משה את העם לקראת האלקים. וקרא כנסת ישראל אחות ורעיה כמו שמפורש על יד שלמה המלך ע"ה. ואמר לה שתשמע תורתו וכן הראוי כי ממנה תוצאות חיים ומתוך דברי תורה יתאמתו לנו המוסרים. ובאותיות ראשי הארבעה בתים האלו חתם המשורר שמו באותיות א"ת ב"ש:

מצוה ה

חשקתיך ואוהב. פדיתיך מרהב. במו תורי זהב. צרופים וטהורים:

כששלח להם משה נביאו להוציאם לקראת האלקים הודיעם כי הוא בחרם מכל האומות שנאמר והייתם לי סגולה מכל העמים. חשק יי' בכם וכו'. ואמר חשקתיך ואוהב, כלומר אהבתיך קודם לכן בהיותך במצרים ועתה הוספתי בך אהבה מיותרת שהוא חשק. ויהיה

שיעורו חשקתיך וכבר אהבתיך כי החשק יותר מאהבה. ופדיתיך מרהב כי כן אמר להם אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ונתתי לכם ביזת מצרים וביזת הים ואלו הן תורי זהב שהיו צרופים וטהורים:

מצוה ו

בצאתי נצבה. באלף ורבבה. וקול דודי זה בא. מדלג על הרים:

אומרת כנסת ישראל וגם אני יצאתי נצבה שנאמר ויתיצבו בתחתית ההר. באלף ורבבה שיצאו כל ישראל אלפים ורבבות אז בא קול הדוד על הרים כמו שנזכר במצות עשה:

מצוה ז

אנכי יי'. קראתיך בסיני. ולא יהיה על פני. לך אלהים אחרים:

זה לשון הדוד ששמענו קולו ובא על דרך רז"ל שאמרו אנכי יי' ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענים והמשורר ז"ל הולך בשטת הגאון ז"ל שאינו מונה אנכי במנין מצות עשה שאינו אלא קריאה ללא יהיה לך וכבר הזכרתי זה במצות עשה, והנמנה מצוה הוא לא יהיה לך אלקים אחרים על פני וענין האזהרה הזאת היא שלא להאמין זולתו יתברך כלומר לא תקבל עליך באלוה אלא האל ית' שמו כענין ואנכי אהיה לך לאלקים. את ה' האמרת היום להיות לך לאלקים. ויש מחלוקת בזה בין החכמים שיש מהם מי שאומר שהיא אזהרה לעשיית הצלמים כמו שהוא שנוי בספרא שאמרו שם ואלהי מסכה לא תעשו לכם יכול יעשו להם אחרים תלמוד לומר לא (תעשו) לכם יכול הם יעשו לאחרים ת"ל לא תעשו ולא לאחרים. מכאן אמרו ז"ל העושה עבודה זרה לעצמו עובר משום שתי אזהרות משום לא תעשו ומשום לא לכם. ר' יוסי אומר שלשה משום לא תעשו ומשום לא לכם ומשום לא יהיה לך הרי שלדעת ר' יוסי אזהרת לא יהיה לך היא לעשיית הצלמים. וכן דעת הגאון ז"ל כמו שכתבתי במצות עשה ואסמכתא של תורה צוה לנו תרי"א בגמטריא תהיה לדעתו של ר' יוסי כדעת הגאון ז"ל שסובר שאין דבור אנכי מכלל תרי"ג מצות. אבל לפי דעת הרמב"ם ז"ל וכן הרמב"ן ז"ל שהסכים עמו ההלכה היא כדעת ת"ק שאין בכלל לא יהיה לך אזהרה כלל בעשיית הצלמים אלא בקבלת האלהות. וכן הוא תרגום אונקלוס ע"ה שתרגם לא יהיה לך, לא יהא לך אלהא אחרן בר מני ולשון הכתוב מוכיח כיון שאמר אלקים אחרים שהם כעובדים אחרים דוגמתו יתעלה והעבודה או קבלת האלהות בו ובהם שוה אבל בענין העשייה לא יפול בו לשון אחרים ומאגדה של פ' הנזקין כן נ"ל שאין לא יהיה לך אזהרה מעשיית הצלמים אמר שם אתיוה לקמא אמר ליה פלח לצלמא אמר כתוב בתורה לא יהיה לך אלקים אחרים וכן אמר בהוריות איזו היא מצוה שנאמר בתחילה הוי אומר זו ע"ז, וראיה היא לזה שאין לאו לא יהיה לך

אזהרה על עשיית הצלמים לפי שאין בעשיית הצלמים כרת שיביאו עליה חטאת כמו שנזכר שם:

מצוה ח

ולא תעשה פסל. ברשע ובכסל. ולא תשים כסל. להקניאו בזרים:

עשיית צורה נעבדת אסורה היא מן התורה ולוקין על לאו זה והרמב"ם ז"ל כתב שהאזהרה בה היא לא תעשה לך פסל וכל תמונה וכן הוא דעת הגאון ז"ל כמו שכתב במצות עשה. והרמב"ן ז"ל הקשה על זה ממה שאמר בגמרא ע"ז (מ"ג ב) ובגמ' ר"ה ושבמדור התחתון מי שרי והתניא אשר בשמים ממעל לרבות חמה ולבנה וכוכבים ומזלות והמקשה הזה היה סובר שהלאו הזה הוא אזהרה בעשיית הצורות ודחו סברתו ואמרו ההוא לעבדם. ולעבדם אפי' שלשול קטן שבים נמי ומסופיה דקרא נפקא אשר בארץ מתחת לרבות ימים ונהרות הרים וגבעות, מתחת לרבות שלשול קטן. ופי' לעבדם שהכתוב אוסר עבודות כל אלו וקבלתם באלוה לפי שלא אמרו כי תניא ההיא בעושה על מנת לעבדם, ויהיה משמע הכתוב לפי זה לא יהיה לך אלקים אחרים מכל צבא השמים לקבלו עליך לאלקים ולומר לאחד מהם אלהי אתה ונמשך אל לאו זה לא תעשה לך פסל וכל תמונה ולא תשתחוה להם ולא תעבדם הכל אזהרה אחת בעבודה זרה כי בכל מקום תופס הכתוב בעבודה זרה בלשון הזה פן תשחיתון ועשיתם פסל תמונת כל סמל והשחתם ועשיתם והכוונה בכלם העבודה לא העשייה. ויש לתמוה על הרמב"ם ז"ל שהוא הסכים למנות אנכי מצוה אחת, ואם בדבור לא יהיה לך יש יותר מאזהרה אחת הרי שמענו מפי הגבורה יותר משתים מצות והעולה מהתלמוד בסוף מכות שלא שמענו מפי הגבורה אלא שתים ומפי משה תרי"א כמנין תור' צוה לנו משה אבל האזהר' לעשיית צורה נעבדת וקיומה הוא מפסוק אל תפנו אל האלילים ואלקי מסכה לא תעשו לכם כמו שהזכירו בספרא כמו שכתבתי למעלה וכן מפסוק ופסל ומצבה לא תקימו לכם. וכן אמרו בספרא ופסל ומצבה וכו' מה פסל אם עשיתו פסלתו אף מצבה אם עשיתה פסלתה מה מצבה בבל תקימו אף פסל בבל תקימו. כלומר שהוא עובר בקיומו אם עשו לו אחרים. והנה יהיה בעשיית צורות נעבדות שני לאוין האחת לעשותן אפי' לאחרים. והשנית לקיימם אם עשאום אחרים כמו שנזכר בספרא שהזכרתי למעלה. ואם עשאן לעצמו עובר משום שתים משום לא תעשו ומשום לא לכם. ולוקה שתי מלקיות וכן אמרו שם העושה עבודה זרה לעצמו עובר משום שתי לאוין ואם הצורה אינה נעבדת אבל היא לנוי יש לה לאו מיוחד והיא לא תעשון אתי אלדי כסף ואלדי זהב לא תעשו לכם שלא תאמר הרי אני עושה לנוי כדרך שעושים במדינות תלמוד לומר לא תעשו

לכם. וידמה שהמשורר ז"ל כלל בזה במלת ולא תעשה פסל ואחר כך פרט ברשע ובכסל להורות על שני מיניו, האחד לעבדה והוא ברשע, והשני לנוי והוא בכסל שהעושה כן הוא כסיל לא רשע כמו העושה לעבדה ויהיה נכלל בלא תשים כסל קיומו מה שעשו אחרים שאם לא היה בוטח בהם לא קיימם ופי' ולא תשים כסל לא תשים בטחונך בהם להקניא יוצרך בזרים כטעם הם קנאוני בלא אל. כסל לשון בטחון כמו אם שמתי זהב כסלי ויגד עליו רעו לכתם אמרתי מבטחי:

מצוה ט

וגור מלהבה. להביא תועבה. ולבנות מצבה. ולטעת אשרים:

ולא תביא תועבה אל ביתך היא אזהרה שלא ליהנות מעבודה זרה והנהנה ממנו לוקה וכן אמר בסוף מכות שמי שבשל בעצי אשרה לוקה שתים, האחת משום לא תביא תועבה, והשנית משום ולא ידבק בידך מאומה מן החרם ועוד יזכיר המשורר ז"ל לאו זה. ומה שאמר וגור מלהבה הוא מענין הפסוק שאמר והיית חרם כמוהו מזהיר שיגור וייראו מלהבה תלהט רשעים ע"ז ועובדיה כאחת. וכן ולא תקים לך מצבה היא אזהרה מעשות מצבה דרך כבוד אפי' לעבוד האל יתעלה עליה לפי שכן דרך עובדי ע"ז ולשון הכתוב בזה ולא תקים לך מצבה וגו'. וכן לא תטע לך אשרה כל עץ הוא לאו שלא לנטוע כל אילן סמוך למזבח כדרך עובדי ע"ז ולפי מה שכתב רש"י ז"ל בפי' התורה הם שני לאוין, א' נטיעת אשרה לע"ז לחייבו עליה משעת נטיעה, והשנית נטיעת אילן סמוך למזבח וכן היא שנויה בספרי לא תטע לך אשרה כל עץ עובר בלא תעשה. ומנין לנוטע אילן ובונה בית בהר הבית שהוא עובר בלא תעשה ת"ל כל עץ אצל מזבח יי' אלקיך וכו' ויהיה שיעור הכתוב לא תטע לך אשרה וכל עץ אצל מזבח יי' אלקיך כמו שדרשו לא תעשו ולא לכם שהם שני לאוין נכללין בלאו אחד כמו שכתבנו למעלה. אבל האחרונים ז"ל עשאום אחת וזה מפני שהוא לאו שבכללות שלא ימנה אלא אחת אלא אם כן יש פסוק אחר מיוחד לאו, ופסל ומצבה לא תקימו לכם המיוחד לקיום מה שעשו אחרים ונשאר הלאו האחר לעושה לאחרים כמו שהוא נודע מהשרשים וזהו לדעת הרז"ל אבל לדעת הרמב"ן ז"ל היה ראוי למנותן שתים:

מצוה י

וסור משמע שוא. והאמן בשו. ולא תשא לשוא. שמותיו היקרים:

לא תשא שמע שוא פירשו במכילתא שהיא אזהרה לדיין שלא ישמע אחד מבעלי דינין עד שיהיה בעל דינו עמו וגם כן אזהרה לבעל דין שלא ישמיע דבריו לדיין עד שיהיה חבירו עמו כדי שלא יטעימו לדיין טענות של שקר ובפרק ד' משבועות דרשו זה מאמרו

מדבר שקר תרחק על כן כתבתיה מצות עשה שזה הפסוק הוא מצות עשה באה במנין והזהיר בזה בלאו ועשה ויש בכלל לאו זה אזהרה למספר לשון הרע, ומקבל לשון הרע, ומעיד עדות שקר כמו שהתבאר במכות ועל זה סמך לזה והאמן בשו כלומר כשתסור משמע שוא תהיה נאמן וחזק בשווי ובאמתות מפני זה אמר זה בלשון צווי ואם הוא לאו להתרחק מהשקר, לפי שהוא נתינת טעם אל הלאו נמשך המשורר לכוונת התורה שחזק הלאו זה במצות עשה באמרו מדבר שקר תרחק:

ולא תשא לשוא ענין נשיאות השוא הוא הנשבע לשנות את הידוע לאדם כגון על עמוד של אבן שהוא של עץ וכן הנשבע לאמת הידוע כגון על עמוד של אבן שהוא של אבן וכיוצא בזה. וכן הנשבע על ביטול מצוה או הנשבע על דבר שאי אפשר לקיימו שכל זה בשעה שיצאה מפיו שבועה יצאה לשוא:

מצוה יא

ומצות לא תנאף. שמור פן יחרה אף. ולגנוב לא תשאף. ולא תחמוד חברים:

כל העריות בפרטן הביא המשורר ז"ל למטה ומה שכתב כאן מצות לא תנאף נראה לי שהיא כלל לכל העריות שהמשורר זכרונו לברכה בחרוזיו הוא תופס סדרו על סדר י' הדברים התחיל מונה מלא יהיה לך ונגרר עמו עשיית הצלמים וההנאה בעבודה זרה והקמת מצבה ונטיעת אשרים. ואחר כך כתב לא תשא הבא אחר לא יהיה לך ואח"כ כתב לא תנאף ולא תגנוב ולא תרצח ולא תענה ולא תחמוד ונתערבו עמהם מצות ולאוין אחרים לתקון החרוז. אבל מפרש האזהרות ז"ל הכניס בכאן לאו דלא תקרבו לגלות ערוה ופי' הרמב"ם ז"ל שלא יקרב לאחת מכל אלו העריות אפי' בלא ביאה כגון חבוק ונשוק והביא ראיה מספרא לא תקרבו לגלות ערוה אין לי אלא שלא יגלה מנין שלא יקרב תלמוד לומר ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב והרמב"ן ז"ל חלק עליו ואמר שאין אזהרת לא תקרבו אלא בגלוי ערוה ממש והביא ראיה ממה שאמרו בפ"ק דשבת (י"ג) אמר ר' פדת לא אסרה תורה אלא הקרבה של גילוי עריות. והביא עוד ראיה אחרת שהרי אסור נדה עם בעלה הוא בבגדו והיא בבגדה אסור הוצרכו להיקש אשת איש ממה שכתוב ביחזקאל ואת אשת רעהו לא טמא ואל אשה נדה לא קרב מקיש אשתו נדה לאשת רעהו מה אשת רעהו הוא בבגדו והיא בבגדה אסור אף אשתו נדה וכו' ובודאי שהאיסור באשת רעהו אינו מפני זה הכתוב שאמר לא תקרבו לגלות ערוה שהרי בנדה גם כן כתיב קריבה שנאמר ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב ובאשת איש אין כתיב קריבה ואלו היה במשמע קריבה זו כל קריבה של הנאה לא היינו צריכין להיקש של אשת איש אבל האסור באשת איש הוא ממאמר שלמה ע"ה הרחק מעליה דרכך ואל

תקרב אל פתח ביתה. ולמדנו ממנה לאשתו נדה בהקש. והנה זה מבואר שלא בא תקרבו לגלות ערוה לאסור חבוק ונשוק וקריבה אחרת זולת גלוי עריות. עוד הביא ראיה ממה שאמרו בירושלמי דסנהדרין ואל אשה בנדת טומאתה (בנדתה) לא תקרב [לגלות ערותה] אמר ר' יוסי בר בון היא בל תקרב היא בל תגלה עוד הביא ראיה ממ"ש בגמ' יבמות פרק הבא על יבמתו הראה זו הכנסת העטרה גמר ביאה ביאה ממש מכאן ואילך אינו אלא נשיקה ופטור. וכיון שאמר פטור נראה שאין בו מלקות מהלאו הזה של קריבה. ואני לעניות דעתי מצאתי ראיה מפורשת לזה לא זכרה הרז"ל והוא אמרם בגמ' סוטה בפ' ארוסה (כ"ו ב) דרך אברים פריצותא היא ופריצותא מי אסר רחמנא. וכן אמר בפ' הערל (ע"ו) בנשים המסוללות זו בזו פריצותא היא והרי זה מפורש שאין בקריבה לעריות לאו מן התורה והברייתא שסמך עליה הרמב"ם ז"ל אסמכתא בעלמא היא ואין בו איסור אלא מדרבנן או שיהיה בכלל חצי שיעור שהוא אסור מן התורה. אבל שיהיה זה בא במנין הלאוין אינו כדברי הרז"ל. ומה שאמר שמור פן יחרה אף הוא להזהרה יתירה שעל ידי זנות חרון אף גדול בא לעולם. וכמאמרם ז"ל כל מקום שאתה מוציא זנות אנדרולמוסיא בא לעולם פי' חיל מלכות למלחמה כמו שבא בילמדנו בפרשת קרח ושמא כיון למה שדרשו ז"ל לא תנאף לא תהנה לאף ופי' הוא שלא יתן מקום לאף שיהנה ממנו. ויש מפרש שלא יריח בשמים שעל אשת איש ורז"ל סמכו לזה שלא יהא סרסורא דחטאה לזנות שכן אמרו בפרק כל הנשבעין (מ"ז ב) שמעון בר' טרפון אומר אזהרה לעוקב אחר המנאף מנין תלמוד לומר לא תנאף לא תנאיף. וצריך לעיין איסור ייחוד עריות שהוא מן התורה כמו שאמר בפרק ב' מע"ז ובאחרון מקדושין (פ' ב') אם היא מצוה מיוחדת בלאו הבא מכלל עשה ממה שדרשו בן מתיחד עם אמו ואינו מתייחד עם כל העריות שבתורה מכתוב כי יסיתך אחיך בן אמך, או חלק מחלקי מצות איסורי עריות:

ולגנוב לא תשאף אעפ"י שלא תגנוב המוזכר בעשרת הדברות הוא בגונב אדם דבר הלמד מענינו. והמשורר ז"ל הניח גונב אדם למטה עם חייבי מיתות וכתב כאן גונב ממון, ואזהרה בזה היא לא תגנובו וכו' ואמרו במכילתא אזהרה לגונב ממון. וכן בספרא אמרו לפי שנאמר בגניבה שנים ישלם למדנו עונש אזהרה מנין תלמוד לומר לא תגנובו וכו'. ואמרו לא תשאף הוא לשון תאוה ודומהו (איוב ז' ב') כעבד ישאף צל לפי שגזל ועריות נפשו של אדם מחמדתן:

ולא תחמוד חברים התורה הזכירה התאוה והחמדה והם שני לאוין וכן אמרו במכילתא לא תחמוד ולהלן הוא אומר לא תתאוה לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמוד בפני עצמו עוד אמר שם מנין שאם התאוה אדם סופו לחמוד תלמוד לומר לא תתאוה ולא

תחמוד מנין שאם חמד סופו לגזול תלמוד לומר (מיכה ב' ב') וחמדו שדות וגזלו וענין התאוה הוא שיתאוה בלבו וענין החמדה הוא שישתדל בכל מיני ההשתדלות להוצאת המחשבה אל המעשה. וכן אמר במכילתא לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך מה להלן עד שעושה מעשה אף כאן עד שעושה מעשה ואם לא יועיל ההשתדלות יקח בחזקה והוא הגזלה והלשון הוא קצר כי היה לו לומר ולא תחמוד אשר לחברים:

מצוה יב

ונפש לא תנקש. אשר דמה אבקש. ולא תתן מוקש. להכשיל העורים:

כבר כתבתי שהמשורר ז"ל סדר שירו דרך עשרת הדברות ובכאן כב תלא תרצח. ופי' לא תנקש לא תשבר מענין (תלים ק"ט י"א) ינקש נושה לכל אשר לו. ופי' ונפש לא תרצח ומ"ש אשר דמה אבקש יראה שפי' כמו (יחזקאל ג' י"ח) ודמו מידך אבקש ובא בדרך (בראשית ט' ה') מיד איש אחיו אדרוש וכו' אבל מפ' האזהרות ז"ל פי' בו ענין נאות והוא לומר שלא להרוג אפי' מי שהוא מחוייב מיתה וכאלו אמר לא תנקש ותרצח נפש מי שאני חפץ במיתתו ומבקש דמו שלא נתנה רשות אלא לב"ד אחר שיעידו בפניהם עדים ואם סנהדרין ראו העבירה לא ימיתוהו עד שיביאוהו לב"ד ויעידו ואותם ב"ד ימיתוהו וזהו הנכלל בפסוק (במדבר ל"ה י"ב) ולא ימות הרוצח עד עמדו למשפט. ואמר במכילתא יכול שיהרגו אותו מי שהרג או שנאף ת"ל ולא ימות הרוצח עד עמדו וגו' ואמר עוד הרי עדה שראו א' שהרג את הנפש יכול יהרגו אותו עד שלא יעמוד לפני ב"ד ת"ל ולא ימות הרוצח עד עמדו לפני העדה למשפט:

ולא תתן מוקש להכשיל העורים לאו דלפני עור לא תתן מכשול כולל הרבה דברים אמרו בספרא בפי' לאו זה לפני סומא בדבר והיה נוטל עצה ממך אל תתן לו עצה שאינה הגונה. וכן אמר המחטיא חבירו בדבר שהוא יודע בו שאסור ונותנו לו בחזקת היתר הרי עובר בלפני עור לא תתן מכשול. ועל זה אמרו דכותאי לית להו משום ולפני עור לא תתן מכשול. וכן אסור לסייע לעובר על דברי תורה להזמין לו דבר האסור וע"ז אמר המושיט כוס של יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח עובר משום ולפני עור וכו' וכן המכה בנו הגדול עובר משום לאו זה כדאיתא במועד קטן בעובדא דאמתיה דר' וכן המלוה ברבית והלווה ברבית עוברים משום לאו זה שהם מסייעים זה את זה:

מצוה יג

ושקר לא תענה. ויתום לא תענה. וארצך לא תזנה. בארצות הזרים:

אזהרת עדות שקר היא מכלל עשרת הדברות והיא אזהרה לעדים זוממין וכן אמר במכילתא ובגמ' מכות. ויש אזהרה אחרת אל העד והי' (במדבר ל"ה ל') עד אחד לא

יענה בנפש למות ודרשו חז"ל שלא יהיה העד דיין. וכן אמרו בסנהדרין ועד לא יענה בין לזכות בין לחובה ונתנו הטעם משום דמתחזי כנוגע בעדות:

ויתום לא תענה הנה הרמב"ם ז"ל כלל יתום ואלמנה בלאו אחד כי הוא אצלו מן הלאוין שבכללות שאין נמנין הפרטים כל אחד בעצמו מפני שכללן הכתוב בלאו אחד ואמר כל אלמנה ויתום לא תענון. אבל הרמב"ן ז"ל חלק עליו ואמר שאפי' יהיה כדבריו שאינו נמנה אלא הכלל לא הפרטים אבל בכאן הרי חלקן הכתוב ואמר אם ענה תענה אותו וכיון שחלקן הכתוב יש לו למנות כל אחד מהחלקים לאו מיוחד ואמר הרז"ל שכן הוא נדרש לחז"ל בכל מקום כיוצא בזה וכן נראה ממה שכתבתי בשרשים, אלא שאיני רואה דבריו במקום הזה שהרי אמרו בסנהדרין ובכריתות אוב וידעוני שהן חלוקין במיתה ואין חלוקין בלאו דחלוקה דלאו שמה חלוקה חלוקה דמיתה לא שמה חלוקה והנלמד מזה הוא שאם אינן חלוקים בלאו אפי' הן נחלקין בעונש אינה חלוקה. והרז"ל עצמו כתב זה להשיב על הרמב"ם ז"ל שחלק אוב וידעוני לשתי אזהרות מפני חלוקה דמיתה:

וארצך לא תזנה הכתוב אמר (ויקרא י"ט כ"ט) אל תחלל את בתך להזנותה ולא תזנה הארץ. והגאון ז"ל מנאו לזה הלאו והרמב"ם ז"ל תפס עליו ואמר שאינו אלא נתינת טעם לאל תחלל וגו' כדי שלא תזנה הארץ לפי שאין בזה תוספת איסור. והרמב"ן ז"ל סייע לגאון ז"ל ואמר שהלאו הראשון הוא לאו שלא לחלל בתו. והלאו השני הוא למזנה שגם הוא עובר בלאו וכן המזנה עצמה אסורה בלאו הזה. והלאו הזה הוא כולל הזונים שניהם ואל תחלל הוא לאו לבדו. והביא ז"ל ראיה ממה שאמר בספרא והביאוה בגמ' יבמות ובסנהדרין אל תחלל את בתך וכו' זה המוסר בתו שלא לשם אישות וכן היא המוסרת עצמה שלא לשם אישות ופז"ל שהיא ירש הראינה נלמדת מהאב כלל אלא מולא תזנה הארץ על כן הוא מסכים הרז"ל לדעת הגאון שמנה לאו זה וכן הוא דעת המשורר ז"ל:

מצוה יד

והגר לא תונה. וגזית לא תבנה. ועל ריב לא תענה. לחרחר נתגרים:

אחר שהשלים עשרת הדברים תפס סדרי התורה ואמר וגזית לא תבנה ואחר כן בסדר ואלה המשפטים כפי מה שנזדמן לו לולי הכרח החרוז ופתח והגר לא תונה, ואונאה זו היא אונאת דברים וכן אמרו במכילתא וגר לא תונה בדברים ופי' בספרא שלא תאמר לו אמש היית עובד ע"ז ועכשיו נכנסת תחת כנפי השכינה וכמו שהוזהרנו על אונאת גר צדק כן יש אזהרה אחרת והיא נמנית באונאת עבד שברח לארץ ישראל שנאמר (דברים כ"ג י"ז) עמך ישב בקרבך בטוב לו לא תוננו:

וגזית לא תבנה שלא לבנות מזבח באבנים שנגע בהן ברזל וכן נתפרש במשנת מסכת מכות והכתוב אמר לא תבנה אתהן גזית כי חרבך הנפת עליה וכו'.
ועל ריב לא תענה כוונת המשורר ז"ל שזהו כענין אל תצא לריב מהר ושיהיה האדם מאותן ששומעין חרפתן ואינם משיבים שאם אינו עונה על ריב באין נרגן ישתוק מדון ואם יענה יחרחר נתגרים כלומר תתחזק המריבה ביניהם אבל רז"ל דרשו זה לדיין שלא יטה לדעת אחד מחביריו ויאמר בפיו מה שאין בלבו לנטות אחר דעת חבירו. וכן אמר במכילתא לא תענה על ריב לנטות שלא תאמר בשעת מנין דיי שאהיה כפלוני אלא אמור מה שלפניך וכן נלמד מזה שהמלמד זכות לא יחזור ללמד חובה וכן מחזירין לזכות ואין מחזירין לחובה. וכן אין מתחילין מן הגדול על רב כתיב וכל זה בדיני נפשות כמו שהתבאר בסנהדרין:

מצוה טו

אלקים לא תקלל. והשם לא תחלל. וכרמך לא תעולל. ופרט הבצירים:
אזהרה לקללת הדיין כמו שהזכירו בסנהדרין ויש בזה אזהרה אחרת והיא לברכת הש"י והיא אזהרה נמנית ממה שאמרו במכילתא ונוקב שם יי' מות יומת עונש שמענו אזהרה מנין ת"ל אלקים לא תקלל עוד אמר שם אלקים לא תקלל אזהרה על ברכת הש"י. ובספרא אמרו על השם המיוחד במיתה על שאר הכנויי' באזהרה. ולא הרחיק הרז"ל למנות אזהרה זו לשתים כיון שהכתוב חלקן בעונש ואין זה ממין לאו שבכללות שכיון שהעונש מפורש מה שנכללה אזהרתו עם דבר אחר הוא לפי שאין עונש בלא אזהרה ואינו לאו שבכללות אלא כשלא ימצא במקום אחר מזולתי באותו הלאו הכולל וכן כתבתי בשרשים.
והשם לא תחלל אזהרת לא תחללו את שם קדשי היא שלא יעבור אדם עבירה ולא יעשה מעשה שיתחלל בו שם שמים כגון בשעת השמד אפי' נאנס הרי חלל השם יתעלה ושלא בשעת השמד כגון הפורק עול מלכות שמים בפרהסיא במתכוין למרוד בהקב"ה וכן המוחזק בכשרות ויוצא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן הרי זה חלל את השם:
וכרמך לא תעולל עוללות הם האשכולות הקטנות כמו שבארו ז"ל שאין לה כתף ולא נטף וחייב להניחם לעניים. ונקראו עוללות לשון עולל ויונק שהם לגדולים כמו הילדים הקטנים אצל הגדולים:
ופרט הבציר הוא לאו אחר שלא ילקוט הגרעינים הנופלים בשעת הבציר:

מצוה טז

ולא תאחר בבצעך. מלאתך ודמעך. ולא תעשוק רעך. ולא תאחר נדרים:

מה שאמר בבצעך ר"ל דרך גזלה מענין (תהלים יו"ד ג') ובוצע ברך. והוא ליופי השיר אבל הלאו הוא אע"פ שלא נתכוון לגזול וענין הלאו הזה פירשוהו במכילתא שלא יקדים תרומה לבכורים ומעשר שני [לראשון] ואם עבר על לאו זה אינו לוקה כמו שהוא מוזכר בראשון מתמורה וכן אמרו במשנת מסכת תרומות מה שעשה עשוי:

ולא תעשוק רעך הוא העושק שכר שכיר. וכן פירשוהו בגמ' מציעא פ' המקבל ופ' הפרה וכן בפ' אותו ואת בנו וכן כל המעכב בידו ממון הראוי לחבירו עובר בזה הלאו:

ולא תאחר נדרים אינו עובר על לאו זה אלא אחר שלש רגלים. וכן אמרו בראשון מראש השנה:

מצוה יז

ולא תקלל חרש. חמסו ידרש. ולא יצמיד חורש. שורים וחמורים:

אזהרה שלא יקלל אחד מישראל והזכיר החרש אע"פ שלא נצטער מהקללה שהרי לא שמע כל שכן השומע ומצטער ולפי שאין עושין קל וחומר מהדין הוצרכו חז"ל לרבות כל ישראל מבעמך וכמו שאמר בספרא אין לי אלא חרש מנין לי לרבות שאר כל בני אדם תלמוד לומר בעמך לא תאור א"כ למה נאמר חרש מה חרש מיוחד שהוא בחיים יצא המת שאינו בחיים. ואינו לוקה עד שיקללנו בשם. ואמרו חמסו ידרש, ענינו שלא תאמר כיון שאינו שומע מה יעשה לי הרי הקב"ה שומע ודורש חמסו ויקח נקמתו מן המקלל כענין שנאמ' ויראת מאלקיך.

ולא יצמיד חורש שורים וחמורים שלא לחבר שני מיני בהמות במלאכה מהמלאכות חרישה או דישה או משיכת עגלות וכיוצא בזה. וכתב הרמב"ם ז"ל שאינו לוקה אלא כשהאחד טהור והאחר הוא טמא ולא ראיתי בשום מקום ענין זה ובפ"ה מבבא קמא (נ"ה) ובפ' אותו ואת בנו אמרו בפירוש שאסור להשתמש בכל שני מינין אע"פ ששניהם טמאים או שניהם טהורים וכן במסכת כלאים שנינו טמאה עם טמאה טהורה עם טהורה והוא ז"ל מפרש שאיסורו מדבריהם, וכמו שהוא אסור להשתמש בשני מינים כך אסור להרביעם שנאמר בהמתך לא תרביע כלאים והוא שיכניס כמכחול בשפופרת:

מצוה יח

ולא תעשוק שכירך. ולא תלקט קצירך. ולא תחסום שורך. בדישו העמרים:

אעפ"י שנכתבו בענין העושק שני לאוין (ויקרא י"ט י"ג) לא תעשוק את רעך (דברים כ"ד י"ד) לא תעשוק שכיר. אינן נמנין כי אם בלאו אחד כמו שהוא נודע מהשרשים. וכבר פירשתי למעלה ענין העושק:

ולא תלקט קצירך אזהרה היא שלא ילקט השבלים הנופלות בשעת קצירה אבל יניחם לעניים:

ולא תחסום שורך בדישו העמרים כבר אמרו בפרק הפרה ובמציעא שהדין שוה בשור ובכל בהמה ובדייש ובכל מלאכה אלא שדבר הכתוב בהווה והחסימה היא המניעה מהאכילה ואפי' חסמה בקול עבר על לאו זה:

מצוה יט

ולא תפאר זיתך. ולא תכלה פאתך. ולא תונה עמיתך. במקח וממכרים:

ענין לא תפאר זיתך הוא שיניח פאה באילן ולא יכלה אותה וכן נכלל בזה שלא יקח מה ששכח בפארות הזיתים והוא הדין לשאר אילנות ולמדו זה ממה שאמר לא תפאר אחריך לא תעולל אחריך ואמרו ז"ל בספרי לא תפאר מלמד שיש לו פאה, אחריך מלמד שיש לו שכחה ופי' לא תפאר לא תטול פארותיו, כמו שנוטל הסעיפות נקרא מסעף, והפאה והשכחה שוות בשדה ובאילן והם שתי אזהרות ועל זה המשיך אחר זה ולא תכלה פאתך כלשון הכתוב לא תכלה פאת שדך ובשכחת השדה כתיב ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו והם נמנות שתי אזהרות כמו שהוא נודע מהשרשים:

ולא תונה עמיתך במקח ודברים שני לאוין הם האחד באונאת ממון והוא הנזכר וכי תמכרו ממכר לעמיתך. וענין אונאה זו היא שלא ימכור לו יותר מכדי שויו והשני אונאת דברים שלא יצערנו בדברים מענין (ישעי' מ"ט כ"ו) והאכלתי את מוניך את בשרם:

מצוה כ

ולא תשא חטאו. אשר לבו מלאו. ולא תחשוב לשונאו. במשטמת ערים:

יאמר מי שלבו מלאו ויצרו הסיתו לעשות עבירה לא תשא חטאו [ל]הוכיחו (בדברים) [ברבים] כדי לביישו וכן בגמ' ערכין ובספרא הוכח תוכיח יכול אפי' מוכיחו ופניו משתנות ת"ל ולא תשא עליו חטא מכאן אמרו חז"ל המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלעוה"ב:

ולא תחשוב לשנאו. אמר כן לפי שלא אסרה תורה אלא שנאה שבלב כמו שאמר בספרא ובגמ' ערכין: כמשטמת ערים, לא אסרה תורה אלא שנאה ששונא האויב לאויבו דרך משטמה אבל אם הוא בעל עבירות ואין לו עדים להביאו לבית דין חייב לשנאתו שנאמר יראת יי' שנאת רע ועל זה אמר כי תראה חמור שונאך. כמו שהוא מוזכר בגמ' פסחים. וערים הם האויבים כמו (שמואל א' כ"ח ט"ז) ויהי ערך פי' אויבך:

מצוה כא

ולא תקום עמך. לבל אקום ממך. ולא תלין עמך. פעולת נשכרים:

פירשו חז"ל בגמ' יומא פרק בראשונה וכן בספרי אמר לו השאילני מגלך ולא השאילו למחר אמר לו השאילני קרדומך אמר לו איני משאילך כשם שלא השאלתני מגלך ואם עשה כן עובר בלאו. ועשו מסור לשמים שאין בו מלקות לפי שאין בו מעשה על כן אמר לבל אקום ממך:

ולא תלין עמך פעולת נשכרים שתי אזהרות באו במנין זה האחת פעולת שכיר לא תלין פעולת שכיר והיא אזהרה לשכיר יום והאחרת ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש והיא אזהרה לשכיר לילה ושתיהן נמנות א' כמו שנודע מהשרשים כי הכוונה בשתיהן היא שלא לאחר שכר שכיר יותר מעונה אחת וכן אמרו בגמ' מציעא ונמנה לא תלין אחת ולא תעשוק אחת לפי שהן שני ענינים אפשר לעבור על האחד זולת האחר. ואע"פ שאמרו בגמ' העושק עובר בכולן לא יחייב זה להיותן לאוין בענין אחד שכיון שעבר היום עבר בלאו אחד. וכשלא פרעו כלל עבר בלאו השני:

מצוה כב

ולא תטור איבות. ולא תשאל אובות. ולא יומתו אבות. ובנים על הורים:

גם שם פי' ענין לא תטור והוא שאמרו ז"ל אמר לו השאילני מגלך ולא השאילו למחר אמר לו השאילני קרדומך אמר לו הילך איני כמותך וכו' באשר זה אע"פ שלא התנקם ממנו הרי שמר עברתו בלבו:

ולא תשאל אובות שתי אזהרות הם נמנות במנין המצות שלא לשאול באוב ושלא לשאול בידעוני והפסוק המזהיר על זה הוא לא ימצא בך וגו' ושואל אוב וידעוני ואין בשואל מיתה כי אם אזהרה ולשון ספרא אי זהו אוב זה המדבר משחיו וידעוני המדבר מפיו הרי אלו במיתה כלומר העושה מעשה והשואל באזהרה וימנה שתים כמו שהוא נודע מהשרשים:

ולא יומתו אבות ובנים על הורים פירשו בספרי ובגמ' סנהדרין (כז ב') שהיא אזהרה שלא להעיד קרוב על קרובו בין לזכות בין לחובה בין בדיני ממונות בין בדיני נפשות, הורים הם האב והאם והמאמר הוא קצר ובלתי מדוקדק כי אין עדות לאשה לא רחוקה ולא קרובה והיה ראוי לומר ולא יומתו הורים ובנים על אבות וגם מאמר זה הוא קצר לפי שלא פי' למה לא יומתו אבות ואפשר לתקן מאמריו לפי שאמרו בגמ' דאבות להדדי פסולין כלומר שהאח פסול לעדות אחיו והם קרויין אבות ויהיה פי' שלא יומתו האחים ובניהם בעדות אחיהם ואחי אביהם שהם שני בראשון ושני לאוין יש בפסוק זה נמנין כא' לפי שהם תשלום הדין כמו שנודע מהשרשים:

מצוה כג

ולא תשמע דברי. נביא שקר מורה. ולא תהיה אחרי. מסיתים נבערים:

התורה אמרה בנביא שקר לא תשמע אל דברי הנביא ההוא ופי' הרמב"ם ז"ל שהיא אזהרה שלא נחקור המתנבא בשם עבודה זרה מה הוא האות והמופת כמו שנעשה לנביא האל יתעלה ואפי' יבוא האות שיתן מיד שלא נשגיח בו ותכף נהרגהו ולפי זה תכנס אזהרה זו במנין המצות. והרמב"ן ז"ל כתב כי אזהרה זו היא לאחר בוא המופת באומרו כי מנסה יי' אלקיכם אתכם ע"כ פי' שהאזהרה הזאת ענינה הוא שלא נעשה כדבריו לעבוד ע"ז ולא נטעה באות ובמופת שנתן ובא וכן תרגם אונקלוס ע"ה לא תקבל לפתגמי נביאה ההוא וכן הוא לשון הכתוב שאמר לא תשמע אל דברי הנביא ההוא כי השמיעה הנקשרת במלת אל היא קבלת הדברים ועשייתם ואלו היתה האזהרה משמוע דבריו היה אומר לא תשמע דברי הנביא ולפי דבריו ז"ל לא היה ראוי להכניס לאו זה במנין לפי שאינו אלא אזהרה שלא לעבוד עבודה זרה וכבר אמרו במ"ב מקומות הזהירה תורה על עבודה זרה ולא נמנה כלם כמו שנודע מהשרשים. אבל הרז"ל גמגם להכניס אזהרה זו במנין לפי שנכלל באזהרה זו ענין אחר זולת אזהרת עבודה זרה והוא שלא נעשה כדברי הנביא שבא לעקור דבר מן התורה אעפ"י שנתן לנו אות ומופת כמו שהתבאר בסנהדרין:

ולא תהיה אחרי מסיתים נבערים מה שאמר נבערים הוא כלשון הכתוב בעובדי ע"ז (ירמי' יו"ד ח') ובאחת יבערו ויכסלו וכן כתוב למעלה ברשע ובכסל. ובענין מסית יש הרבה לאוין האחת אזהרה שלא להסית שנ' ולא יוסיפו לעשות כדבר הרע הזה, הב' אזהרה שלא לאהוב המסית שנ' לא תאבה לו, הג' אזהרה יותר חזקה והיא שלא לעזוב שנאתו אבל חייב לשנאתו כמו שאמר בספרי מכלל שנאמר ואהבת לרעך כמוך יכול אף זה כן ת"ל לא תאבה לו, מכלל שנ' עזוב תעזוב עמו יכול אף זה כן תלמוד לומר לא תשמע אליו, הד' שאם רואה המוסת למסית בענין סכנה אסור להצילו שנאמר לא תחוס עינך עליו, הה' להזהיר למוסת שלא ילמד זכות למסית אפי' ידע לו שנא' לא תחמול עליו, ועוד אזהרה ששית שאם ידע לו חובה מצד אחר שיודיעה ויגלה דכתיב ולא תכסה עליו. וכן דרשום ז"ל בספרי ועל זה סמך הרמב"ם ז"ל והכניסם כלם במנין. אבל הרמב"ן ז"ל סמך על מה שאמרו בגמ' לא תאבה לו ולא תשמע אליו הא אבה ושמע חייב ונראה שהם פי' ענין קבלת דבריו לעשות מה שאמר והוא אלך ואעבוד שמשעת הודאה נתחייב מיתה. וכן דעת המתרגם ולא תקבל מיניה שהוא לשון קבלת דברים לא לשון שמיעה ולפי זה הוא מסלק שתי אזהרות אלו מהמנין לפי שהן מאזהרות ע"ז המרובות וכן בה"ג לא מנאן. ולפי עניות דעתי אפשר היה לקיים הברייתא ויהיה הכל נכלל בזה כמו שנהג

הרב ז"ל באזהרת לא תשמע אל דברי הנביא ההוא דבעלי התלמוד בקיאין היו בדקדוק לשון שמיעה יותר ממנו ואין לדחוק בריתא מפורשת בסברתינו וכן הרז"ל בסוף ספרו כשמנה המצות לא חסר ממנינו של הרז"ל לא תאבה ולא תשמע נראה שהסכים למנותם כמדרש ספרי אבל ראיתי לו שחיסר מן המנין לא תשמע אל דברי הנביא ההוא:

מצוה כד

ועבד לא תסגיר. ופנים לא תכיר. ועל פה לא תזכיר שם אלקים אחרים:

אזהרה היא שלא להשיב עבד כנעני שברח מרבו ישראל מחוצה לארץ לארץ ישראל שנאמר לא תסגיר עבד אל אדוניו וכן פי' בגמרא גיטין (מ"ה) וכופין רבו לשחררו והעבד כותב לו שטר בדמיו וכבר כתבתי למעלה שהוזהרנו על אונאתו כגר צדק באזהרה מיוחדת:

ופנים לא תכיר. פי' בספרי לא תכירו פנים במשפט זה הממונה להושיב דיינים שלא תאמר איש פלוני גבור או עשיר או קרוב אושיבנו דיין, נמצא שאתה מזכה את החייב ומחייב את הזכאי לא מפני שהוא רשע אלא מפני שאינו יודע לכך נאמר לא תכירו פנים במשפט:

ועל פה לא תזכיר וכו', היא אזהרה שלא לישבע בשם עבודה זרה כמו שעושים בשם יתעלה. ואפי' להזכירה בשמה אסור כמו שאמרו בסנהדרין לא יאמר אדם לחבירו שמור לי בצד עבודה זרה פלונית ושם אמרו כשהזכירו גפוף ונשוק כבוד ורבוץ ועל כלם אינו לוקה חוץ מן הנודר בשמה והמקיים בשמה:

מצוה כה

וכספם לא תחמוד. ועל דם לא תעמוד. והחדל ללמוד. שבועת שקרים:

אזהרת לא תחמוד כסף וזהב עליהם היא שלא ליהנות מנויי ע"ז כמו שמפורש בגמרא סנהדרין וכן בספרי ובע"ז אמרו עמהם דומיא דעליהם מה עליהם דבר של נוי אסור אף עמהם דבר של נוי אסור. והרמב"ן ז"ל סובר שאין בכלל ולא תביא תועבה אל ביתך נויי ע"ז שאין קרוי חרם נויי ע"ז אלא היא עצמה אעפ"י שלא כתב כן הרמב"ם ז"ל:

ועל דם לא תעמוד היא אזהרה שלא נתרשל מהציל איש שצריך לעזרתינו וכן אמר בספרא מנין שאם אתה יודע לו עדות שאי אתה רשאי לשתוק תלמוד לומר לא תעמוד על דם רעך ומנין שאם ראית טובע בנהר או לסטים באים עליו או תיה רעה באה עליו שחייב אתה להצילו תלמוד לומר לא תעמוד על דם רעך ומנין לרודף אחר חבירו להרגו שאתה חייב להצילו בנפשו תלמוד לומר לא תעמוד על דם רעך, ובענין כובש עדות יש אזהרה אחרת והיא אם לא יגיד ונשא עונו:

והחדל ללמוד אמר הכתוב ולא תשבעו בשמי לשקר ופי' ז"ל בגמ' שבועות שהם שתים שהם ארבע שאוכל ושלא אוכל שאכלתי ושלא אכלתי ודקדוק החדל צווי מבנין נפעל על כן תפסו על המשורר ז"ל בזה (במה שעשה בנין שלא נזכר בתנ"ך) ומה שכתוב (יחזקאל ג' כ"ז) החדל יחדל הוא שם מבנין הקל והה"א היא ה"א הידיעה ואמר שיחדל להרגיל עצמו בשבועת שקר מלשון הכתוב (ירמיה ט' ד') למדו לשונם דבר שקר:

מצוה כו

נצור חוקי על דל. ולא תשא פני דל. ומנשך תחדל. לרבות במחירים:

תפס לשון הכתוב (תלים קמ"א) נצרה על דל שפתי ובא המאמר הזה חסר שהיה לו לומר על דל שפתיך ופי' דל כמו דלת, כי תי"ו דלת הוא לשון נקבה והזהירו שינצור חקי האל על דל שפתיו ושיזהר בדבריו שמא מתוכן ילמדו לשקר ויזכור תמיד שלא ישא פני הדלים בדינם באומרו ודל לא תהדר בריבו ופירשו בספרא שלא תאמר עני הוא זה הואיל ואני והעשיר הזה חייבין לפרנסו אזכנו ונמצא מתפרנס בנקיות ת"ל ולא תשא פני דל. וכן אמרו בגמ' כתובות אין מרחמין בדין:

ומנשך תחדל לרבות במחירים בענין איסור רבית באו הרבה אזהרות ואשר נכנסות במנין הם שלא להלוות ברבית ושלא להיות ערב ועד וסרסור וסופר ביניהם. ועוד יתבארו אזהרות אלו במה שיבא בע"ה ופי' לרבות במחירים הוא שלא יתן שוה עשרים בשלשים מכאן ועד זמן פלוני ולשון הפסוק הוא (תלים מ"ד י"ג) ולא רבית במחיריהם:

מצוה כז

ומצות לא תטה. שמור פן בה תשטה. ודין יתום מוטה. ואלמנה וגרים:

במכילתא פי' זה האביון שנאמר בו לא תטה משפט אביונך בריבו ישראל בעל עבירות והוא אביון במצות וזה לשונם שם רשע וכשר שעומדים לפניך בדין שלא תאמר הואיל ורשע הוא אטה עליו את הדין ת"ל לא תטה משפט אביונך בריבו ואמר המשורר אל הדיין שישמור שלא ישטה ולא יטעה במצוה זו כי הדיין יחשוב לקרבה אל האלקים בזה וע"כ הזהירו כי לא יחפוץ הש"י בהטיית הדין ואפי' לרשע:

ודין יתום מוטה וכו' זו מצוה אחרת היא שלא יטה דין יתום ואלמנה וגרים וקרא היתום מוטה לפי שלבו נשבר ונדכה כי על זה הזהירה עליו אזהרה אחרת כמו הגרים והאלמנות הדומים לו בשברון לב. והנה אין דין גר יתום ואלמנה נמנה בג' לאוין אלא באחת כמו שהשריש הרמב"ם ז"ל בזה והודה לו הרמב"ן ז"ל כיון שבאו באזהרה אחת שנאמר לא תטה משפט גר יתום ואלמנה אינן נמנין אלא מצוה אחת אע"פ שיש בה הרבה פרטים. ויש אזהרה שלא יחייבו סנהדרין מיתה מפי הכרעת אחד עד שיהיו שנים שנאמר לא

תהיה אחרי רבים לרעות ואמרו במכילת' הטיתך לטובה על פי עד אחד ולרעה על פי שנים. וכן יש אזהרה לכלל ישראל שלא להטות דינם שנא' לא תעשו עול במשפט ובגר יש אזהרה אחרת והיא לא תטה משפט גר וכו' וכן אמרו בספרי לא תטה משפט גר מלמד שכל המטה משפט גר עובר בשני לאוין. ואם היה גר יתום עובר על שלשה לאוין. פי' משום ישראל ומשום גר ומשום יתום, והיותו עובר על שני לאוין מפני שהוא גר ומפני שהוא יתום לא יחייב שיהיו נמנין בשנים שזה דומה למה שאמרו המאנה את הגר עובר בג' לאוין ואין ראוי למנות אונאת גר ג' לאוין:

מצוה כח

ולא תקח שוחד. ולא יעיד אחד. ולא תאכל יחד. נפשות ובשרים:

איסור השוחד הוא אעפ"י שלא הטה הדין. וכן אמרו בספרי לא תקח שוחד אפי' לזכות זכאי ולחייב חייב. ובכתובות אמרו אפי' שוחד דברים אסור והוא מדרכי החסידות. ודע כי הרמב"ם ז"ל הכניס במנין אזהרה לדיין שלא יעניש האנוס. והביא ראיה ממה שאמרו בסנהדרין אנוס רחמנא פטריה שנאמר ולנערה לא תעשה דבר. אבל הרמב"ן ז"ל חלק עליו ואמר שאילו היתה זו אזהרה היה אומר רחמנא אזהר עליה. אבל בפסוק הזה אינו אזהרה אלא שלילה שהאנוס פטור וכן אמרו בספרי ולנערה לא תעשה דבר מלמד שפטרה הכתוב מן המיתה. מנין אף מן הקרבן תלמוד לומר חטא מות. שכל אנוסין פטורין וכיון שהם פטורין אין צריך להזהיר עליהם בלאו מיוחד שהרי הוזהרנו על שפיכות דם נקי:

ולא יעיד אחד וכו' הרמב"ם ז"ל פי' שהוא אזהרה לבית דין שלא יחתכו את הדין על פי עד אחד והאזהרה בזה היא לא יקום עד אחד באיש וגו' ונראה שגם העד מוזהר בכך כמו שאמר בפסחים דאמרי' טובי' חטא וזיגוד מינגד. והרי רב פפא הלקה לזיגוד שהעיד יחידי בטובי' ואין עד אחד כשר אלא לענין חיוב שבועה ובסוטה שלא תשתה ובעגלה ערופה שלא תערף ובאיסורין שהאמינתו תורה. וחכמים הכשירוהו להתיר אשה משום עגונה. ודינין אלו מפוזרים בתלמוד בסדר נשים ונזיקין. והרמב"ן ז"ל הוסיף במנין זה אזהרה אחת מה שכתוב לא יומת ע"פ עד אחד ואמר בפ' כיצד העדים (ו' ב') מאי לא יומת ע"פ עד א' אילימא ע"פ ע"א ממש מרישא שמעת מינה אלא להוציא שנים שרואים אותו אחד מחלון זה ואחד מחלון זה ואין רואין זה את זה שאין מצטרפין, ואני חושב בזה שאין כאן תוספת אזהרה מלשון התלמוד יראה שאין זה אלא לומר שאין מצטרפין דומה ללא יומתו כי לא חופשה כמו שביארנו בשורש השמיני וכיון שאין מצטרפין הרי

כל אחד מהם מיוחד ובעדות מיוחדת כבר נאמר לא יקום עד אחד והיא אזהרה לכל עדות מיוחדת:

ולא תאכל יחד נפשות ובשרים אזהרה שלא לאכול אבר מן החי ולשון ספרי לא תאכל הנפש עם הבשר זה אבר מן החי ושאינו אבר שלם יש בו לאו שני הנכלל בכלל ובשר בשדה טרפה לא תאכלו וכן אמרו בפרק גיד הנשה אכל אבר מן החי עובר בשני לאוין. ועוד אזכור זה הלאו:

מצוה כט

ולא תחמוד גזלה. אשר תקח אפלה. ולא תאכל נבלה. וזבחי השעירים:

לפי שהחמדה מביאה לידי גזלה ונפשו של אדם מחמדתה כמו שהזכרתי למעלה על כן הזכיר החמדה בגזלה ואמר שלא יחמוד אותה כי לבסוף יקחה אופל (קהלת ו' ד') כי בהבל בא ובחשך ילך. וענין הגזל הוא שיטול ממון חבירו בפניו בחזקה כמו שהוכיחו חז"ל מאמרו (שמואל ב' כ"ג כ"א) ויגזול את החנית מיד המצרי ולאו זה במנין הוא בא אע"פ שלא הוצרך אלא לענין עושק שכיר שלענין גזל היה נלמד בבנין אב מרבית ואונאה כמו שהזכירו בפ' איזהו נשך עם כל זה הוא בא במנין ואינו בכלל לאוי העושק אעפ"י שאמרו כן בפרק המקבל לפי שכל עושק הוא גזל ואין כל גזל עושק. וכבר אמרו שהמשיג גבול בחוצה לארץ הוא עובר בלא תגזול ולענין השבה מנאן הכתוב שתים והשיב את הגזלה אשר גזל או את העושק אשר עשק. ויש בענין נטילת ממון חבירו שלא ברשות אזהרה לפועל שלא יאכל יותר ממה שהרשתו תורה והרמב"ן ז"ל מנאן שתי מצות הא' וחרמש לא תניף, והב' ואל כליך לא תתן לפי שכל אחד מאלו הלאוין יש בו ענין אחד מה שאין באחר. שהאחד הוא מזהיר שלא יקצור במגל, והב' במה שאוכל שלא יקח יותר מאכילתו:

ולא תאכל נבלה היא המתה מאליה או שנפסלה בשחיטה ועל זה אמר הכתוב לא תאכלו כל נבלה. ויש אזהרה אחרת לא זכרה המשורר ז"ל והיא שלא לאכול בשר שור שנגמר דינו להריגה ואפי' שחטו. ואמרו במכילתא ולא יאכל את בשרו שור שיצא ליסקל וקדמו הבעלים ושחטוהו אסור באכילה וכן הזכירו בקמא ובקדושין:

וזבחי השעירים תקרובת ע"ז אסור הוא מה"ת כמו שהוא מבואר בפ' מרובה ובפר' השוחט ואיסורו הוא ממה שכתוב (שמות ל"ד ט"ו, תהלים ק"ו כ"ח) ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים ודרשו ז"ל מה מת אסור בהנאה אף תקרובת עבודה זרה אסור בהנאה והנהנה ממנו עובר משום ולא תביא תועבה אל ביתך ומשום ולא ידבק בידך מאומה ובכלל איסור זה הוא יין שנתנסך לפני עבודה זרה שהוא אסור מן התורה. וכן

כתב הרמב"ם ז"ל בחבורו הגדול כשמנה המצות כתב במצות עבודה זרה שלא ליהנות מעבודה זרה ובכל משמשיה ובתקרובת שלה וביין שנתנסך לה שנאמר ולא תביא תועבה אל ביתך וזה אמת הוא שהרי אמרו בגמ' זבח וקטר ונסך לה וכו' והקשו ולחשוב נמי זורק ואמר זורק היינו מנסך שנאמר (תהלים י"ו ד') בל אסיך נסכיהם מדם. וגם אני מצאתי ראיה שיין נסך אסור מן התורה ואפי' מגע גוי ממה שאמרו בפרק אחרון מעבודה זרה (ע"ג ב') דכחו של גוי מדרבנן והנלמד מזה הוא דמגעו הוא מן התורה. אבל יש בדברי הרז"ל תימה שהוא עושה לאו מיוחד בהלכות מאכלות אסורות לשותה יין נסך ואין דבריו נראין בזה שלא מצינו שפירש בו הכתוב לאו אלא שהקישו לזבח שנאמר (דברים ל"ב ל"ח) אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם. ואמרו ז"ל מה זבח אסור אף יינן אסור וכבר סתם הרמב"ם ז"ל דבריו בזה ונראה שלא היתה כוונת הרז"ל שיהיה זה לאו מיוחד מכלל תרי"ג מצות שהרי כשמנה המצות כללו עם שאר אסורי עבודה זרה בלא ידבק בידך ובלא תביא תועבה אבל באותן הלכות המיוחדות למאכלות אסורות רצה ללמדנו שהוא אסור באלו והוא אותו הלאו הכולל כל שאר אסורי ע"ז שהרי לא הזכיר בו פסוק אחר. עוד כתב הרמב"ם ז"ל שהשותה יין נסך לוקה ואמר שכן נודע בכל התלמוד וכתב עליו הרמב"ן ז"ל שלא ראה זה באחד משני התלמודים. אבל חושב הרז"ל שיהיה לוקה עליו ממה שכתוב פן תכרות ברית ליושב הארץ ואכלת מזבחו ותהיה אזהרת פן נמשכת אל ואכלת מזבחו אבל הוא חסר ממנינו של הרז"ל במה שמנה יין נסך לאו מיוחד ולענין המלקות נראה דבר פשוט שהוא לוקה מולא ידבק בידך מאומה מן החרם:

מצוה ל

ולא תאכל טרפה. ותועבה הדופה. ולא תקטין איפה. להפקיע שערים:

הרמב"ם ז"ל כתב בספר המצות שהאוכל אחת מהטרפות שמנו חז"ל שאינו לוקה ובגמרא חולין (מ"ט ב') מפורש שהם מן התורה שאמרו דרך תימה על אחת מהטרפות שמנו חז"ל טרפה דאורייתא היא ואת אמרת התורה חסה וכו' וכן הוא ז"ל חזר בחבורו הגדול וכתב שהאוכל מהם לוקה מן התורה. ואע"פ שפשט הכתוב הוא בטרפה שטרפה ארי כמו שאמר במכילתא דבר הכתוב בהווה אבל חז"ל קבלו שיש בכלל זה כל חולי שתמות ממנו הבהמה וכן אמרו ובשר בשדה הכניסו בכלל זה בגמ' (מכות יח) כל דבר שיצא חוץ ממחיצתו כגון בשר קדשים שיצאו ממחיצתן ובשר פסח שיצא חוץ לחבורה או עובר שהוציא את ידו קודם שחיטה והחזירה שאותו אבר אסור משום (שמות כ"ב ל') ובשר בשדה טרפה לא תאכלו כמו שהוא מוזכר בפרק בהמה המקשה (ס"ח) וכן בשר

הנתלש מהבהמה בחייה כמו שהוא מוזכר בפרק גיד הנשה. ובשר המדולדל בבהמה אסרוהו מדבריהם מטעם זה כמו שהוא מוזכר בפ' העור והרוטב:

ותועבה הדופה אמר שלא יאכל תועבה הדופה מאמרו יתעלה לא תאכל כל תועבה ואמרו בגמרא חולין כל שתעבתי לך הרי הוא בבל תאכל והוא כולל הרבה. ובספרי אמרו בפסולי המוקדשין הכתוב מדבר ר' אליעזר בן יעקב אומר מנין לצורם אזן בכור ואכל ממנו שהוא עובר בלא תעשה שנאמר לא תאכל כל תועבה ופי' ענין זה הוא שמן התורה אסור להטיל מום בקדשים כמו שפי' בבכורות ובגמ' י"ט שנאמר כל מום לא יהיה בו. והעובר על לאו זה כבר עשה תועבה על כן הזהיר המשורר ז"ל שלא יאכל אותה תועבה. ולפי שזה הקרבן נדחה מהקרבה קראו תועבה הדופה ולפי שבכל שתעב הקב"ה יש לאו מפורש באיסור אכילתו ולא נשאר זה הלאו אלא לפסולי המוקדשים על כן הוא בא במנין שלא בא בהם לאו אחר:

ולא תקטין איפה המשורר ז"ל תפס לשון הכתוב (עמוס ח' ה') להקטין איפה ולהגדיל שקל. ואמרו בגמ' בתרא (צ"ז) אוצרי פירות ומפקיעי שערים ומקטיני איפה עליהם הכתוב אומר (שם) מתי יעבור החדש ונשבירה שבר והשבת ונפתחה בר להקטין איפה ולהגדיל שקל וענין זה מקטינין המדה ומגדילין שקל המעות והיו מוכרין התבואה כמו השער הראשון כדי שלא ירגישו ההמון ביוקר וכמו שאסור להקטין אותה כך אסור להגדילה כדי לקנות בה וזה הוא אמרו יתעלה לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה וקטנה. ואמרו ז"ל במסכת בתרא (פ"ט ב') אסור לו לאדם שישהא בתוך ביתו מידה חסרה או יתירה ואפי' היא עביט של מימי רגלים ואעפ"י שבאו בזה שני פסוקים האחד באיפה והאחד באבן אינו נמנה אלא לאו אחד שהכונה היא אחת שלא יהיו לו שני מידות בין בדבר הנמדד בין בדבר הנשקל:

מצוה לא

ולא תעשה רעות. במדת קרקעות. ומשקל המעות. וגם לא במשורים:

יש בזה אזהרה והוא אמרו יתעלה לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה. ובכלל כל זה הוא שלא יעול בשום מדידה בעולם תהי' מדידת הלח או מדידת היבש. מדידת קרקעות היא שלא ימדוד לאחד מהאחים בימות החמה ולאחר בימות הגשמים לפי שהקרקע הוא נפתח בימות הגשמים ויטול פחות מהאחר שמדד בימות החמה. והרעה שבמשקלים שלא יטמנם במלח להפחיתם והרעה שיעשה במשורה הוא שלא ירתיח כלומר שלא ימלא המדה במהירות כדי שתתמלא המידה בכח הרתיחה. ותרגום גרה מעה. ובריבוי מעות ובריבוי משורה משורים:

מצוה לב

ולא תתן אכלך. במרבית פן אכלך. ולא תרוץ רגלך. מלשני בסתרים:

התורה אמרה את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך וענין נשך הוא שילוה לו עשרה זוזים ויתן לו בכל חדש זוז כל זמן שמעותיו בידיו, ומרבית הוא שיתן לו שתי מדות חטה בשלש מדות מכאן ועד זמן פלוני ואינן שני לאוין שהרי בפ' איזהו נשך (ס ב) אמרו אי אתה מוצא נשך בלא מרבית ולא מרבית בלא נשך ולמה חלקן הכתוב לעבור עליו בשני לאוין. ושם אמרו נשך ותרבית חדא מילתא היא אבל רבוי הלאוין בענין אחד אינו מוסיף במנין המצות כמו שנודע מהשרשים והמשורר ז"ל כתב כבר ומנשך תחדל להרבות במחירים, ומה שאמר פן אכלך הוא אמרם ז"ל נכסי מלוי ברבית מתמוטטין שנאמר (תהלים ט"ו ה') כספו לא נתן בנשך וגו' לא ימוט לעולם וגו' (שמות ל"ג ג') ופן אכלך בדרך הוא כמו אכלך בדגש:

ולא תרוץ רגלך מלשני בסתרים התורה אמרה לא תלך רכיל בעמך. ופי' ז"ל לא תהא רך לזה וקשה לזה והיא אזהרה לדיין שלא יכבד לאחד מבעלי דינין יותר מחבירו בדברי טענותיהם. עוד אמרו דבר אחר לא תהא כרוכל מטעין דברים והולך והיא אזהרת הרכילות. וזו כונת המשורר ז"ל ותפס לשון הכתוב מלשני בסתר רעהו אותו אצמית. ומלת מלשני היא בינונית לזכר מבנין מרובע. והיו"ד נוספת והוא כמדבר עם הרכיל אתה מלשני לא תרוץ רגלך ויש בזה אזהרה למוציא שם רע כמו שהזכירו בפ' נערה שנתפתתה:

מצוה לג

ולא תשית יד עם. רשעים ומרעים. ולא תגוש רעים. ואחים כנכרים:

היא אזהרה שלא לקבל עדות רשע שנאמר אל תשת ידך עם רשע. אל תשת רשע עד. ובפרק זה בורר פירשו רשעים פסולים לעדות:

ולא תגוש רעים וכו' אזהרה שלא לתבוע חוב אחר השמיטה:

מצוה לד

עזב עומר שכחתו. ולא תשוב לקחתו. לאלמנה נתתו. ויתומים וגרים:

אזהרה היא שלא ליקח שכחת השדה ודין זה נוהג גם באילן וכמו שכתבתי למעלה וזו אזהרה אחת היא והוא לאו שנתק לעשה שאם לקחה יחזירנה ויפטר ע"כ אמר לאלמנה נתתו וכו':

מצוה לה

שנת שבע תצור. וביובל תעצור. ספיחים לא תקצור. ולא תבצור נזירים:

בשמטה ויובל יש שבע אזהרות ארבע בשמטה ושלש ביובל. בשמטה נאמר שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור. את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור. והם איסור עבודה בשדה ואיסור עבודה באילן ואיסור קצירת ספיחים ואיסור בצירת ענבים אבל חייבים להפקירם לכל. וביובל כל עבודת קרקע היא אחת בין בשדה בין באילן הוא שכתוב לא תזרעו ולא חלק בין שדה לכרם ולא תקצרו את ספיחיה ולא תבצרו את נזיריה כמו לשמטה. ונראה כי לכך לא הזהירה התורה בעבודת אילן בפרט ביובל כמו בשמטה לפי שעבודת האילן הזכירה בלשון זמירה וכיון שהזהירה על הזמירה בשמטה והיובל הוא נמשך אחר השמיטה ופועל הזמירה נמשך לזמן מרובה ע"כ היא נכללת זמירת היובל עם זמירת השמטה הקודמת לה וכל זה כלל המשורר ז"ל במה שאמר שנת שבע תצור. וביובל תעצור. ולא פי' בבית זה אלא קצירה ובצירה:

מצוה לו

ולא תזרע תלמך. להוציא בו לחמך. ולא תזמור כרמך. ואל יעלה סירים:

זה הבית הוא לתשלום הבית שלפניו שפי' איך יצור שנת שבע וממה יעצור ביובל. ולא תזרע תלמך הם בקעי החרישה. וכבר פירשתי זה בספר אוהב משפט. וגזם ואמר שאם לא יזהר מזה ויזמור כרמו יעלה כלו קמשונים והם הסירים הפך שאר השנים שכרם העצל עולה כלו קמשונים כמו שנזכר בספר משלי (כ"ד ל' ול"א) וכן התורה אמרה אז תרצה הארץ את שבתותיה וגו' את אשר לא שבתה וגו':

מצוה לז

ולא תאכל קלי. ולחם וכרמלי. בטרם תביא לי. ראשית הקצירים:

בגמ' כריתות (ה') אמרו האוכל לחם קלי וכרמל לוקה שלש. והקשו הא אין לוקין על לאו שבכללות ותירצו שאני הכא דמייתרי קראי ובסוף השמועה העלו שאין מיותר אלא קלי לפי שהלחם יש בו ענין אינו בכרמל והוא שנתרבה אצל מנחות ובכרמל יש בו ענין אינו בלחם שלא נשתנה מברייתו והוא בעינו. וקלי הוא דומה ללחם לענין רבוי מנחות ודומה לכרמל לענין שהוא בעינו ואלו אמרה התורה כרמל ולחם היינו למידין יפה קלי מביניהם לפי דרכי התלמוד. ולא נכתב אלא לחייבו עליו בפני עצמו ולפי שנכתב קלי באמצע לחם וכרמל והפסיק בין שניהם למדנו מזה שכמו שחייב על הקלי בפני עצמו כך הוא חייב על הלחם בפני עצמו אעפ"י שאין לוקין על לאו שבכללות כמו שנודע מהשרשים כן הוא דעת הרמב"ם ז"ל שהוא מונה הלאוין לפי חלוק המלקיות. אבל לדעת הרמב"ן ז"ל שאינו מונה אלא הענינים הנאסרים ולא הוא משגיח לחלוק המלקיות לא יכנס במנין הלאוין זה הלאו כי אם בא' והוא שלא לאכול מאיזה מין שיהיה, ואיסור

זה והוא איסור חדש קודם י"ו בניסן שהוא יום הנפת העומר ראשית קצירנו הוא נוהג מהתורה בין בארץ בין בחוצה לארץ אעפ"י שהוא חובת קרקע כמו שלמדנו מהפסוקים בפרקא קמא מקדושין:

מצוה לח

ולא תאכל ערלים. בטרם הלולים. ולא תהדר גדולים. ודלים נחפרים:

הזהיר מלאכול ערלה שלש שנים ויש בו איסור הנאה ולפי זה החמירו בביטולו שצריך מאתים לבטלו. ואיסורו נוהג בחוצה לארץ מהלכה למשה מסיני ודאה אסור ספיקה מותרת בחוצה לארץ כמו שנזכר בגמ' קדושין (ל"ט):

בטרם הלולים פי' קודם השנה הרביעית שיהיה באותה שנה כל פריו קדש הלולים ליי' והיא מצות עשה:

ולא תהדר גדולים אמרו בספרא לא תאמר עשיר הוא זה בן גדולים הוא זה היאך אביישנו ואראה בבשתו. לכך נאמר לא תהדר פני גדול:

ודלים נחפרים כלומר אם תהדר פני גדולים יהיו הדלים נחפרים ויסתתמו טענותיהם. ולי הכותב נראה שכוונת המשורר ז"ל היתה בדלים נחפרים, שלא יהדר גם כן לדל. כאמרו לא תשא פני דל. ולא מצינו מענין זה בנין נפעל כי אם בנין קל וחפרה הלבנה. והפעיל מביש ומחפיר. ואלו אמר מוחפרים יותר נכון שהוא מבנין הפעיל הנמצא ממנו:

מצוה לט

ולא תהיה כנושה. לאיש עני נקשה. ולא תתנו אשה. בעורים ושבורים:

בגמ' מציעא אמרו מנין לנושה בחבירו מנה ויודע שאין לו שאסור לעבור לפניו שנאמר לא תהיה לו כנושה וכן במכילתא אמרו לא תראה לו בכל זמן וכן נכלל בכלל לאו זה אסור רבית למלוה כמו שנזכר בגמ' מציעא. נקשה פי' רע המזל. מן ועבר בה נקשה ורעב:

ולא תתנו אשה וכו' אזהרה היא שלא להקטיר אמורי בעלי מומין למזבח שנ' ואשה לא תתנו מהם ובענין בעלי מומין יש הרבה אזהרות מלבד האזהרה שיש בנותן מום שנא' כל מום לא יהיה בו אל תתן בו מום והמטיל מום בקדשים לוקה. עוד יש אזהרה אחרת אני תמה מפני מה לא מנאוה הראשונים ז"ל והוא המתפיס תמימים לבדק הבית שיש בו לאו כמו שאמרו בפ"ק מתמורה (ו) והרי מקדיש תמימים לבדק הבית דאמר רחמנא שרוע וקלוט נדבה תעשה אותו אותו אתה מקדיש לבדק הבית ואי אתה מקדיש תמימים לבדק הבית אע"פ שהוא בלא תעשה מה שעשה עשוי ואמר באותו פ' (ז' ב) אין לי אלא עשה לאו מנין ת"ל וידבר ה' אל משה לאמר. למד על הפרשה כלה שהיא בלאו ומייתו לה בגמ' פרק כל שעה ואעפ"י שהיא שנויה בספרי בלשון יחיד וחכמים

חולקין יש לנו לפסוק כסתם מתני' וכסוגיא דתלמודא וצריך עיון. והאזהרות האחרות הן האחת שלא להקדיש בעלי מומין לגבי מזבח שנאמ' כל אשר בו מום לא תקריבו ופי' בספרי משום בל תקדיש, והשני שלא תשחוט בעלי מומין לשם קרבן שנ' בפסוק אחר לא תקריבו אלה ואמרו בספרא משום בל תשחט. והשלישי שלא לזרוק דם בעלי מומין למזבח שנאמר בפסוק אחר לא תקריבו ליי' ואמרו בספרא ר' יוסי בר' יהודה אמר משום בל תקבל הדם. ובגמ' תמורה אמרו דלתנא קמא מבעי ליה לזריקת דמים וכן הלכה. והרביעית היא שלא להקטיר אמורי בעלי מומין שנ' ואשה לא תתנו מהם ואמרו בספרא אלו החלבים. ושם אמרו אין לי אלא כלם מקצתן מנין תלמוד לומר מהם אף מקצתן ולפי זה יהיו שני לאוין בל תקטיר כלו בל תקטיר מקצתו. וכן אמרו בספרא המקדיש בעל מום למזבח עובר משום חמשה שמות. משום בל תקדיש. ומשום בל תשחט. ומשום בל תזרוק הדם. ובל תקטיר חלב. ובל תקטיר מקצתו. והרמב"ם ז"ל דחה בריתא זו ואמר שאין נמנה בל תקטיר מקצתו לאו. לפי שזה התנא סובר שלוקין על לאו שבכללות והלכה היא שאין לוקין על לאו שבכללות והביא ראיה מה שאמרו בגמרא תמורה (שם) המעלה אברי בעלי מומין לגבי המזבח אביי אמר לוקה משום בל תקטיר כלומר ובל תקטיר מקצתו. רבא אמר אין לוקין על לאו שבכללות והקשו לדברי רבא מזאת הברייתא והעלו דבריו בתיובתא והוא ז"ל פוסק כרבא לפי שהמוסכם בתלמוד הוא שאין לוקין על לאו שבכללות כמו שנודע מהשרשים. והרמב"ן ז"ל תמה על דבריו שיעלו דברי רבא בכאן בתיובתא מה שאין כן בכל מקום שנחלקו בו אביי ורבא בענין לאו שבכללות ופי' הוא ז"ל שהגרסא הנכונה היא רבה לא רבא ומחלוקת חדשה זו בין אביי ורבה שאין לאו שבכללות זה דומה לשאר לאוין שבכללות לפי שהן דורשין באברי בעלי מומין שני לאוין האחד לא תקריבו את אלה לה'. והשני ואשה לא תתנו מהם. זה כתב הוא ז"ל ואיני רואה תקון בזה שאין לנו חמשה לאוין אלא כשמנינו בל תקטיר כלו ובל תקטיר מקצתו. והאחד על כרחינו הוא לאו שבכללות שאין לנו אלא ארבעה לאוין. ואלו אמרה הברייתא המעלה אברים חייב משום כלו ומשום מקצתו היה אפשר לומר שאין כאן לאו שבכללות והיה האחד לאו דלא תקריבו את כל אלה והשני ואשה לא תתנו מהם אבל כשחייבה חמש מלקיות בלאו אחד היא מחייבת על שני דברים ולאו שבכללות הוא וצ"ע. ולא ראיתי להרמב"ן ז"ל שמנאן כי אם בארבעה לאוין כמנינו של הרז"ל אלא שבסוף ספרו כשלחצו המנין כתב כי הקדש בעלי מומים למזבח ושחיטתן וזריקת דמן והקטרת חלבן כלן מצוה אחת אעפ"י שלוקין על כל אחת לפי שהכונה בכלן למנוע לעשיית הקרבן מבעלי מומין ולשון התורה כך הוא לא תקריבו. שלשון התורה

הוא נמנה במצות ואפילו בענינים חלוקים הנזהרים בשם אחד עכ"ל ז"ל. ומה שלא מנו ולנדר לא ירצה הוא לפי שאינו לאו אלא שלילה כעין כי לא לרצון יהיה לכם, פגול הוא לא ירצה. ולשון ספרי מלמד שאינן מרצים וכן בפ' אותו ואת בנו אמרו על זה הלאו שאינו במנין שהכתוב נתקו לעשה. והרמב"ם ז"ל מנה לאו ראשון והוא שלא להקריב בעל מום עובר מאמרו במשנה תורה לא תזבח ליי' אלקיך שור ושה אשר יהיה בו מום וביארו בספרי שבבעלי מומין עוברים הכתוב מדבר. והרמב"ן ז"ל סובר שהכל נכלל בלאו אחד עם מום קבוע והביא ראיה ממה שאמרו בספרי וכן בגמ' תמורה אשר בו מום אין לי אלא מום קבוע מום עובר מניין ת"ל כל אשר בו מום ובין מום קבוע בין מום עובר עובר בכל ה' שמות הללו וגם הפסוק שבמשנה תורה הוא כולל כלם וכן אמרו שם אין לי אלא תם ונעשה בעל מום בע"מ ממעי אמו מניין תלמוד לומר כל דבר רע מנין בעל גרב ובעל יבלת ובעל חזזית תלמוד לומר מום כל דבר רע. מנין לזקן חולה ומזוהם תלמוד לומר שור ושה כל דבר רע. ומנין לקדשים ששחטן חוץ למקומן וחוץ לזמנן לרובע ונרבע ומוקצה ונעבד אתנן ומחיר וטרפה ויוצא דופן וכו' הרי שהוא כולל כל הפסולים, ועם כל זה לא יחסר לרז"ל מפני סלוקו זאת מן המנין כלום במנין המצות לפי שהוא הוסיף בכאן אזהרה אחרת והיא שלא לשחוט קדשים על מנת לאכול בשר חוץ לזמנן וחוץ למקומן והוא מלשון ספרי לא תזבח לה' אלקיך אשר יהיה בו מום מנין לקדשים ששחטן על מנת לאכלן חוץ לזמנן וחוץ למקומם ת"ל דבר דבר שתלוי בדיבור וכן כללו בלאו הזה שוחט בדרום וכל פסולי מזבח והרמב"ם ז"ל סובר כי זה הוא לאו שבכללות ולא מנה כי אם אסור בעל מום שהוא אסור הנפרט בזה הלאו הכולל. זה כתב הרמב"ן ז"ל ואינו מספיק בלמוד זכות עליו שהרי בפ' ב' מזבחים (כ"ט ב') נתנו לו לאו מיוחד דאמרי' התם אמר ר' ינאי מנין למחשב בקדשים שהוא לוקה ת"ל לא יחשב לא יחשוב והעלו שם שאינו לוקה עליו מפני שהוא לאו שאין בו מעשה וכן כתב הרז"ל בחבורו הגדול אבל נראה שהוא לאו נכנס במנין ואינו בכלל בעל מום:

מצוה מ

ולא יעלה משיחי. במעלות על מזבחי. ולא תשחט פסחי. בא' השערים:

המשורר ז"ל כלל כל הכהנים במלת משיחי שאין איסור זה בכהן גדול בלבד ופי' ז"ל במכילתא מה תלמוד לומר אשר לא תגלה ערותך עליו שכשיעלה למזבח לא יהא פוסע פסיעה גסה אבל מהלך עקב בצד גודל. ומה שאמר לא תשחט פסחי וגו' הוא הדין לשאר קדשים שאסור להעלותן בחוץ. והוא מה שאמר הכתוב אשר ישחט שור או כשב או עז במחנה או אשר ישחט מחוץ למחנה ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה'

לפני משכן ה' דם יחשב לאיש ההוא דם שפך ונכרתה ובגמ' זבחים אמרו אזהרה לעונש זה מהיקשא דמעלה בחוץ שם תעלה ושם תעשה מה עלייה ענש והזהיר אף עשייה ענש והזהיר. ומה שכתוב לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך פי' בגמ' פסחים פ' האשה (צא) לדעת ר' יוסי ור' שמעון בשוחט את הפסח בבמת יחיד בשעת איסורי הבמות. ואם כן הרי הוא בכלל שאר הקרבנות והרז"ל כתב בחיבורו הגדול שאף בשעת היתר הבמות לוקה ואיני יודע מנין לו ולדבריו היה לו ז"ל למנות זה לאו מיוחד ואולי לא מנאו מפני שאין היתר הבמות נוהג לעולם. וכן בהלכות סנהדרין לא מנאו עם הלאוין שלוקין עליהם. ואח"כ מצאתי בפ' דם חטאת כדברי הרמב"ם ז"ל:

מצוה מא

והכלים תמשש. והחמץ תרושש. ותשרפנו בשש. עד אחד ועשרים:

זה הבית לא ידעתי טעמו מה שאמר והכלים תמשש והיא מצות עשה ואין ענינה במצות לא תעשה. ועוד שהיא מדרבנן:

והחמץ תרושש וכו' היא מצות ביעור ותפס שטתו כדברי הפוסקים כר' יהודה שאמר אין ביעור חמץ אלא שרפה. ואין להזכירה במצות לא תעשה ושמא הוא פוסק כר' יהודה שאומר שחמץ לפני זמנו הוא בלאו. ועל כן אמר ותשרפנו בשש. שהיא שעה אחת קודם זמן אסורו דלא ליגע באיסירא דאורייתא. וכן פסק הרמב"ם ז"ל והכניסו במנין הלאוין והביא ראיה ממה שאמרו בראשון מפסחים דכולי עלמא מיתסר חמץ מו' שעות ולמעלה דאורייתא והלאו המזהיר מזה הוא לא תאכל עליו חמץ ויהיה פי' עליו על שחיטת הפסח שהיא בין הערבים. והרמב"ן ז"ל חלק עליו ואמר שאין הלכה כר' יהודה אלא כר' שמעון שאמר בין לפני זמנו בין לאחר זמנו אינו עובר עליו בלא כלום ומה שאמר בגמ' דחמץ משש שעות ולמעלה מיתסר מדאורייתא אינו אסור לאו אלא ממצות תשביתו שאור שכיון שחייב להשביתו משש שעות ולמעלה הרי אסור והפסוק שאמר לא תאכל עליו לדברי ר' שמעון אינו חוזר עליו על שחיטת הפסח אלא על אכילתו. ושמא נתכוין המשורר ז"ל להכניס בכאן אזהרה אחת והיא שאור לא ימצא בבתיכם. כי למטה לא כתב אלא לא יראה והן שתי אזהרות וכן הוא לשון התלמוד עובר על בל יראה ובל ימצא:

מצוה מב

ולא תוציא לחוץ. בשר פסח נחוץ. וזר וערל מחוץ. ותושב ושכירים:

נחוץ. קרא הפסח נחוץ מלשון כי היה דבר המלך נחוץ. והמוציא מבשר הפסח חוץ לחבורה הוא עובר בלאו שנאמר לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה ואמר במכילתא חוץ למקום אכילתו ואינו חייב עד שיעשה עקירה והנחה כענין הוצאת שבת מרשות

לרשות. שלשה לאוין יש באכילת פסח והם כל בן נכר לא יאכל בו ותרגם אונקלוס כל בר ישראל דישתמד וכן פי' במכילתא זה ישראל מומר שעבד ע"ז, וכל ערל לא יאכל בו הוא שמתו אחיו מחמת מילה, שכיר ותושב לא יאכל בו והוא שנתגייר ומל ולא טבל. וכן פי' ביבמות פ' הערל וכן כתב המשורר ז"ל, ופי' מחוץ יעמוד בחוץ ולא יבא בחבורה לאכול:

מצוה מג

וזבחי לא תשמץ. בזבחו על חמץ. ולבך לא תאמץ. לתתן מחסורים:

הזבח הזה הוא זבח הפסח שאסור לשוחטו אם יש אצל אחד מבני החבורה חמץ שנא' לא תשחט על חמץ דם זבחי ואם עבר לוקה. אבל הזבח אינו נפסל בכך והמשורר ז"ל שאמר לא תשמץ ליופי השיר עשה כן, אבל אין בו שמץ פסול:

ולבך לא תאמץ לתתן מחסורים אזהרה שלא יאמץ לבבו מלתת לעני די מחסורו שנאמר לא תאמץ את לבבך. לתתן הוא כמו לתת, לתתן שם את ארון האלקים במלכים א' ו' י"ט:

מצוה מד

ונשיא לא תאור. ולא יראה שאור. ולא ילין עד אור. בשר ליל שמורים:

הנשיא הוא המלך וכן ראש ישיבה ושניהם נכללים בלאו אחד כי כוונת זה הלאו הוא שלא לקלל כל מי שאין גדול ממנו בממשלתו כמו שאמרו שאין עליו אלא אלקיו תהיה ממשלתו ממשלת שלטנות או ממשלת תורה:

ולא יראה שאור הוא לאו אחד עם לא יראה לך חמץ וכמו שאמרו פתח בחמץ וסיים בשאור לומר לך היינו שאור היינו חמץ ולא נכתבו שניהם אלא מפני שהאחד לא היה נלמד מהאחר כמו שהזכירו בראשון ממסכת ביצה:

ולא ילין עד אור בשר ליל שמורים הזכיר בבית הזה שאסור להותיר מבשר הפסח עד בקר שנאמר ולא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו. ואמרו במכילתא בא הכתוב ליתן עשה על לא תעשה לומר שאין לוקין עליו. ונראה שהבית הזה הוא אוסר להותיר הבשר ובבית האחר הוא אוסר לינה על גבי רצפה לחלבים לפי שהזכיר בכאן בשר ליל שמורים הנאסר בנותר ובבית האחר הזכיר חלבי חגים הנאסרים בלינה ולא הקפיד להזכיר כאן להלין ולמטה להותיר כי הענינים הם קרובים הלינה והייתור ובלשון התורה יש לינה על נותר וההקפדה היא בין חלבים לבשר שהחלבים נאסרים בלינה והבשר בנותר:

מצוה מה

וחלבי זבחיכם. וחלבי חגיכם. ותודות שלמיכם. להותיר נאסרים:

וחלבי זבחיכם וכו' הזכיר בכאן שאסור להלין אמורי פסח על הרצפה שנא' ולא ילין לבקר זבח חג הפסח. ולא ילין חלב חגי עד בקר ובמקום אחר אומר ולא ילין לבקר זבח חג הפסח. ולשון מכילתא בא הכתוב ללמד על החלבים שהם נפסלים בלינה על גבי הרצפה, ואמר

ותודות שלמיכם להותיר נאסרים והרבה לאוין נמנין יש בנותר האחד בפסח ראשון כמו שהזכרתי בבית שלפני זה, והשני בפסח שני שנאמר לא ישאירו עד בקר, והשלישי בבשר חגיגה הבא עם קרבן הפסח שהוא נאכל לשני ימים ולילה אחד ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון עד בקר ואמרו ז"ל בחגיגה הבאה עם הפסח הכתוב מדבר שנאכל לשני ימים יכול ליום אחד כשהוא אומר לבקר לבקרו של שני, והרביעי בקרבן תודה שנאמר לא תותירו ממנו עד בקר וממנו נלמד לשאר קדשים שהם בבל תותירו לאחר זמן אכילתם:

מצוה מו

וכי יגע בשר. בכל טמא נאסר. ולא תאכל מעשר. דגנך בשעריך:

וכי יגע בשר, למטה אפרש ענין בשר קדש שנטמא שהוא בלאו:

ולא תאכל מעשר התורה אמרה לא תוכל לאכול בשעריך וגו':

מצוה מז

ויינך ויצהרך. ובכורות בקרך. ותרומת ידך. ומבחר הנדרים:

התורה אמרה לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך וכל נדריך אשר תדור ותרומת ידך ואמרו ז"ל בגמ' כריתות (ד' ב) כי כל אחד מהנפרטים בפסוק זה הוא לאו בפני עצמו ואינו לאו שבכללות וכן אמרו שם אכל מעשר דגן תירוש ויצהר חייב על כל אחד פי' אם אכלן חוץ לירושלם, ובמעשר שני דבר הכתוב, והקשו שם וכי לוקין על לאו שבכללות, קרא יתירא כתיב מכדי כתיב ואכלת לפני ה' אלקיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך וגו' למה לי למיכתב לא תוכל לאכול בשעריך וגו' וכ"ת ללאו א"כ לימא קרא לא תוכל לאכלם למה לי למיהדר ולמיכתבינהו כלהו שמע מינה לחלק. ועוד אמרו בגמ' מכות (י"ח) מכדי כתיב ואכלת לפני ה' אלקיך מעשר דגנך וגו' לכתוב רחמנא לא תוכל לאכול אותן בשעריך מהדר פרשינהו לכלהו למה לי שמע מינה ליחודי לאו לכל חד וחד. והנה נמנה דגן תירוש ויצהר לשלשה לאוין, זהו לדעת הרמב"ם ז"ל בלאו שבכללות שהוא מונה אותן לפי המלקיות כמו שהוא נודע מהשרשים. אבל הרמב"ן ז"ל חלק עליו שם ואמר שאין משגיחין בחילוק המלקיות אלא בענינים הנאסרים ולפי דעתו מעשר דגן תירוש ויצהר לאו אחד הוא במעשר שני מאי

זה מין שיהיה ואינו נמנה כי אם אחד, ובכורות לאו אחד הוא והנה ענין לאו זה כפשוטו הוא שאסור לאכול בשר בהמה בכורה חוץ לירושלם אבל לפי מדרש חז"ל נכלל בזה ענין אחר והוא שאסור לזר לאכול בכור וכן אמרו בספרי ובכורות זה הבכור לא בא הכתוב אלא לזר שאכל בכור בין לפני זריקת דמים בין לאחר זריקת דמים ודין בכור אינו אלא בבכור תם, בקרך וצאנך הוא לאו אחר והוא שפירשו חז"ל בקרך וצאנך לא בא הכתוב אלא לאוכל חטאת ואשם חוץ לקלעים שהוא בלא תעשה ובגמ' מכות (שם) פי' שהוא הדין באוכל קדשים קלים חוץ לחומה. ונדריך הוא לאו אחר והוא לאוכל מבשר העולה באיזה מקום שיהיה וכן אמרו ז"ל וכל נדריך אשר תדור לא בא הכתוב ללמדך אלא לאוכל עולה בין לפני זריקת דמים בין לאחר זר"ד בין לפנים מן הקלעים בין חוץ לקלעים שהוא עובר בלא תעשה, וזה הלאו כולל כל מועל בקדשים שהוא לוקה וכן אמרו בסנהדרין (פ"ג) הזיד במעילה ר' אומר במיתה וחכמים אומרים באזהרה כן כתב הרז"ל אבל בסנהדרין למדו זה בגזירה שוה דחטא חטא וכן כתב הרמב"ן ז"ל. ונדבותיך הוא לאו אחר וכן אמרו ז"ל ונדבותיך לא בא הכתוב אלא לאוכל תודה ושלמים לפני זריקת דמים שהוא עובר בלא תעשה. (ובגמ' מכות פירשו) ותרומת ידך הוא לאו אחר ולשון ספרי ותרומת ידך לא בא הכתוב אלא לאוכל בכורים שלא קרא עליהם שהוא עובר בלא תעשה ובגמ' מכות פירשו שאזהרה זו היא לכהן אבל זר חייב עליהן מיתה ואזהרתיה מוכל זר לא יאכל קדש עוד יזכיר למטה אזהרה זו. ומה שאמר ומבחר הנדרים הוא כולל מה שלא פרט ופי' ז"ל שיביא מן המובחר והרמב"ן ז"ל כתב שאם לא הביא מן המובחר שהוא בלאו והכניסו במנין המצות והפסוק שנאמר בזה הוא ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו ואמר הרז"ל שזה דומה לושמרו את משמרתי ולא תשאו עליו חטא שהיא אזהרה לכהן טמא. וכן הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא וכבר מנה שתים אלה הרמב"ם ז"ל וכן ראוי למנות זאת. אבל הוא ז"ל כתב שזו היא שלילה שאם תרימו חלבו ממנו לא תשאו עליו חטא. ותמה הרז"ל עליו למה לא מנאו עשה [להוציא] מן המובחר אבל הרז"ל הסכים לעשותו לאו:

מצוה מח

ולא תאכל על דם. תמידי הנקדם. והחלב והדם. שני אלה אסורים:

זה הלאו הוא כולל הרבה דברים. וכן דרשוהו במסכת סנהדרין (ס"ג) מנין לאוכל בהמה קודם שתצא נפשה שהוא בלא תעשה ת"ל לא תאכלו על הדם [ד"א לא תאכלו על הדם לא תאכלו בשר] ועדיין הדם במזרק ר' דוסא אומר מנין שאין מברין על הרוגי בית דין ת"ל לא תאכלו על הדם. לא תאכילו על הדם. ר' עקיבא אומר מנין לסנהדרין שהרגו

את הנפש שאין טועמין כלום כל אותו יום תלמוד לומר לא תאכלו על הדם וכן בראשון מברכות (י' ב') אמרו מנין לאדם שלא יטעום כלום עד שיתפלל ת"ל לא תאכלו על הדם, לא תאכלו עד שתתפללו על דמכם ובגמ' סנהדרין (שם) אמר שזהו לאו שבכללות ואין לוקין עליו וכן אמרו בגמ' פסחים. ולענין מנין המצות כתב הרמב"ם ז"ל שאין מונין לכל חלק הנכנס בכלל לאו זה בפני עצמו כיון שלא חלק הכתוב בהן ללקות על כל אחד ואחד בפני עצמו על כן הוא מסכים הרז"ל למנות לאו זה והוא אזהרה לבן סורר ומורה. כלומר לא תאכלו אכילה שמביאה לידי מיתה שעל ידי האכילה הוא נסקל. והרמב"ן ז"ל הוא מגמגם למנותן שתי אזהרות לפי שיש בסורר ומורה שני עונשין מלקות על אכילה ראשונה וכמ"ש (סנהדרין ע"א) מלקות על בן סורר ומורה היכא כתיב כדר' אבהו דאמר ר' אבהו למדנו ויסרו מויסרו ויסרו מבן ובן מבן והיה אם בן הכות הרשע, ועל אכילה שניה מיתה וכיון שבאזהרה זו יש שני עונשין אפשר למנותן שתי מצות ולפי שאכילה ראשונה היא המביאה לידי מיתה באכילה שניה על כן היא נכנסת בכלל לא תאכלו על הדם. ומה שאמר אזהרה לבן סורר ומורה מנין על שתי האכילות אמר כן ששתיהן מביאות לשפוך דמו. וכתב הרז"ל שכן נהג הרמב"ם ז"ל בחמץ ותערובתו. ואני תמה עליו בזה מפני שאין דומות זו לזו ששם שני אזהרות וכאן אינה אלא אחת. אבל כן נהג באלקים לא תקלל שהוא מונה אותן שתי אזהרות מפני שנוי העונשים וכן בשם אלקים אחרים לא תזכירו. ואני תמה ממנו ז"ל למה לא הכניסן במנין שני לאוין. ומה שאמר המשורר ז"ל תמידי הנקדם אין לו שורש כלל שהרי לאכול על דם התמיד הנקדם לשאר הקרבנות אינו בכלל לא תאכלו על הדם ואין בתמיד דבר נאכל שיהא אסור לאכלו קודם זריקה ומה שאסור לאכול בקדשים קודם זריקה אינו נכלל בכלל לאו זה אלא בכלל לא תוכל לאכול בשעריך כמו שכתבתי בבית שלפני זה. ואולי רמז לאיסור אכילה קודם תפלה על דם. וקרא התפלה תמיד כי תפלות כנגד תמידין תקנום. ומה שאמר תמידי הנקדם הוציא ממה שאמר היא העולה עולה ראשונה שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר:

והחלב והדם הם שתי אזהרות כל דם לא תאכלו ואיסור חלב נמנה אחד כמו שנודע מהשרשים. ואני תמה למה לא נמנו בדם שתי אזהרות אחת לדם הנפש שהוא בכרת והשני לדם האברים שהוא בלאו. וכמו שנהג הרמב"ם ז"ל באלקים לא תקלל שמנאן שתי אזהרות מפני שנוי העונשים וגם הרמב"ן ז"ל נהג כן בלא תאכלו על הדם אעפ"י שהוא לאו אחד ואני רואה הדברים קל וחומר בדם שהם ברבוי הלאוין ודומה לחמץ ותערובתו שהאחד בלאו והשני בכרת וגם אני תמה למה לא נמנו ג' לאוין שאין כלן אזהרה על ענין אחד אלא אחד לדם חולין ולדם קדשים ולדם כסוי שהם דם הנפש שהוא בכרת ואחד

לדם האברים שפירש שאם לא פי' מותר ואחד לדם התמצית וכי מפני ששם כלם דם ימנו אחד והלא חלוקים הם בדיניהם וזה צריך עיון אם דומה ללאוי שעטנז ומכל מקום כשיש שנוי עונשים ביניהם זה בכרת וזה באזהרה נראה פשוט שנמנים בשנים וכ"ש אם יש ביניהם רבוי הלאוין:

מצוה מט

ודג וחיה שניהם. ועופות למיניהם. בלא סמניהם. אשר בם נכרים:

בבית זה הביא המשורר ז"ל דגים טמאים ובהמה טמאה וחיה בכללה ועוף טמא והם שלש אזהרות וסימני כל אחד מהדגים והבהמות כתובים בתורה והעופות בדברי חז"ל:

מצוה נ

ומום בו לא יקרב. להקריב שי נערב. בגבן או גרב. ופסחים או עורים:

אך אל הפרוכת לא יבא ואל המזבח לא יגש אינם כי אם לאו אחד במנין לפי שכל אחד הוא צריך לתשלום הענין שמהאחד לא היה נלמד חבירו כמו שהתבאר בספרא, וענין הלאו הזה הוא איסור כניסת בעל מום מן המזבח ולפנים עם כל ההיכל. ויש אזהרה אחרת והיא שלא יעבוד בעל מום והוא אמרו איש איש מזרע אהרן אשר יהיה בו מום לא יקרב. ור"ל לא יקרב לעבודה וכן אמר בספרא אין בעל מום במיתה אלא באזהרה וזהו שאמר המשורר ז"ל ומום בו לא יקרב להקריב שי נערב כי הקרבן שהוא מקריב כהן תם הוא נערב לאל יתעלה כאמרו וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים ושי הוא קרבן כמו יובילו שי למורא. והרמב"ם ז"ל עשה לאו מיוחד לבעל מום עובר שלא יעבוד כל זמן שהמום בו. והביא ראיה מלשון ספרי אשר יהיה בו מום לא יקרב אין לי אלא מום קבוע מום עובר מנין ת"ל כל אשר בו מום והמשורר ז"ל קבע מום עובר וקבוע כאחת כי גרב הוא מום עובר וגבן ופסחים ועורים הם מומין קבועים ולפי דעת הרז"ל יש בזה שלש לאוין האחד איסור כניסה לפנים מן המזבח לבעל מום וימנה אחת אעפ"י שיש בו שני לאוין כמו שנודע מהשרשים, והשנית אסור עבודה לבעל מום קבוע, והשלישית לבעל מום עובר והרמב"ן ז"ל חלק עליו ואמר שאין איסור כניסה לבעל מום מן התורה. והביא ראיה ממה שאמרו בספרי ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרוכת וגו' והזר הקרב יומת לעבודה אתה אומ' לעבוד' או אינו אלא לעבודה ושלא לעבודה אמרת ומה בעל מום שלא ענש בו מיתה לא ענש בו אלא לעבודה זר שענש בו מיתה דין הוא שלא יענש בו אלא לעבודה הא מה ת"ל והזר הקרב יומת לעבודה וזהו לשון הכתוב ואל המזבח לא יגש ולא יחלל שאם עבד חלל ואם לא עבד מה חלול יש כאן וכל לשון גישה אינו אלא לעבודה כגון או בגשתם אל המזבח לשרת להקטיר אשה

לה', ואיסור ביאה אל הפרוכת הוא לאסור עליו הזאות שעל הפרוכת, וגישת המזבח היא איסור עבודות שעל המזבח ושתיהם הוצרכו כמו שדרשו בספרא כמו שכתבתי וכן כתב רש"י" ז"ל בפירוש התורה אבל ליכנס שלא לעבודה אינו אסור מן התורה שהרי כהנים בעלי מומין נכנסין בין האולם ולמזבח כדי לצאת בערבה (סוכה מד). ומה ששנינו במסכת כלים שאין נכנסין שם בעלי מומין מעלה מדבריהם היא ולמצות ערבה התירו וכן לתיקון הבנין נכנסין שם אפילו לויים וישראלים כמו שהוא מוזכר בסוף עירובין. וכן חלק עליו הרז"ל במה שעשה איסור עבודה לבעלי מומין שתי אזהרות אחת לבעל מום קבוע ואחת לבעל מום עובר. ואומר הרז"ל שהכל אזהרה אחת ולא נזכרו שניהם אלא להשלים הדין כלומר בעל מום בין קבוע בין עובר לא יעבוד בו כמו שכתב הוא ז"ל בהזכרת הפרכת וגישת המזבח שהוא כדי להשלים הדין לא אזהרה מיוחדת:

מצוה נא

ומיד בן נכר. לא תקריב אשכר. ולא יעבוד אכר. בבכורי שורים:

נסמך המשורר על הבית שלפני זה וכאילו אמר ומהמומין הנזכרים. אם היו בקרבן אסור לקבלן מן הגוים כי כן אסרה התורה אמרה ומעוך וכתות ונתוק וכרות ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלקיכם מכל אלה שלא יאמר אדם הואיל ואינו נאסר לבני נח בבמה שלהם בעל מום אלא מחוסר אבר אף למזבח כן ת"ל ומיד בן נכר לא תקריבו והרמב"ן ז"ל מנה בזה לאו מיוחד ממה שאמרו בספרא מנין שאין מקבלין מן הגוים שקלים ת"ל ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלקיכם מכל אלה אין לי אלא תמידין שנקראו לחם שאר הקרבנות מנין תלמוד לומר מכל אלה וזהו לפי דעתו בלאו שבכללות שהוא מונה כל אחד מהנכללין בלאו אחד אם ענינם חלוק כמו שכתבתי בשרשים: ויש מסתפקים בשני לאוין הנאמרין בשקלים אם הם נכנסין במנין אם לא, והם העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט: אשכר, קרבן, כמו אשכר יקריבו:

ולא יעבוד אכר הוא העובד אדמה כמו אכריכם וכורמיכם. ומה שאמר בבכורי שורים לשון הכתוב בזה הוא לא תעבוד בבכור שורך והוא הדין לשאר קדשים שלוקה כמוזכר בגמ' כריתות:

מצוה נב

ולא תעלה לרצון. בכל מקום חיצון. ולא תגוז בכור צאן. במשקה העדרים:

בשחוטי חוץ יש שתי אזהרות, האחת לשחוט והשנית להקריב וכן במשנת כריתות מנו אותן בשתים השוחט והמעלה בחוץ. ולשון התורה בהעלאה הוא שנא' השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה. וכל מקום שנא' השמר פן ואל אינו אלא לא

תעשה ובספרי למדו לשאר הקרבנות מעולה מאומרו ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך. עולה בכלל היתה ולמה יצאת לומר לך מה עולה מיוחדת שהיא בעשה ולא תעשה אף כל שהוא בעשה הוא בלא תעשה ובשוחט כתיב אשר ישחט שור או כשב או עז במחנה או אשר ישחט מחוץ למחנה ואל פתח אהל מועד לא הביאו וגו' דם יחשב לאיש ההוא דם שפך ונכרת. ובגמ' זבחים אמרו עונש שמענו אזהרה לא שמענו. והעלו שם תעלה ושם תעשה מקיש עליה לעשייה מה עלייה ענש והזהיר אף עשייה ענש והזהיר ואע"פ שיש אזהרה מפורשת בזה בפסח שנא' לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך הוצרכנו לגזירה שוה לשאר הקרבנות. אבל כל הקדשים הם באזהרה אחת כי כן מנאום במשנת כריתות כך נראה לי:

ולא תגוז בכור צאן אזהרה זו כתובה בבכור באמרו ולא תגוז בכור צאנך והוא הדין לשאר קדשים כמו שהוא מוזכר בגמ' כריתות. במשקה העדרים. הוציא זה מאמרו שה אחד מן המאתים ממשקה ישראל ביחזקאל והשאילו לענין גזיזה לפי שכמו שרגילין להשקות בהמה קודם שחיטה כדי שתהא נוחה להפשט כמו שהזכירו בסוף מסכת יום טוב משקין את הבייתות ובתמיד השקו את התמיד כן היו נוהגין לרחוץ אותן קודם גזיזה. והכתוב אמר (שיר ד' ב') כעדר הקצובות שעלו מן הרחצה:

מצוה נג

ולא תמיר בהמה. מקודשת חתומה. ולא יאכלו תרומה. טמאים עם זרים:

אזהרה זו היא שלא להמיר קדשים בחולין אמר הכתוב לא יחליפנו ולא ימיר אותו. וכן במעשר נמנה לאו זה אבל אינו לאו מיוחד שאינו אלא לתשלום הדין כמו שאמרו בספרא מעשר בכלל היה ולמה יצא להקיש אליו כשם שהמעשר קדשי המזבח ואינו מותר תמורתו כך כל הקדשים שאסור להמירן אינם אלא קדשי המזבח וכיוצא בזה אינו נמנה אלא אחד כמו שנודע מהשרשים, ולרמוז למעשר בהמה אמר מקודשת חתומה שהיו סוקרים אותה בסקרא אבל בלא יבקר בין טוב לרע הנאמר במעשר בהמה אינו נמנה כמו שאמרו בירושלמי בפירקא קמא מראש השנה כל דבר שבא להתיר אינו עובר עליו מה בא להתיר כאן התירה התורה להקדיש בעלי מומין ונראה שזהו במעשר בהמה אבל בשאר קדשים יש לאו כמו שכתבתי למעלה. ויש בקדשים אזהרה אחרת והיא שלא לשנות קרבן מקדושה לקדושה אחרת כגון מאשם לשלמים וכיוצא בזה והוא אמרו בבכורות לא יקדיש איש אותו. ופי' ז"ל לא יקדיש איש אותו קדשי מזבח ואמרו בספרא אין לי אלא בכור מנין לכל הקדשים שאין משנין אותן מקדושה לקדושה תלמוד לומר בהמה לא יקדיש איש. עוד יש אזהרה אחרת בזה והוא שלא לפדות בכור בהמה טהורה

והוא אמרו יתעלה אך בכור שור או בכור כשב או בכור עז לא תפדה ואמרו בספרא בכור שור הוא אומר לא תפדה אבל נמכר הוא. עוד יש אזהרה אחרת והוא שלא למכור מעשר בהמה שנ' לא יגאל ואמרו בספרא אינו נמכר לא חי ולא שחוט ולא תמים ולא בעל מום וכל זה הוא מתבאר בתמורה ובבכורות ובמסכת מעשר שני:

ולא יאכלו תרומה וכו' אזהרה לכהן טמא שלא יאכל תרומה שנ' איש איש מזרע אהרן הכהן והוא צרוע או זב בקדשים לא יאכל ואמרו בגמ' מכות אזהרה לתרומה מנין איש איש וגו' אי זהו דבר שהוא שוה בזרעו של אהרן זו תרומה כלומר שאוכלין אותה זכרים ונקבות. וכן הערל הוא אסור לאכול בתרומה מן התורה וכן אמרו ביבמות מנין לערל שאינו אוכל בתרומה נאמר תושב ושכיר בפסח ונאמר תושב ושכיר בתרומה מה תושב ושכיר האמור בפסח ערל אסור בו אף תושב ושכיר האמור בתרומה ערל אסור בו ובספרא אמרו ר' עקיבא אומר איש איש לרבות הערל. ולפי שאמרו ביבמות שהמשוך מותר מן התורה ואסור מדבריהם מפני שנראה כערל נראה שהערל אסור מן התורה ואינו אסמכתא והוא הדין לשאר קדשים. גם הזרים מוזהרים מלאכול בתרומה ובכורים מאמרו כל זר לא יאכל קדש. ויש מלקות בלאו זה והוא הדין לכל מועל בקדשים ובמסכת נדה אמרו במופלא הסמוך לאיש הקדיש הוא ואכלו אתרים לוקין:

מצוה נד

ולא תביא למנה. מחיר כלב וזונה. ולא תתן לבונה. במנחת השעורים:

מחיר כלב ואתנן זונה אע"פ שהם שני מינין אינן נמנין אלא אחת ששניהם בלאו אחד נאמרו ולא חלקן הכתוב כלל וכן היא דעתו של הרמב"ם ז"ל והרמב"ן ז"ל חלק עליו ומונה אותן בשנים כמו שהתבאר בשרשים והשיר הזה יש בו חסרון כי לפי מדרש חז"ל בגמ' תמורה (ל') כלב ואתנן זונה (ולא מחיר זונה) והיה לו לומר כלב ואתנה וסתם אתנה הוא אתנן זונה ומצינו אתנה (כמו אתנן זונה) המה לי (הושע ב' י"ד). למנה כמו לקרבן שהוא מנת גבוה מן למשה היה למנה וכהנים משלחן גבוה קא זכו ומשה כהן היה וכתיב לתת מנת הכהנים והלוים למען יחזקו בתורת האלקים:

ולא תתן לבונה במנחת השעורים. זו היא מנחת סוטה שיש בה לאו מיוחד שלא יתן עליה לבונה ואמר בספרי מגיד שאם נתן שמן ולבונה עובר בלא תעשה כשם שעובר על שמנו כך עובר על לבונתו ובמכילתא אמר לא יצוק עליה שמן ולא יתן עליה לבונה מגיד שהן שתי אזהרות והמשורר ז"ל השמיט לא יצוק עליו שמן וכמו שיש שתי אזהרות לא יצוק ולא יתן במנחת סוטה כן יש שתי אזהרות כיוצא בהן במנחת חוטא שנ' לא יצוק

עליה שמן ולא יתן עליה לבונה ולשון המשנה במס' מנחות (מ"ט ב) חייב על השמן בפני עצמו ועל הלבונה בפני עצמה:

מצוה נה

ולא תקרב למשחה. בשמן המשחה. ולא תשים קרחה. ושרט בבשרים:

שמן המשחה הוא שעשה מרבע"ה ואין נמשחין בו אלא מלכים וכהנים גדולים ואם נמשח זולתם עובר בלאו שנ' על בשר אדם לא ייסך וכן מפורש בגמ' כריתות:

ולא תשים קרחה פי' הכתוב שאינה אסורה אלא על מת של ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת ומה שנכפלה אזהרה זו בכהנים שנאמר לא יקרחו קרחה בראשם אינו לתוספת מנין הלאוין אלא להשלים הדין וכל שני לאוין הצריכין זה לזה להשלים הדין אינן נמנין אלא באחד כמו שנודע מהשרשים ובגמרא מכות (כ') פי' למה יהיו צריכין שניהם והקרחה אינה נאסרת אלא ביד לא בכלי ואינו חייב עד שיהיה בו שיעור גריס והוא חייב עליה בכל הראש:

ושרט בבשרים גם זה הלאו נאמר בכהנים שנ' ובבשרם לא ישרטו שרטת ובישראל נאמר ושרט לנפש. והכל להשלים הדין כמו שנתבאר מהשרשים ובמסכת מכות והכל הוא לאו אחד במנין. ויש בזה הלאו אזהרה אחרת והיא לא תתגודדו ובגמרא (מכות (שם כ"א) ו)יבמות (י"ד) הכניסו בכלל זה לא תעשו אגודות אגודות להזהיר על המחלוקת שלא תהיה תורה כשתי תורות. אבל שם אמרו דגופיה דקרא הוא לא תעשו חבורה על מת ופי' הם ז"ל שעל המת בין ביד בין בכלי חייב ובעבודה זרה בכלי חייב ביד פטור ואלו שתי אזהרות לאו אחת הם במנין:

מצוה נו

קטרת לא תרקח. ועיניך הפקח. וכפר לא תקח. לרצח מסתרים:

אזהרה היא שלא לעשות במתכונתה קטרת להריח בה שנ' ובמתכונתה לא תעשו לכם ולמסרה לצבור מותר שלא נאסרה אלא להריח בה וכן מפורש בגמרא כריתות:

ועיניך הפקח וכופר לא תקח. כלומר להזהר מהשחד שהוא מעור עיני פקחים. אבל יפקח עיניו ולא יקח כופר לנפש רוצח במזיד שנאמר ולא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות וכן יש אזהרה אחרת לרוצח שוגג שלא לקחת כופר לפטרו מהגלות שנאמר ולא תקחו כופר לנוס וגו':

מצוה נז

שמור לך פן תנשה. דבר גיד הנשה. ומצות לא יקשה. בעיניך תרים:

לפי שמצות גיד הנשה נכתבה בתורה קודם שאר המצות שנאמרו בסיני הזהיר שלא תשכח מעמנו מצוה זו ואמר תנשה ל' נפעל כלומר שלא תהיה אתה נשכח בדבר זה ודומה לו וישראל לא תנשני כלומר לא תהיה נשכח ממני ואם תנשה הוא פועל קם צריך להוסיף במשקל מלה אחת ויהיה כן שמור לך פן תנשה וכבר אמרו ז"ל בסיני נאמרה אזהרה זו אלא שנכתבה במקומה ולולי זה לא באה במנין המצות. על כן לא יכנס במנין המצות מה שאמרו בברכות הקורא לאברהם אברם עובר בלאו שנאמר לא יקרא שמך אברם וכו' כמו שכתבתי בסוף מצות עשה: וגיד הנשה אם אכלו כולו אעפ"י שאין בו כזית לוקה לפי שהוא בריה כאוכל נמלה או צרעה כמו שהתבאר בחולין:

ומצות לא יקשה בעיניך תרים. כלומר תן עיניך על אזהרה זו ולא תעלים עיניך ממנו והיא שלא יקשה בעיניך בשלחך אותו חפשי שנא' לא יקשה בעיניך בשלחך אותו חפשי מעמך. עוד יש לפרש עיניך נקשר עם לא יקשה והוא הנכון לפי שהוא כלשון התורה ור"ל תרים למעלה מצות לא יקשה בעיניך וזאת האזהרה כתבה בעל הלכות גדולות ז"ל והסכים על ידו הרמב"ן ז"ל והרמב"ם ז"ל שכחה:

מצוה נח

חק אותו ואת בנו. בלבך תצפנו. ובנך לא תתנו. למולך אכזרים:

הזהיר לצפון בלבנו כדי שלא נשכח זה החק והוא אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד. ולפי שיש בין שחיטה לשחיטה קרוב מכ"ד שעות כגון ששחט הראשון בתחלת הלילה והב' בסוף היום על כן הזהיר שלא ישכח שחיטה ראשונה. ואיסור זה כולל האם עם הבת והבת עם האם שכן אמרו אף בנו ואותו במשמע עם כל זה אינו אלא לאו אחד שהרי שנינו שחטה ואת בת בתה ואחר כך שחט בתה סופג את הארבעים ואלו היו שני לאוין היה סופג שמונים ארבעים משום אותו ואת בנו וארבעים משום בנו ואותו ודינים אלו מפורשים בפרק המיוחד לזה במסכת חולין:

ובנך לא תתנו למולך אכזרים. זה הלאו הוא מיוחד ואינו בכלל לאוי עבודה זרה שהרי נתינת הזרע למולך אינה עבודה לאותה מולך שאלו היתה עבודה לו לא היה צריך הכתוב להזהיר עליו שהרי הוזהרנו על כל עבודה זרה כדרכה אבל היה מדרכי הכשוף שנותנין מזרעם למולך והזהירה התורה עליו בלאו וכרת ואמרה מזרעך לא תתן להעביר למולך ואמרה במקום אחר בפרשת מכשפים ולא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש. ויש מפרשין שלא היו עושין ענין אחר אלא שהאב מוסרו לכומר והכומר מעבירו בין שתי מדורות אש וזה אינו נכון ולמה יתחייב בהעברת הכומר וזה מוכרע הוא מהכתובים בירמיה ובמקומות אחרים שהיו שורפין הבן לגמרי וכן עשה אחז וכן עשה מנשה וכן נראה

מהעולה מהתלמוד בסנהדרין (ס"ד ב) ובירושלמי ולשון להעביר למולך הוא כמו תעבירו באש שריפה ממש ועל כן אמר המשורר ז"ל למולך אכזרים:

מצוה נט

וכל מלאכה להקצות. בשבתות לרצות. ומקראי מצות. ויום הבכורים:

אלו האזהרות ידועות הן בלשון הכתוב איסור מלאכה בשבת ואיסור מלאכה ביום ראשון של פסח ואיסור מלאכה ביום שביעי לו ואיסור מלאכה בעצרת והוא הנקרא יום הבכורים הוא חג שבועות ומקראי לשון רבים כולל ראשון ושביעי. להקצות. ר"ל להקצות אותה מדעתך כאמרם ז"ל כאלו מלאכתך עשויה וכן לרצות לשון השלמה כאלו נשלמה מלאכתך מלשון כי נרצה עונה אז תרצה הארץ את שבתותיה וכיון שמצינו רצוי עם שבתות בכתוב אין לחזר אחר פי' אחר ולפרש לרצות מעשיך לשם כמו שפי' מפרש האזהרות ז"ל ומהשרשים נודע שכל יום מאלו נמנה לעצמו לאו:

מצוה ס

ומקרא זכרון. לצדק ולכשרון. ומקראי הרון. ומקרא כפורים:

השלים בכאן איסור מלאכה בשאר הימים ומקרא זכרון הוא ראש השנה כי הוא יום זכרון מעשינו והוא יום הדין והכשר המעשים על כן אמר לצדק ולכשרון. ומקראי הרון הוא יום ראשון ושמיני של סוכות ע"כ אמר ומקראי לשון רבים הם ימי רננה וזמן שמחתינו, ומקרא כפורים כמשמעו. ואפשר היות אזהרת לילה אחד ואזהרת יום אחד כי כן העלו באחרון מיומא (פ"א). אבל לא נמנה אותן אלא באחת שהרי במשנת כריתות כשמנו ל"ו כריתות לא מנו אוכל ועושה ביום הכפורים אלא בשתים:

מצוה סא

ועצם לא תשבור. בליל צאתך מבור. ותער לא יעבור. על ראשי נזירים:

הבור הוא בור גלות כמו שלחתי אסיריך מבור אין מים בו ואזהרה זו היא שלא לשבור עצם בקרבן הפסח שנ' ועצם לא תשברו בו וכבר אמז"ל השובר עצם בפסח טהור לוקה והשיר הוא קצר שלא פי' עצם הפסח ובפסח שני יש אזהרה אחרת והיא ועצם לא תשברו בו. וכן הוא בפסחים (פ"ה) כשהוא אומר בפסח שני שאין ת"ל שהרי כבר נאמר ככל חקת הפסח הוי אומר אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח ואלו אמר שאין ת"ל שהרי כבר נאמר בפסח ראשון לא היו נמנין שניהם אלא אחד שהרי לתשלום הדין באו כמו שנודע מהשרשים. אבל מכיון שלא היה לאו זה מיותר אלא ממה שכתוב בפסח שני עצמו ככל חקת הפסח אם כן שני לאוין הן וכן אמרו שם ככל חקת אין לי אלא מצות עשה וגו' לא תעשה גמור מנין תלמוד לומר ועצם לא ישברו בו:

ותער לא יעבור וחייב המגלח כמו המתגלח אפי' על שער אחד כמו שהוזכר במס' נזיר:

מצוה סב

ולא יצא מפיו. להטמא לאביו. ולאחותו ואחיו. ויתר הנשארים:

הנזיר הוא מוזהר מלהטמא למת. ואפי' לקרובים וזו אזהרה אחת. עוד הוא מוזהר מלבוא באהל המת וכן אמרו בגמרא מקרא מלא דבר הכתוב לא יטמא כשהוא אומר לא יבוא להזהיר על הטומאה ולהזהיר על ביאה ואם אירע לו ביאה וטומאה כאחת כגון שנכנס לחולה בבית ומת החולה שהביאה והטומאה באין כאחת לוקה שתים. ומה שאמר לא יצא מפיו שלא ידור בנזיר על מנת ליטמא במתים לפי שהוא מתנה לעקור דבר מן התורה ואם עשה כן תנאו בטל ואם יטמא לוקה כמו שהתבאר בנזירות (יא):

מצוה סג

ולא ישתה יין. לחכלילות עין. ולא חומץ יין. ויתר הדברים:

מה שכתב למעלה ולא יצא וכאן לא ישתה לשון יחיד אעפ"י שאמר ותער לא יעבור על ראשי נזירים לשון רבים השיר לחצו. ורוצה לומר כל אחד מהנזירים. ובכלל אזהרת שתיית יין נכנסת אזהרת שתיית חומץ. ואין בחומץ לאו מיוחד. והרמב"ם ז"ל הביא ראיה לזה ממה שאמרו בגמ' נזירות (ל"ח ב') אכל ענבים לחים ויבשים חרצנים וזגים וסחט אשכול של ענבים לוקה חמש. והיו מבקשים בגמ' לאו אחר נוסף על אלו אלא ששיירו התנא ואמרו והא שייר לאו דלא יחל ולא אמר והא שייר חומץ נתבאר מזה כי אינו לוקה על החומץ בפני עצמו, ומה שאמרה התורה חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה הוא לומר שאסור לשתות יין ואפי' החומץ והכל בכלל אזהרה אחת ולא שתיית יין הוא. וכל משרת ענבים לא ישתה ולמדו מזה בגמ' איסור לטעם כעקר. ויתר הדברים הם ענבים לחים ויבשים וחרצנים וזגים. והם חמש לאוין ללקות עליהם כמו שזכרנו. וכן אמרו במשנה. והרמב"ם ז"ל מנאן חמש לאוין בחיבורו הגדול ובנסחתו הראשונה מספר המצות שהגיעה ביד הרמב"ן ז"ל לא מנאן אלא אזהרה א' וכן דעת הרמב"ן ז"ל למנותן אחת והיא לאסור כל אשר יצא מגפן היין. אבל בנוסחא אחרונה של ספר המצות שהגיעה לידנו חזר בו ומנאן חמשה לאוין כמו בחבורו הגדול וזהו על פי מחלוקתן בלאו שבכללות כמו שכתבתים בשרשים:

מצוה סד

וכתובת קעקע. בגוך לא תרקע. והמקלל יוקע. ויובל לקברים:

אזהרה זו היא שלא יקרע בשרו וירשום בו במיני צבעונין וזהו אמרם (מכות כ"א) כתב ולא קעקע קעקע ולא כתב פטור עד שיכתוב ויקעקע כמו וכתובת קעקע לא תתנו בבשרכם. וזהו אמרו בגוך לא תרקע שאם לא קעקע וכתב אינו נרקע ומתפשט בגוף: **והמקלל** יוקע ויובל לקברים. ענין תליית המקלל והיא ההוקעה כאמרו והוקענום לה' הוא נכלל בכלל מצות עשה וכן ויובל לקברים היא מצות הקבורה שהיא מצות עשה ואין לה ענין במצות לא תעשה. אבל כתבם המשורר ז"ל מפני הלאו שבהן והוא לא תלין נבלתו על העץ וכן אמרו בספרי זו מצות לא תעשה. והרמב"ן ז"ל הוסיף למנות ולא תטמא את אדמתך הנאמר בענין לא תלין שהוא לאו נוסף בארץ כמו שהוא נודע מהשרשים:

מצוה סה

ומקרה הנראה. במחניך הפאה. וצורך לא יראה. בך ערות דברים:

ומקרה הנראה הם ד' מראות נגעים שהוא (רע) [נראה] בגוף במראות משונות. ואמרו במחניך הפאה ר"ל הרחיקהו לפאה אחת כמו אפאיהם כענין שכתוב בדד ישב מחוץ למחנה מושבו ויש בזה שני לאוין האחד שלא לגלח שער הנתק שנא' ואת הנתק לא יגלח. והב' שלא לקוץ סימני צרעת ושלא לכוותם שלא יטמאנו הכהן שנאמר השמר בנגע הצרעת. ולשון ספרי השמר בנגע הצרעת בלא תעשה וכך אמרו במשנה התולש סימני טומאה והכוה את המחיה עובר בלא תעשה. כן מנאן הרמב"ם ז"ל. אבל הרמב"ן ז"ל לא מנאן כי אם אזהרה אחת לפי שענינם אחד והוא שלא לקוץ סימני טומאה שאלו היו שתי אזהרות היה התולש סימני טומאה מתוך נתק לוקה שתים ולא מצינו לחכמים שיאמרו כן. ע"כ אומר הרז"ל שהלאו הראשון הוא פרט בסימני טומאת הנתק בשער וה"ה לכל סימני טומאת הנגעים והב' הוא כולל נגעי צרעת כולם. וכן דרשו בספרי ממיני נגעי אדם ונגעי בגדים ונגעי בתים עד שלא נזקק לטומאה ומשנזקק לטומאה ואחר כך פטור מתוך הסגר ומתוך החלט ואם כן הוא תשלום ענין ואינו בא במנין כמו שנודע מהשרשים אבל לא יבקר הכהן ושאר הדברים נראין שלא בא ללאו אלא לשלילה כמו שכתבתי למעלה בלא יבקר בין טוב ובין רע וק"ו הדברים בזה. והיותר ראוי לפרש בבית זה שהוא אזהרת טמאים שלא יכנסו למחנה לויה. והוא אמרו כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור וגו' לא יבוא אל תוך המחנה ובגמ' פסחים (ס"ח) אמר ויצא אל מחוץ למחנה זה מחנה שכינה ולא יבא אל תוך המחנה זה מחנה לויה. מתקיף ליה רבינא אימא אידי ואידי מחנה שכינה ולעבור עליו בעשה ולא תעשה אם כן לימא קרא ולא יבוא אל תוך כלומר שהיה לו לומר לא יבא אל תוכו המחנה למה לי ליתן לו מחנה אחר ואמרו בספרי ולא יבוא אל תוך המחנה זו מצות לא תעשה, ומה שיורה שזהו פי' זה הבית מה שסמך

לו ולא יראה בך ערות דבר הכתוב מדבר באותה פרשה ואזהרת לא יראה בך ערות דבר לא מנאה הרמב"ם ז"ל אבל בה"ג ובעל ספר המצות הקטן מנאוה. ובברכות פרק מי שמתו (כ"ה ב) בענין (צואה) [ערוה] בעששית שאסור לקרות ק"ש כנגדה ואמר שזה מן התורה הוא. ואם כן היא אזהרה גמורה באה במנין. והרמב"ן ז"ל כתב ונשמרת מכל דבר רע במנין המצות והיא אזהרה כשנהיה במחנה להשמר מן העבירה והביא ברייתא שנויה בספרי מכל דבר רע שומע אני בטומאות וטהרות ומעשרות הכתוב מדבר ת"ל ערוה אין לי אלא ערוה מנין לע"ז ושפיכות דמים ת"ל ונשמרת מכל דבר רע אי ונשמרת מכל דבר יכול בטומאות וטהרות הכתוב מדבר ת"ל ערוה מה ערוה מיוחדת מעשה שגלו עליו כנענים ומסלק את השכינה אף כל מעשה שגלו עליו כנענים ומסלק את השכינה כשהוא אומר דבר אף על לשון הרע ואע"פ שאינו אוסר אלא מה שאסרה תורה במקום אחר הוא בא במנין שזה אינו בא לחזק אלא לאו מיוחד במחנה ולעבור עליו בשני לאוין כלאו לא תסיג שהוא עובר עליו ועל לא תגזול בארץ. ונכלל בזה שלא יהרהר אדם ביום ויבא לידי קרי בלילה כמו שהוא בפ"ק מע"ז (כ' ב) ובפ"ד של כתובות. ויהיה ולא יראה בך ערות דבר עם ונשמרת שני לאוין בענין א' ויבואו במנין א' או הוא טעם ונשמרת כלומ' ונשמרת כדי שלא יראה בך ערות דבר:

מצוה סו

ונשך לא תתכן. להשים על מסכן. וחק לא תעשו כן. לאדיר אדירים:

כבר כתבתי שאחת מהאזהרות הרבית היא שלא להיות אמצעי ביניהם שנ' לא תשימון עליו נשך. וזה ענין לא תתכן. כלומר לא יגמר הענין בשום צד על ידך:

וחק לא תעשו כן היא אזהרה שלא לאבד אחד מהדברים המיוחדים לאל יתעלה כמו שאנו מצווים לעשות כן לעבודה זרה שנ' אבד תאבדון את כל המקומות וגו' ונתצתם את מזבחותם וגו' ואבדתם את שמם. לא תעשון כן לה' אלקיכם. ובסוף מכות (כ"ב) אמרו השורף עצי הקדש לוקה וכן המוחק את השם לוקה מזה הלאו:

מצוה סז

ועיניך לא תעלים. בנדחים ונופלים. ולא תעשו אלילים. כהבלי הנכרים:

שתי אזהרות נפרדות יש בהעלמה אחת בענין שור ושה נדחים. ובכללם כל אבידה כמו שכתוב בפרשת כי תצא לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים וגו' וכן תעשה לכל אבידת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה לא תוכל להתעלם. וכן אמרו במכילתא בענין אבידה ומצינו למידין שהוא עובר על עשה ועל לא תעשה. וכן בגמ' אמרו (ב"מ ל"ב) השבת אבידה עשה ולא תעשה היא וכן בספרי אמרו לא תראה את שור אחיך מצות לא

תעשה היא, והשנית היא בבהמה נופלת רובצת תחת משאה והיא אומרו לא תראה את חמור אחיך או את שיו נופלים בדרך והתעלמת מהם. ובמכילתא פירשו שיש בזה עשה ולא תעשה. והמשורר תפש בזה לשון הכתוב שור אחיך או את שיו נדחים. חמור אחיך או שורו נופלים. ומה שאמר ולא תעשו אלילים אינו בא לאסור עשייתן שכבר כתב ולא תעשה פסל כמו שכתבתי אבל בא לאסור עשייתן כדי להפנות אליהן. וזהו שסמך אליו כהבלי הנכרים, שהם פונים אליהם. והפנייה אל האלילים היא אזהרה נמנית ולוקין עליה. וכן אמרו בגמ' עירובין (י"ז ב) בפרקא קמא אלא מעתה אל תפנו אל האלילים הכי נמי דלא לקי ויורה זה שלוקין על לאו זה אעפ"י שבא בלשון אל ולא בא בלשון לא ויש גורסין אל תפנו אל האובות ואינה נכונה לפי שאותה אזהרה אין בה מלקות אלא סקילה דלאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין אין לוקין עליו כמו שהזכירו שם וכן באחרון משבת. וענין אזהרה זו היא שאסור להסתכל בצורות וכן אמרו בשבת פרק שואל (קמ"ט) כתב המהלך תחת הצורה ותחת הדיוקנאות אסור לקרותו בשבת ודיוקנא עבודה זרה עצמה אף בחול אסור להסתכל בה שנ' אל תפנו אל האלילים. וטעם אזהרה זו ידוע:

מצוה סח

וצמר לא תלבש. במו פשתים נחבש. ולא תקטיר דבש. תמרים ושאורים:

התורה אמרה לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו. וזה לשון נחבש כלומר נקשר ומהודק עמו. מענין וחבשת להם מגבעות. ואעפ"י שיש בכלאי בגדים שני לאוין האחד לא תלבש שעטנז. והשני ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך אינו נמנה אלא אחד לפי ששניהם הוצרכו להשלים הענין כמו שאמר לבישה בכלל היתה ולמה יצאתה להקיש אליה ולומר לך מה לבישה מיוחדת שהיא הנאת הגוף אף כל שהוא הנאת הגוף יצא דבר שאין בו הנאת הגוף וכיון ששני הלאוין הוצרכו לא נמנה אותן כי אם אחד כמו שנודע מהשרשים:

ולא תקטיר דבש הרמב"ם ז"ל לא מנה שאור ודבש כי אם לאו אחד לפי שהוא לאו שבכללות והרמב"ן ז"ל הוא מונה אותן שני לאוין ונתן טעם לדבריו לפי שיש בחמץ לאו מיוחד שנ' כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תאפה חמץ אם כן כשאמר הכתוב כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה' לאו מיוחד הוא לאסור דבש ולוקה הוא עליו. והביא ראיה ממה שאמרו בכריתו' שהאוכל לחם וקלי וכרמל לוקה ג', ונתנו טעם בזה לפי שהקלי הוא מיותר וע"ז הקשו ואימא קלי דמייתר מחייב חדא אכולהון מחייב חדא כלומר וילקה עליהן שתים ולא שלש. ותירצו אם כן לימא רחמנא לחם וכרמל וקלי אי נמי ליכתוב רחמנא קלי לחם וכרמל אמאי כתביה לקלי באמצע ה"ק לחם כקלי

נחייב וכרמל כי קלי נחייב, ונראה מזה שכל שיש בו לאו מיוחד לוקה עליו בפני עצמו וכמו שלוקה על לאו בפני עצמו כן הוא לוקה על הנכלל עמו בלאו אחד בפני עצמו. ואם עבר על שתיהן לוקה שתי מלקיות וא"כ כיון שבחמץ יש לאו מיוחד נשאר הלאו של שאור ודבש מיוחד לדבש ואין כאן לאו שבכללות. ומה שאמר רבא במנחות (י"ח ב) בענין המעלה משאור ודבש אין לוקין על לאו שבכללות הוא לחלוק על אביי שהוא מחייב ארבע מלקיות לגרסת הרמב"ם ז"ל משום שאור ומשום דבש ומשום ערוב שאור ומשום ערוב דבש ובא לומר שאין לוקין על הערוב שהוא לאו שבכללות אבל לוקה הוא על שאור ודבש. והגירסא היא אביי אומר לוקה על שאור ועל דבש ועל ערוב שאור ודבש. רבא אמר אין לוקין על לאו שבכללות והיא יותר נכונה מגרסתו של הרז"ל שהוא גורס לוקה על שאור ודבש ועל ערוב שאור ועל ערוב דבש וכל זה הוא אפילו לדעתו של הרז"ל במנין המצות בענין לאו שבכללות. אבל כתבתי בשרשים שהרמב"ן ז"ל אינו מונה המצות לפי המלקיות אלא לפי העניני' ולדבריו הדבר פשוט שראוי למנות שאור ודבש ב' אזהרות:

מצוה סט

ולא תעלו לחמי. ולא תסכו לשמי. במזבח פנימי. אשר לפני עפרים:

הרמב"ם ז"ל מנה לאו אחד לא תעלו עליו קטורת זרה ועולה ומנחה ונסך לא תסכו עליו. כלומר על מזבח הזהב הנקרא מזבח פנימי והוא מזבח הקטרת. ואני תמה למה לא נמנה לא תעלו אחד ולא תסכו אחד שענין עלייה אינו ענין הנסוך. וכבר מנינו לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה בשתים ולמה לא נמנה זו בשתים ולא כתב הרז"ל סמך ללאו זה לא מהתלמוד ולא מהכריתות. וראיתי לרב ר' לוי בן גרשום ז"ל בפי' התורה שלו שסבר כזה שראוי למנותן שני לאוין. ויראה ששניהם לתשלום הענין הם באים כלאוי שעטנז ודומיהם. ומה שכתב לפני עפרים הם שני בדי הארון שהם בולטים בפרכת כשני דדי אשה כמו שהזכירו בגמ' יומא וסמכו אותו למה שכתוב שני שדיך כשני עפרים תאמי צביה:

מצוה ע

בצל נוף לא תחסו. וכהם לא תעשו. והאל לא תנסו. כמסת המורים:

אזהרה היא שלא לשכון בארץ מצרים, והמשורר תפס הכתוב ולחסות בצל מצרים. ויש בזה בתורה שלש אזהרות לא תוסיפו לראותם, לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד, בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד לראותה. וכבר אמרו ז"ל בגמ' בג' מקומות הזהיר הקב"ה את ישראל שלא לשוב למצרים ובג' חזרו ובשלשתן נענשו. ובגמ' סוכה (נ"א ב) אמר כי

אלכסנדריא של מצרים היא בכלל האיסור. וכתב הרמב"ם ז"ל כי מ"ש אלכסנדריא ד' מאות פרסה באורך וד' מאות פרסה ברוחב היא מצרים האסורה כי יש בתלמוד ארץ ישראל מצרים שיעורה כך. ופי' הוא ז"ל כי משם היא מתחלת הארץ ההיא. ומה שנוהגין בה היתר היום וגם הרז"ל דר בה שלא נאסר זה אלא כדי שלא נלמוד מהם והיום אינם יותר רעים מהאחרים ואין נראה לי נכון אבל בפי' אמרו לישיבה אי אתה חוזר אבל אתה חוזר לפרקמטיא וכו' וכיון שהותר ליכנס בה לפרקמטיא אם אחר כך נשתקע בה לא עשה מעשה איסור שהרי בהתר נכנס, ובספר המצות הגדול כתוב כי לא אסרה התורה אלא לצאת מא"י למצרים וזהו לשון הכתוב שאמר וה' אמר לכם לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד:

וכהם לא תעשו אין זה המאמר ביאור מה שאמרה תורה כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו. ואותו הלאו אם הוא כולל על אסורי עריות אין ראוי שימנה הוא אלא הפרטים ואם הוא פרטי על דרכי האמורי כבר כתב פסוק אחר ובחוקותיהם לא תלכו והמשורר ז"ל כתב למטה לא תלך אתם בחוקות משמרתם ומפ' האזהרות ז"ל הכניס בזה איסור הסרוס שנ' ומעוך וכתות ונתוק וכרות וגו' ובארצכם לא תעשו כשם שאסור לסרס בהמה חיה ועוף כן אסור לסרס אדם ובפ' אין דורשין מהו לסרס כלבא שנ' ובארצכם לא תעשו. ובשבת (ק"י ב') מנין לסרוס באדם שהוא אסור מן התורה שנ' ובארצכם לא תעשו וכהם לא תעשו:

והאל לא תנסו אזהרה היא שלא לנסות האל יתע' כלומר אנסה אם בעשיית הטוב יהיה לי טוב כמו שייעד האל ית' זהו אסור זולתי בענין המעשר כמו שדרשו בגמ' תענית עשר בשביל שתתעשר והביאו סמך לזה הביאו את המעשר אל בית האוצר וגו' ובחנוני נא בזאת וגו' ובירושלמי של מסכת יומא אמרו כי מה שהיו מתקנין כהן גדול אחר ביום הכפורים אעפ"י שמעשה נסים שהיו בבית המקדש הוא שלא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים הוא לפי שאין סומכין על הנס וכן עגלת בקר תקח בידך וגו' והביאו שם מקרא זה שנ' לא תנסו את ה' אלקיכם. כמסת המורים הוא ל' התורה כאשר נסיתם במסה:

מצוה עא

וחק לא יראו. דבריו תיראו. וחיים תמצאו. ושלום כנהרים:

העולה לרגל ואינו מביא קרבן עובר הוא בלאו שנא' לא יראו פני ריקם. כמו שהתבאר בגמ' חגיגה. ומה שאמר דבריו תיראו הוא חוזר על אזהרה זו שלא יעבור עליה וכאלו אמר דבר זה החק תהיה יראתו על פניכם. דומה למאמרם ז"ל עבד שרבו מצפה לו

לראותו ולאכול על שלחנו איך הוא מתרחק ממנו. והבטיח שהמקיים מצוה ימצא חיים ויהיה כנהר שלומו ומצינו במקום נהרים יאורים:

מצוה עב

ובדבר לא תשקצו. מאד חזקו ואמצו. והגר לא תלחצו כי הייתם גרים:

פסוק אל תשקצו את נפשותיכם הוא לאו כולל שרץ הארץ המוליד מזכר ומנקבה. והשרץ [המתהוה מ]עצמו בלי זו"נ. ושרץ (הארץ) [העוף] ושרץ המים ותולעת הפירות. ויש בכל אחד מהם לאו מיוחד, בשרץ העוף כתיב כל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו ואמרו בספרי כל שרץ העוף מצות לא תעשה ובשרץ הארץ כתיב וכל השרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל. ובשרץ המתהוה מעצמו כתיב ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ. ואמר בספרא אע"פ שאינו פרה ורבה והרמב"ם ז"ל סובר שממלת הרומש רבו כן שאין נופל לשון רמישה אלא מהמתהוין מהעפוש בלא זכר ובלא נקבה והרמב"ן ז"ל הקשה עליו שהרי מצינו שאף הבריות הנולדות מזכר ונקבה נכללות בלשון רמש שהדבר ידוע שלא הכניס נח בתיבה אלא המין הפרה ורבה מזכר ונקבה ושם כתיב המה וכל החיה למינה וכל הרמש הרומש על הארץ למינהו. והבאים זכר ונקבה מכל בשר באו. וכן ביציאתם כתיב וכל הרמש הרומש על הארץ היצא אתך ושרצו בארץ ופרו ורבו על הארץ. ופסוקים אחרים הביא הרז"ל לראיה. וגם בדברי רז"ל יש ראיה שאמרו (שבת ק"ז ב') ע"כ לא פליגי רבנן עליה דר' אליעזר אלא בכנה דאינה פרה ורבה אבל בשאר שקצים ורמשים שפרים ורבים מודו ליה. ע"כ פי' הרז"ל שהברייתא הזו לא דרשה זה מלשון הרומש אלא מרבוי בכל ע"כ הוא מסלק לאו זה מן המנין שכל שרץ הארץ בין מוליד בין אינו מוליד נכללין בזה ולאו אחד בענין אחד הוא. ובשרץ המים כתיב אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם וזה הלאו לא ייחד לא ארץ ולא עוף ולא מים. ואם אכל שרץ המים לוקה משום זה. והרמב"ן ז"ל סלק לאו זה מפני שהוא בכלל לאו דג טמא כמו שנראה מפורש לדברי אבייי דאכל פוטיתא כמו שכתבתי בשרשים. ומה שאמרו מאן דשתי בקרנא דאומנא וכן המשהה את נקביו עובר משום בל תשקצו אינו אלא אסמכתא מדבריהם. וכן כתב בפי' הרמב"ם ז"ל. ובתולעת הפירות כתיב לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום. ותולעת הפירות אם התליעה במחובר היא אסורה ואם התליעה בתלוש אינה אסורה אלא א"כ יצאיתה ושרצה על גבי קרקע כמו שהוא מפורש בפרק אלו טרפות. אעפ"י שהרמב"ם ז"ל הוא אומר שאם השריצה על שטח הפרי היא אסורה. וכבר השיב עליו הרמב"ן ז"ל בזה. על כן הוא מסלק לאו זה מן המנין שבכלל שרץ הארץ הם. ומה שאמר

מאד חזקו ואמצו הוא ממה שאמרו ז"ל בענין הדם שאמר הכתוב רק חזק לבלתי אכול הדם להודיעך כמה צריך אדם להתחזק במצות שהרי הדם נפשו של אדם חותה ממנו פי' קצה ממנו והזהירה התורה עליו כ"ש באיסורים אחרים שנפשו של אדם מתאוה להם. והוא הדין לשקצים ורמשים. וגם התורה אמרה עליהם אני ה' המעלה אתכם מארץ מצרים להרבות האזהרה כמו שאמרו ז"ל בפ' איזהו נשך. וכבר כתבתי בסוף מצות עשה שהרמב"ן ז"ל הוסיף בלאוין צפור שחוטה של מצורע והרז"ל כולל אותה בכלל שאר העופות הטמאים. וגם עגלה ערופה היא אסורה בהנאה ואין לנו בזה לאו מיוחד אלא כפרה דכתיב בה כקדשים וא"כ היא בכללן. ופטר חמור הוא נאסר בהנאה גם כן והוא נלמד בגזירה שוה. וכתב הרמב"ן ז"ל שהיה ראוי למנותו כמו שמנינו ערל בתרומה ולא למדנוהו אלא בגזירה שוה דפסח. וכן הביא במנין עגלה כשלחצו המנין ולפי דרכו היה לו להוסיף לאו אחר במת שהוא אסור בהנאה והוא נלמד בגזירה שוה שם שם מעגלה ערופה כמו שהוא מוזכר בפ' ב' מע"ז:

והגר לא תלחצו וכו' אזהרה לגרים והיא מצוה נמנית שהרי באונאת דברים אמר בגמ' מציעא שהמאנה אותו עובר משום אל תונו איש את עמיתו ומשום לא תונה. וכן הדין למנות שני לאוין אונאת ממון. אחד משום ישראל ואחד משום גר:

מצוה עג

ובדבר לא תכחשו. מאד חקרו ודרשו. ובדבר לא תנחשו. כנאלחים סרים:

אזהרת לא תכחשו היא שלא לכפור בממון שיש לחבירו בידו בין בפקדון בין בהלואה ואמר בספרא לפי שנאמר וכחש בה ונשבע על שקר למדנו עונש אזהרה מנין ת"ל לא תכחשו ואזהרה זו היא שלא לכחש בבית דין ואעפ"י שלא נשבע עובר בלאו ועל כן אמרו בפ"ק ממציעא הכופר בפקדון פסול לעדות. והוא מפני שעבר על לאו זה. ומה שאמר מאד חקרו ודרשו היא להזהיר הדיינים שיזהרו מהרמאין שלא יכפרו וישבעו בערמה כמו שהזכירו בקניא דרבא. על כן אנו משביעין לדעת המקום ב"ה ועל דעת בית דין:

ובדבר לא תנחשו, ענין הנחש הוא מה שפי' בספרי כגון האומר פתי נפל מפי נפל מקלי מידי עבר נחש מימיני שועל משמאלי. וכן בספרא אמר כגון אלו המנחשים בחולדה ובעופות ובכוכבים, ויש בזה ענין מותר והוא מה שאמר בפ' גיד הנשה בית תינוק ואשה אע"פ שאין נחש יש סימן והוא דאתחזק תלתא זמני וכן אמרו רב בדיק במברא ר' יוחנן בדיק בינוקא וכן במגלה אמרו קל גברא במתא וקל אתתא בדברא והוא דאמר הן הן והוא דאמר לאו לאו וענין כל זה הוא שאם עושה אותן לסימן כמו יונתן ואליעזר עבד אברהם הוא מותר. וכן הוא אומר בשמעך את קול הצעדה בראשי הבכאים אז תחרץ ואם סומך

עליהם ומכוין מעשיו על ידי נחוש אסור: ומה שאמר כנאלחים סרים הוא לומר שאין מעשים אלו אלא מעשה הנאלחים והנתעבים והנבאשים מענין הכל סר יחדיו נאלחו או שהם נוטים וסרים מן הדרך כי כן כתיב כי הגוים אשר ה' אלקיך מוריש אותם מפניך אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו וגו' תמים תהיה וגו' ובאותה פרשה כתיב לא ימצא בך וגו' מעונן ומנחש וגו' וכן כתב לא תנחשו ולא תעוננו:

מצוה עד

ובדבר לא תבשל. חדל מהכשל. ולא תאכל בשל. ונא ליל שמורים:

בשלשה מקומות כתיב לא תבשל גדי בחלב אמו ופי' ז"ל בפ' בשר בחלב חד לאיסור בישול וחד לאיסור אכילה וחד לאיסור הנאה ואם בשלו ואכלו לוקה שתי מלקיות וכן אמרו שם המבשל כזית בשר בחלב ואכלו לוקה שתים אחת על בישולו ואחת על אכילתו וכן אמר במסכת מכות (כ"א ב) ובמסכת ביצה המבשל גיד הנשה בחלב בי"ט ואכלו לוקה חמש משום גיד הנשה ומשום מבשל בשר בחלב ומשום מבשל בי"ט ומשום מבעיר ומשום איסור הנאה ואלו הן ראיות ששני לאוין אלו הן באים במנין שתי מצות והרמב"ם ז"ל הסכים שלא למנות איסור הנאה לאו בפני עצמו לפי שיש בכלל אכילה הנאה ואין ראוי למנות האכילה וההנאה שההנאה חלק מהאכילה. ואני מסתפק בענין זה מפני מה שאמרו בפ' כל שעה להכי לא כתב רחמנא אכילה בגופו למימרא שלוקין עליו שלא כדרך הנאתו ולפי זה היה ראוי למנות איסור אכילה שלא כדרך הנאתו כגון שאכלו חם עד ששורף גרונו כי כן פי' הרז"ל לאו אחר כמו כלאי הכרם שלא נכתב בהן אכילה אלא פן תקדש פן תוקד אש ואחז"ל שמפני זה אם אכלן שלא כדרך הנאתן לוקה ואיסור הנאה היתה באכילה או במכירה והנאה אחרת לאו אחר שאלו בא האיסור בלשון אכילה היה הדין עמו, אבל מכיון שהוציאו בלשון בישול היה אפשר לחלק ביניהם אכילה שלא כדרך הנאה לאו מיוחד, והנאה לאו שני אחר שהכתוב חלקן מה שלא עשה בכל הדברים שיש בהם איסור אכילה והנאה והוא שהוציאן באזהרה אחת:

חדל מהכשל הוא לחזק בזה שהרי טועין בו בני אדם כמו שנא' בגמ' דרב שמעה להההיא איתתא דאמרה לחברתה כמה חלבא בעי רבעא דבשרא ואסר להם כחל מפני שבקעה מצא וגדר בה גדר.

ולא תאכל בשל ונא ליל שמורים הרמב"ם ז"ל לא מנה אזהרת נא ומבושל אלא אחת והביא ראיה ממה שאמרו בפרק כל שעה (מ"א) אמר אביי אכל נא לוקה שתים מבושל שתים. אכל נא ומבושל לוקה שלש דאביי ס"ל לוקין על לאו שנכלל וכשאכל נא לוקה משום אל תאכלו ממנו נא ומשום כי אם צלי אש וכן במבושל ונא ומבושל לוקה שלש

פעמים משום נא ומשום מבושל ומשום כי אם צלי אש. ורבא אמר אין לוקין על לאו שבכללות איכא דאמרי חדא מיהא לקי ואיכא דאמרי חדא נמי לא לקי משום דלא מייחד לאויה כלאו דחסימה ופי' הרז"ל כשאכל נא ומבושל ללישנא קמא לקי חדא וללישנא בתרא לא לקי כלל. והרז"ל דחה דברי אביי ובדברי רבא פסק כלישנא קמא ולקי חדא ע"כ הוא ז"ל מונה לאו אחד נא ומבושל ודבריו הן תמוהין הרבה כיון דקיימא לן דאין לוקין על לאו שבכללות למה פסק הרב ז"ל כלישנא קמא שלוקה אחת היה לו לפסוק שאינו לוקה כלל. ועוד דלישנא בתרא הוא וקיי"ל דהלכתא כלישנא בתרא ועוד דספק נפשות להקל אבל פי' דברי רבא אינו כפי' הרז"ל שלא בא לחלוק רבא על אביי בלאוי נא ומבושל דודאי לוקה הוא על כל אחת ואחת מהם. ולא בא לחלוק אלא על הלאו הכולל שניהן והוא אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים כי אם צלי אש שהוא כולל נא ומבושל. ועל זה אמר שאינו לוקה עליו ואם אכל נא לוקה אחת ומבושל לוקה אחת ונא ומבושל לוקה שתים אבל על הלאו הכולל אינו לוקה כלל. והרבה ראיות יש לזה מהגמ' וכן פי' הרמב"ן ז"ל ואם כן הם שתי אזהרות. ולפי זה ללישנא קמא אין בין אביי ורבא כלום שהכל מודים שעל הלאו הכולל לוקה אחת. ויש מפרשים שאם אכל נא והתרו בו משום אל תאכלו כי אם צלי אש לוקה ללישנא קמא וללישנא בתרא אינו לוקה כלל עד שיתרו בו משום אל תאכלו ממנו נא אבל אם אכל נא ומבושל בין ללישנא קמא בין ללישנא בתרא אינו לוקה אלא שתים:

מצוה עה

ובדבר לא תעונן. אשוריך כונן. והעבדים תחונן. בצאתם לדרורים:

בספרא פירשו לא תעוננו אלו נותני עתים והוא מענין עונה כלומר עונה זו יפה לצאת עונה זו אינה יפה לצאת. ונראה שמפני זה סמך לאזהרה זו אשוריך כונן שלא יכוין הליכתו בעונה זולת עונה אלא יבטח בה' ויגול אליו דרכיו והוא יכונן מצעדיו. וכן אמרו בגמ' (סנהדרין ס"ה ב) האוחז את העינים והוא מין ממיני התחבולה מראה לאנשים מה שאינו דרך תחבולה וקלות. ויהיה מעונן מענין עינים או מענין ענן שעושין כמו ענן באויר באבקים ובדברים אחרים להראות לבריות מה שאינו. וכן פי' רבינו האי גאון ז"ל והמשורר ז"ל כתב למטה ושברון מתנים לאוחז עינים והוא המכשף והעושה מעשה שהוא במיתה. אבל מעונן אינו אלא באזהרה. ומה שאמר והעבדים תחונן וכו' היא הקדמה לבית הבא אחר זה:

מצוה עו

ולא תגרע חקם. למלאת את ספקם. ולא תשלחם ריקם. מרודים ונעורים:

במנין המצות היא אזהרה אחת שלא לשלח עבד עברי ריקם בצאתו מעמנו שנאמר וכי תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו ריקם ונתבאר זה בא' מקדושין. מרודים מענין ועניים מרודים ונעורים מענין נעור וריק:

מצוה עז

ולא תעבוד בהם. עבודת עבדיהם. ביען כי לי הם. עבדים נמכרים:

זו היא אזהרת לא תעבוד בו עבודת עבד על כן ראוי לקרות עבודת עבדים כלשון הכתוב והכל הוא אחד עם עבודת עבדיהם כי הם בני מלכים ראוים שיעבדום אחרים לא שיהיו עבדים. ונתן הטעם הכתוב כי לי בני ישראל עבדים וגו' ולשון ספרא שלא יטייל אחריך בלינטא ולא יטול לפניך כלים לבית המרחץ ופי' בלינטא מחצלת יש בעליה כשיגע. וכן פי' הרמב"ם ז"ל אבל דקדוק לשון לינטא אינו לשון מחצלת אלא לשון תשמיש של עבדות כמו שאמר בילמדנו שאברהם התחיל בלינטא שנאמר ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות וגו' ובמגלת תענית פי' שהיא מתנה שנותן אדם לבני הפלגשים:

מצוה עח

ולא תקפוץ כפך. ולא תקשה ערפך. ולא תתן כספך. בנשך כיהירים:

כמו שבאו הרבה מצות במצות הצדקה כמו שנא' במצות עשה כן באו הרבה אזהרות על המנע ממנה וכלן הן באות במנין אחד לבד. וכבר כתב ולבך לא תאמץ ובכללו הוא לא תקפוץ את ידך הנכתב בסמוך לו:

ולא תקשה ערפך, בה"ג ז"ל מנה אזהרה זו והרמב"ם ז"ל סלקה מהמנין לפי שהיא אזהרה כוללת כל התורה כלומר לא תקשו ערפכם מלשמוע כל אשר צויתי אתכם ואין ראוי למנות האזהרות הכוללות כמו שנודע מהשרשים והרמב"ן ז"ל כתב שנראה לו שזה הלאו הוא לאו מיוחד. ועניני שיצוה להיותם שומעים מהנביאים ולא יקשו ערפם לשאול אחת מהם, כמו שעשו בארץ מצרים כענין שכתוב ואודע לכם בתוך ארץ מצרים ואומר לכם איש שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל תטמאו. וימרו בי ולא אבו לשמוע לי. וכן כתיב אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך וכתיב אל תקשו לבבכם כמריבה כיום מסה במדבר. ולפי דבריו ז"ל היה ראוי למנות ומלתם את ערלת לבבכם במצות עשה אבל במנינו הוא מסכים עם הרז"ל ולא ראיתי שהכניס זו במנין:

ולא תתן כספך בנשך כיהירים כבר פירשתי למעלה ענין לאוי הרבית ואיך יכנסו במנין:

מצוה עט

ולא ירע לבבך. בתתך לתושבך. ולא ימצא בך. קוסמים עם חוברים:

מפרש האזהרות ז"ל מכניס בזה ענין אזהרה אחת והיא השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמטה והיא אזהרה שלא נמנע מלהלוות כדי שלא תשמיטנו שביעית. ואזהרה זו במנין היא באה אבל לא כיון המשורר ז"ל אליה אלא למה שכתב הגאון ז"ל שהוא מוסיף לאו בענין הצדקה והוא לא ירע לבבך בתתך לו והרז"ל לא כתבה אבל הרמב"ן ז"ל סובר כדעתו של הגאון ז"ל שאזהרה זו היא אזהרה נוספת על שאר האזהרות הנאמרות במצות הצדקה ופי' הרז"ל שענין אזהרה זו היא שנתן לעני כל מה שנתן בפנים צהובות ובעין יפה ולא נחשוב זה החשבון בממוננו אבל תוספת וברכה כי יש בני אדם אע"פ שאין מאמצין לבם ונותנין הצדקה תרע עינם בתתם לעני ועל זה הוסיף אזהרה זו ולפי זה ראוי למנותה כי היא ענין זולת אומץ הלב:

ולא ימצא בך קוסמים עם חוברים התורה אמרה לא ימצא בך מעונן וגו' וחובר חבר וכל אחד מהנמנה בפסוק הזה הוא נמנה אזהרה כמו שנודע מהשרשים, וענין הקוסם הזה הוא האוחז במקלו ואומר אם אלך אם לא אלך וענין חובר חבר הוא המלחש על הנחשים ועל העקרבים כדי שלא יזיקו:

מצוה פ

ולא תעביר בנך. ולא תשחית זקנך. ולא תחוס עינך. לכלות הצוררים:

כבר פי' למעלה העברה זו מה היא ואין כאן תוספת אזהרה במנין. ולא תשחית זקנך ללחץ המשקל השמיט המשורר ז"ל לשון פיאה שהרי לשון הכתוב הוא ולא תשחית את פאת זקנך ואמר במס' מכות (כ') ועל הזקן חייב חמש שתים מכאן ושתים מכאן ואחד מלמטה כי פאה הוא לשון סוף והלחיים יש להם רוחב וכל קצה מהם הוא פאה על כן הם שתים מכאן ושתים מכאן ושבולת הזקן מלמטה גם הוא פאה ואף על פי שהם חמש מלקיות לא נמנה אותן חמש אזהרות, ומכאן הביא ראיה הרמב"ן ז"ל שאין מונין לאו שבכללות על פי המלקיות אלא לפי הענינים הנכללים בו אם הם חלוקים ימנה כל אחד ואם אינם חלוקים ימנה האחד לבדו וחלק בזה על הרז"ל כמו שכתבתי בשרשים:

ולא תחוס עינך וגו' הנה הרמב"ם ז"ל מנה לאו שלא לחוס על נפש הרודף והביא ברייתא שבספרי וקצותה את כפה מלמד שאתה חייב להצילו בכפה ומנין שאם אין אתה יכול להצילו בכפה שהוא חייב להצילו בנפשה ת"ל לא תחוס עינך וכו' מה מבושיו מיוחד שיש בו סכנת נפשות והרי הוא בוקצותה את כפה. והרמב"ן ז"ל הוסיף אזהרה שלא לחמול על נפש הרוצח מאמרו ונתנו אותו ביד גואל הדם ומת לא תחוס עינך ואמר בספרי שאם תאמר הואיל ונהרג זה למה אנו באין לחוב בדמו של זה ת"ל לא תחוס עינך עליו האמור בעדים זוממין מה נשתנה מהאחרים והרז"ל כתב שלא לחוס על ההורג חבירו או

חסרו אבר בהריגתו או בפירעון הקנס שנאמר לא תחוס עינך עליו ובערת דם הנקי ונ"ל שלא היתה אזהרה זו כתובה בנוסחתו של הרז"ל שהגיעה ביד הרמב"ן ז"ל ע"כ הוצרך להוסיפה אבל תמה אני למה כלל הרז"ל לא תחוס עינך דעדים זוממין שהוא פרעון קנס שהוא דמי אברים הכתוב בהם עם הריגת רוצח והראוי למנותה אזהרה מיוחדת כמו האזהרות האחרות ומ"מ צ"ע בדברי המשורר ז"ל שהוא לא ביאר לא זה ולא זה אלא בעובד ע"ז שהם צוררים לנו שגם בהם כתוב בפ' עקב לא תחוס עינך עליהם וכן כתב בה"ג ז"ל לזה סמך לזה ולא תכרות להם ברית ולאלהיהם וגו' ולא נמצא לאחד ממוני המצות האחרוני' שמנה לאו זה לפי שהוא בכלל לא תחי' כל נשמה וכבר נזכר למטה:

מצוה פא

ולא תכרות להם. ברית לאלהיהם. ולא תעשה כהם. בורות נשברים:

אזהרה היא שלא לכרות ברית לשבעה עממים ולא להניחם על עבודתם הזרה שנאמר לא תכרות להם ברית ולאלהיהם ואזהרה זו ראויה לבוא במנין כשאר המצות הנוהגות בשבעה עממים להיותה נוהגת לדורות כל זמן שימצא אחד מהם בעולם כמו שנתבאר בשרשים במצות לא תעשה:

ולא תעשה כהם בורות נשברים. אינו לאו מיוחד אלא כולל כל מיני ע"ז כענין שנאמר אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בורות בורות נשברים:

מצוה פב

ולא תלך אתם. בחקות משמרתם. ולא תחיה אותם. ולא תחון צרים:

לשון ספרי ובחוקותיהם לא תלכו בנימוסות שלהם ובדברים החקוקים להם כגון טרטיאות וקרקסיאות והאסטריות ר' מאיר אומר אלו דרכי האמורי שמנו חכמים ר' יהודה אומר שלא תנחור ולא תגדל ציצית ולא תספר קומי ואמר עוד השמר לך פן תנקש אחריהם שלא תאמר הואיל והן יוצאין בארגמן אף אני אצא בארגמן הואיל והן יוצאין בתלוסין אף אני אצא בתלוסין והוא מין ממיני הזיון:

ולא תחיה היא אזהרה נמנית כשאר אזהרות שבעה עממים כמו שנבאר:

ולא תחון היא אזהרה שלא ליתן להם חן ולומר כמה נאה גוי זה כמו שהזכירו בע"ז בבלי ובירושלמי אמרו ולא תחנם בלא תעשה ודברים אחרים נכללו בזה:

מצוה פג

בארצך לא ישכנו. ובם לא תתחתנו. ומשכית לא תתנו. כהבלי שוא נכרים:

אזהרה היא שלא להושיב עובדי ע"ז בארצינו שנאמר לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי וסמכו לזה לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע לא במכירה ולא בשכירות אא"כ

קבלו עליהם שלא לעבוד ע"ז שהרי התורה נתנה טעם באזהרה זו פן יחטיאו אותך לי ואם קבל עליו שלא לעבוד ע"ז ולא יחטיא הרי זה גר תושב שאנו מצווין להחיותו ואזהרת לא תתחתן בם היא שלא לישא אחת משבעה עממין דרך חתנות וכן אמרו בגמ' ע"ז דרך חתנות אסרה תורה. ואזהרת אבן משכית היא שלא להשתחוות על גבי אבן אפי' בבתי כנסיות ועל כן נהגו לפרוש מחצלאות או גמי בבתי כנסיות ושלא לרצוף אותן באבנים. וכן הוא מפורש בגמרא מגילה ובספרי אמרו לא תתנו בארצכם, בארצכם אי אתם משתחוים על האבנים אבל אתם משתחוים על האבנים שבמקדש. האומות הם שומרים הבלי שוא כאמרו שנאתי השומרים הבלי שוא וכף הדמיון היא חוזרת אל השומרים לא אל הבלי שוא וכאלו אמר השומרים הבלי שוא:

מצוה פד

ולא תשאיר עונה. בעיר עלי תזנה. והיא לא תבנה. אבל החרם תחרים:

אזהרה היא שלא לבנות עיר הנדחת היא המזנה על האל ית' שמו ועובדת זרים. ואמר המשורר ז"ל שלא ישאיר שם ער ועונה אבל יחרים אותה כל זכורה והנשים והטף והאזהרה הכתובה בזה בתורה היא והיתה תל עולם לא תבנה עוד:

מצוה פה

וחרם לא נבק. בארצך לא תדבק. והיתה תל אבק. כמהפכת זרים:

גם הזהירה תורה שלא ליהנות כלל מממון של עיר הנדחת שנאמר ולא ידבק בידך מאומה מן החרם, ונבק הוא ענין ריקות מן ונבקה רוח מצרים, ומה שבא בשני בתים אלו אינו אלא להשלים השיר כי כבר הוזכר במצות עשה הראוי להזכיר שם. והנה המשורר ז"ל שכח אזהרה אחת דומה לזו בענין החרבן והשממון והיא שלא לעבוד בו ולא יזרע ואני תמה למה לא נמנה אותה שתים שהרי הם ענינים חלוקים זה מזה. וכיון שלא הוצרכו שניהם לתשלום הענין היה ראוי למנותן שתים כמו שנודע מהשרשים. ותניא בספרי יכול יהא אסור לסרוק שם פשתן וכו' ת"ל אשר לא יעבד בו ולא יזרע זריעה בכלל היתה ולמה יצאתה להקיש אליה מה זריעה מיוחדת שהיא חובת קרקע יצאו אלו שאינם חובת קרקע. ומזה נראה שבאו לתשלום הענין:

מצוה פו

ועמוני תפזר. ומואבי תבזר. ולא יבא ממזר. בסוד עם נבחרים:

הרמב"ם ז"ל מנה עמוני ומואבי לאו אחד. והרמב"ן ז"ל השיב עליו שאין זה לאו שבכללות שנמנה אחד לפי שהן גופין מחולקין ואי אפשר לעמוני שיהיה מואבי ולא למואבי שיהיה עמוני. אבל הרמב"ן ז"ל כתב בתפיסתו בזה ענין בלתי מובן אצלי וזה

לשונו ואם בא העמוני על בת ישראל ובא המואבי עליה בשתי התראות אף היא לוקה שתים שאפי' בשם אחד שנינו (מכות כ') אמר לו אל תשתה אל תשתה חייב על כל אחת ואחת ואם התרו בהם מתחלה על העמוני ועל המואבי שניהם פטורי' על ביאה שניה דהתראה תוך כדי דבור בעינן משום דאמרינן אשתלי כדאמר בפ"ק מכתובות ואי אפשר לאיש אחד שיהיה עמוני ומואבי עד כאן דברי רבינו ז"ל ואיני יודע איך יכריחנו זה למנות עמוני ומואבי שתי אזהרות שאיני מוצא שתי מלקיות בשתיהם אלא בזה אחר זה ובשתי התראות ומה הפרש בין עמוני ומואבי לעמוני ועמוני בשניהם יש שתי מלקיות כשהן שתי ביאות בשתי התראות אבל היה ראוי לרבינו ז"ל לומר שאם באו על ישראלית עמוני ומואבי בהתראה אחת בבת אחת כגון זה כדרכה וזה שלא כדרכה שהיא לוקה שתי מלקיות משום עמוני ומשום מואבי דהוי כאוכל חלב ודם בהתראה אחת תכ"ד ולא הוי כאוכל חלב ודם וחלב מהטעם שכתב הוא ז"ל שא"א לעמוני להיות מואבי ולא למואבי להיות עמוני ובהלכות סנהדרין כשמנה הלאוין שלוקין עליהם מנאן בשני לאוין אלא שבאותו מנין שמנה שם אינו שומר סדר הלאוין שמנה בספר המצות כמו שכתבתי בשרשים:

תבזר כמו תפזר כמו בזר עמים ורכוש להם יבוזר והרמב"ן ז"ל הכניס במנין המצות אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה ובבני עמון אל תצורם ואל תתגר בם. ובשעיר אל תתגרו בם כי לא אתן לכם מארצם עד מדרך כף רגל והן ג' אזהרות ובה"ג ז"ל לא מנאן וגם הרמב"ם ז"ל לא מנאן ונתן טעם לזה היותן מצות שעה ולא לדורות והוא ז"ל הכניסן בחשבון לפי שהתורה נתנה טעם ללאוין אלו כי לבני לוט נתתי את ער ירושה כי ירושה לעשו ואין קרוי ירושה אלא הדבר הניתן לדורות ומהטעם שהוצאנו ממנין המצות דבר שאינו נוהג לדורות להיות לשון התורה מורשה קהלת יעקב ודבר שהוא לשעה אינו ירושה מזה הטעם בעצמו ראוי לנו להכניס אזהרות אלו במנין כדי להיות ארצות אלו להם ירושה אנו מוזהרים שלא ליטלן מהם לדורות ואינן מצות שעה והביא ראיות לדבריו ממה שהזכירו במדרשות שדוד המלך הוצרך להתנצל לסנהדרין על הלחמו בהם מפני שהם פרצו הגדר תחילה וגם בירושלמי דר"ה פ"ק הזכירו שדוד נענש שלא נמנו לו בכלל שני מלכותו ששה חדשים שנלחם יואב באדום ומה שאמר הכתוב וירשו הנגב את הר עשו הר שעיר הוא מפני שבא סנחריב ובלבל כל העולם. ואין דבריו מוכרעים לי שהרי עשרה עממים נתן הקב"ה לאברהם אבינו במעמד בין הבתרים וקיני וקדמוני וקניזי הוא שנתן לאדום עמון ומואב ועתידין ישראל לירש אותם כמו שכתוב עמון ומואב משלוח ידם ובני אדום משמעתם וכן כתב רש"י ז"ל מהמדרש בפ' לך לך וכן אמר בירושלמי

בפ' האשה נקנית אמר ר' חלבו בשם ר' יוחנן אבותיך ירשו ארץ שבעה עממים ואתם עתידין לירש עשרה עממין שלשה אחרניתא אלין קיני וקניזי וקדמוני וגם הרז"ל בחדושי התורה בפרשת שופעים כתב כי פרשת ואם ירחיב ה' אלקיך את גבולך כאשר דבר לך וגו' ויספת לך עוד שלש ערים שהיא עתידה בהבטחה לנחול קיני וקניזי וקדמוני וזהו שכתוב בפרשה עצמה ונתן לך את כל הארץ הזאת אשר דבר לתת לאבותיך ואם כן אינה מצוה לדורות כיון שהיא תלויה בזמן כמו שנודע מהשרשים אבל זה הוא למי שסובר שקיני וקניזי וקדמוני הם שעיר עמון ומואב והוא דעת ר' יהודה אבל ר' מאיר ור' שמעון אינם אומרים כן בפ' חזקת הבתים וכן בירושלמי יש בין התנאים מחלוקת בזה בפ' האשה נקנית ולא יצא הדבר עדיין מידי ספק לפי שבמדרש דרשו כי לא אתן לכם מארצם עד מדרך כף רגל עד שיבוא יום דריסת הרגל על הר הזיתים וכו' ואין זה מפני בלבול סנחריב:

ולא יבוא ממזר הוא הבא מן העריו' שיש בהן כרת חוץ מן הנדה, בסוד כמו בקהל בסודם אל תבוא נפשי ושלשה אלה עמוני ומואבי וממזר אסורים בבת ישראל ויש הפרש ביניהם שנקבות עמוני ומואבי מותרות וממזרת אסורה:

מצוה פז

ולא תדרוש שלומים. לאכזרים וקמים. ולא תשים דמים. להציב מכמורים:

מה שקרא עמון ומואב אכזרים וקמים לפי שטעם אסור עמון הוא על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים וזאת אכזריות גדולה וטעם אסור מואב אינו מפני זה שהרי הם קדמו אותם כמו שכתוב אכל בכסף תשבירני ואכלתי כאשר עשו לי בני עשו והמואבים אבל הוא מפני ששכר עלינו את בלעם בן בעור כאומרו ואשר שכר עליך את בלעם, והנה שני טעמים נתנה התורה בהם הראשון בעמוני הנז' ראשון והשני במואבי הנז' שני ואלו הן הקמים שקמו עלינו להכריתנו לולי יי' שהיה לנו ויהפוך הקללה לברכה:

ולא תשים דמים היא אזהרה כמו שדרשו בספרי ועשית מעקה לגגך מצות עשה ולא תשים דמים מצות לא תעשה והיא אזהרה שלא יעמוד סולם רעוע בתוך ביתו ולא יגדל כלב רע כמוזכר בב"ק ובכתובות וכן כל כיוצא בזה כמוזכר בשקלים ירושלמי. ומכמורים הם מכשולים ורשתות וכן כתוא מכמר שמובנו כתוא ברשת:

מצוה פח

ולא תהרוג נקיים. וצדיקים עניים. ולא תעזוב לויים. ולא ינחלו ערים:

מי שעבר עבירה שחייבים עליה מיתה ואין עליו עדות מקובלת בדרכי התורה אע"פ שהדבר ברור שעשה אותה עבירה זהו הנקרא נקי וצדיק בלשון התורה אע"פ שלפי

מעשיו אפשר היותו רשע למות אבל לפי דינו הוא נקי וצדיק ועל זה הוזהרנו שלא להורגו אמר במכילתא ראוהו רודף אחר חבירו להרגו והתרו בו ואמרו לו ישראל הוא בן ברית הוא אם הרגת אותו תהרג והעלימו עיניהם ומצאוהו הרוג ומפרפר והסייף מנטף דם מיד ההורג שומע אני יהא חייב ת"ל ונקי וצדיק אל תהרוג, עוד אמר היה אחד מעידו עובד לחמה ואחד מעידו עובד ללבנה שומע אני יצטרפו ת"ל ונקי וצדיק אל תהרוג והרמב"ם ז"ל מנאן א' אבל הרמב"ן ז"ל מנאן שתים כמו נא ומבושל ואתנן ומחיר ועמוני ומואבי והם שני ענינים לא ראי זה כראי זה האחד שאם יצא זכאי בדינו ואמר אחד יש לי ללמד עליו חובה אין מחזירין אותו ואם יצא חייב ואמר אחד יש לי ללמד עליו זכות מחזירין אותו שכן הוא נדרש בגמ':

ולא תעזוב לויים היא אזהרה נמנית וכבר אמרו בספרי השמר לך בלא תעשה פן תעזוב את הלוי בלא תעשה:

ולא ינחלו ערים אזהרה היא שלא יקחו כל שבט לוי חלק בארץ שנ' לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה והרמב"ם ז"ל חלק לאו זה לשני לאוין האחד שלא ליקח חלק בארץ והשני שלא ליקח חלק בבזה שהרי בספרי פי' חלק בבזה ונחלה בארץ ואע"פ שבאו בלאו א' ולפי דעתו בלאו שבכללות לא היה לו למנותו כי אם בלאו אחד נתן הרז"ל טעם בזה לפי שהתורה חלקתו לשני לאוין שהרי במקום אחר כתיב ונחלה לא יהיה לו וזה הלאו הוא מיוחד בנחלת הארץ ונשאר הראשון בבזה ע"כ מנאן שתי אזהרות. גם הוא ז"ל כתב שאע"פ שבפסוק אחר באו שתי אזהרות בזה לכהנים לבד והוא אומרו לאהרן בארצם לא תנחל וחלק לא יהיה לך בתוכם ופי' ז"ל (גם) בארצם לא תנחל בשעת חלוק הארץ וחלק לא יהיה לך בבזה ועם כל זה אין ראוי למנות אזהרות אלו לפי שהאזהרות האלו הן נכללות בראשונות שהרי בכלל שבט לוי הם הכהנים ולא נכפלו בכהנים לתוספת מנין אלא לחזוק והביא ראיה ממה שאמרו ז"ל שכהן גדול בגרושה אינו לוקה אלא אחת ואינו חייב שתים אחת משום כהן הדיוט ואחת משום כהן גדול וכמו שלא חייבנו כהן גדול בגרושה אלא אחת כן לא נחייב כהנים בנחלה ובבזה כי אם אחת שהם בכלל השבט הם:

מצוה פט

ולא תדרוש אל מת. אשר אין עמו אמת. והמכשף הצמת. אשר ערום יערים:

התורה אמרה לא ימצא בך וגו' ודורש אל המתים. ופי' בגמ' סנהדרין זה המרעיב עצמו והולך ולן בבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח טומאה ולפי שאין זה אלא מפעולות הדמיון אמר המשורר ז"ל שאין בזה הפועל אמיתות כלל:

והמכשף הצמת יש במכשף לאו יתר על מצות עשה שבמחוייבי מיתת ב"ד והוא אמרו מכשפה לא תחיה ואם ב"ד לא המיתוהו עוברים בלאו זה והחמירה התורה בזה יותר מבמחוייבי מיתה לפי שהמכשף יודע להערים להנצל מן המיתה על כן הזהירה התורה לבטל ערמתו בכל מה שאפשר כי הסנהדרין בקיאין הן בכשוף ובביטולו ע"כ אמר אשר ערום יערים:

מצוה צ

ולא תסיג גבול. במצות שוכן זבול. ולא תשחית עץ יבול. בעת תבנה מצורים:

התורה אמרה לא תסיג גבול רעך אשר גבלו כלומר בקרקע שנחלק במחיצה אסור לשנות המחיצה להכניסה ברשות חבירו למען הרחיב את גבולו ואמרו בספרי לא תסיג גבול רעך והלא כבר נאמר לא תגזול ומה ת"ל לא תסיג גבול רעך מלמד שכל העוקר תחומו של חבירו עובר בשני לאוין יכול אף בחוצה לארץ כן ת"ל בנחלתך אשר תנחל בארץ ישראל עובר בשני לאוין בחוצה לארץ אינו עובר אלא בלאו אחד כלומר משום לא תגזול אם כן לאו זה הוא מיוחד בארץ ישראל וראוי להכניסו במנין. והשם ית' הוא שוכן זבול והוא בית המקדש שנ' בנה בניתי בית זבול לך או הוא השמים שנקראו זבול שנ' שמש ירח עמד זבולה וכמו שנז' במסכת חגיגה:

ולא תשחית עץ יבול היא אזהרה שלא לקוץ אילן מאכל דרך השחתה שנ' לא תשחית את עצה והוכפל לאו זה באמרו כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות ואין כאן שני לאוין כי שניהם בענין אחד ובסוף מכות אמרו שהקוצץ אילנות טובות עובר משום ואותו לא תכרות. בעת תבנה מצורים, והוא לשון התורה ובנית מצור:

מצוה צא

ואל תחלל בתך. להזנות מדעתך. ולא תשיב אשתך. בלכתה לאחרים:

הרמב"ם ז"ל כלל לאו דאל תחלל את בתך להזנותה בכלל לאו דלא תהיה קדשה ופי' הרז"ל שזה הלאו הוא מזהיר שלא לבעול בלא כתובה וקדושין והרמב"ן ז"ל תפס עליו בזה ואמר שאין בזה לאו שהכתובה אינה אלא מדרבנן והקידושין הם מצוה מן התורה בקנין האשה על כן הוא מפרש שאיסור זה אינו אלא במי שאין קדושין תופסין בו. וכתב הרז"ל שאין זונה בין באתנן בין בכהן אלא במי שאין לו קדושין עליה כחייבי כריתות ומיתת בית דין או כותית ושפחה אבל בחייבי לאוין ועשה אינה קרויה זונה והוא הדין בענין לאו דאל תחלל את בתך להזנותה וכן הראב"ד ז"ל השיג על הרז"ל במה שכתב בחבורו כי הזונה היא הנבעלת לאסור לה איסור השוה בכל ואפי' מחייבי לאוין ועשה וכתב עליו הרז"ל שזהו שבוש ואני לא נתיישב שכלי בזה, ואפשר לי להעמיד דברי

הרמב"ם ז"ל שהרי בגמ' לא פסקו אלא (*) דקיימא לן כר' אליעזר דאמר פנוי הבא על הפנויה לא עשאה זונה אבל שצריך שיהיה עם זה שתהיה מאותן שאין קדושין תופסין בה לא מצינו שפסקו בזה כלל וראוי לנו לחקור בסוגיות התלמוד ולפסוק הלכה כסוגית התלמוד והרי בפ' עשרה יוחסין הביאו ברייתא דגר עמוני ומואבי מצרי ואדומי כותי וחלל וממזר שבאו על הכהנת פסולה לכהונה ולתרומה ובפ' אלמנה לכהן גדול הביאוה גם כן ואמרו שם אשכחן לתרומה לכהונה מנין קל וחומר הוא וכי מזהירין מן הדין גלויי מילתא בעלמא הוא. ונשאר עתה לנו לשאול מאי זה שם הוא לוקה כהן הבא עליה והרמב"ם ז"ל בפי' המשנה בפ' הערל גבי הא דתנן פצוע דכא וכרות שפכה הן ועבדיהם אוכלים נשיהם לא יאכלו פי' דטעמא משום דמשוי לה זונה ורש"י ז"ל פי' משום דמשוי לה חללה ואין פי' נכון דהא קיימא לן בקדושין דאין חללה אלא מאיסורי כהונה ונתקיים פי' הרמב"ם ז"ל וכן ראיתי לרשב"א ז"ל בחדושיו ריש פ' הערל ולר"ן בפ' עשרה יוחסין נראה שהסכמת האחרונים ז"ל היא כן ואם כן אפשר הוא לפסוק דזונה הויא אפי' מאיסורי לאו ועשה. והרמב"ן ז"ל כתב שאין ראוי לפסוק אלא כחכמי' ז"ל שאומרי' אין זונה אלא גיורת ומשוחררת ושנבעלה בעילת זנות ומפ' הרז"ל כגון אותן שאין בהם קדושין וכן פי' בתוספות והביא ראיה ממה שאמרו בפ' החולץ על חייבי כריתות כיון שבעלה עשאה זונה ואין זו ראיה שלא תהיה ביאת חייבי לאוין זנות שזה לא נאמר שם אלא לומר שכמו שכ"ג הבא על האלמנה ונתחללה כן הבא על הערוה עשאה זונה וכן באותה סוגיא אמר שכמו שהבא על האלמנה פסלה כן כותי ועבד הבא על בת ישראל פסלה והרי בגמ' אמר שגם עשאה זונה א"כ אין מכאן ראיה שלא תהיה זונה מחייבי לאוין אבל רש"י ז"ל הכניס בזה חייבי לאוין כדעת הרמב"ם ז"ל וכן מצאתי לגאון בה"ג ז"ל ויסתייע מזה מכל מה שהזכרתי ואפי' היה פי' התוספות עקר ראוי לנו לפסוק כאותן סוגיות שהזכרתי וכסתם מתני' דריש פרק הערל דמוכח דמחייבי לאו ועשה הוי זונה. ועוד מצינו לשון זנות בחייבי לאוין בסוגיות התלמוד שהרי בפ' הזורק ובפ' הערל אמר שומרת יבם שזינתה ואע"פ שבענין פסול כהונה אין יוצא לנו מכל זה כלום דבין משום חללה בין משום זונה לוקה. אבל יוצא לנו מזה לענין אתנן ולענין אל תחלל את בתך להזנותה אם יש בכלל זה כל ביאה שתהיה בעבירה ואפי' חייבי עשה ובתמורה פ' כל האסורין בפלוגתא דאביי ורבא בזונה כותית וזונה ישראלית אי אתננה אסור וכהן הבא עליה אם לוקה אם לאו ואסיק רבא התם דהא לא קי"ל כר' אליעזר דפנוי הבא על הפנויה עשאה זונה היינו כשבא על פנויה שלא זינתה כלל אבל היכא דזונה היא מעיקרא מסתמא נמי אתננה אסור ואי לאו זונה היא עד דאמר לה הילך אתננך

ובודאי דקי"ל כרבא בר מיע"ל קג"ם. והא דבפ' מעשר בהמה מייתו הא דאביי דאמר אתננה מותר ולא מייתי הא דרבא משום דלפרושי הא דתנא תנא קמיה דרבא אצטריכי ליה ואנן לא סבירא לן כותיה אלא כמסקנא דרבא ואביי נמי לא פליג עליה אלא באתנן ומודה שהכהן הבא עליה לוקה והרי זה כדברי הרמב"ם ז"ל שזאת המוכנת לזנות היא הקדשה שאסרה תורה וכמו ששנינו בספרי לא תהיה קדשה אזהרה למזנה כענין שנ' לא היתה בזה קדשה. ואין בה אלא לאו ואתננה אסור וה"ה לשאר איסורין השוין בכל דהא לענין איסור כהונה כלן שוין וכיון שנתפרש בקדשה שאתננה אסור הוא הדין דשארה משום פסול זנות הן פוסלין והוא הדין ללאו דאל תחלל את בתך להזנותה שהיא אזהרה לאב שלא יושיבנה בקובה של זונות או שלא ישכיר אותה שלא יטעה לומר כיון שזכתה לו התורה קנסה שיוכל להפקירה וליטול ממנה שכר או למחול זה הזכות כשאר זכות שיש לו בה על כן באה האזהרה הזאת כמו שפי' בזה הרמב"ם בחיבורו הגדול ובס' המצות וכל דבריו אני רואה עולים כהלכה זולתי מה שכתב הוא ז"ל בחבורו הגדול החלל הבא על בת ישראל עשאה זונה ותמה הוא שהרי אין ביאתו בעבירה שהרי לא הוזהרו כשרות לינשא לפסולין ומ"ש בגמ' לוקה עליה אינו אלא משום חללה שהרי נבעלה לפסולי כהונה ומ"מ נראה שהלאו הזה הוא לאו שבמנין ואינו בכלל לאו דלא תהיה קדשה והלאו הזה הוא אל האב המוסר בתו קטנה לזנות. וראיתי בדבר זה דבר תמה על הרמב"ן ז"ל שהוא ז"ל כתב שהבא על האשה דרך זנות שהוא בלאו דלא תזנה הארץ ממה שאמרו במדרשו של ר' אליעזר בן יעקב מתוך שהוא בא על נשים הרבה ואינו יודע על אי זו מהם בא וכן היא שקבלה מאנשים הרבה נמצא אח נושא אחותו ועל זה נאמר ומלאה הארץ זמה פי' הרז"ל שהוא בכלל ולא תזנה הארץ שזה גורם לזנות אח עם אחותו אלא שעל זה נאמר ומלאה הארץ זמה וזה אי אפשר שהרי בפ' אלמנה לכ"ג אמר דאונס ומפתה אינו פוסל בתרומה ואלו היתה בעבירה היה פוסל כמו ' שלמדו זה שם מכ"ג באלמנה שביאתו בעבירה פוסל ומ"ש שם אנוסה לכ"ע איסורא הוא כבר אמר שם רש"י ז"ל שאינו מן התורה אלא מדרבנן שגזרו על ייחוד הפנויה נראה מתוך פי' שאפי' איסור עשה ליכא ומדרשו של ר' אליעזר בן יעקב אסמכתא בעלמא, והרז"ל הסכים שנמנענו מזה מן התורה מאמרו ומלאה הארץ זמה ואפשר הוא ומ"מ אינו פוסל מן התורה שהרי אין בו לאו כאלמנה לכ"ג. ומה שאמר להזנות מדעתך הוא לומר שאם אתה יודע הדבר אל תעש עצמך כלא יודע:

ולא תשיב אשתך בלכתה לאחרים. מי שגרש את אשתו ונתארסה לאחר אסורה לחזור לראשון בלאו שנ' לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה כמו שהוא מוזכר

בפ"ק דיבמות ובמקומות אחרים: והגאון ז"ל הוסיף ולא תחטיא את הארץ וחזק הרמב"ן ז"ל על ידו שהיא אזהרה לב"ד או לאו נוסף בארץ כהשיג גבול כמו שנודע מהשרשים. ויש בכלל לאו זה מי שזנתה אשתו שאסור לבוא עליה ואם בא עליה לוקה ולמדו זה ממה שאמר אחרי אשר הוטמאה ובפי' אמר בפ"ק מיבמות דקימא עליה בלאו והרמב"ם ז"ל עשאן במנין אזהרה אחת והרמב"ן שתים ואזלי לטעמייהו בענין לאו שבכללות כמו שנודע מהשרשים:

מצוה צב

ולא תשכב אותה. כנדת טומאתה. ואשה אל אחותה. לגלות המקורים:

הנדה ואחות אשתו בחייה שתיהן בכרת והנדה אמרו בכריתות פ' אמרו לו שיש בה שתי אזהרות אחת לו ואחת לה אבל אינה באה במנין כי אם אחת שהרי בפרק ראשון מכריתות כשמנו ששה ושלשים כריתות לא מנו נדה אלא באחת. ומנו הבא על הבהמה והנרבעת לבהמה בשתים. וכן השוחט והמעלה בחוץ. וזאת ראיה שאין ראוי למנות לאו שבנדה כי אם באחת אע"פ שזה זכר וזה נקבה. ואינם כרובע ונרבעת שגוף האיסור אחד הוא והמעשה אחד הוא וכן נהג הרז"ל למנות האזהרות במנין הכריתות. ומה שחשבום לשתי אזהרות אינו לענין שהם נמנין בשתים אלא לומר שאין לנדה ענין ודמיון לשבת ללמוד זה מזה דין מהדינין שאי אפשר לשבת להתחלל על ידי אחר ואי אפשר לבעילת נדה שלא יהיו נזהרין בה שנים: לגלות המקורים, הוא כמאמר הכתוב את מקורה הערה:

מצוה צג

ולא תהיה לאיש זר. בעולת אח נגזר. ולא יאכל מוזר. קדשים מוזרים:

יבמה היא בלאו שנאמר לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר. ומה שאמר בעולת אח נגזר, הוא להוציא מלבן של כותיים שהיו דורשין שאין ייבום אלא לארוסה כמו שהזכירו בראשון מיבמות ובאחרון מקדושין כך נר' לי, ומי שמת בלא בנים נגזר מארץ החיים והרמב"ן ז"ל הוסיף אזהרה אחת והיא דלא ישא החולץ את חלוצתו שנ' ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ופי' ז"ל כיון שלא בנה שוב לא יבנה ובפ' כהן גדול ביבמות אמר שחלוצה היא ממחוייבי לאוין:

ולא יאכל מוזר הוא הזר ונקרא מוזר ברפה כמו מוזר הייתי לאחי. קדשים מוזרים, ר"ל מוכתרים כמו נזר הקדש ע"כ קריאתו בדגש והיא מליצה מוזר עם מוזרים והיא אזהרה נמנית של וזר לא יאכל כי קדש הם ונאמר בקדשי קדשים על כן קראם מוזרים:

מצוה צד

ולא תהיה קדשה. בסוד עדה קדושה. ולא יהיה על אשה. לבושי הגברים:

כבר פי' למעלה ענין לאו זה. ומ"ש בסוד עדה קדושה הוא מאמרם ז"ל לא תהיה קדשה מבנות ישראל ופי' בספרי אי אתה מוזהר עליה באומות ונראה לדעת הבריתא הזאת שהקדשה היא הפנויה העומדת על הדרך מזומנת לזנות עם כל אדם כענין שכתוב איה הקדשה היא בעינים על הדרך וכן שנו שם זו אזהרה למופנה כענין שנ' לא היתה בזה קדשה ואזהרה זו היא לב"ד שלא נניח זה בינינו ואין אנחנו מוזהרים בזה באומות והמתרגם הכניס בלאו זה שלא תנשא בת ישראל לעבד ולפי זה היא מן המנין ואף אם נפרש אותו לפנויה המזומנת לזנות יכולני להכניס במנין אל תחלל את בתך הוא לאב ולא תזנה הארץ למזנה עצמו וזה הלאו אל הזונה:

ולא יהיה על אשה וכו', היא אזהרה שלא תלבש האשה מלבוש המיוחד לאנשים כי זה גורם לזנות של לא יהיה כלי גבר על אשה:

מצוה צה

ולא ילבשו אנשים. לבושי הנשים. ולא יהיו קדשים. בבנים נכשרים:

זו אזהרה אחרת היא לזכרים שלא יתקשטו בתכשיטי הנשים ואפילו ללקט לבנות מתוך שחורות שנא' ולא ילבש גבר שמלת אשה:

ולא יהיו קדשים, היא אזהרה על הזכור ואינה נמנית לפי שהיא בכלל ואת זכר לא תשכב משכבי אשה שהיא אזהרה לשוכב ולנשכב לא תשכב קרי בה לא תשכב כמדרשו של ר' עקיבא בסנהדרין והבא על הזכור והביא זכור עליו בהעלם אחד אינו מביא אלא קרבן אחד ואין הלכה כר' ישמעאל דאמר חייב שתים השני משום לא יהיה קדש מבני ישראל, ואמר בספרי מבני ישראל אתה מוזהר ואי אתה מוזהר עליה באומות והיא אזהרה לב"ד למנוע אנשים מזומנים לזכור ואזהרה זו לבני ישראל שכל באומות אין אנו מוזהרין עליהם שלא הוזהרנו עליהם אלא על ע"ז, ולפי ברייתא זו היה ראוי להכניס שני לאוין אלו לא תהיה קדשה ולא יהיה קדש וכ"ש לדעת אונקלוס ע"ה שהכניס בזה אסור שפחה. אבל על מדרש התלמוד סמכנו בזה וכן הבא על אביו ועל אחי אביו יש להם אזהרות מיוחדות ואינן בכלל ולא יהיה קדש ולא בכלל ואת זכר לא תשכב כמו שאכתוב למטה בע"ה:

מצוה צו

ולא תרדה בחרי. כאחיך העברי. ולא תמליך נכרי. כי אם בן חורים:

אזהרה היא שלא נמשול בחרון אף ובדרך נקמה בעבד עברי להשתמש במה שאין לנו צורך בו אלא כדי לייגעו או שלא ימצא מרגוע לנפשו והוא אמרו איש באחיו לא תרדה בו בפרך. ואמר בספרא שלא תאמר לו החם את הכוס הזה והוא אינו צריך (זהו לשונם)

וכ"ש עבודה קשה יותר על זה. ואם מכר עצמו לכותי וידינו תקיפה עליו נזהירהו מזה שנא' לא ירדנו בפרך לעיניך. ואמר בספרא אי אתה מצווה בו אלא לעיניך והיא אזהרה אחרת זולת הראשונה. ולא תמליך נכרי וכו', היא אזהרה שלא נמליך עלינו מלך איש אשר לא מזרע ישראל ואפי' נתגייר או נשתחרר שנא' לא תוכל לתת עליך איש נכרי זו מצות לא תעשה ודוד זכה בכתר מלכות:

מצוה צז

ולא ירבה נשים. וסוסים ופרשים. ולא ישיב חפשים. לארץ המצרים:

המלך מוזהר שלא ירבה לו נשים שנאמר ולא ירבה לו נשים וביארו הם ז"ל יותר על י"ח נשים הוא רבוי המוזהר שהרי דהמע"ה היו לו ו' נשים ואמר לו הקב"ה ואם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה. ואין הפלגשים בכלל וכן הוא מוזהר שלא להרבות סוסים ואפי' סוס אחד לרוץ לפניו או סוס אחד בטל אסור לו אלא סוס לעצמו וסוסים לפרשיו ומ"ש המשורר ז"ל וסוסים ופרשים אינו מדוקדק שהרי אינו אסור להרבות פרשים ולא באה אזהרה אלא על הסוסים ובן גנאח ז"ל היה אומר כי גם הסוסים נקראים פרשים ולא הודו לו. ומ"ש ולא ישיב חפשים, היא אזהרה לעם שלא ישובו מצרים. וכבר כתב בצל נוף לא תחסו והחזיר בכאן לתת טעם לאסור רבוי סוסים שהוא אסור כדי שלא ישובו ישראל שהם חפשים למקום עבודתם:

מצוה צח

ולא יסור לבבו. בסוסי מרכבו. כספו וזהבו. וחמדות אוצרים:

התורה לא נתנה טעם שלא יסור לבבו אלא ברבוי הנשים אבל המשורר ז"ל לא דקדק בזה ונתן טעם לרבוי כסף וזהב שהיא אזהרה שלישית למלך שלא ירבה כסף וזהב וחמדת אוצרים יותר מהצריך לו לתת לפרשיו ולחיילותיו וטעם מצוה זו כדי שלא ירום לבבו ויתגאה ואם המלך הוא מוזהר מהגאוה כ"ש שאר העם ומכאן יש רמז לאיסור גאוה:

מצוה צט

ולא תמכור עברי. כממכרת נכרי. ולא תתעב מצרי. בבואו למגורים:

אזהרה היא שלא למכור עברי דרך גנאי שנאמר לא ימכרו ממכרת עבד ואמר בספר' שלא יעשה סמטא ויעמידה על אבן הלקח ויכנס בזה אזהרה לגונב נפש מישראל ואם מכרו חייב מיתה. ואני תמה למה לא נחלק לאו זה לשתי אזהרות כיון שיש בהן אזהרות משונות בעושיהן זה באזהרה וזה בחנק כמו אלקים לא תקלל:

לא תתעב אדומי ולא תתעב מצרי, כשיתגייר המצרי הוזהרנו עליו שלא לתעבו ולהרחיקו מהתחתן בישראל אחר ג' דורות שנאמר לא תתעב מצרי, ולשון למגורים הוא מענין גירות כלומר כשיתגייר:

מצוה ק

ולא תתעב אדומי. בבואו להדומי. ולא יבוא בעמי. פצועים ושבורים:

אזהרה אחרת שלא לתעב זרע עשו שנאמר לא תתעב אדומי אבל נקרבהו בחתון אחר ג' דורות, ענין בבואו להדומי הוא לומר שיבוא תחת רגלי השכינה מענין והארץ הדום רגלי. כבר הזכרתי למעלה שהרמב"ן ז"ל הוא מוסיף אזהרה אחת בכאן והיא אל תתגרו בם: **ולא** יבוא בעמי, היא אזהרה שלא ישא מי שנפצעו גידיו וביציו בת ישראל שנאמר לא יבוא פצוע דכא וכרות שפכה והכל אזהרה אחת כמו שכתבתי בשרשים:

מצוה קא

ולא תצא עברית. אשר תקח בברית. כצאת אמה נכרית. בראשי איברים:

הרמב"ם ז"ל כתב כי לא תצא כצאת העבדים אינו לאו בא במנין אבל הוא שלילה כלומר אין נוהג בה דין יציאה בראשי איברים כמו שהוא נוהג בעבדים כנענים וכתב הרז"ל שהוצרך הכתוב לשלול ממנה דין זה שלא נלמוד דין זה בק"ו מעבדים כנענים והביא ראיה ממ"ש במכילתא לא תצא כצאת העבדים אינה יוצאה בראשי איברים כדרך שהכנענים יוצאים. אבל הגאון בה"ג ז"ל הכניסו במנין המצות והרמב"ן ז"ל כ' שאין בכתוב לאו ולא עשה שיהיה לשלילות שלא יכנס במנין אלא א"כ היה צריך הכתוב לאותו שלילות אבל אם אינו צריך לאותו שלילות הוא נכנס במנין המצות והביא ראיה לזה ממחלקותם של ר' ישמעאל ור' עקיבא בג' מקומות וקנא את אשתו, לה יטמא, לעולם בהם תעבודו שר' עקיבא דורש אותם חובה ור' ישמעאל דורש אותם רשות לפי שהן צריכין לשלול אותן מהם אותו דין שהיה על דעת שיהיה נוהג בהם. וא"כ צריך עיון בלא תצא כצאת העבדים אם היא שלילה למה היה צריך הכתוב לשלול דין זה ממנה ומאין היה לנו לדון בה דין זה עד שהוצרך לשלילה הזאת. ומה שכתב הרמב"ם ז"ל שהיה עולה על דעתו שינהוג זה בה מדין עבד כנעני חלק עליו הרז"ל לפי שיציאת עבד כנעני בראשי איברים הוא קנס ואין למדין מן הקנסות וכאמרם ז"ל ממונא מקנסא לא ילפינן ואמר חדוש הוא שחדשה תורה בקנס. וכן אמרו מה למוציא שם רע שכן בקנס. וכתב הרז"ל שזהו דעת הגאון בה"ג ז"ל שמנה לאו זה והוא ז"ל פי' ענינו שאם האדון רוצה להוציאה מביתו כשהפיל את שנה הוא עובר בלאו אבל תעמוד אצלו ויתן לה דמי שנה שמא יהיה דמי שנה יתר על פדיונה שמא ייעדנה לו או לבנו וכן אפשר שיהיה לאו זה

לאביה שלא יוציאנה מביתו של אדון בעל כרחו בראשי אברים אבל תשאר אצלו והוא יתן לה דמי שנה אבל הרז"ל נסתפק בזה לדונו בשלילה ושיהיה הכתוב צריך לשלילה זו מטעם אחר שלא כטעמו של הרמב"ם ז"ל ואמר שאם פרשת ראשי אברים היא כוללת כל העבדים בין עברים בין כנענים כפשטה בודאי הכתוב צריך לשלילה זו ואינו בא במנין אבל אם הכתוב אינו כולל באותה פרשה עבדים עברים אין אנו צריכין לשלילה זו ועל כרחנו לאו זה שלא תצא כצאת העבדים הוא במנין הלאוין ונראה לרז"ל שבמחלוקת היא שנויה אם עבד הכתוב בתורה סתם הוא נכלל בו עבד עברי או לא כמו שנראה במכילתא בפסוק כי יכה איש את עין עבדו ובפסוק וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט. והצריך הרז"ל בזה עיון גדול ודקדוק גדול בתלמוד ולא היתה לו הסכמה בזה. ומכל מקום למנינו של הרז"ל הסכים ולא הכניסו במנין:

מצוה קב

ולא יבגוד גבירה. והפדה במחירה. ולא ימשול למכרה. כיתר ממכרים:

מה שהזכיר המשורר ז"ל ולא יבגוד גבירה וכו' אין בזה לאו בענין אמה עבריה אשר בה הם הדברים. ועניין הפדה בכלל מצות עשה היא. ומפ' האזהרות ז"ל הכניס בזה שתי לאוין ביפת תואר אחת ומכור לא תמכרנה בכסף והב' לא תתעמר בה ובאמת שהן שני לאוין באין במנין הא' מזהיר שלא למכרה אחר שבא עליה והב' מזהיר שלא ישתמש בה. אבל לא ימשול למכרה היא אזהרה שלא ימכור האדון אמה עבריה לזולתו כמוזכר בפרקא קמא מקדושין:

מצוה קג

ולא יגרע אותה. שארה וכסותה. ומשכב עונתה. בקחתו בת אחרים:

אזהרת שאר כסות ועונה הוא כולל בת ישראל עם האמה כי כן כתי' כמשפט הבנות יעש' לה:

מצוה קד

וארבע נשים הן. אסורות לכהן. והאחת מהן. כשרה לאחרים:

כהן הדיוט נאסרו לו ג' נשים והם זונה וחללה וגרושה שנ' אשה זונה וחללה לא יקחו ואשה גרושה מאישה ונוסף עליו כ"ג שנאסרה לו אלמנה והן במנין חמש לאוין שאם קידש כהן גדול אלמנה וגרושה וחללה זונה לוקה ארבע מלקיות ואם בא על האלמנה אעפ"י שלא קדש לוקה ובפ' אחרון מקדושין ביארו שכל אחת מהם היא בלאו מיוחד ואין זה לאו שבכללות שכן אמרו שם כשם שחלוקה גרושה מחללה וזונה בכהן הדיוט כך חלוקה בכהן גדול ושם אמרו כהן גדול באלמנה לוקה שתים משום לא יקח וא'

משום לא יחלל והמשורר ז"ל כתב אחר זה ולא יחלל והוא זה הלאו והזכיר כהן גדול בשם מיוחד באמרו אסורות לכהן כלומר הגדול מאחיו והארבע הם אלמנה וחללה וזונה וגרושה ולכהנים הדיוטות הותרה האחת והיא האלמנה ולא נמנה לאוין מיוחדים בכהן הדיוט ולאוין מיוחדים בכהן גדול כמו שנראה באחרון מקדושין:

מצוה קה

ולא יגדל פרע. ולא יפרום קרע. ולא יחלל זרע. ומקדש מבצרים:

הרז"ל כתב בספר המצות שכהן שעבד פרוע או קרוע בגדים הוא במיתה ואם נכנס למקדש ולא עבד הוא באזהרה וכן בחבורו הגדול כתב שהוא לוקה ומ"מ אינו מונה אלא אזהרה אחת בפרוע ראש ואזהרה אחת בקרוע בגדים והובדל כ"ג מכהן הדיוט שאסור לו לעולם לפרוע ולפרום על מתו ואפי' שלא בשעת עבודה והרמב"ן ז"ל חולק ואומר שאין איסור מן התורה לכהן הדיוט להכנס במקדש פרוע ראש וקרוע בגדים אלא שלא יעבוד כן ומה ששנינו בראשון מכלים בין האולם ולמזבח מקודש ממנו שאין בעלי מומין ופרועי ראש נכנסין לשם מעלות דרבנן הם ואין בהם אזהרה מן התורה וכן ראיתי שפי' רבינו שמשון ז"ל בפירוש המשנה. ובענין פרועי ראש לא בא מקרא מפורש אבל בתעניות ובסנהדרין למדו אותן מן הקבלה ואמרו ופרע לא ישלחו וסמיך ליה ויין ושכר לא ישתו אתקש פרועי ראש לשתויי יין מה שתויי יין במיתה אף פרועי ראש במיתה ואמרו שם גמרא גמירי ליה ואתא יחזקאל ואסמכא אקרא, ומה שנאמר באלעזר ואיתמר ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו לא היתה (אלא) ללמד על הדורות כדעתו של הרמב"ם ז"ל אלא הוראת שעה בהם על כן הוצרך ללמוד מיחזקאל:

ולא יפרום קרע, גם כן אין בו מקרא מפורש מן התורה ולא מדרש אלא שהוא בכלל מחוסר בגדים על כן החליף הרמב"ן ז"ל אזהרת קרועי בגדים באזהרת מחוסרי בגדים כמו שאפרש למטה. וכן אמרו בספרי ופירשו לא יגדל פרע שלא יגדלו שערם כמו שתרגם אונקלוס לא תרבון פרע. וכן אמרו בספרי ראשיכם אל תפרעו אל תגדלו:

ולא יחלל זרע, שלא יבעול לאלמנה אפי' לא קדש כמו שפי' למעלה בבית שלפני זה:

ומקדש מבצרים הוא לאו מיוחד מנאו הגאון ז"ל והוא ומן המקדש לא יצא ולא יחלל והרז"ל לא מנאו כי הוא סובר שהוא נתינת טעם למה לא יצא שלא יחלל ועם כל זה זכר הרמב"ן ז"ל שהוא סומך יד הגאון ז"ל שראוי למנותו שאם יצא והניח עבודה עובר בשני לאוין משום לא יצא ומשום לא יחלל כענין שאמר בכהן גדול באלמנה קדש ובעל לוקה שתים משום לא יקח ומשום לא יחלל והמשורר ז"ל כתב למטה ובדבר לא יצא וכו' ושם אבאר יותר בע"ה:

מצוה קו

ולא יטמא לעצמו. לאביו ולאמו. אבל על מת עמו. אשר אין לו קוברים:

כהן גדול מוזהר בטומאת קרובים וכהן הדיוט מוזהר בטומאת רחוקים והם שני אזהרות ובמת מצוה מטמא אפי' כהן גדול [והוא] שיהא מישראל וזהו מת עמו אשר אין לו קוברים ויש אזהרה אחת לכהן גדול ויזכירנה אחר זה והוא שלא יכנס באהל המת:

מצוה קז

ובדבר לא יצא. לפני ירצה. ויגיל עת יצא. כחתן מחדרים:

הרמב"ם ז"ל כתב בספר המצות שהיא אזהרה לכהן גדול שלא יצא אחר המטה על אביו ועל אמו אבל הרמב"ן ז"ל כתב שאין אזהרה זו אלא לכהן שלא יניח עבודה ויצא והרז"ל כתב בחבורו הגדול שאין יציאת כהן גדול אחר המטה מן התורה אלא מעלה מדרבנן ואיסור זה שלא להניח עבודה ויצא הוא בין כהן גדול בין כהן הדיוט ויש בה מיתה בידי שמים ואע"פ שלא מנאוה במשנת אלו הן במיתה כתב הרמב"ן ז"ל שלא כל מחויבי מיתה כתובים באותה משנה דתנא ושייר ואמר המשורר ז"ל דרך מליצה שאם יקיים מצוה זו יהיה רצוי לפני אלקיו ויהפוך אבלו לששון עד שיגיל בצאתו מבית המקדש כחתן היוצא מחדרו ומחופתו. ולפי שהמשורר ז"ל כתב במצות עשה על חתן ויותר מצאתו ולא יעבור דברים השמיט מכאן אותו לאו שהיה ראוי יותר כאן שהם מצות לא תעשה וענין אזהרה זו היא שלא יצא חתן מביתו שנה תמימה שנ' לא יצא בצבא ואמרו בגמרא סוטה לא יצא בצבא יכול בצבא הוא דלא יצא אבל יתקן כלי זיין ויספיק מים ומזון ת"ל ולא יעבור עליו לכל דבר יכול כו' עליו הוא דאין אתה מעביר אבל אתה מעביר על אחרים וכי מאחר דנפקא לן מלא יעבור עליו לכל דבר לא יצא בצבא למה לי לעבור עליו בשני לאוין וידוע הוא מהשרשים שאין נמנות כי אם באחת כן כתב הרמב"ם ז"ל והגאון בה"ג ז"ל מנאן בשתי אזהרות והחזיק על ידו הרמב"ן ז"ל וכתב שהמוציא חתן למלאכה מהמלאכות עובר עליו בלאו והמוציאנו שיביאנו במלחמה עובר עליו בלאו אחר נוסף על הראשון וכגון זה הן נמנות בשתים וכן הרז"ל במקומות אחרים אבל כאן חשב ששני הלאוין הן בענין אחד ועובר בכל אחד בשני לאוין והוא ז"ל תפס עליו ואמר שאין הדבר כן כי המספק כלי זיין ומזון אינו עובר על לא יצא שאין הלאו הזה אלא על אנשי הצבא וזה אינו מהן אבל הבא במערכה הוא עובר בשני לאוין השני מוסף על הראשון ע"כ ראוי למנותן בשתים כך כתב כאן אבל לא ראיתי שהוסיפו במצות שהוסיף על מנין הרז"ל:

מצוה קח

ובדבר לא תכבה. גדולתו תרבה. ונרו לא יכבה. וזרח כמאורים:

הכתוב אמר אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה והם ז"ל פי' בזבחים שאם כבה אפי' גחלת מעל המערכה הוא עובר בלאו ולוקה ודרך שיר אמר המשורר ז"ל שאם קיים אזהרה זו יגדל כבודו ולא יכבה נרו כנר רשעי' אבל יזרח כשמש וירח:

מצוה קט

ולא תאכל פתו. בקחת זר בתו. אבל תאכל אתו. בשובה כנעורים:

ענין לאו זה כולל שני ענינים אחד מהם אזהרה לחללה מאכילת קדשים כמו שפירשו ז"ל ובת כהן כי תהיה לאיש זר בתרומת הקדשים לא תאכל כיון שנבעלה לפסול לה פסלה ובתרומת הקדשים לא תאכל פי' ז"ל במורם מן הקדשים לא תאכל וזה חזה ושוק וכן נשאר בזה להכניס שאם נשאת לזר אינה אוכלת בתרומה וכמו שאמרו ז"ל ליכתוב קרא בקדשים לא תאכל מאי בתרומת הקדשים שמעינן מינה תרתי ואם נתאלמנה או נתגרשה ואין לה זרע מישראל חוזרת לתרומה ואינה חוזרת לחזה ושוק זה הדין בזה אבל המשורר ז"ל קצר בשיר ענין חזה ושוק ולא הזכיר אלא התרומה שהיא פתו:

מצוה קי

וגם לא יאכל בו. שכירו ותושבו. ועל מת לא יבוא. באהלי תמרורים:

מה שאמר וגם לא יאכל בו שב אל הפת הנזכר והוא טעות כי פת לשון נקבה הוא פתך אכלת תקיאנה, ואוכל פתי לבדי ולא אכל יתום ממנה, פת חריבה ושלוה בה אבל הוא תפס לשון הכתוב תושב כהן ושכיר לא יאכל בו והוא שב אל הלחם והיא אזהרה שלא יאכל אפי' תושבו ושכירו של כהן בתרומה ובשאר זרים יש אזהרה אחרת והמשורר ז"ל כתבה למעלה ולא יאכלו טמאים תרומה עם זרים:

ועל מת לא יבוא, היא אזהרה שלא יכנס באהל המת והם שתי אזהרות אח' שלא יטמא באהל והאחרת שלא יטמא במגע ובמשא והן נמנות שתים לאביו ולאמו לא יטמא ועל כל נפשות מת לא יבוא ולשון ספרא חיוב בלא יטמא וחייב בלא יבוא ובכהן הדיוט לא הוזכרה כי אם אזהרה אח' והיא לנפש לא יטמא בעמיו והם ז"ל למדו בגזירה שוה מכהן גדול שהוא חייב בלא יטמא ובלא יבוא והסכים הרז"ל שלא למנותה בכהן הדיוט כי אם אחת ולא ראיתי מי שחלק עליו בזה:

מצוה קיא

ולא יאכל פנימית. בזדון ובתרמית. ולא יבדיל להצמית. שסועי התורים:

חטאת פנימית היא אסורה באכילה שנאמר וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל באש תשרף ולשון ספרא כל שהוא טעון שריפה ליתן לא תעשה על אכילתו ואמרו בזדון ובתרמית היא מליצה שלא יאכלנה בזדון ובתרמית ובהערמה: **ולא** יבדיל להצמית, אם הבדיל הכהן בשעת מליקה ראש חטאת העוף הוא לוקה שנאמר ומלק את ראשו ממול ערפו ולא יבדיל וכן פי' ז"ל בזבחים. ומה שאמר להצמית הוא לומר שאינו לוקה אלא אם כן היא הבדלה חלוטה. שסועי התורים, הוא לשון ושסע אותו בכנפיו אבל לא יבדיל שבאותו פסוק אינו לאו נמנה אבל יאמר הכתוב בעולת העוף שישסענה בכנפיה ואינו צריך להבדיל וילמד זה ממה שאמרו בחטאת העוף אם הבדיל פסל ובעולת העוף אמר אם הבדיל לא פסל וכן פי' הרמב"ם ז"ל:

מצוה קיב

ולא יאכל מנחת. כלילו פן יחת. ולא יזבח משחת. באלים עם כרים:

אזהרה היא שלא תאכל מנחת כהן שנאמר וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל ולשון ספרא כל שהוא בכליל תהיה ליתן לא תעשה על אכילתו וכן אמ' בגמ' מכות והזהירו המשורר ז"ל כדי שלא יענש ויחת וישבר:

משחת הוא בעל מום מלשון הכתוב כי משחתם בהם מום בם ובשוחט בעלי מומין למזבח וכבר פירשתי למעלה בענין ולא תתנו אשה בעורים ושבורים:

מצוה קיג

וזר לא יתגלע. ראות קדש כבלע. וטמא פן יבולע. בשאון ושברים:

המשורר ז"ל למד מבה"ג ז"ל שהוא מונה ולא יבואו לראות כבלע את הקדש במנין הלאוין אבל הרמב"ם ז"ל חלק על הגאון ז"ל ואמר שזו אינה מצוה נוהגת לדורות ולפיכך אינה מן המנין והביא ראיה מדברי רז"ל שאמרו בסנהדרין (פ"א) הגונב את הקסוה היכא רמיזא דכתיב ולא יבואו לראות כבלע את הקדש וממה שהוציאו בלשון רמז יראה שאין זה פשטוה דקרא אלא בלויים הכתוב מדבר במדבר, ועוד נתחזק הרז"ל בזה שאלו היה מן התורה היה מכלל מחוייבי מיתה בידי שמים והרמב"ן ז"ל קיים דברי הגאון ז"ל ואע"פ שהתלמוד אומר היכא רמיזא לא יחייב זה שהיא אסמכתא שהרי מצינו שבדברים שהם מן התורה נאמר בלשון רמז אמר רמז לטבול יום שאם עבד חלל מנין והוכיח הרז"ל שהוא מן התורה שהרי הוא מאותן שבמיתה וכן אמרו רמז לעדים זוממין שלוקין מן התורה מנין וייחוד דבת ישראל אמרו בגמ' ע"ז שהוא מן התורה ואמר רמז לייחוד מן התורה מנין אלו הזכיר הרז"ל ואני מצאתי גם כן רמז לקבורה מן התורה מנין והיא מצות עשה נמנית ובלשון היכא רמיזא ג"כ מצאתי בפ"ק דמגילה בענין מגילה נקראת בי"א בי"ב

וכו' שאמר היכא רמיזא ולפי מה שאמר שם הוא מעקר תקנה ולא אסמכתא בכתובים ההם ואע"פ שיום הכניסה היא אסמכתא שהרי תקנת שני וחמישי היא מתקנת עזרא שהיה אחר מרדכי ואסתר ומסדר המשנה סמכה אל הכתובים כמו שנזכר בירושלמי, אבל זמנים הרבה תקנו להם חכמים מעקר התקנה הם אם כן אין ראיה מאמרם היכא רמיזא שהיא אסמכתא. וגם מה שאמר הרז"ל שאינו מחוייב מיתה בידי שמים ויראה מדבריו שאם היה מהם היה ראוי למנותו השיב עליו הרמב"ן ז"ל שאם אינו ממחוייבי בידי שמים הוא חייב מיתה בידי אדם שהוא חמור יותר שהרי שנינו הגונב את הקסוה קנאין פוגעין בו אבל באמת חייב מיתה בידי שמים הוא גם כן שהרי אמרו בגמ' סנהדרין דליכא מידי דרחמנא פטריה ואנן קטלינן ליה וכהן ששימש בטומאה ומי שלקה ושנה וגונב את הקסוה ובועל ארמית כלן מחוייבי מיתה בידי שמים משום הכי קטלינן להו והוא בכלל ולא יבואו לראות כבלע את הקדש ומתו שהגנבה והגזל בליעה נקראו שנ' חיל בלע ויקיאנו וכאלו אמר הבולע והגונב כלי קדש יומת ונתקיימו דברי בה"ג ז"ל. ופי' לא יתגלע מענין ולפני התגלע הריב נטוש כלומר זר לא יתגלה לראות כלי הקדש בעת יכסום הלוים. וכן בכלל זה שלא יגנוב אותם. ויש בענין זה לאו לדורות שלא יתעצלו משמירת המקדש כמו שיש מצות עשה בשמירתו כמו שכתב במצות עשה כן יש לאו בביטול שמירתו. ולשון מכילתא ושמרו את משמרת אהל מועד אין לי אלא בעשה בלא תעשה מנין ת"ל ושמרתם את משמרת הקדש. וכן יש אזהרה נמנית לאו דאל יבוא בכל עת אל הקדש. ואמר בספרא בכל עת זה יום הכפורים, אל הקדש לרבות כל שאר ימות השנה, מבית לפרכת להזהיר על כל הבית. שלא בשעת עבודה. יכול על כל הבית במיתה ת"ל אל פני הכפורת אשר על הארון ולא ימות הא כיצד אל פני הכפורת [במיתה] ועל כל שאר הבית באזהרה וכן בגמ' מנחות בביאור אמרו על ההיכל בארבעים וגם בזה יש שאלה למה אינן נמנות בשתים אחר שהן חלוקין בעונשין זה במיתה וזה באזהרה:

וטמא פן יבולע בשאון ושברים, אזהרה לכהן טמא שלא יעבוד. ובסנהדרין אמרו מנין לכהן טמא ששימש שהוא במיתה שנא' דבר אל אהרן אחיך ואל בניו וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו. ונאמר במקום אחר ומתו בו כי יחללוהו מה חלול דהתם במיתה אף חלול דהכא במיתה וזהו אמרו פן יבולע בשאון ושברים, כלומר שיבלעהו האל בשאון ושברים:

מצוה קיד

ולא יעבט אורח. ויהיה לטורח. ולא יהיה כקרח. ורעיו הממרים:

הגאון ז"ל מנה לאו דלא יהיה כקרח וכעדתו והרמב"ם ז"ל חלק עליו בזה ואמר שאין ראוי למנותו לפי שחז"ל דרשוהו לשלילה כלומר שהמערער על הכהונה לא יהיה בלוע ושרוף כקרח וכעדתו אבל יהיה ענשו בצרעת כידו של משה ע"ה וזהו כאשר דבר ה' ביד משה לו. ואמר הרז"ל כי מה שדרשו חז"ל מכאן שהמחזיק במחלוקת עובר בלאו שנא' ולא יהיה כקרח וכעדתו הוא על צד האסמכתא והרמב"ן ז"ל קיים דברי הגאון ז"ל ואמר שאותה שלילה שדרשו מכאן בילמדנו היא אסמכתא ואינו עקר הכתוב. וגם אמת הוא מה שאמר הרז"ל שאין עיקר הכתוב להזהיר על המחלוקת כי יש בזה אזהרה במקום אחר. אבל עיקר הכתוב הוא להזהיר שלא לערער על הכהונה כקרח וכעדתו. וזה שהוא יתעלה צוה ברקועי פחים צפוי למזבח זכרון לבני ישראל בשני דברים שלא יקרב איש זר להקטיר ולהקריב קרבן ושלא יחלוק גם כן שום אדם על כהונת אהרן. ושתי אזהרות אלו אע"פ שהן נאמרות בלשון זכרון הם אזהרות כדרך על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה וכדרך אשר לא יעבד בו ולא יזרע. ולא ימנה ולא יקרב איש זר לפי שכבר יש בזה לאו אחר מפורש שנא' וזר לא יקרב אליכם וימנה ולא יהיה כקרח וכעדתו וסמכו לו כל המחזיק בשאר מחלוקת. ומה שכתב הרז"ל שלא להחזיק במחלוקת יש אזהרה אחרת ואנכי לא ידעתיה אלא אם כן נסמוך זה לאחרי רבים להטות, כי בלכתם אחרי הרוב יתבטלו מחלוקת מישראל כמו שהזכירו בסנהדרין וסמכו לזה לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות ושמא כיון הרז"ל ללאו דלא אסור שהוא כדי שלא להרבות מחלוקת בישראל. ובשאלתות בפ' קרח מסמיך ליה ללא תשנא. ופי' ולא יעבט אורח, ולא יעות אורח, כמו ולא יעבטון ארחותם. כלומר ולא יערער על הכהונה שאם עשה כן יהיה לטורח ולמשא:

מצוה קטו

ולוי הזקן. עבודה לא יתקן. ולא תקח אם קן. על פני הצפורים:

הגאון בעל הלכות ז"ל הכניס במנין הלאוין ומבן חמשים שנה ומעלה ישוב מצבא העבודה ולא יעבוד עוד. והרמב"ם ז"ל תפסו על זה כי הוא סובר שזה הלאו אינו מצוה לדורות אלא במדבר שהיה משא בכתף הלוים אבל לדורות נעתקה המצוה מהלוים לכהנים ואז נתבטל זה הלאו והרמב"ן ז"ל חולק עליו שח"ו לא נשתנית מצוה זו בהשתנות הדורות ולעולם לא נפסלו הלויים מלשאת ארון בכתף שהרי בימי דוד נשאוהו גם בפעם השנית שעשה כהוגן שנא' ויהי בעזור האלקים את הלויים נושאים ארון ברית ה' וכתיב וכל הלויים נושאים את הארון. אבל מה שאפשר שיאמר בזה הוא כי במדבר היו נושאים אותו הלויים ובארץ הכהנים והלויים שהרי משא בכתף לבני קהת הוא והכהנים בכלל

בני קהת הם. וכן כתיב ויקרא דוד לצדוק ולאביתר הכהנים וללוים לאוריאל עשיה ויואל כו' ויאמר להם אתם ראשי האבות ללוים התקדשו אתם ואחיכם והעליתם את ארון ברית ה' ושם כתיב ויתקדשו הכהנים והלויים להעלות את ארון ברית ה' אלקי ישראל וכן בספר יהושע כתיב ויצוו את העם לאמר כראותכם את ארון ה' אלקיכם והכהנים והלויים נושאים וכו' וכן אמרו ז"ל בגמ' סוטה בג' מקומות נשאו הכהנים את הארון כשעברו את הירדן, וכשסבבו את ירוחו, וכשהחזרוהו למקומו ויראה מזה שבשאר מקומות נשאוהו הלויים, וכשהחזירוהו למקומו הוא לפי שאין הלויים נכנסין לעולם לבית קדשי הקדשים כי גם במדבר לא היו באים שם עד רדת הפרוכת על יד הכהנים שנ' אל תכריתו את שבט משפחות הקהתי וכו' ואף אם היתה נעתקת מלויים לכהנים לא היה יוצא זה הלאו מהמנין שכל הנושא הארון יהיה לוי או כהן הוא מוזהר מלנשאו אחר חמשים שנה. ומה שאמרו שאין השנים פוסלין בכהנים זה בעבודת כהונה אבל בעבודת לוייה הרי הן כלויים ליפסל בשנים ואע"פ שאין לנו משא בכתף לא יצא לאו זה מן המנין אחר שהיא נוהגת בכל הדורות כל זמן שיש משא בכתף שאין בטולה מפני שאינה אלא מפני שאינה צריכה לנו ולכן מנה הוא ז"ל הכרתת זרע עמלק ושבעה העממים בכלל המצות ונתן הוא ז"ל טעם כי כל מצוה תקרא נוהגת לדורות כל זמן שאינה נגזרת בזמן מיוחד או במקום. ואפילו בהעדר הדבר שנצטוה עליו בדורות ההם וכמו שהרז"ל הכניס במנין הלאוין לאו דלא יסורו ממנו כן ראוי להכניס לאו זה שאין הבדים אלא לשאת הארון. עוד אמר הרמב"ן ז"ל שזו מצוה לדורות היא שבימי מלך המשיח ישאו הארון במלחמות העתידות כמו שעשה פנחס ע"ה במלחמת מדין שנא' וכלי הקדש וחצוצרות התרועה בידו ואמר בספרי וכלי הקדש זה הארון וכאשר עשו בני עלי על כן הוא מסכים להכניס לאו זה במנין הלאוין כדעת הגאון ז"ל ושלא כדעת הרמב"ם ז"ל:

ולא תקח אם קן אזהרה מפורשת היא והיא שלוח הקן. על פני הצפורים, ויש קוראים על פני הצורים והוא פסוק בספר שמואל על פני צירי היעלים:

מצוה קטז

וימיך אמשיך. במצות לא תשיך. ואורך לא יחשיך. בארץ לא סדרים:

מצות לא תשיך היא אחת מאזהרות הרבית וכבר כתב הוא ז"ל קצתם למעלה וזו היא אזהרה ללוה שלא ילוה מחבירו והמלוה הוא נושך והלוה הוא משיך והזכיר ברכה באריכות ימים כי כן כתיב לא תשיך לאחיך למען יברכך וללחץ השיר אמר וימיך אמשיך אע"פ שלא נמצא מזה השורש בנין הפעיל בדברי חז"ל וכן אמר ואורך לא יחשיך כמו

שאמר וימיך אמשיך. ארץ לא סדרים היא ארץ צלמות שאין שם סדרי מזלות כלשון הכתוב ארץ עיפתה כמו אופל צלמות ולא סדרים:

מצוה קיז

ולא תמוט רבת. במצות גבול שבת. וחק מנחת מחבת. ומאפה תנורים:

זו מחלוקת קדומה בין הראשונים ז"ל אם תחום שבת הוא מן התורה או מדבריהם. והרז"ל כתב בספר המצות שתחום אלפים אמה הוא מן התורה ואינו מחוור כלל שאלו דברי ר' עקיבא הן ואין הלכה כמותו. אבל בחבורו הגדול כתב שתחום אלפים אמה הוא דרבנן ותחום שבת ג' פרסאות דמחנה ישראל הוא מן התורה וכן כתב הוא ז"ל בתשובה וכן הוא דעת הגאונים ז"ל והביאו ראיה ממה שאמר בסוף פ"ק מעירובין לוקין על איסור תחומין דבר תורה וכן בירושלמי אמר אין לך מחוור מכולן אלא תחום י"ב דמחנה ישראל ובגמ' שבת פ' ר' עקיבא נראה כן שהרי רבא ורב אחא בר יעקב לא נחלקו אלא בשבת דמרה אי אפקיד אתחומין או לא אבל בשבת דסיני נראה שהכל מודים שאף על התחומין אפקיד, אבל האחרונים ז"ל והרמב"ם ז"ל בכללם הורו שלפי העולה מסוגיות התלמוד אין זכר לתחומין מן התורה כלל שהרי בפי' אמרו בהרבה מקומות שיש לאו בתחומין אליבא דר' עקיבא או בהבערה אליבא דר' יוסי הא לרבנן אין בשבת לאו גרידא ובפ' מי שהוציאוהו אמר רבא לאביי מכדי עירובין דרבנן ולפי זה נסתלק לאו זה מהמנין: ולא תמוט רבת, כלשון הכתוב לא אמוט רבה כלומר התמוטטות גדולה ומצינו רבת מוכרת וכן רבת שבעה לה נפשינו רבת צררוני מנעורי:

וחק מנחת מחבת, בפ' מנחות יש לאו שלא לאפות שיירי מנחות חמץ שנ' לא תאפה חמץ חלקם כלומר חלק לכהנים הרי הוא בלא תאפה וכן אמרו במשנת מנחות חייבין על אפייתה. וכן יש לאו אחר באותה פרשה והוא כולל כל הקרבנות, והוא שלא להשבית מלח מעל הקרבן שנא' לא תשבית מלח, ואלו חקי מחבת ומאפה תנורים ושאר מנחות וקרבנות:

מצוה קיח

וביתך לא יסח. במצות לא יזח. ומצות לא תשכח. שתים נאמרים:

הבטיח המשורר ז"ל שלא יחרב ביתו כבית גאים אם ישמור מצות לא יזח והיא אזהרה שלא יזח החשן מעל האפוד ובסוף מכות אמר והא איכא מזיח את החשן ואזהרתיה מלא יזח וכן אמר על המסיר בדי הארון והוא הזכיר' למט' ובגמ' יומא אמר ששני לאוין אלו עם לאו דקורע פי המעיל הם במנין המצות [והרמב"ן ז"ל מנה] שלא לשנות סדר הנחת הכלים מאמרו ית' ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ואמרו במכילתא ובכל אשר

אמרתי אליכם תשמרו למה נאמר לפי שהוא אומר ושמת את השולחן וגו' ואם שינן עובר בלא תעשה לכך נאמר אשר אמרתי אליכם תשמרו וכן הלכה:

ומצות לא תשכח הרמב"ן ז"ל לא מנאן ובה"ג ז"ל מנאן והם האחת שלא נשכח אמונת האלהות והוא אמרו השמר לך פן תשכח את ה' אלקיך אשר הוציאך מארץ מצרים מבית עבדים, ואני תמה משניהם כי לפי דעת הרמב"ם ז"ל שהוא מונה דבור אנכי בכלל מצות עשה היה לו למנות זה בכלל מצות לא תעשה שהיא כנגדה ולפי דעת הגאון ז"ל שאינו מונה דבור אנכי גם כן לא היה לו למנות זאת אבל הרמב"ן ז"ל הסכים להכניס גם כן דבור אנכי במנין ולפי הסכמתו יפה הסכים להכניס לאו זה במנין. והשנית היא שלא נשכח מעמד הר סיני והוא אמרו ית' השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך וגו' יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב וכן מנאה הרמב"ן ז"ל, ויש כעין ראיה שזאת האזהרה היא באה במנין לענין שכחת המעמד או לענין שכחת התורה ממה שאמר במנחות אמר ר' לוי כל המשכח דבר אחד מתלמודו עובר בלאו שנאמר רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח וגו' וכדר' אבין דאמר כל מקום שנ' השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה, וזאת האזהרה לפי דעתי על כל פנים אזהרה שבמנין היא והעובר עליה לוקה הוא ולא לענין שכחת הר סיני אלא לענין שמירת הנפש שהרי בפ' שבועת העדות אמר שהמקלל את עצמו לוקה שנ' השמר לך ושמור נפשך וכדר' אבין דאמר כל מקום שנ' השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה וכן כתב הרז"ל בחבורו הגדול אלא שכתב שם שהוא בכלל קללת אחרים ואינו נראה כן מהגמ', ונראה שהן שתי אזהרות האחת לענין שמירת הנפש והוכפלה עוד ונשמרתם מאד לנפשותיכם וכן נראה מפ' אין עומדין ומזה יצא אסור גלוי והחמירו בו יותר מאיסורין של תורה כמו שנראה מראשון דחולין, והשנית שזכרתי היא שכחת המעמד ההוא ושתיהן הן נמנות אעפ"י שנכללו בלאו אחד וכן נהג הרז"ל בחלק ונחלה ללויים והרמב"ן ז"ל נהג גם כן בשאור ודבש שמנאום שתים מפני שבא פסוק אחד לחלק ואפשר ששמירת הנפש לענין גלוי הוא בכלל ולא תשים דמים בביתך. ויש לא תשכח אחר בא במנין והוא שלא נשכח מעשה עמלק שנ' תמחה את זכר עמלק מתחת השמי' לא תשכח. ואם יש להסתפק במצו' זכור אל תשכח את אשר הקצפת כמו שנסתפק בה הרמב"ן ז"ל כמו שכתב במצות עשה אם היא מצות עשה לדורות אם לאו גם אותה שכחה לא באה במנין וכמו שאמרו בספרי יכול בלבך כשהוא אומר אל תשכח הרי שכחת הלב אמורה וכו', ומה שאמר שתים נאמרים אינו מדוקדק לפי שבא לשון זכר על לשון נקבה:

מצוה קיט

ומצות לא תבערו. ומצות לא תשקרו. ומצות לא תמכרו. שדה מגרש עירים:

מחלוקת הראשונים היא לא תבערו למה נאמרה בפרט אחר שנאסרה כל מלאכה בכלל יש אומרים ללאו יצאת ויש מהם אומרים לחלק יצאתה וכן הלכה אם כן למה היא נכנסת בכלל מנין המצות אבל נכניס בזה ענין ראוי להכניסו במנין המצות והוא שלא ישרפו בית דין המחוייב שריפה בשבת והוא הדין לשאר מיתות בית דין שאין דוחין שבת ובמכילתא אמר לא תבערו אש שריפה בכלל היתה ויצאת למד מה שריפה מיוחדת שהיא אחת ממיתות בית דין ואינה דוחה שבת אף כל שאר מיתות בית דין לא ידחו שבת וגו' ובירושלמי אמרו בכל מושבותיכם ר' אילא בשם ר' יוסי אומר מכאן לבתי דינין שלא יהיו דנין בשבת:

ומצות לא תשקרו היא אזהרה לכופר ממון שלא ישבע לשקר ובספרא אמרו לא תשקרו לפי שנאמר ונשבע לשקר למדנו עונש אזהרה מניין תלמוד לומר לא תשקרו ובגמ' שבועות אמרו שהנשבע על כפירת ממון עובר בב' לאוין משום לא תשקרו ומשום ולא תשבעו בשמי לשקר:

ומצות לא תמכרו כ' בתורה והארץ לא תמכר לצמיתות והרמב"ם ז"ל מנאה ואמר שהיא אזהרה שלא נמכור נחלתינו מכירה גמורה של והארץ לא תמכר לצמיתות ולא נראה לרמב"ן ז"ל דין זה נכון שיהיה לאו זה מזהיר על ענין זה ונראה לו לפי מה שנזכר מזה בירושלמי שהיא אזהרה שלא נמכרנה למי שלא יחזירנה ביובל והוא הכותי וכן הסכים להכניסה במנין אעפ"י שהגאון ז"ל לא מנאה לפי שהיא אצלו שלילות לא אזהרה:

ובשדה מגרש הערים, יש אזהרה אחרת ואליה כיון המשורר ז"ל והיא ושדה מגרש עריהם לא ימכר ופי' בסוף ערכין ענין לאו זה שלא יעשו משדה מגרש וממגרש שדה. ויש שתי אזהרות כיוצא באלו באות במנין והם כל חרם לא ימכר ולא יגאל והם אזהרות למחרים שדהו שלא למכרו לאחר ולא יפדהו הוא אלא יהיה לכהן וכן אמר בספרא:

מצוה קכ

ומצות כלאים. ורכב ורחים. ואבני מאזנים. בכיסי מסחרים:

כלל המשורר ז"ל במצות כלאים ג' לאוין כלאי הכרם כלאי הזרע, כלאי בהמה וכבר כתבתיה לזו למעלה ומלבד כלאי הכרם יש לאו רביעי שלא לאכול פירות כלאי הכרם שנאמר פן תקדש המלאה הזרע ופי' ז"ל בפ"ד מקדושין פן תוקד אש וכבר אמרו כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה. ואמר בפרק כל שעה הכל מודים בכלאי

הכרם שלוקין עליהם שלא כדרך הנאתן מ"ט דלא כתיב בהו אכילה. וכמו שאמרו בבשר בחלב כמ"ש למעלה:

ורכב ורחים אזהרה שלא ימשכן כלים שעושין בהן אוכל נפש שנאמר לא יחבול רחים ורכב ואמר במשנת מציעא לא רחים ורכב בלבד אלא כל דבר שעושין בו אוכל נפש שנאמר כי נפש הוא חובל ואין לאו זה נמנה בשתים אע"פ שאמר חייב על הרחיים בפני עצמו ועל הרכב בפני עצמו אינו מחייב היותו נמנה בשני לאוין שהרי בלא ספק מי שחבל כלים רבים חייב על כל אחת ואחת כמי שחבל בגד להרבה אלמנות ולא הוצרכו בעלי התלמוד להזכיר זה כי זה דבר פשוט הוא אבל מפני שהרחים והרכב בשניהם יחד נעשית המלאכה היה אפשר לחשבם בכלי אחד ואינו חייב על שניהם אלא מלקות אחד על כן פי' לנו ז"ל שהן כשני כלים שחייב על כל אחד ואחד:

ואבני מאזנים היא אזהרה שלא יהיו לנו משקולות ומדות חסרות שנאמר לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן וגו' ואעפ"י שהוכפלה אזהרה זו בלא יהיה לך בביתך איפה ואיפה כמו שכתבתיה למעלה לא ימנה אלא הא' כי הכל הוא לתשלום הענין כמו שנודע מהשרשים ואסור להשהותם אפי' לעשות מהן עביט וכבר כתב אזהרת לא תעשו עול במשפט במדה וגו' כמו שכתבתי למעלה:

מצוה קכא

ומצות לא תחבול. עלי כתף תסבול. ועלך לא יבול. ותפרח כתמרים:

אזהרה היא שלא למשכן אלמנה בין עניה בין עשירה שנאמר ולא תחבול בגד אלמנה ולשון המשנה במציעא אלמנה בין שהיא עניה בין שהיא עשירה אין ממשכנין אותה והבטיח שאם נסבול על כתף מצוה זו שלא יבול עלינו ונפרח ונשגא כתמר:

מצוה קכב

וחק לא תוסיפו. וחק לא תחניפו. וחק לא תקיפו. פאת ראש ככמרים:

אזהרה היא שלא להוסיף על המצות כגון חמש טוטפות חמש ציציות חמש מינין שבלולב וכיוצא בהן שהוא מוסיף במצוה עצמה שנאמר לא תוסיף עליו ובסוף עירובין ובזבחים אמר עברת על בל תוסיף:

וחק לא תחניפו, הגאון ז"ל מנאו אבל הרמב"ם ז"ל לא מנאו כי הוא נתינת טעם למה שהזהיר משפיכות דמים ומה שהוא נתינת טעם לא ימנה כמו שנודע מהשרשים והרמב"ן ז"ל למד זכות על בה"ג שהוא מנאו ממה שאמר בספרי ולא תחניפו את הארץ הרי זו אזהרה לחנפים ובאה במקום הזה שלא יחניפו לרוצח. ועוד היה אומר הרז"ל שהרמב"ם ז"ל וגם הגאון ז"ל שכחו אזהרה בענין זה והיא ולארץ לא יכופר לדם אשר

שופך בה כי אם בדם שפכו והביא ראיה ממה שאמר בגמ' כתובות כשהזכירו ב' אזהרות בלקיחת כופר אחד לשוגג ואחד למזיד הקשו ואמרו ולארץ לא יכופר לדם למה לי ויראה מלשונם זה שהיא אצלם אזהרה ומ"מ אומר הרז"ל שאפשר שאין אזהרות אלו נכנסות במנין לפי שכלן הן אזהרות בענין הרוצח מזהירות על ענין אחד וכבר נודע מהשרשים שאזהרות הנכפלות לא יכנסו במנין כי אם אחת מהן:

וחק לא תקיפו פאת ראש, היא אזהרה שלא להקיף פאות הראש להשוות צדעיו עם אחורי אזניו והקפת כל הראש שמה הקפה וזהו מעשה הכומרים ואין בכאן אלא לאו אחד נכנס במנין אעפ"י שאמר לאו למקיף לאו לניקף וחייב על כל פיאה ופאה לפי שלא בא לאו מיוחד לכל אחד מהמקיף והניקף וכל פיאה:

מצוה קכג

ומצות לא תגרע. לעולם לא תפרע. וחק מוציא שם רע. ושם עלילות דברים:

אזהרה היא שלא נגרע מהמצות כגון שלש טוטפות וכיוצא בזה. וכן אמרו נמצא עובר בבל תגרע:

וחק מוציא שם רע, היא אזהרה שלא יגרש המוציא שם רע את אשתו שנאמר לא יוכל לשלחה כל ימיו ואם גרש יקיים עשה שבה והוא ולו תהיה לאשה. ואם כהן הוא שאסור בגרושה או שמתה קודם שיחזירנה לוקה וכן יש אזהרה כיוצא בזה נמנית באונס את האשה:

מצוה קכד

ומצות לא תניף. לעולם לא תחניף. ומצות לא יוסיף. להכות נוסרים:

אזהרה היא שלא יגע ברזל באבני המזבח שנאמ' לא תבנה אתהן גזית וכבר כתב וגזית לא תבנה והוכפלה אזהרה זו שנאמר ובנית שם מזבח לה' אלקיך וגו' לא תניף עליהם ברזל, ומה שאמר לעולם לא תחניף היא מליצה מענין יחניף רבים בחלקות, כי אבני מזבח צריכין שיהיו חלקים ופגימה פוסלת בהן:

ומצות לא יוסיף אזהרה לבית דין שלא ילקו למחווייבי מלקות והם הנוסרים מלשון ויסרו אותו יותר מהשיעור הכתוב בתורה והוא ארבעים חסר אחת ואם הוסיפו אפי' הכאה אחת עוברים על בל תוסיף ואמרו בספרי אין לי אלא בזמן שמוסיף על הארבעים מנין על כל אומד ואומד שאמדוהו בית דין ת"ל לא יוסיף פן יוסיף והמכה את חבירו הוא בכלל לאו זה כמו שהוזכר בשלישי ממכות ובמקומות אחרים:

מצוה קכה

וחק לא תתורו. וחק לא תגורו. וחק לא יסורו וחק שבועת אסרים:

לא תתורו היא אזהרה שלא להרהר בע"ז ובעריות וכמו שפי' ז"ל אחרי לבבכם זה מינות ואחרי עיניכם זה זנות כמוזכר בברכות ובספרי וקרוב הוא למנותן שתים שענינם חלוק זה מינות וזה זנות והכתוב חלקן באמרו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם ולא אמר אחרי לבבכם ועיניכם וכן ראיתי לקצת מוני המצות:

וחק לא תגורו אזהרה לדיין שלא ייירא מלומר האמת ולשון ספרי לא תגורו מפני איש שמא תאמר מתייירא אני מאיש פלוני שמא יהרגני או שמא ידליק את גדישי או שמא יקצץ את נטיעותי ת"ל לא תגורו מפני איש, ויש אזהרה אחרת נמנית והוא בנביא שקר לא תגורו ממנו אל תמנע עצמך מללמד עליו חובה:

וחק לא יסורו היא אזהרה שלא להסיר בדי הארון וכן הזכירו ביומא ובמכות שזו אזהרה נמנית היא. ובה"ג ז"ל מנה ולא תסורו מכל הדברים אשר אנכי מצוה אתכם ולא היה ראוי למנותו מפני היותו מן הצווים הכוללים התורה כלה כמו שנודע מהשרשים והרמב"ן ז"ל למד עליו זכות שהוא אינו מונה הצוויים הכוללים התורה כולה אלא זה לפי שהוא חמור שהוא מוסיף לאו במצות עשה בכללן כענין שנאמר ארור האיש אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם וכן במקום אחר כתיב ושמרתם לעשות ככל אשר צוה ה' אלקיכם אתכם ולא תסורו ימין ושמאל. ומ"מ הרז"ל עם היותו מלמד זכות על הגאון ז"ל שאינו מונה הצווים הכוללים אבל אינו מודה שאין זה לאו אלא הבטחה בכלל הברכות שיהיו לראש ולא לזנב ושלא יסורו מדברי האל ית' ואם הוא לאו הוא בענין ע"ז בלבד לפי שסוף הפסוק הוא ללכת אחרי אלקים אחרים לעבדם ולאוי ע"ז הם מרובים ולא יכנסו כלם במנין כמו שנודע מהשרשים:

וחק שבועת אסרים היא אזהרה למי שאוסר על עצמו דבר בשבועה שלא יחל דברו ופי' לא יחל דברו לא יעשה דבריו חולין ובשבועות אמר קונמות עובר בבל יחל דברו. ויש בזה מצות עשה ככל היוצא מפיו יעשה:

מצוה קכו

וחק לא אכלתי. וחק לא בערתי. וחק לא נתתי. למתים נגזרים:

אלו האזהרות הן במעשר שני שלא לאכלו באנינות ובטומאה ושלא להוציאה בזולת אכילה ושתיה והאזהרה בלאוין האלו הוא לשון הכתוב לא אכלתי באוני ממנו מכאן שאסור לאונן ולא בערתי ממנו בטמא אזהרה לאוכל מעשר שני בטומאה. ואמרו ז"ל בין שאני טמא והוא טהור בין שאני טהור והוא טמא, ולא נתתי ממנו למת אזהרה שלא להוציא דמי מעשר שני אלא באכילה ושתייה ואפי' לצורך מת שהוא מצוה לעשות לו ארון ותכריכין אסור כן פי' הרמב"ם ז"ל ואמר שהלאוין האלו אע"פ שאינן בלשון אזהרה

אלא האיש המתודה הוא שולל ממנו שלא עשיתי כך וכך בכלל האזהרות הן והעובר עליהם לוקה והגאון ז"ל הכניסן במנין וממנו למד המשורר ז"ל והרמב"ן חולק עליו ואומר כי אלו לאו הבא מכלל עשה הן שנצטוינו אנחנו החיים לאכלו בטהרה ובשמחה לא באנינות ולא בטומאה ולא לתת ממנו למת אבל אין לוקין עליהם מטעם לאוין אלו. והראיה שהרי הם ז"ל הכניסו בכלל ולא בערתי ממנו בטמא שלא יסיקנו כשהוא טמא תחת תבשילו כמו שהוא מוזכר בפ' הערל ואם היתה אזהרה גמורה היה המסיקו תחת תבשילו לוקה וזו לא אמרה אדם מעולם והרמב"ם עצמו אינו אומר כן. ועוד הביא ראיה ממה שאמרו שם ר' שמעון אומר ולא בערתי ממנו בטמא בין שאני טמא והוא טהור בין שהוא טמא ואני טהור והיכן מוזהר וכו' הרי שהם מבקשים אזהרה ממקום אחר להלקותו עלי' וכן אמר בגמ' מכות וכן רש"י ז"ל כתב בפ' כל שעה דלא בערתי ממנו בטמא הוא וידוי בעלמא והביאו אזהרה ממקום אחר, על כן אמר הרז"ל שאין אזהרת לא בערתי ממנו נמנית והוא הדין לא אכלתי באוני ממנו ולא נתתי ממנו למת שאין לוקין עליהם ואם לקח ארון ותכריכין למת אינו לוקה ולא אמרה אדם מעולם. עוד התחזק הרז"ל בזה שהרי אמרו ז"ל ולא שכחתי מלהזכיר שמך עליו והדבר ידוע שאם הפריש ולא בירך אינו עובר בלאו והוא הדין אל השלילות האחרות. וקצת קשה עלי איסור אונן בקדשים ובמעשר שני על איזו מצוה נסמוך זה אם אין בו לאו ואיסורי טומאה הרי הן נסמכין ללאוין אחרים ובאו במנין אבל שאר איסורין הנדרשין בפסוק זה שהם בעשה מכלל לאו לפי דברי הרז"ל איני מוצא להם סמך בשום מקום והיינו צריכין להוסיף זה במצות עשה בלאו הבא מכלל עשה וצריך עיון, ושמא יהיה הכל נכלל במה שנצטוינו לאכול מעשר שני בירושלם כתבנוה כבר במצות עשה:

מצוה קכז

ובתעודת העבוט. במישרים תשפוט. ופרשת הדיוט. ופרשת שוטרים:

בתורת המשכון יש שתי אזהרות האחת שלא ימשכן הלוה בידו אלא במצות בית דין שנ' לא תבוא אל ביתו לעבוט עבוטו ולשון המשנה המלוה את חבירו לא ימשכננו אלא בבית דין ולא יכנס בביתו ליטול משכונו, והשני שלא נעכב משכון העני ברשותינו בעוד שהוא צריך לו שנ' לא תשכב בעבוטו ודרשו בספרי לא תשכב ועבוטו אצלך:

ופרשת הדיוט ופרשת שוטרים זה ההדיוט לפי מה שפי' מפרש האזהרות ואין לנו בזה פי' יותר נכון ממנו הוא כהן משוח מלחמה שהוא הדיוט כנגד כהן גדול ובאותה פרשה יש אזהרה והיא לא תירא מהם וכן אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו וכתב הרמב"ם ז"ל שכל מי שיירא ויסוג אחר ויברח עבר על לא תעשה והוא אמרו לא תערוץ מפניהם וכפל

המניעה לא תיראום ויכפלו שוטרי העם זה אל העם והרמב"ן ז"ל סלקה מהחשבון ואמר שזו אינה אזהרה אלא הבטחה שאלו היתה אזהרה לא היו מוסיפין השוטרים ואומרים מי האיש הירא ורך הלבב יפרסם חטאו ויחזור אבל לא יחסר להרז"ל כלום במנין המצות מפני סלוקו זאת לפי שהוא הכניס בכאן אזהרה אחת והיא לירא ורך הלבב שלא יכנס למלחמה שנ' ולא ימס את לבב אחיו כלבבו כלומר לא יבוא כדי שלא ימס את לבב אחיו כלבבו וכן מנאו בה"ג ז"ל:

מצוה קכח

וכל פרשיות מפיקי תושיות. אשר הם בציות. מקום נהרים יאורים:

הגאון ז"ל מנה בכלל המצות פרשיות המסורות לצבור כגון פרשת סנהדרי גדולה וקטנה ודיני ממונות ולא ירדו האחרונים ז"ל לסוף דעתו כי הרמב"ן ז"ל השיב עליו לפי שמנה קצת הקדמות המצוה עם המצות וגם הרמב"ן ז"ל עם היותו מלמד זכות עליו בזה העיד על עצמו ז"ל שאין דעת הגאון ז"ל מתבאר לו כהוגן שהוא מונה כללות במקום פרט ולאוין במקום עשה ולפי שאין זה מזיק למנין המצות לא אאריך בו אלא בענין אחד שבא בכלל הפרשיות והיא אזהרה אחת לא כתבה הרמב"ם ז"ל. ובה"ג ז"ל כתב פרשת מצות נחלות ופרשת משפט הבכורה וכתב הרמב"ם ז"ל שהיא אזהרה שלא נעביר נחלה מהבכור של לא יוכל לבכר את בן האהובה ע"כ הכניסה הרז"ל במנין האזהרות אבל לא תסוב נחלה וגו' כבר אמרו בפ' יש נוחלין שלא נהג אלא באותו הדור ואם כן מצות שעה היתה ולא תכנס במנין כמו שנודע מהשרשים. ופירוש מפיקי תושיות, מוציאים חכמות לרוות נפשות צמאות:

מצוה קכט

ואחד ושבעים הם. חרוצים במעשיהם. ואלה פקודיהם. במכתב נזכרים:

גם הגאון ז"ל במנין הלאוין הוא מונה רע"ז לאוין וע"א עבירות שבמיתות והמשורר ז"ל הוא מזכירם אחת לאחת ועל כל או"א אפרש כוונתו וכוונת החולקים עליו ומה הם שראוי למנות:

מצוה קל

אשר יתן זרעו. למולך ברב רשעו והמגדף ישעו. אשר ידו ירים:

כבר כתב ובנך לא תתנו למולך אכזרים וכאן פי' שהוא במיתה:

והמגדף ישעו כנה השם בשם ישע כי הוא אלקי ישענו וזו אזהרה היא על ברכת ה' והיא בכלל אלהים לא תקלל אשר כבר הזכיר ושם פי'. ואמר אשר ידו ירים כלשון הפסוק והנפש אשר תעשה ביד רמה:

מצוה קלא

ומסית ומחלל. ובן סובא וזולל. ומכה ומקלל. ומדיח ערים:

עדיין לא הזכיר אזהרת מסית והיא אזהרה שלא יסית לשום יחיד מישראל לעבוד ע"ז ואם עשה כן הוא במיתה והוזכרה האזהרה בפסוק וכל ישראל ישמעו ויראו ולא יוסיפו לעשות וכבר כתבתי זה למעלה וכן אמרו בתלמוד:

ומחלל הוא מחלל שבתות שהוא בסקילה וכבר כתב למעלה וכל מלאכה להקצות בשבתות לרצות וכן הגאון ז"ל מנה בכלל מחויבי סקילה מחלל שבתות. ומנה בכלל הלאוין לא תעשה מלאכה דשבת והרמב"ם חולק עליו לפי שהוא מונה האזהרה והעונש והרמב"ן ז"ל למד על הגאון ז"ל זכות שהוא לא מנה לא תעשה מלאכה במלאכות שחייבין עליהם סקילה אלא במלאכה שאין בה אלא לאו והיא המחמר אחר בהמתו בשבת שיש בו לאו ואין בו מיתה כמו שהוא מוזכר בפ' אחרון משבת ומ"מ אין יוצא לנו ממחלוקת זו כלום לענין מנין המצות שכבר כתבתי למעלה איך ראוי למנות העונשין אלא שאני תמה למה לא נמנה בשבת שני לאוין הא' במיתה והב' באזהרה והוא המחמר ואפי' לא היה בזה אלא לאו א' מפני שנוי העונשין היה ראוי לחלקו כמו שנהגו באזהרות אחרות שיש בהן שנוי עונשין וכ"ש אם יש בו ריבוי לאוין:

ובן סובא וזולל אין לסובא ולזולל אזהרה אחרת זולת מה שנכלל בלא תאכלו על הדם וכבר כתב המשורר ז"ל ולא תאכל על דם תמידי הנקדם. ושם כתבתי הדעות הנאמרות בלאו זה ולא כתבו בכאן לתוספת מנין אלא שהוא במיתה:

ומכה ומקלל באביו ובאמו הוא מדבר ומכה אביו הוא בחנק ומקלל הוא בסקילה והרמב"ם ז"ל מנאם אזהרות מיוחדות אע"פ שאין בהם לאו מיוחד אלא במכה הוא בכלל לא יוסיף להכותו וכמו שאמרו במכילתא ומכה אביו ואמו ענש שמענו אזהרה מנין ת"ל ארבעים יכנו לא יוסיף. והלא דברים ק"ו ומה אם מי שמצוה להכותו הרי הוא מוזהר שלא להכותו מי שמצוה שלא להכותו דין שיהא מוזהר שלא להכותו, ובמקלל הוא בכלל אלקים לא תקלל וכמ"ש במכילתא ומקלל אביו ואמו מות יומת ענש שמענו אזהרה מנין תלמוד לומר אלקים לא תקלל אם דיין הוא אביך הרי הוא בכלל אלקים לא תקלל, ואם נשיא הוא הרי הוא בכלל ונשיא בעמך לא תאור, ואם בור הוא הרי הוא בכלל לא תקלל חרש הרי אתה דן בנין אב משלשתן הצד השוה שבהן שהם בעמך ואתה מוזהר על קללתן אף אביך שבעמך ואתה מוזהר על קללתו. וכן דרשו בספרא והרמב"ן ז"ל חולק עליו ואמר שאין למנות אזהרות אלו אלא שהן בכלל שאר ישראל ומה שאמרו במכילתא אם היה אביו נשיא חייב משום אביו ומשום נשיא ומשום דיין ומשום בעמך

אינו שיהו ד' אזהרות אלא ג' אזהרות וענש אב מוסיף עליהם ודומה למה שאמרו האוכל עולה בלא זריקה לר' שמעון לוקה חמש ה' איסורים והנה הרמב"ן ז"ל כתב כי הרמב"ם ז"ל נהג בכאן מה שנהג בה"ג ז"ל שהוא מונה בלאו דלא תנאף נערה מאורסה ואשת איש ובת כהן מפני שנוי העונשין והוא ז"ל חלק עליו ובכאן הולך על פי דרכו במכה ומקלל. אבל הוא ז"ל גם כן מנה לא תאכלו על הדם שני לאוין מפני שנוי העונשין ולמה הקשה לו זה בכאן וכן הרמב"ם ז"ל מנה ושם אלקים אחרים לא תזכירו שתי אזהרות מפני שנוי העונשים וגם אליו נמנה אלקים לא תקלל לשנים כמו שכתבתי ובמכה ומקלל אפשר למנותן כן ואינו דומה לנואף ולנואפת ששם כללם במיתה ואמר מות יומת הנואף והנואפת. וכשפרט זו בסקילה וזו בשריפה או בחנק אין ראוי להכניס הפרטים ההם במספר שאינם אלא פי' הכלל ההוא וכלם הם במיתה ואין שנוי המיתה חלוק באזהרה אבל אם זה באזהרה וזה במיתה חלוקין הם לגמרי וראוי למנותן שתי אזהרות וכן הוא ז"ל הכניסן במנין ולא חלקן:

מדיח ערים זו אזהרה היא שלא ידיח יחיד למרובין לעבוד עבודה זרה וזהו ההפרש שיש בין מסית למדיח כי המסית הוא ליחיד והמדיח הוא למרובים והאזהרה הנזכרת בזה היא ולא ישמע על פיך כמו שהוא מוזכר בסנהדרין:

מצוה קלב

והדובר סרה. בשם עבודה זרה. ובעל אוב לזרא. וידעוני שקרים:

ענין דובר סרה הוא האומר שקר וזה לא נזכר אלא במתנבא בשם השם אבל המתנבא בשם עבודה זרה חייב סקילה אפילו כיון את ההלכה והמשורר לצחות השיר לא דקדק בזה והאזהרה הנזכרת בזה היא לפי מה שכתב הרמב"ם ז"ל ושם אלקים אחרים לא תזכירו וכתב הרז"ל שאעפ"י שזו אזהרה היא לנשבע בשם עבודה זרה וכמו שכתבתי למעלה אינו נמנע להיות לאו אחד מזהיר דברים רבים ואינו לאו שבכללות כשהתבאר העונש בכל ענין וענין וזה דומה ללא תאכלו על הדם שמנאו הרמב"ן ז"ל בשני לאוין וללאו אלקים לא תקלל שמנאו הרמב"ם ז"ל בשני לאוין גם כן וכלם מפני שנוי העונשין. וטעם אחר יש לומר בחלוק אזהרה זו בשני לאוין לפי שהנשבע בשם ע"ז הוא נכלל בלאו אחר והוא לא תלכו אחרי אלקים אחרים שהוא כולל שלא ליירא מע"ז ושלא לכבדה בנפוף ונשוק ושלא להשבע בה כמש"כ בשרשים ונשאר לאו זה מיוחד למתנבא בשם ע"ז שהוא במיתה:

ובעל אוב לזרא כלומר להרחיקה ולמיאוס שראוי להרחיקו מלשון והיה לכם לזרא:

וידעוני שקרים נון של ידעוני הוא בצרי שהוא סמוך אל שקרים והם שתי אזהרות נכללות בלאו אחד אל תפנו אל האובות ואל הידעונים וכתב הרמב"ם ז"ל אל תחשוב שזה לאו שבכללות כי כבר חלק אותו בזכרו העונש והוא אמרו איש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני מות יומתו ולשון ספרא ענש שמענו אזהרה מנין ת"ל אל תפנו אל האובות ואל הידעונים והרמב"ן ז"ל חלק עליו ואמר שהוא לאו שבכללות והביא ראיה ממה שאמרו בסנהדרין ובכריתות מאי שנא הכא דתני ידעוני ומאי שנא התם דלא תני ידעוני אמר ר' יוחנן הואיל ושניהם בלאו אחד נאמרו וריש לקיש אמר הואיל ואין בו מעשה, וריש לקיש מאי טעמא לא אמר כר' יוחנן אמר רב פפא חלוקין הם במיתה, ור' יוחנן חלוקה דלאו שמה חלוקה, חלוקה דמיתה לאו שמה חלוקה וכתב הרז"ל שהלכה כר' יוחנן ומכל מקום לפי דרכו במנין המצות הוא מונה אותן שתים כמו שנודע דעתו מהשרשים:

מצוה קלג

ונפש רוצחת. לפחד ולפחת. ועם עיר נדחת. בחרב נדקרים:

כבר כתב למעלה ונפש לא תנקש ופירשתיה שם שני פרושים ובכאן הזכירו לפי הפי' האחד לענש שהוא בסיף ולפי הפי' השני הזכירו גם כן לאזהרה מלא תרצח והגאון ז"ל הוסיף מצות ולא תטמא את הארץ האמור בפרשת הרוצחים והרז"ל תפש עליו שאין זה אלא נתינת טעם ולא ימנה כמו שנודע מהשרשים והרמב"ן ז"ל למד זכות על הגאון ז"ל וכתב שהיא אזהרה לבית דין או אזהרה נוספת בארץ בענין שפיכות דמים כענין משיג גבול וגם הוא הכניסה במנין, ואמר שהנפש הרוצחת תהיה לפחד ולפחת כי כל ימיו מכאובים בפחת ובפחד עד שיהרג בב"ד או בידי שמים כשמזמנן לפונדק ויפול בפחת: **ועם** עיר נדחת בחרב נדקרים. כי גם אנשי עיר הנדחת מיתתן בסיף כמו הרוצח וע"כ כללם בבית א' ואין בזה תוספת מנין ובכלל הרוגי ב"ד הם כעובדי ע"ז אלא שיחדם בסקילה וממונם פלט והנדחים בסיף וממונם אבד:

מצוה קלד

ונביא מדעת. תכסה תולעת. ואשה נרבעת. לבהמת היערים:

זהו נביא השקר שאמר בשם האל מה שלא אמר לו ולשון האזהרה בזה הוא אך הנביא אשר יזיד לדבר בשמי את אשר לא צויתיו ומיתתו בחנק כמו שהוא מוזכר בסנהדרין, ויש נביא במיתה בידי שמים והוא העובר על דברי עצמו וכובש נבואתו ואין זה מחייבי לאוין, והעובר על דברי נביא הוא במיתה בידי שמים ג"כ והוא בכלל מצות עשה שכתב אליו תשמעון. ומה שאמר תכסה תולעת ענינו שימות ותחתיו יוצע רמה ומכסהו תולעת,

ואמרו מדעת כלומר שאמר כן מדעתו ולא נשתלח הוא בשליחות זה אע"פ שנאמרה נבואה זו לחבירו:

ואשה נרבעת לבהמת היערים אזהרה שלא תביא האשה בהמה עליה שנאמר ואשה לא תעמוד לפני בהמה לרבעה ואמרו בהמת היערים כי האשה לא תעשה כן ביישוב מפני מציאות הזכרים שם. או מפני אימת בית דין והיא בסקילה:

מצוה קלה

והבא על ארוסה. ועל כלה כנוסה. ועל בהמה אבוסה. והבא על זכרים:

הרמב"ם ז"ל השיב על בה"ג ז"ל שהוא מונה ארוסה ונשואה ובת כהן בג' לאוין והוא ז"ל כוללן במצוה אחת שכולן אשת איש הן ואין ראוי לחלקן מפני חלוקת מיתותיהן וכן נראה לי ממה שאמרו בסנהדרין בבעל אוב וידעוני חלוקה דלאו שמה חלוקה חלוקה דמיתה לא שמה חלוקה והוא ז"ל הביא ראיה ממה שאמרו בסנהדרין הכל היו בכלל נואף ונואפת הוציא הכתוב את בת ישראל בסקילה, ואת בת כהן בשריפה, וירצה לומר בזה שכשאמר הכתוב לא תנאף נכלל בזה כל הבא על אשת איש תהיה ארוסה או נשואה בת כהן או בת ישראל וכיון שבלאו א' נכללו אין ראוי לחלקן מפני חלוק מיתותיהן:

ועל כלה כנוסה זו היא אשת (הכהן) [הבן] והיא בסקילה, ומש"כ כלה כנוסה הוא הדין ארוסה שהיא בסקילה שהרי אפי' ארוסה אחרת היא בסקילה וכלתו אפי' נשואה היא בסקילה ונראה לי שאמר כן לומר שאם אנס בנו אשה מותרת לו שאין הלכה כר' יהודה שאוסר ביבמות אנוסת אביו וכ"ש אנוסת בנו כנ"ל. ואולי תתמה למה לא נמנה כלה שני לאוין הא' בחיי בנו והא' לאחר מיתתו שכן כתיב בה שני לאוין ערות כלתך לא תגלה אשת בנך היא לא תגלה ערותה ודרשום ז"ל כן אבל במשנת כריתות לא מנאוה אלא אחת, וכן בסנהדרין אמר הבא על כלתו חייב משום אשת איש ומשום כלתו. והקשו ולחייב משום אשת בנו ותירצו אמר אביי פתח הכתוב בכלתו וסיים באשת בנו לומר זו היא כלתו זו היא אשת בנו ומזאת הדרשה אינה נמנית כי אם אזהרה א':

ועל בהמה אבוסה כבר זכר אשה נרבעת ועתה זוכר באזהרה אחרת הרובע את הבהמה ואינן נכללין באזהר' אחת אע"פ ששם רביעה כולל שניהם לפי שזה רובע וזה נרבעת והוכיח כן הרמב"ם ז"ל ממשנת כריתות שמנו שם ל"ו כריתות ומנו רובע ונרבעת בשתים ולא כללום באחת כמו שהם כוללים באותה משנה כל הפרטים בכלל אחד יראה שהם שתי אזהרות במנין וזה אמת הוא, ואמרו אבוסה הוא לגנות הרובע שנתן שכבתו בבהמה שהיא על אבוס בעלה והלא גנאי הוא וראוי למיתה חמורה:

והבא על זכרים אזהרה אחת היא לשוכב ולנשכב ואת זכר לא תשכב ונכלל בזה נשכב דקרי ביה לא תשכב כדעת ר' עקיבא כמו שפי' למעלה בבית ולא יהיו קדשים. ולפי מה שהעלו בסנהדרין יש בכאן שתי אזהרות אחרות והם הבא על אביו והבא על אחי אביו לחייבו שתים אחת משום אביו או אחי אביו, ואחת משום ואת זכר לא תשכב והם ערות אביך לא תגלה. וכבר כתבתי זה למעלה:

מצוה קלו

ובא על אשת איש. מאד יחפיר ויבאיש. ודודתו מבאיש. שניהם נארים:

מה שאמר מאד יחפיר ויבאיש הוא מלשון הפסוק שאמר נואף אשה חסר לב וגו' נגע וקלון ימצא וחרפתו לא תמחה. אזהרה זו היא כוללת הנואף והנואפת והארוסה והנשואה ובת ישראל ובת כהן ואין לחלק בהם כלל כמו שכתבתי למעלה. ואעפ"י שהכתוב הוא כולל הנואף והנואפת שנאמר לא תנאף והכתוב הא' מחלק ואומר ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע לא נמנה אותן שתי אזהרות אחת לנואף ואחת לנואפת, מהטעם בעצמו שלא מנינו לדעת ר' עקיבא לא יהיה קדש עם ואת זכר לא תשכב. שהלאו הכולל אנו מונין והלאו המיוחד אינו אלא לחזק וכן במשנת כריתות לא מנו במנין הכריתות באשת איש כי אם כרת אחת ובזה איני רואה שיחלוק בו הרמב"ן ז"ל אע"פ שהוא חולק בלאו דשאור ודבש לפי שבלאו הכולל הזכיר שניהם בפי' ובלאו המיוחד הזכיר הא' ולא בא אלא לחלוק. אבל כאן הלאו הכולל בשם אחד הוא מוציאם ע"כ אנו מונים הלאו הכולל והלאו השני אינו אלא לחזק. וכן פרשת ערות כלה היא מדברת עם האיש ולבסוף כלל בפסוק ונכרתו הנפשות העושות הנקבות עם הזכרים זה נ"ל לישב דברים אלו:

ודודתו מבאיש אזהרה היא לאשת אחי אביו שהיא בכרת, ומ"ש שניהם נארים הוא לשון ארירה וקללה מלשון במארה אתם נארים. ובא בלשון הכתוב ערירים ימותו:

מצוה קלז

ובא על יולדתו. ובתו ובת אשתו. ובת בנו ובת בתו. לפי שאול נפזרים:

יולדתו היא אמו ואפי' אינה אשת אביו כגון שאנס אביו אמו וילדתו לו והיא אמו שלא אשת אביו והיא בסקילה. ויש אזהרה אחרת לאשת אביו שאינה אמו והיא גם כן בסקילה ואם בא על אמו שהיא אשת אביו בין בחיי אביו בין לאחר מיתת אביו בשוגג חייב שתי חטאות משום אמו ומשום אשת אביו כמו שהזכירו בסנהדרין: והבא על בתו, זו היא בתו מאנוסתו. וכן בת בנו ובת בתו בין מאנוסתו. שבתו מאשתו בכלל אשה ובתה היא ואין בתו כתובה בתורה בפי' אבל למדנו אותה מג"ש כמו שאמר בכריתות אל תהי ג"ש קלה

בעיניך שהרי בתו אחת מגופי תורה היא ולא למדה הכתוב אלא בג"ש אתיא הנה הנה זמה זמה פי' שהרי באשה ובתה נאמר שארה הנה ובבת בתו נאמר ערותך הנה מה להלן עשה בתה כבת בתה אף כאן עשה בתו כבת בתו. ובענין הענש נאמר כאן שארה הנה זמה היא ולהלן באש ישרפו אותו ואתהן זמה היא מה להלן בשרפה אף כאן בשרפה ולפי שאינה כתובה בתורה בפי' לא מנה אותה התנא במשנת שלשים ושש כריתות כן פי' בגמ'. ובת אשתו היא אזהרה אחרת אפי' לבתה מאיש אחר וזהו ערות אשה ובתה לא תגלה והיא ג"כ בשרפה ואם כן הם שתי אזהרות א' לבתו מאנוסתו ואחת לבת אשתו מאיש אחר ולא הביא זה מפ' האזהרות:

ובת בנו ובת בתו הם שתי אזהרות ערות בת בנך או בת בתך לא תגלה, והם נמנות שתים. ואין זה לאו שבכללות שהרי חלקן הכתוב ואמר או וכן דעת הרז"ל כמו שכתבתי למעלה בענין אוב או ידעוני והם ג"כ בשריפה, ואמרו לפי שאול נפזרים הוא לשון הכתוב נפזרו עצמינו לפי שאול כנוי למיתה:

מצוה קלח

הבא על אחותו. והבא על חמותו. ובא על אחות אשתו. ובא על אחות הורים:

אחותו מאביו שנולדה לו מאשה שאינה אשתו כגון אנוסתו הוא בכלל ערות אחותך. וכן ערות אחותו מאמו שאינה אשת אביו אלא מאיש אחר, וערות אחותו מאשת אביו היא בכלל ערות בת אשת אביך והם ב' אזהרות והבא על אחותו מאביו ומאמו אשת אביו חייב שתים אחד משום אחותו וא' משום בת אשת אביו כמו שהוא מוזכר בשני מיבמות ולפי ששם אחות אחד הוא לא מנאם התנא במשנת שלשים ושש כריתות כי אם באחת:

והבא על חמותו חמותו בכלל אשה ובתה היא והיא בשריפה בחיי אשתו ולאחר מיתתה יש אומרים שיש בה איסור כרת ואין זה אמת, ואעפ"י שאינה בכרת היא בכלל ארור שוכב עם חותנתו:

ובא על אחות אשתו, כבר כ' למעלה ואשה אל אחותה לענין אזהרה ושנאה כאן לענין הענש:

ובא על אחות הורים כלל בזה שתי אזהרות אחות אב ואחות אם שהם הוריו ושתיהם בכרת:

מצוה קלט

ועל אשה ובתה. ובת בנה ובת בתה. ועל נדה בשבתה. למלאת משמרים:

כבר זכר בת אשתו וחמותו ואין בכאן תוספת במנין המצות:

ובת בנה ובת בתה הם ב' אזהרות את בת בנה ואת בת בתה וכלן כללן התנא בכלל אשה ובתה כמו שפי' בגמ' בריש כריתות וכל זה בשריפה בתו ובת בנו ובת בתו ובת אשתו [ובת בנה] ובת בתה ואם חמותו ואם חמיו כשנשא הראשונה בנישואין ובא על האחרת היא בשריפה וכלן הם נמנות בלאו מיוחד. ומ"ש בכריתות הכתוב עשאן לכלן זמה אחת, הוא לומר שאם בא על חמותו שהיא אם חמותו ואם חמיו שאינו חייב אלא חטאת אחד לפי שהם שם א' וגוף אחד, והבא על חמותו בחיי אשתו היא בשריפה לאחר מיתתה היא בכרת לדעת הר"ם במז"ל אבל חלקו עליו שאינו רק באיסור ארור שוכב עם חותנתו: **ועל** נדה בשבתה למלאת משמרים, הבא על הנדה קודם שתטבול אפי' שהתה אחר שפסקה מלראות זמן מרובה הוא בכרת שנאמר ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב וכבר כתב למעלה ולא תשכב אותה בנדת טומאתה לענין אזהרה ושנאה כאן לענין ענש. למלאת משמרים, כלומר עד מלאת ימי טהרה:

מצוה קמ

ועל אשת אביו. ועל אשת אחיו. ואם חמותו וחמיו. כל אלה ארורים:

זו היא אשת אביו שאינה אמו וכבר כתב אמו שאינה אשת אביו והם שתי אזהרות כמ"ש למעלה:

ועל אשת אחיו היא ערות אשת האח שיש לו בנים והיא בכרת:

ואם חמותו וחמיו היא בכלל בת בנה ובת בתה לפי שאשה ובתה ואשה ואמה נכללים הם באזהרה אחת בין שנשא האם ראשונה בין שנשא הבת ראשונה ואם חמותו אשתו היא בת בתה ואם חמיו אשתו היא בת בנה וכל אלה בכלל ארור שוכב עם חותנתו:

מצוה קמא

ומשפט בנות כהן. ומשפט זוממיהן. ומשפט בועליהן. להשמיד ולהחרים:

אין בזה תוספת במנין שבכלל איסור אשת איש הן כמו שכתבתי למעלה. ובנות כהן משפטן בשריפה כאשה ובתה וזוממיהן הן בחנק כמו בועליהן שנאמר כאשר זמם לעשות לאחיו ולא לאחותו ובועליהן הן בחנק שהרי בנשואה בת כהן דבר הכתוב בת ישראל בחנק ובת כהן בשריפה כמו שהוזכר בסנהדרין לדעת האומר סקילה חמורה משריפה ולא החמיר הכתוב אלא עליה אבל בועלה הוא בחנק כדין בועל אשת איש בת ישראל:

מצוה קמב

והבועל ארמית. ברעתו להצמית. והגונב בתרמית. קסוות נבחרים:

בכאן כלל שנים שקנאין פוגעין בהם והם הבועל ארמית והגונב את הקסוה ואזהרת בועל ארמית הוא בלאו דלא תתחתן בם וכבר כתבה ויש בזה כרת מדברי קבלה יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה. ואע"פ שיש שני עונשין בלאו זה פגיעת קנאין בשעת מעשה ומלקות אם לא פגעו בו קנאין אין לחלק אזהרה זו ולמנותה בשני לאוין לפי שלא בא בפי' בתורה פסוק בפגיעת קנאין אלא מספור מעשה זמרי וכיוצא בזה אינו בא (אלא) במנין כך נראה לי: והגונב את הקסוה הוא בלאו ולא יבואו לראות כבלע את הקדש ושם הארכתי: ברעתו להצמית, ר"ל בעוד שהוא דבוק עם הגויה הכריתהו אבל לא אחר שפירש:

מצוה קמג

והגונב אדם. בשחת ירדם. ואוכל חלב ודם. יהי כיקר כרים:

אזהרת גונב אדם היא בעשרת הדברות לא תגנוב וחייב מיתה אם גנב ומכר שנאמר וגונב איש ומכרו ואזהרת המכירה הוא לא ימכרו ממכרת עבד וכבר הזכירה למעלה ולא תמכור עברי כממכרת נכרי ומיתתו בחנק, והמת הוא נרדם בקבר. ולאוי חלב ודם כבר נזכרו למעלה והחלב והדם שני אלה אסורים והם בכרת, כיקר כרים הוא שומן הכשבים והוא כלה בעשן כן יכלו אוכלי חלב ודם וכן הוא לשון הפסוק ואויבי ה' כיקר כרים כלו בעשן כלו והוא מליצה אוכל חלב יהיה כחלב:

מצוה קמד

וארור כל נוכל. אשר פגול יאכל. והוא רק יאכל. באש הכיורים:

פגול הוא המחשב בשעת שחיטת הזבח לאכלו חוץ לזמנו ובמחשבה זו נפסל על כן אמר וארור כל נוכל כלומר המחשב מחשבה רעה והאזהרה הכתובה בזה היא לא יאכל כי קדש הם ובמסכת מגילה ובמסכת מכות ובפרק כל שעה אמרו לא יאכל כי קדש הם כל שפסולו בקדש הרי הוא בלא יאכל ופגול פסולו בקדש הוא וכן הנותר גמור הוא באזהרה והם נמנות שתי אזהרות לדעת הרמב"ם ז"ל. והרמב"ן ז"ל הוסיף כאן אזהרה אחרת והיא שלא לאכול קדשים ששחטן על מנת לאכלן שלא במקומן והאריך להראות פנים בזה וכתב שאין האזהרה בזה כל שבקדש פסול ליתן לא תעשה על אכילתו כמו שכתב הרב ז"ל שזה לאו שבכללות הוא והכל מודים שלאו כזה אינו נמנה כמו שנודע מהשרשים אלא שבפרק שני מזבחים דרשו מן ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו לא ירצה מחשבת חוץ לזמנו ומחשבת חוץ למקומו אלא שחלקו ביניהם במחשבת חוץ לזמנו חיובו כרת ובמחשבת חוץ למקומו אין חיובו כרת אלא מלקות. והנה יש בנותר גמור כרת ובמחשב חוץ לזמנו כרת ובמחשב חוץ למקומו מלקות ובמחשב חוץ לזמנו

לא בא בו לאו מפורש אלא שלמדוהו בגזירה שוה ובנותר גמור יש אזהרה ממה שנאמר ושרפת את הנותר באש לא יאכל ומחשבת חוץ לזמנו אנו למידין מגזרה שוה דנותר גמור ובמחשבת חוץ למקומו יש מחלוקת ממה שאמרו ז"ל שהוא לוקה בהקרבתן משום בל תשחוט ובל תזרוק ובל תקטיר כמו שאמרו במחשב חוץ לזמנו אם כן אסורו דבר תורה הוא וראוי להכניסו במנין:

והוא רק יאכל שהנותר והפגול אינן ראויין לאכילה והם עומדים לשריפה, אש הכיורים הם הכיורות מענין כירה שהסיקוה וחברו הוא בזכריה ככיור אש בעצים:

מצוה קמה

ושברון מתנים. לאוחז עינים. ונקיון שנים. לאוכל נותרים:

אוחז עינים זכרו משום מכשף שיש בו אזהרה שנאמר לא ימצא בך וגו' ומכשף ואם עשה מעשה הוא במיתה ואם לא עשה אלא אחיזת עינים הוא באזהרה כמוזכר בגמרא סנהדרין. ולפי שיש בו מיתה אמר ושברון מתנים:

ונקיון שנים הוא חוסר מאכל כדכתיב ונקיון שנים בכל עריכם וחוסר לחם והוא מדה כנגד מדה מפני שאכל נותר וכבר כתבתי בבית שלפני זה אזהרת נותר:

מצוה קמו

ועובד מפלצת. לכלה נחרצת. ואוכל מחמצת. בימים נשמרים:

בענין עבודה זרה מנה הרמב"ם ז"ל ג' לאוין האחד שלא לקבלה עליו באלוה ואזהרתו לא יהיה לך אלקים אחרים וכבר כתבתי זה, והשני שלא לעובדה בד' עבודות המיוחדות לשמים אעפ"י שאין דרך עבודתה בכך כמו שאמרו במכילתא זובח לאלקים יחרם עונש שמענו אזהרה לא שמענו תלמוד לומר לא תשתחוה להם ולא תעבדם זביחה בכלל היתה ויצאת ללמד מה זביחה מיוחדת שכיוצא בה עובדים לשמים וחייבין עליה בין שהוא עובדה בכך ובין שאינו עובדה [בכך אף כל כיוצא בהן עובדין לשמים יהיו חייבין עליהם בין שהוא עובדה בכך ובין שאינו עובדה בכך] והם השתחואה זביחה קטור ונסוך וכן אמרו ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים אם אינו ענין לכדרכה דכתיב איכה יעבדו הגוים האלה את אלקיהם תנהו ענין לכשלא כדרכה כגון זובח בהמה למרקוליס, והג' שלא לעבוד ע"ז בדברים אחרים זולת הארבעה מינים הנזכרים המיוחדים לשמים והיא כדרכה של אותה עבודה זרה לעובדה בכך כגון פוער לפעור וזורק אבן למרקוליס והאזהרה בזה היא לא תעבדם ואמרו במכילתא לא תשתחוה להם ולא תעבדם לחייב על ההשתחואה בפני עצמה ועל העבודה בפני עצמה. והרמב"ן ז"ל אינו מונה כל לאוי ע"ז שבמיתה אלא לאו אחד לפי שבגמרא אמר אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום

והם במנין תרי"ג שתי מצות וכבר כתבתי זה אבל הוא אומר שיש מגפף ומנשק בשלא כדרכה לאו לעצמו כמו נודר בשמה ומקיים בשמה ובסוף דבריו לא ראיתי שהכניס לאו זה במנין ואפשר מפני שהוא בכלל הנודר בשמה והמקיים בשמה כי לאו אחד מזהיר על הכל כמו שכתבתי בשרשים: מפלצת פירשתיו במצות עשה ויש קורין תפלצת והוא מן תפלצתך השיא אותך בירמיה והענין א':

ואוכל מחמצת בימים נשמרים הימים הנשמרים הם ימי הפסח שנ' ליל שמורים או מאמרו ושמרתם את המצות או מאמרו שמור את חדש האביב ואזהרה זו היא לאוכל חמץ דגן בפסח ויש בו כרת והאזהרה הכתובה בזה היא לא יאכל חמץ והרמב"ם הוסיף בכאן אזהרה אחרת והיא שלא לאכול בפסח תערובת חמץ כגון כותח הבבלי וכגון שיש בו כזית בכדי אכילת פרס והאזהרה הכתובה בזה היא כל מחמצת לא תאכלו ואומר הרז"ל שאם אין בו כזית בכדי אכילת פרס אסור מדבריהם ואין לוקין עליו והרמב"ן ז"ל חולק עליו בדינו ובמנינו שכזית בכדי אכילת פרס הוא בכרת ואין זה תערובת חמץ אבל חמץ ממש. ובפי' אמרו כזית בכדי אכילת פרס דאוריתא ובחייבי לאוין אמרו טעמו וממשו אסור ולוקין עליו וזהו כזית בכדי אכילת פרס וכיון שהוא לוקה בשאר איסורין יש בו כרת בחמץ לפי שאין בשאר איסורין מדרש לרבות מלקות ולמעט כרת וכיון שהיא אכילה גמורה בחייבי לאוין ללקות עליה הוא הדין בחייבי כריתות הוא אכילה גמורה לחייב עליה כרת ובשאין בו כזית בכדי אכילת פרס הוא מרבה אותן ר' אליעזר מכל מחמצת לא תאכלו למלקות ולא לכרת וזהו כותח הבבלי וחבריו ואין הלכה כדבריו אלא כרבנן שאומרים על חמץ דגן גמור ענוש כרת ועל ערובו בלא כלום ולאו דכל מחמצת לא בא לרבות תערובת חמץ לדבריהם דלא דרשי כל אלא לדרשא אחרת בא אין לי אלא שנתחמץ מאליו חמצו על ידי דבר אחר מנין תלמוד לומר כל מחמצת ואם כן לא יכנס זה הלאו במנין המצות לפי שבא להשלים דין חמץ גמור:

מצוה קמז

ופסח לא יעשה. בחשך שמו יכוסה. ואיש אוכל ועושה. ביום הכפורים:

הפסח הוא בכרת אבל אינו ממנין הלאוין וכן אמרו במשנת כריתות והפסח והמילה בעשה. בחשך שמו יכוסה, קללה היא שיהיה נכרת ושמו ירקב:

והאוכל ועושה ביום הכפורים האוכל בי"ה יש בו כרת והוא בלאו ובמשנת כריתות כשמנו חייבי כריתות מנו אוכל בי"ה וכן המנויים שם הן בלאו חוץ מפסח ומילה ואזהרה לא שמענו אבל עונש שמענו כי כל הנפש אשר לא תעונה ונכרתה ובספרא הוציאו האזהרה ממלאכה שאין ת"ל שאם ענוי שאינו נוהג בשבתות וי"ט נוהג בי"ה

מלאכה שנוהגת בהן אינו דין שיהא נוהג בי"ה אם כן למה נאמר מה עונש מלאכה לאחר אזהרה אף עונש ענוי לאחר אזהרה, ועושה מלאכה ביום הכפורים הוא בכרת שנאמר כל מלאכה לא תעשו וכבר כת' למעלה ומקרא כפורי' ושנאה לענין העונש:

מצוה קמח

ואיש סך ומפטם. בעברתי אשפטם. ואיש אזנו יאטם. למשפט המורים:

בשמן המשחה יש שתי אזהרות והם על בשר אדם לא ייסך ובמתכונתו לא תעשו כמוהו. וזהו הנקרא מפטם ושניהם בכרת וכן מנאום במשנת כריתות וכבר כתב הוא ולא תקרב למשחה בשמן המשחה לענין האזהרה ושנאו כאן לענין הכרת וכן יש כרת במפטם הקטרת והוא סמך על מ"ש קטרת לא תרקח או הוא בכלל ומפטם. בעברתי אשפטם הוא כרת שנ' בכרת ונתתי פני וגו':

ואיש אזנו יאטם למשפט המורים, זו היא אזהרת לא תסור מכל הדברים אשר יגידו לך והיא אזהרה לזקן ממרא כמו שהזכירו בספרי והעובר עליה הוא בחנק:

מצוה קמט

והשוחט מחוץ. והמעלה בחוץ. ושאינו רחוץ. במימי כיורים:

במשנת כריתות מנו השוחט והמעלה בחוץ והם שתי אזהרות כל אחת מהן בכרת וכבר כתב למעלה ולא תעלה לרצון בכל מקום חיצון לענין אזהרה ושנאו כאן לענין עונש ושם פי':

ושאינו רחוץ במימי כיורים המשמש שאינו רחוץ ידים ורגלים הוא במיתה אבל אין בו לאו אלא עשה שנ' ירחצו מים ולא ימותו וכבר נכנס במנין המצות:

מצוה קנ

ועובר על דם ברית. תהי נפשו להכרית. והיא תקוה ואחרית. לשלח האסירים:

כבר אמרו במשנת כריתות שהפסח והמילה הם בכרת והם במצות עשה ואמר דרך קללה שתהיה נפשו נכרתת העובר עליה וגם למקיימה יש שכר טוב בעמלו שהרי בזכות המילה ישראל נגאלין שנ' גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך וגו'. לתת לכם אחרית ותקוה, הוא פסוק בירמיה:

מצוה קנא

והטמא יודש. בבאו למקדש. והאוכל נקדש. בטומאת הכשרים:

יודש הוא לשון קללה שיהיה נדוש תחתיו כהדוש מתבן וזהו לטמא שנכנס למקדש ויש בזה שתי אזהרות הא' למחנה שכינה והוא בכל העזרה לפנים משער ניקנור שנאמר ולא יטמאו עוד את מחניהם ואמר בגמרא מכות הבא אל המקדש טמא כתיב אזהרה וכתיב

עונש, עונש את מקדש יי' טמא ונכרתה, אזהרה ולא יטמאו עוד את מחניהם. וכן אמר במכילתא וישלחו מן המחנה בעשה, ומנין בלא תעשה ת"ל ולא יטמאו עוד את מחניהם ונכפלה אזהרה זו ביולדת שנ' ואל המקדש לא תבוא בכרת אפי' מחוסר כפורים שהרי כתיב וכפר עליה וטהרה מכלל שעד עתה היא טמאה וכן אמר בגמ' מכות וזבחים, והב' שלא יכנס למחנה לוייה והוא כל הר הבית שנ' בטמא מקרה לילה ולא יבוא אל תוך המחנה וכבר פי' אזהרה זו למעלה בבית ומקרה הנראה. ונראה שיש למנות אזהרת טומאת מקדש וקדשיו בשתים א' בכרת וא' באזהרה ממה שאמרו ואם לא יכבס ובשרו לא ירחץ ונשא עונו על רחיצת גופו בכרת ועל כבוס בגדים באזהרה, וכן כתבה הרז"ל בחבורו הגדול וכיון שהם חלוקים בעונשין היה ראוי למנותן שתים:

והאוכל נקדש בטומאת הבשרים ובאוכל קדשים בטומא' יש שתי אזהרות הא' קדש טהור בטומאת הגוף והוא בכרת שנא' בכל קדש לא תגע וגו' ואמר בספרא בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא מה מקדש הנכנס לו בטומאה ענוש כרת אף הקדש האוכלו בטומאה ענוש כרת ובגמ' מכות אמרו טמא שאכל את הקדש בשלמא עונש כתיב והנפש אשר תאכל מבשר זבח השלמים וגו' ונכרתה אלא אזהרה מנ"ל אתיא מבכל קדש לא תגע ושם אמר בכל קדש לא תגע אזהרה לאוכל אתה אומר אזהרה לאוכל או אינו אלא אזהרה לנוגע ת"ל בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבוא מקיש קדש למקדש מה מקדש דבר שיש בו נטילת נשמה אף קדש דבר שיש בו נטילת נשמה, והב' לאוכל קדש טמא שנא' והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל ובפסחים אמר טומאת הגוף בכרת טומאת בשר בלאו:

מצוה קנב

והאוכל טבל. יבואהו חבל. וייגע להבל. ויאחזוהו צירים:

התבואה שלא הורמה תרומה גדולה ותרומת מעשר היא קרויה טבל והאוכל ממנה הוא במיתה בידי שמים שנ' ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה' ובסנהדרין אמר מנין לאוכל טבל שהוא במיתה שנ' ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה' בעתידים לתרום הכתוב מדבר ויליף חלול חלול מתרומה וכו' ובגמ' מכות אמר שבטבל שלא הורם ממנו לא תרומה גדולה ולא תרומת מעשר יש מיתה אבל אם לא נטל ממנו מעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני הוא בלאו ואינו במיתה שנ' לא תוכל לאכול בשעריך ולהלן הוא אומר ואכלו בשעריך מה להלן מעשר עני אף כאן מעשר עני וכבר נמנה לאו זה, ודין חלה כדין תרומה גדולה שהרי היא קרויה תרומה ואמר דרך קללה שיבאהו חבל ויאחזוהו צירים וגם ייגע להבל כמאמרם ז"ל עשר כדי שתתעשר:

מצוה קנג

וזר אוכל תרומה. תבואהו מהומה. וכהן כי יטמא. בעברו מאמרים:

כבר כתב ולא יאכלו תרומה טמאים עם זרים ושם פי' וכאן נשנו לענין שהם חייבין מיתה בידי שמים. וכהן כי יטמא ועבר ואכל תרומה:

מצוה קנד

ומתבל יוסר. טבול יום הנמסר. לשמש ומחוסר. בגדים נספרים:

טבול יום הוא שטבל לקריו ולשאר טומאות ועדיין לא העריב שמשו ואם עבד הוא עובר בלאו וחייב מיתה בידי שמים ואמרו בסנהדרין קדושים יהיו לאלקיהם ולא יחללו שם אלקיהם אם אינו ענין לטמא שכבר נאמר תנהו ענין לטבול יום ששימש והוא במיתה דיליף חלול חלול מתרומה. ואמר דרך קללה שיוסר מתבל וימות טבול יום שעדיין לא העריב שמשו וזהו טבול יום הנמסר לשמש כלומר שנמסר טהרתו להערב השמש ומיתה זו היא אם עבד וסמך על בית שבא אחריו והזר העובד. ואפשר שתהיה הקריאה טבול יום הנמסר לשמש בפתח השין וצרי המס והיא דגושה שיאמר טבול יום שנכנס לשמש בבית המקדש והעבודה היא מסירה כתרגום נתונים נתונים מסירין יהיבין:

ומחוסר בגדים נספרים שהם שמנה לכ"ג בכל השנה וארבעה ביום הכפורים וכן לכהן הדיוט לעולם אם שמש הוא במיתה כמו ששנו בסנהדרין ואמרו בגמ' מנ"ל אמר ר' אבהו אמר ר' יוחנן ומטו בה משמיה דר' אלעזר בר' שמעון וחגרת אותם אבנט וחבשת להם מגבעות והיתה להם כהונת עולם בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם והוו להו זרים ואמר מר זר ששימש במיתה. והנה הרמב"ן ז"ל מנה מחוסר בגדים בכלל המצות והר"ם במז"ל לא מנאה, אבל הכניס תחתיה קרועי בגדים והרמב"ן ז"ל לא מנאה כמו שכתבתי למעלה:

מצוה קנה

והזר העובד. במותו אכבד. ומארץ יאבד. מחוסר כפורים:

זר ששימש מנאוהו חכמים בכלל מחוייבי מיתה בידי שמים שנאמר והזר הקרב יומת וע"כ אמר הכתוב במותו אכבד מה שנאמר במיתת נדב ואביהו ועל פני כל העם אכבד בהקריבם אש זרה. ויש אזהרה אחרת והיא שלא יכנסו לויים בעבודת כהנים ולא כהנים בעבודת לויים ולא לוי בעבודת לוי אחר כגון שוער בעבודת משורר שנאמר איש איש אל עבודתו ואל משאו ונאמר באזהרה על הלויים אל כלי הקדש ואל המזבח לא יגשו ועל הכהנים נאמר ולא ימותו גם הם גם אתם ולשון ספרי אל כלי הקדש ואל המזבח לא יגשו אזהרה ולא ימותו עונש אין לי אלא לויים שענושין ומוזהרין על עבודת כהנים

כהנים על עבודת לויים מנין ת"ל גם הם מעבודה לעבודה מנין ת"ל גם אתם וכבר בקש ר' יהושע בן חנניא לסייע את ר"י בן גודגדא בהגפת דלתות אמר לו חזור לאחוריך שכבר אתה מחייב בנפשך שאני מן השוערים ואתה מן המשוררי' ואין חיוב מיתה אלא ללויים בעבודת כהנים וכן אמרו במכילתא הלויים ע"י כהנים במיתה ואין הכהנים על של הלויים אלא בלא תעשה ולכן צריך עיון למה [לא] נמנה אותם שנים כמש"כ בלאו דלא תאכלו על הדם. וכן נראה ממה שהשיב הרמב"ן ז"ל על הרמב"ם ז"ל למה לא מנה שתי אזהרות בשתויי יין האחת במיתה בשעת עבודה והשנית במלקות שלא בשעת עבודה כמו שאכתוב אחר זה:

ומארץ יאבד מחוסר כפורים, כהן מחוסר כפורים ששימש הוא במיתה. ובתוספתא דזבחים מנו אותו עם אותם שבמיתה ומנאו הרז"ל בהלכות סנהדרין עם מחוייבי מיתה שלוקין אבל לא מנה אותו לאו מיוחד ושמא הוא בכלל טמא ששמש כי באותן שמנה שם הוא נוהג כן שמחלק במנינו שם לאו א' לשנים ולשלשה כמו שכתבתי בשרשים אבל בהלכות ביאת מקדש כתב שמחוסר כפורים ששמש הוא פטור ובזה יש סתירה בדבריו:

מצוה קנו

והמות רתוי. לפרוע ושתוי. וטמא האתוי. לשמש בחדרים:

רתוי כמו ראוי מלשון משנה מי שלא חס על כבוד קונו רתוי לו שלא בא לעולם ולשון תלמוד רתוי לו כאלו לא התפלל וכבר כתב למעלה ולא יגדל פרע ושנאו כאן לפי שהוא מאותן שהן במיתה בידי שמים ושם פי' ענין איסור גדול פרע:

ושתוי הרמב"ם ז"ל הוא סובר ששתויי יין בעבודה הם במיתה ואם נכנסו למקדש במלקות והרמב"ן ז"ל השיב עליו לפי דעתו למה לא מנה אותם שתי אזהרות. האחת במיתה ואחת במלקות והוא ז"ל כתב שלא הוזהרו הכהנים אלא שלא לעבוד שתויי יין אבל שלא ליכנס במקדש אין בזה אזהרה ואם יש בו איסור הוא מעלה מדרבנן שהרי אנשי משמר אסורין לשתות יין בימים אפי' בבתיהם ואנשי בית אב אפי' בלילות וכל זה מדבריהם שמא יצטרכו לעבוד והרמב"ם ז"ל סובר ששתויי יין במיתה ושאר המשכרין באזהרה ולפי זה היה ראוי למנותן. אבל הרמב"ן ז"ל סובר ששאר המשכרין אין בהם אזהרה דיליף שכר מנזיר וכן דעת רש"י ז"ל. ונראה שאין הרמב"ם ז"ל מחלק הלאוין לשנים אלא כשהם חלוקין בעונש בידי אדם זה במלקות וזה במיתה אבל אם חלוקים בכרת או במיתה בידי שמים אינו מונה אותן שנים לפי שכולן הן במלקות ובזה נסתלקו כמה תמיהות שתמהנו עליו גם הרמב"ן ז"ל לפי שלא ירדנו לסוף דעתו בזה:

וטמא האתוי לשמש בחדרים זו היא אזהרה שבמיתה לכהן טמא שלא יעבוד וכבר כתבתי למעלה וטמא פן יבולע לענין אזהרה ושנאו כאן לענין עונש ושם פי' ואם על הביאה הוא חייב כרת היאך אפשר שעל העבודה לא יהא חייב אלא מיתה והרי נתחייב כרת משעת ביאה ואפשר שיעבוד בלא ביאה שיהפך באברים בבית יד ארוך מרחוק וכן פי' הראב"ד ז"ל. בחדרים הם חדרי בית המקדש העזרה וההיכל ולפני ולפנים ויש קורין בהדרים וקרא המקדש הדרים לפי שהוא בנין מפואר:

ועתה אתה המעיין ראה גם ראה במה שכתבתי בין במצות עשה בין במצות לא תעשה כמה מחלוקת וכמה בלבולים נפלו במנין המצות ונראה שהרמב"ם ז"ל בנסחתו הראשונה לא יכול לכוין החשבון של מצות לא תעשה כי כן כתב הרמב"ן ז"ל שהוא חסר שבע מצות במצות לא תעשה ואנחנו ראינום שלימות בנסחתו האחרונה והרב ז"ל השלימם לו וא"כ הרי הן יתירות על מנינו אבל ראינו שבאותן שמוסיף עליו היתה אחת כתובה לרז"ל נראה שלא היתה בנסחתו הראשונה ונזכר לה בנסתתו האחרונה והיא לא תחוס עינך דרוצח ובאיסורי נזיר לא מנה הרמב"ן ז"ל כי אם אזהרה א' וכן הסכים הוא למנותה ובנסחתו האחרונה יש חמש אזהרות כמו שכתבתי כל זה והרי מצאנו ה' מצות מאותן שהיו חסרות בנסחא הראשונה והששית והשביעית שהיו חסרות לא ידעתי אותן. והנה נראה מכאן כי הרמב"ם ז"ל בכיון החשבון היתה לו יגיעה גדולה וכותב וחוזר ומתקן וגם הרז"ל עצמו עם היותו משתדל להשלים מה שחסר אל הרז"ל הוא אומר כי הוא חושד את עצמו בזה ואינו סומך על מנינו והוא מניח את הדבר לאליהו ואם כל אנשי חיל לא מצאו ידיהם בזה איך יחשוב קטן קטניהם לכוין החשבון במה שזה בונה וזה הורס. זה גידר וזה פורץ. זה מקשה וזה מתרץ על כן אני אומר שיונח הדבר כן ותעלה בידינו מצות קריאה ודרוש וקבל שכר ושמא מה שהוסכם שמנין המצות הם תרי"ג שס"ה ורמ"ח הוא לפי דעת ר' שמלאי וכפי מה שפירש הוא המצות ואנחנו לא נסמוך עליו בפירושו בענין פסק הלכה אבל נסמוך על סוגית התלמוד. ומה שהזכירו בכל מקום זה המנין הוא לפי שלא מצינו חכם אחר מנאם תפסנו מנינו ואף אם יחסר או יעדף המנין הוא הולך סביבו והוא כאמרם בהרבה מקומות הוי פורתא ובפורתא לא דק ושמא מי שלבו רחב יותר מלבי יוציא לאור תעלומה וישיג מה שלא יכולתי להשיג אבל אני כל אשר בכחי לעשות עשיתי וכי ירחיב ה' לנו ונבלה ימינו בטוב ושנינו בנעימים נוסיף אומץ לכוין החשבון אבל עתה די לנו במה שפתחנו הפתח בזה ולא מלאכה קטנה עשינו בזה לא יכיר העמל אשר במלאכה זו אלא החכם הבקי בכל התלמוד. ומי שבחר בנו מכל העמים ועערנו במצותיו והחכימנו בתורותיו יגלה עינינו להביע נפלאות מתורתו

ומאויבינו יחכמנו מצותיו. והיתה השלמתו בעיר אלגזיר היא עיר גרותנו בשני לחדש סיון שנת חמשת אלפים ומאה ושבעים ושבע:

ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום:

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם:

חתימה

אמר המחבר אחר אשר עד כה ברכנו ה' ברוך ה' שהחיינו וקיימנו לזמן הזה ראינו להוסיף לקח לכוין החשבון במנין המצות על פי דעתינו וסברתנו החלושה. ועשינו שרש ממניינו של הרמב"ם ז"ל שהוא בספר המצות ובראש ספר המדע והנה הסכמנו למנות לאו הבא מכלל עשה במנין רמ"ח מצות מפני הראיה שמצינו לזה מהירושלמי כמו שכתבנו בסוף פירושינו למצות עשה כי גם הרמב"ן ז"ל החולק על הרמב"ם ז"ל לא מצינו לו הסכמה כי הוא מכניס בחשבון קצתם ומוציא קצתם. ולפי הסכמתינו זאת ראינו שיהיה מנין רמ"ח נשלם עם לאוין הבאין מכלל עשה שדינן כעשה. וכבר ראית ממה שכתבנו בפי' מצות עשה כי הרמב"ן ז"ל שבש מנינו של הרז"ל בעשרים ושש מצות שחסרם ממנינו והם האחת ולעבדו זו תפלה, הב' ובשמו תשבע, הג' לנכרי תגוש, הד' לנכרי תשיך, הה' להביא קדשי חוצה לארץ בבית הבחירה וד' מיתות ב"ד לא מנאן כי אם אחת והרז"ל מנאן ארבע ויחסרו לו שלש מצות ועם חמש מצות הנזכרות הם שמנה, הט' דין הפרת נדרים וחסר ממנינו כל דיני הטמאות שהם י"ג מצות ועם הע' הנזכרות הם שתים ועשרים מצות וחסר ג"כ ד' מצות שהם לבדוק בסימני בהמה וחיה ולבדוק בסימני דגים ולבדוק בסימני שרץ העוף בין הכל עשרים ושש מצות, והכניס במקומם להשלים המנין שש ועשרים מצות אחרות כמו שראית ממה שכתבתי בפירוש מצות עשה והם האחת לברך על התורה, והשנית זכור האמור במרים, והשלישית תמים תהיה, והד' אכילת קדשים בירושלם, והה' להשלים כל הקרבנות בין שני תמידין, והו' לאכלה ולא לסחורה בפירות שביעית, והז' החיית האח, והח' להחזיר רבית קצוצה, והט' איסור אכילת הפסח ביום י"ד, והי' איסור הנאת בגד מצורע, והי"א מפיל שן עבדו, והי"ב לעשות ארון וכפורת, והי"ג איסור העלאת אברי חיה למזבח, והי"ד גואל הדם הוא ימית את הרוצח, והט"ו איסור אכילת תרומה טמאה, והי"ו לתרום מן היפה, והי"ז להכיר בן בכור, והי"ח קדוש שער נזיר, והי"ט לרשת ארץ כנען, והכ' להניח רוח רביעית לנלחמים, והכ"א איסור השחתת פירות במצור, והכ"ב איסור הוראה בשכרות והוא מונה ק"ש ושני תמידים וקטרת בקר וערב ונדרי גבוה עם נדרי בטוי וקדוש החדש עם עבור השנה שתים

שתים ונתוספו לו בהם ה' מצות כי הרז"ל לא מנאן אלא אחת אחת עם השתים ועשרים הם כ"ז כן מצאתי כתוב מנינו. ואני תמה ממנו שהרי שש ועשרים חסרו לו והכניס במקומם כ"ז כמו שאתה רואה ממה שכתבתי מלבד מה שנסתפק לו בשאלת אורים ותומים אם היא מצוה באה במנין אם לא. ואנחנו חסרנו לעניות דעתינו כמו שראית ממה שכתבנו בפי' מצות עשה כל דיני ממונות שמנאם הרז"ל והסכים הרמב"ן ז"ל על ידו עשר מצות והם הא' דין שומר חנם הב' דין נושא שכר הג' דין שואל הד' דין מקח וממכר הה' דין טוען ונטען הו' דין גנב וד' אבות נזיקין הם במנינו ז"ל ארבע מצות השור והבור והאש וההבער כל אלה הכנסנום במנין מצוה א' והיא לדון בצדק והרי חסרנו מהמנין ט' מצות וכן הכנסנו בכלל זה דין חובל שגם הוא בכלל דיני ממון והרי חסר המנין עשר מצות עוד חסרנו ממנינו של הרמב"ן ז"ל מצות גואל הדם הרי י"א עוד חסרנו ממניינו מצות תמים תהיה הרי י"ב עוד חסרנו ממנין הרמב"ם ז"ל מצות אחרי רבים להטות הרי י"ג עוד חסרנו ממנינו אכילת פועל הרי י"ד עוד חסרנו ממנינו מצות עריפה כדעתו של הראב"ד ז"ל הרי ט"ו עוד הסכמנו לדעת הרמב"ם ז"ל למנות ק"ש ותמידין וקטורת ונדרים וקביעת חדשים ושנים אחת א' וחסרו לנו ממנין הרמב"ן ז"ל ה' מצות כי גם הוא ז"ל לא מנאן שתים שתים אלא ללחץ המנין ואנו מצאנו המנין שלם ולא נצטרך לזה הרי עשרים, עוד הסכמנו לדעת הגאון בה"ג למנות תפילין של ראש ושל יד מצוה א' כהסכמת הר"ם במז"ל בתכלת ולבן כי כמו שאמר תפלה של ראש אינה מעכבת של יד כן אמרו התכלת אינו מעכב את הלבן וכבר כתבנו בפי' מצות עשה כי ראית הרמב"ם ז"ל למנותה אחת אינה ראיה וקושייתו על בה"ג ז"ל למנות מצות תפילין א' אינה קושיא וחזרה מצות תפילין כמצות ציצית, ואם מצות ציצית היא אחת כן מצות תפילין היא א' הרי כ"א, וכבר ראית הסכמתנו לסלק מהמנין דבור אנכי ומצות ייחוד כדעת בה"ג ז"ל לפי שהן עיקר התורה והרי הן כ"ג עוד חסרנו ממנינו של הרמב"ן ז"ל עשיית ארון וכפורת שלא נעשה אלא א' ואנו בטוחים שלא נצטרך לימות המשיח לעשות אחר כי יגלה לנו האל אותו שעשה משה וכמו שדרשו עצי שטים עומדים שהם קיימים לעולם הרי כ"ד והנחנו מצות שחיטה במנין אע"פ שכתבנו ראיה ממד' ילמדנו שאינה נמנית מצוה לענין חיוב שחיטה עם כל זה הנחנוה בחשבון מפני הסכמתנו למנות לאו הבא מכלל עשה וזאת המצוה היא לאו הבא מכלל עשה לשחוטי חוץ כמו שכתבתי בפי' מצות עשה ועל כרחנו נסכים לדעת הרמב"ם ז"ל שאינו מונה מצות כהונה שהם היציקות והבלילות ושאר עבודות שמנה בה"ג ז"ל לפי שראינו שהרמב"ן ז"ל הסכים על ידו ואע"פ שהיתה לנו בענין ראיה להכניסם בחשבון פרטי אינה מכרעת לחלוק עליהם ז"ל כי גם החשבון

אינו מסכים עמנו בזה, ואנו צריכין להכניס כ"ד מצות להשלים מנין רמ"ח והנה מצאנום מפוזרות בתלמוד והם אלו הא' להוסיף מחול על הקדש הב' להסתכל בציצית הג' זכרון יציאת מצרים הד' לקבל גרים הה' לתרום ממין על מינו הו' להיות העובד שוה לזרעו של אהרן הז' לנכרי תשיך שלא כדעתו של הרמב"ן ז"ל והכניסוהו בלאו הבא מכלל עשה שלא כדעתו של הרמב"ם ז"ל הח' איסור אכילת חמץ בפסח בעשה. הט' שיקדש הכהן עצמו מלהטמא למתים. הי' איסור התפסת תמימים לבדק הבית הי"א איסור הלנת איברים ברצפה הי"ב כל הנוגע בבשרה יקדש. הי"ג לאכול מתרומה טהורה. הי"ד מדבר שקר תרחק הט"ו איסור בעולה לכ"ג. הי"ו איסור מצרי ואדומי שני דורות. הי"ז פריעת בעל חוב הי"ח שיקדש נזיר עצמו הי"ט ותהי נדתה עליו וזהו עשה שבנדה הכ' להניח השדה שתי שנים ביד הלוקח הכ"א איסור נשיאות כפים לישראל הכ"ב איסור יחוד של עריות הכ"ג וקנא את אשתו. הכ"ד טהרת טומאת טמא מת כדעתו של הרמב"ם ז"ל שלא נראו לנו דברי הרמב"ן ז"ל בזה. גם הוקשה לנו מה שהכניס במנין המצות מפיל שן עבדו וקדוש שער נזיר והנחת רוח רביעית והוראת שתויי יין שלא מצינו בפי' לחכמים שיזכירום מצות פרטיות והכנסנו במקומם ד' מצות לבדוק כדעתו של הרמב"ם ז"ל בלאו הבא מכלל עשה ואם הוכרחנו להכניס בזה עשיית ארון מפני הראיה שמצינו בזה נסלק איסור ייחוד של עריות או וקנה את אשתו להסכים בזה לדעת הראשונים ז"ל ואם לא יכנסו שני אלו במנין נכניס ג"כ במנין הבא על צרת יבמתו והנה בזה נשלמו לנו מנין רמ"ח מצות ואם יש בזה מצוה אחת יתירה מפני אותה שהוסיף הרמב"ן ז"ל על מנינו נחסר מצות קבלת גרים ונכניס אותה בכלל מצות מילה וטבילה של בן ישראל ולא הוספנו במנין שריפת נותר בפסח ושריפת חטאת פנימית שלא ראינו לראשונים ז"ל מנאום ודעתם רחבה מדעתנו ולנו אין ראיה ברורה להכניסם במנין ואע"פ שהלאוין הנאמרים בהם כלם נכנסו במנין אין דין העשה כדין הלאו בזה שמצינו חלוק ביניהם שאם הרבה דברים הם נכללין בלאו א' ראינו לראשונים ז"ל שהן מונין כל א' כשיש יתור בכתוב לחלק ואין כן בדין העשה שכל הנכללין בעשה א' הם נמנים בא' כמו שנודע בשרשים ובפ' כיצד צולין אמר בפי' כל פסולי קדש בשריפה גמרא גמירי לה והפסוקים הבאים בזה הוצרכו לדרשא וא"כ אין בכאן אלא מצוה א' לכלן והיא נמנית והנחנו כל האשמות נכנסין תחת מנין א' כדעתם ז"ל אע"פ שהיינו כמוסכמים להפרידם לפי שלא רצינו לצאת מדרכם אלא בהכרח ראיות מהתלמוד וגם המנין מצאנוהו מסכים עמנו בזולת זה ולמה נשבש מנינם במה שאין הכרח לנו בזה שאם הראשונים מלאכים אנו בני אינש:

ובמנין מצות לא תעשה הסכמנו לדעתו של הרמב"ם ז"ל למנות כל לאו שיש בו שני עונשים חלוקים לשתי אזהרות וכמו שמנה הוא אלקים לא תקלל ושם אלקים אחרים לא תזכירו שתים שתים משני שהם אזהרות חלוקות האחת למלקות והאחת למיתה כן ננהוג בשאר האזהרות כדי שיהא המנהג במנין המצות שוה בכלן ובענין לאו שבכללות אשר הרמב"ם ז"ל הוא מונה אותן לפי המלקיות והרמב"ן ז"ל אינו משגיח אל המלקיות אלא לפי דמיון הענינים כמו שנזכר בשרשים אנחנו ראינו למנות הלאוין בלבד בין שיהיה בכל א' מהן הרבה מלקיות בין שלא יהיה בהן אלא מלקות א' או שיהיה מהלאוין שאין לוקין עליהם ונטינו מדעת הרמב"ם ז"ל בזה וכן לא נשגיח אם יש ביניהם דמיון ענין או אם חלוקין בענינים ובתנאי שלא יצא א' מהנכללי' בלאו מיוחד במקום אח' כלאו לא ימצא בו מעביר וכו' וכלאו אלמנה וגרושה כמו שנזכר בשרשים וכן אם יש הרבה לאוין בענינים חלוקי' שיש בהם דמיון ימצה כל לאו מהן כלאוי בעלי מומין למזבח ונטינו מדעת הרמב"ן ז"ל בזה שכיון שאין לאחת מהן ז"ל ראיה לקיים דעתו והדבר תלוי בסברא השכל מחייב שלא נמנה אלא הלאוין יהיו כוללי' או מיוחדי' ובזה מצינו המספר מכוון ויהיה דין הלאו כדין העשה למנות כל העטופין במנין א'. ואחר הסכמתנו זאת נחתור לכוין המנין והנה הרמב"ן ז"ל חסר מנינו של הרז"ל בל"א אזהרות והם שתים בע"ז הג' לא תשמע אל דברי הנביא. הד' לא תערוץ מפניהם הה' כניסת בעלי מומין למקדש. הו' שלא יעבוד בעל מום עובר הז' שלא להקריב קרבן בעל מום עובר. הח' והט' אכילת מעשר דגן תירוש ויצהר שהרז"ל מחלקן לג' והוא מנאן אחת הי' והי"א והי"ב לא אכלתי באוני ולא בערתי ולא נתתי והי"ג והי"ד והט"ו איסור שרץ שאינו מוליד ושרץ המים ותולעת הפירות והי"ו והי"ז אכילת לחם קלי וכרמל שהרז"ל מנאן ג' אזהרות והוא מנאם אחת. והי"ח איסור יין נסך. והי"ט איסור תערובת חמץ. והכ' איסור חמץ לפני זמנו והכ"א ולנערה לא תעשה דבר והכ"ב איסור גלוח שער הנתק והכ"ג איסור תחומין והכ"ד לא תקרבו לגלות ערוה עוד אומר הרז"ל כי הרמב"ם ז"ל לא השלים שס"ה לאוין אבל חסרו לו ז' מצות אשר הם עם הכ"ד הנזכרות ל"א אזהרות והם אלו הא' לא תשכח האלהות הב' לא תשכח דמעמד הר סיני. הג' שלא לשנות הכלים. הד' שלא לשחוט קדשים במחשבת לאכול חוץ לזמן וחוץ למקום ה' שלא לאכול קדשים שנשחטו במחשבת חוץ למקומם. הו' שלא לאכול צפור שחוטה של מצורע. הז' שלא יתרמו הלויים מן הרע על היפה הח' שלא נקבל שקלים מהגוים הט' שלא נקבל עדות מיוחדת בדיני נפשות. הי' לא ימס הי"א ונשמרת מכל דבר רע. הי"ב לא יוכל לבכר הי"ג לא תחוס דרוצח. הי"ד איסור חלוצה הט"ו איסור סוטה הנסתרת הי"ו לא יקשה בעיניו דעבד עברי. הי"ז לא ירע לבבך. עוד

הוא מונה עמוני ומואבי יתום ואלמנה נקי וצדיק שאור ודבש אתנן ומחיר נא ומבושל שתים שתים. והרז"ל לא מנאן אלא אחת אחת. ונתוספו לו שש מצות ועם הי"ז הנזכרות הם כ"ג, והכ"ד לא יחלל את מקדש אלקיו והכ"ה ולא תטמא את אדמתך והכ"ו ולא יבואו לראות כבלע והכ"ז לא יעבוד עוד האמור בלויים והכ"ח ולא תחטיא את הארץ והכ"ט ולא תזנה את הארץ והל' ולא יהיה כקרח וכעדתו. והל"א איסור פטר חמור. ובזה נשלמו אל הרז"ל שס"ה לאוין והוא ז"ל נתקשה בשלש אזהרות דאל תצר דשעיר ומואב ועמון והכניסם במנין המצות והוזקק לסלק ממנינו של הרז"ל ג' כנגדן. ונדחק למנות ד' אזהרות בהקרבת בעלי מומין למזבח מצוה אחת מפני שהענין הוא א' וכבר ראית הסכמתנו למנות הלאוין ולא נשגיח לדמיון הענינים וגם ראית הכרעתינו בג' אזהרות אלה שאינן לדורות, ולפי זה הנחנו מנינו של הרז"ל בענין הקרבת בעלי מומין על ענינו. אבל אנו צריכין לדקדק מנינו של הרמב"ן ז"ל אם הוא נאות לדעתינו אם לא, ותמהנו עליו במה שכתב כי לא השלים שס"ה לאוין ואנחנו מצאנום שלמים. וא"כ הרי נתוספו לנו מצות על שס"ה לאוין ואיך יהיה זה. והנה יגענו ולא הונח לנו כי כל החרדה הזאת לנו אינה אלא להוציא החשבון מכוון בלי פחת ויתר. אבל ראינו לו ז"ל שהשיב על הרז"ל במה שהוא מונה איסורי נזיר אזהרה א' כי לפי הסכמתו למנות הלאוין כמנין המלקיות היה לו למנות אותן ה' אזהרות כי יש בהן ה' מלקיות ולפי הנסחא שהיא בידינו מספר המצות שהיא העתקת ר' משה תבון מצינו שהוא מונה אותן בה' אזהרות וכדומה שבנסחא הראשונה מספר המצות שהגיעה ביד רבי' ז"ל שהיא העתקת ר' אברהם הלוי ן' חסדאי לא מנאן אלא אחת ואח"כ חזר ותקן והנה מצינו ד' אזהרות יתירות על מה שמצא רבי' ז"ל ואם כן לא יחסרו לנו ממנין הרז"ל כי אם ג' אזהרות. עוד מצינו כי הוא ז"ל השיב עליו על אשר לא הכניס במנין לא תחוס דרוצח ואנו מצאנוה בנסחתינו שהכניסו במנין. נראה שהרז"ל חזר ותקן אבל אנחנו לפי הסכמתנו למנות הלאוין לא המלקיות לא יועיל לנו מה שמנה הרז"ל לאיסור נזיר ה' לאוין כי אם בתוס' ב' לאוין כי בנזיר נזכרו ד' לאוין והם חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה וכל משרת ענבים לא ישתה ושני אלה הם בענין א' כמו שכתבתי בפי' מצות לא תעשה ולכל הדעות לא יכנסו במנין אלא בלאו א'. עוד נזכרו בנזיר שני לאוין אחרים והם ענבים לחים ויבשים לא יאכל. מחרצנים ועד זג לא יאכל והרז"ל המונה אותן לפי המלקיות הם נמנין לו ד' מצות ולדעתנו שאנו מונין הלאוין אינן נמנין כי אם שנים ואלה הם שנתוספו לנו על מנינו של הרמב"ן ז"ל ואם כן אין אני צריכין להשלים חסרון מנין המצות כי אם בכ"ח כי מצי' לא תחום דרוצח ושתי אלו הנמצאות נוספות בנזיר וכשנחסרם מהל"א ממנינו של הרז"ל נשארו לנו חסרות

כ"ח והנה היתה הסכמת שניהם ז"ל למנות אוב וידעוני בשתי אזהרות או מפני חלוק עושיהן או מפני חלוק ענייניהם ואנו לפי הסכמתנו למנות הלאוין לא נמנה אותן אלא א' וחסרה לנו אם כן אזהרה א' על מנינן והם בין הכל כ"ט ואנו צריכין להשלים אותן שחסרנו מהשלמת הרמב"ן ז"ל ואעפ"י שהר"ם ב"ן ז"ל חסר ממניינו של הרז"ל מצות קרוע בגדים אין אנו צריכין להשלימה כי כבר הכניס תחתיה הוא ז"ל מחוסר בגדים ששמש: והנה חסרנו מתוספת הרמב"ן ז"ל לא תשכח דאלהות וזה לפי דעתנו שלא הכנסנו דבור אנכי במנין פרטי במצות עשה כן לא נכניס לא תשכח שהוא אזהרה על דבור זה במנין הלאוין. עוד חסרנו שחיטת מחשבת חוץ מפני שהוא לאו שבכללות לפי הסכמתנו במנין לאוין שבכללות שהמקרא המזהיר על זה והוא לא תזבח לה' אלקיך שור ושה אשר יהיה בו מום לא נזכר בו בפי' אלא מום וכבר הזהיר עליו במקום אחר והם ב' אזהרות בענין א' ולא תכנס במנין אלא אחד עוד חסרנו מזה הטעם צפור שחוטה של מצורע עוד חסרנו מזה הטעם לקבל שקלים מהגוים. עוד חסרנו שלא לקבל עדות מיוחדת כמו שכתבנו בזה דעתנו בפי' מצות לא תעשה עוד חסרנו איסור סוטה הנסתרת מפני שהוא בכלל לאו מחזיר גרושתו וזה על דעתנו בלאו שבכללות ומזה הטעם הסכמנו למנינו של הרמב"ם ז"ל למנות עמוני ומואבי וענוי יתום ואלמנה ונקי וצדיק אל תהרוג ואיסור שאור ודבש ואתנן ומחי' ונא ומבושל אחת אחת ולא נכנסו לנו בתוספת ובאזהרת לא תוכל לאכול בשעריך לפי דעתנו בלאו שבכללות יחסרו לנו ה' לאוין כמו שתראה ממה שכתבנו באזהרות אלו ומספר אלו שחסרנו בהם מנינו של הרז"ל הם י"ז מצות ואנו צריכין להשלימם משלנו מלבד אחרת תשלום אוב וידעוני שהם ז"ל מנאום שתים ואנחנו לא מנינו אותה אלא אזהרה אחת והנה יש לנו לפי מה שכתבנו בפי' אלה אזהרוח י"ח אזהרות כנגד אלו שחסרנו ויהיו לתשלום שס"ה לאוין והם באיסורי נזיר שמנאם הרז"ל חמשה אזהרות ואנו לפי דרכנו לא מנינו אותן כי אם ג' והרמב"ן ז"ל אינו מונה אותם כי אם א' לפי דרכו במנין המצות נתוספו לנו ב' מצות. והג' שלא להתפיס תמימין לבדק הבית. והד' איסור הנאת המת הבא בגזרה שוה כמו שהסכימו הם ז"ל למנות ערל הנלמד בג"ש. והה' איסור הנאה בבשר בחלב. הו' לא תאכלו על הדם אזהרת אכילה ראשונה של בן סורר ומורה. כמו שמנינו אלקים לא תקלל ב' אזהרות אחד מלקות וא' במיתה וכן נמנה לאו זה ב' אזהרות אחד במלקות ואחד במיתה וכן הז' לא ימכרו ממכרת עבד מזה הטעם. וכן הח' אכילת דם הא' בכרת וא' באזהרה. וכן הט' אזהרת מחמר בשבת וכן הי' זר ששמש שיש בזה ב'. אזהרות אחד במיתה וא' בלאו מזה הטעם. הי"א לא תחוס עינך האמור בעדים זוממין כמו שהסכימו ז"ל למנות לא תחוס דמסית ודרוצח

ודמחזקת במבושים והוא הטעם לזה. והי"ב לא תחלל את בתך להזנותה כמו שכתבנו בפי' מצות לא תעשה ואם לא יכנס לאו זה במנין נכניס תחתיו שחיטת מחשבת חוץ לפי שיש לו לאו מיוחד והי"ג לאו דלא תעשה חמץ כמו שהשרשנו והי"ד והט"ו העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט והי"ו ביאה בהיכל שהיא באזהרה והי"ז אזהרת כבוס בגדי בטומאת מקדש והי"ח שמירת הנפש שנאמר ונשמרתם מאד לנפשותיכם ושומר נפשות חסידיו ישמור צאתנו ובואנו וידריכנו בנתיב מצותיו מעתה ועד עולם אמן. והנה נשלמה כונתינו בעזרת שדי בכוון מנין המצות לפי כונתינו ועניות דעתינו וראינו למנות המצות על פי כונתינו על סדר האזהרות אשר עשינו מהם שרש בסדור ענינים אלו אם יסכים הפעם עמנו ואע"פ שזה יקל לכל מי אשר נשאו לבו לקרבה אל המלאכה ומלאכת שמים היא ביד כל הבא למלאת את ידו בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאודו ויהי כזית הודו:

ספר מלא חמדה, לשם שבו פטדה. נרד מר דרור קדה. סופר שס"ה ורמ"ח. נפך ענדהו. ספיר יסדהו. אב זה ילדהו. שמעון בנו צמח:

הבדלים שיש בין הרמב"ם ז"ל ובין הר"ס מקוצי ז"ל במספר המצות:

בפרשת בא אל פרעה במצות פסח מצרים נא ומבושל הרמב"ם ז"ל מנאם מצוה אחת והר"ם מקוצי מנאם ב' מצות.

בפרשת משפטים בפסוק מדבר שקר תרחק המיימון לא מנאו ולא זכרו והקוצי עשה ממנו מצוה.

עוד בזאת הפרשה בפסוק לא תעבדם ולא תעשה כמעשיהם המיימון לא זכרו והקוצי עשה ממנו מצוה.

פרשת ויקרא במצות שאור ודבש המיימון עשה משניהם מצוה א' והקוצי ב' מצות.

פרשת שמיני השרץ השורץ לא תאכלום כי שקץ הם המיימון עשה מזה מצוה והקוצי לא זכרו.

עוד בזאת הפרשה בפסוק ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ הר"ם זכרו והקוצי לא זכרו.

פרשת אמור אל הכהנים בפסוק ומן המקדש לא יצא הר"ם זכרו מצוה והקוצי לא זכרו.

עוד בזאת הפרשה כל איש אשר בו מום לא יקרב ופסוק אחר אשר יהיה בו מום לא יקרב הר"ם מנה שניהם ב' מצות והקוצי מנאם מצוה א'.

פרשת בהר סיני בפסוק ופסל ומצבה לא תקימו לכם הר"מ לא מנה מאמר ופסל במנין המצות והקוצי עשה ממנו מצוה.

פרשת בהעלותך בפסוק והרעותם בחצוצרות הר"מ זכרו במנין המצות והקוצי לא זכרו.

פרשת ויקח קרח בפסוק ושמרתם את משמרת הקדש הר"מ מנאו עם מצות לא תעשה והקוצי לא זכרו כלל לפי שהוא אצלו נכלל בפסוק הנזכר לפני זה והוא אמרו ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות והוא מצות עשה.
פרשת אלה מסעי בפסוק ועד אחד לא יענה בנפש למות הר"מ זכרו מצוה והקוצי לא זכרו מצוה.
פרשת ואתחנן בפסוק ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם הר"מ לא זכרו במנין המצות והר"מ מקוצי זכרו מצוה ונכפלה זאת המצוה לדעתו שהרי נשנית בפרשת ראה.
עוד יתחלפו בזאת הפרשה בפסוק ולא תתאוה בית רעך הר"מ מנאו מצוה זולת מצות לא תחמוד והקוצי עשה משניהם מצוה אחת לבד להיותם לדעתו ענין אחד.
עוד בזאת הפרשה יתחלפו בפסוק השמר לך פן תשכח את ה' אלקיך הר"מ לא זכרו מצוה והקוצי מנאו מצוה. ונכפלה לדעתו בפרשת והיה עקב.
עוד בזאת הפרשה בפסוק לא תתחתן בם אע"פ שכל א' מנאו מצוה הבדל יש ביניהם כי הר"מ מניח שזאת האזהרה כוללת שבע אומות וזולתם. והר"מ מקוצי מניח שלא יכלול אלא ז' אומות לבד.
פרשת והיה עקב בפסוק וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו הר"מ לא זכרו מצוה והקוצי עשאו מצוה. פר' ראה אנכי בפסוק לא תאכל כל תועבה הר"מ זכרו במנין המצות. והקוצי לא זכרו כלל.
עוד בזאת הפ' בפסוק את הנכרי תגוש הר"מ זכרו מצוה והקוצי לא זכרו כלל.
עוד בזאת הפרשה בפסוק שמור את חדש האביב וכבר נזכר זה החילוק בפרשת ואתחנן בפסוק ושמרתם ועשיתם. פר' שופטים בפסוק לא תזבח לה' אלקיך שור או שה אשר יהיה בו מום הר"מ זכרו במנין המצות והקוצי לא זכרו כלל לפי שהוא נכלל אצלו בפסוק לא תקריבו בפרשת אמור אל הכהנים.
פרשת כי תצא בפסוק לא יבא פצוע דכא וכרות שפכה הר"מ זכרם מצוה א' והקוצי עשה בו ב' מצות.
עוד בזאת הפרשה לא יבוא עמוני ומואבי הר"מ זכרם א' והקוצי עשאם ב' מצות.
עוד בזאת הפרשה בפסוק ויתד תהיה לך על אזנך הר"מ עשאם ב' מצות והקוצי עשאם מצוה א'.
עוד בזאת הפרשה בפסוק לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב. הר"מ עשה מהם מצוה אחת והקוצי ב' מצות.

עוד בזאת הפרשה בפסוק לא תהיה קדשה ולא יהיה קדש אע"פ שכל א' מנאם מצוה א' הבדל יש ביניהם. והוא כי לדעת הר"מ ז"ל ענינה נכלל במצות אל תחלל את בתו להזנותם הנזכר בפרשת קדושים ולדעת הר"מ מקוצי ענינה המובן מתרגום אונקלוס.
עוד בזאת הפרשה בפסוק לנכרי תשיך הר"מ זכרו מצוה והקוצי לא זכרו כלל.
עוד בזאת הפרשה בפסוק לא תחבול רחיים ורכב הרמב"ם ז"ל זכרו במצוה אחת והר"מ ז"ל מקוצי שתי מצות:
עד כאן ההבדלים: